

تبیین عالمانه بیانیه گام دوم انقلاب و رسالت مساجد

بسم الله الرحمن الرحيم

تقدیم به:

پیشگاه مقدس حضرت بقیة الله الأعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف

سوره یوسف
آیه ۸۸

«درسنامه تبیین عالمانه بیانیه گام دوم انقلاب و رسالت مسجد»

عنوان کتاب: **رنج شیرین**
«درسنامه تبیین عالمانه بیانیه گام دوم انقلاب و رسالت مسجد»
تهیه: دفتر مطالعات، پژوهش ها و ارتباطات حوزوی
مرکز رسیدگی به امور مساجد
نویسنده: روح الله عباسی
طرح جلد: حسن مهدی پور
ناشر: دفتر مطالعات، پژوهش ها و ارتباطات حوزوی
مرکز رسیدگی به امور مساجد
نوبت چاپ: اول، اسفند ماه ۱۳۹۸
شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه
چاپ: زلال کوثر

دفتر مطالعات پژوهش ها و ارتباطات حوزوی

آدرس: قم، ٤٥ متری آیت الله صدوقی رحمه‌الله، ۲۰ متری حضرت ابوالفضل علیه‌السلام، پلاک ۱۰۳
تلفن: ۳۲۹۲۳۸۳٦-۰۲۵
دورنگار: ۳۲۹۲۳۸۳۷-۰۲۵
نشانی اینترنتی: masjedpajoh.ir
masjed.ir

فهرست

دیباچه ۱۳
مقدمه مؤلف ۱۷

بخش اول: تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

درس اول: آشنایی با بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی ۲۱
معرفی بیانیه ۲۱
اهمیت بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی ۲۲
۱. جایگاه صادرکنندهٔ بیانیه ۲۲
۲. صدور در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ۲۲
۳. مخاطب اصلی آن یعنی جوانان ۲۳
۴. محتوا و مضامین راهبردی ۲۳
زمینه و علل صدور بیانیه ۲۳
ارکان و روح حاکم بر بیانیه ۲۳
ویژگی‌های بیانیه ۲۴
مفاهیم و ارزش‌های موجود در بیانیه ۲۵
مخاطبان و پیام‌های بیانیه ۲۸
وظایف مخاطبان ۳۰
هدف و ساختار کلی محتوای بیانیه ۳۰
جوانان، محور حرکت به سمت چشم‌انداز ۳۱

فرایند و عناصر ورود جوانان به حرکت عمومی ۳۱
عنصر اول: شناخت صحنهٔ انقلاب اسلامی ۳۱
عنصر دوم: جهت‌گیری مشخّص ۳۲
عنصر سوّم: امیدبخشی ۳۲
عنصر چهارم: داشتن راهکارهای عملی ۳۲
شرط و لازمهٔ ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه ۳۴

فصل اول: گام اول انقلاب اسلامی (آنچه بودیم)

درس دوم: ویژگی‌های ممتاز انقلاب اسلامی ۳۹
۱. عدم خیانت به آرمان‌ها ۳۹
۲. طرح و ایجاد یک نهضت دینی ۴۱
۳. پیشرفت و توسعه روزافزون با حفظ شعارها ۴۵
۴. تاریخ مصرف نداشتن شعارهای جهانی انقلاب ۴۶
۵. قابلیت تجدیدپذیری در خطاها ۴۷
۶. عدم تحجر در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های جدید ۴۸
۷. مظلومیت در عین اقتدار در برابر زورگویان ۴۸

درس سوم: شناخت سرگذشت چهل ساله انقلاب اسلامی ۵۱
ضرورت بازشناسی تاریخ انقلاب اسلامی ۵۱
آسیب‌های عدم شناخت تاریخ انقلاب اسلامی ۵۳
۱. جایگزینی دروغ و تحریف به‌جای حقیقت ۵۳
۲. بروز تهدیدهای ناشناخته نسبت آینده ۵۴
اهداف انقلاب اسلامی ۵۶
۱. ایجاد تمدن اسلامی ۵۶
۲. آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه) ۵۸

درس چهارم: تجربه‌های انقلاب اسلامی ۶۱
۱. آغاز انقلاب و نظام اسلامی از نقطهٔ صفر ۶۱
۲. سه‌قطبی شدن جهان و تقابل اسلام و کفر ۶۲

رویکردها به سه قطبی شدن جهان ۶۴
آثار سه قطبی شدن جهان ۶۶

۳. عزت و پیشرفت در همهٔ عرصه‌ها با وجود مشکلات ۶۷
توسعه و پیشرفت سیاسی ۶۷
توسعه و پیشرفت فرهنگی - اجتماعی ۶۸
توسعه و پیشرفت علمی و فرهنگی ۶۸
توسعه و پیشرفت اقتصادی ۶۹

مقایسه با دیگر انقلاب‌ها، راهکار درک عظمت انقلاب اسلامی ۷۰

درس پنجم: دستاورد و برکات انقلاب اسلامی ۷۳

برکات انقلاب اسلامی ۷۳
۱. ثبات و امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران ۷۳
۲. تبدیل انقلاب به موتور پیشران کشور ۷۴
۳. مشارکت مردمی در مسائل سیاسی و اجتماعی ۷۶
۴. ارتقاء شگفت‌آور بینش سیاسی آحاد مردم ۷۶
۵. سنگین شدن کفهٔ عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور ۷۷
۶. افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه ۷۸
۷. ایستادگی در برابر مستکبران جهان ۸۰

عوامل دستیابی به برکات انقلاب اسلامی ۸۳
۱. مدیریت جهادی و اراده ملی ۸۳
۲. پایان دادن به عقب‌ماندگی کشور در دوران پهلوی و قاجار ۸۴
۳. پایه‌گذاری حکومت مردمی و مردم‌سالارانه ۸۴
۴. اتّکاء به توانایی داخلی به برکت تحریم ۸۴
۵. جهت‌گیری‌های انقلابی و جهادی ۸۵

فصل دوم: گام دوم انقلاب اسلامی: (آنچه باید باشیم)

درس ششم: چالش‌های امروز انقلاب اسلامی با مستکبران ۸۹
معنای استکبار ۸۹
معنای نظام سلطه ۹۰
علت دشمنی متقابل انقلاب اسلامی و نظام سلطه ۹۱
چالش‌های انقلاب با مستکبران ۹۲
۱. حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی ۹۳
۲. جلوگیری از انتقال سلاح‌های ایرانی به نیروهای مقاومت ۹۴
۳. احتیاج به ائتلاف برای مقابله با جمهوری اسلامی ۹۴
لوازم دستیابی به اهداف گام دوم ۹۴
۱. همّت و هشیاری و سرعت عمل و ابتکار ۹۵
۲. فعال کردن ظرفیت‌های طبیعی و انسانی و فرصت‌های کشور ۹۶

درس هفتم: توصیه‌ها (۱) ۹۹
توصیه کلیدی: امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده ۹۹
نقش و اهمیت امید در کارها ۹۹
حربه‌های دشمن برای ایجاد ناامیدی ۱۰۰
نشانه‌های امیدبخش در انقلاب اسلامی ۱۰۲
۱. علم و پژوهش ۱۰۳
ضرورت علم و پژوهش ۱۰۴
وضعیت ما در علم و پژوهش ۱۰۵
توصیه‌ها و مطالبات رهبری در حوزهٔ علم و پژوهش ۱۰۶
۲. معنویّت و اخلاق ۱۰۷
معنای معنویّت و اخلاق ۱۰۷
ضرورت معنویّت و اخلاق ۱۰۷
لوازم رشد معنوی و اخلاقی ۱۰۹
راهکارهای دولت‌ها برای رشد معنویت و اخلاق ۱۱۰

درس هشتم: توصیه‌ها (۲) ۱۱۳

۳. اقتصاد ۱۱۳

اهمیت اقتصاد ۱۱۳

چالش‌های اقتصادی کشور ۱۱۶

اقتصاد مقاومتی ۱۱۹

۴. عدالت و مبارزه با فساد ۱۲۱

جایگاه و ضرورت عدالت و مبارزه با فساد ۱۲۱

مطالبات رهبری در حوزهٔ عدالت و مبارزه با فساد ۱۲۳

درس نهم: توصیه‌ها (۳) ۱۲۷

۵. استقلال و آزادی ۱۲۷

معنای استقلال و آزادی ۱۲۷

اهمیت استقلال و آزادی ۱۲۷

استقلال و آزادی مردم ایران، ثمره خون شهدا ۱۲۸

حفظ استقلال و آزادی وظیفهٔ همگانی ۱۲۹

برداشت نادرست از معنای استقلال و آزادی ۱۲۹

۶. عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن ۱۳۰

مظاهر عزت ملی جمهوری اسلامی ۱۳۱

موضع دشمن در برابر عزت ملی جمهوری اسلامی ۱۳۲

راهبردها و راهکارهای حفظ عزت ملی ۱۳۵

درس دهم: توصیه‌ها(۴) ۱۳۹

۷. سبک زندگی ۱۳۹

سبک زندگی صحیح؛ عاملِ تداومِ انقلاب ۱۴۰

دلالتِ سبک زندگی بر نوع رفتارها ۱۴۰

اثرِ قطعیِ سبک زندگی بر تلقیّات و تعلّقات ۱۴۱

حقیقت باطن سبک زندگی غربی ۱۴۳

تفاوت‌های سبک زندگی غربی با سبک زندگی اسلامی ۱۴۳

راهبردِ مروّجان سبک زندگی غربی ۱۴۴
زن و نهاد خانواده، مهم‌ترین اهداف سبک زندگی غربی ۱۴۵
زن در هویت اسلامی ۱۴۶
زن در نگاه انقلاب اسلامی ۱۴۷
راهبردِ جریان فرهنگیِ انقلاب اسلامی ۱۴۸
شرط تحقق سبک زندگی اسلامی-ایرانی ۱۴۹

بخش دوم: رسالت و ظرفیت مساجد در تحقق گام دوم انقلاب اسلامی

درس یازدهم: جایگاه و خدمات مساجد در اسلام و انقلاب اسلامی
جایگاه و کارکردهای مسجد در اسلام ۱۵۳
نقش و خدمات مسجد در تحقق گام اول انقلاب اسلامی ۱۵۸
نقش مسجد در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب ۱۵۸
نقش مسجد در تداوم انقلاب ۱۵۹

درس دوازدهم: کارکرد و رسالت مسجد در تحقق بیانیهٔ گام دوم ۱۶۳
۱. در حوزهٔ علم و پژوهش ۱۶۳
۲. در حوزهٔ معنویّت و اخلاق ۱۶۵
۳. در حوزهٔ اقتصاد ۱۶۷
۴. در حوزهٔ عدالت و مبارزه با فساد ۱۶۹
۵. در حوزهٔ استقلال و آزادی ۱۷۰
۶. در حوزهٔ عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن ۱۷۲
۷. در حوزهٔ سبک زندگی ۱۷۴

درس سیزدهم: پیش نیازهای محقق شدن ظرفیت مساجد در گام دوم انقلاب ۱۷۷
الف) تحقق حقوق و مطالبات مساجد ۱۷۷
۱. حاکمیت و نظام اسلامی ۱۷۷
۲. حوزه‌های علمیه ۱۷۹

۳. مردم و جوانان ۱۸۰
۴. متولیان مساجد ۱۸۱
۵. امام جماعت ۱۸۲
ب) شکل‌گیری مساجد تراز انقلاب اسلامی ۱۸۴
۱. برخورداری از امام جماعت مطلوب ۱۸۴
۲. حضور مردم و جوانان پرشور ۱۸۶
۳. پاکیزگی و بنای ساده و جذاب ۱۸۶
۴. ایجاد رونق و آبادانی ۱۸۷
۵. عمل به کارکردهای سیاسی – اجتماعی ۱۸۷

درس چهاردهم: ضرورت‌ها، الزامات و آسیب‌های تحقق یافتن ظرفیت مساجد ۱۹۱
الف) ضرورت‌ها و الزامات ۱۹۱
۱. کارآمدی و جایگاه مسجد در سیاست‌گذاری‌های کلان فرهنگی ۱۹۱
۲. روزآمدی و ایجاد تحول با بهره گیری از تکنولوژی و ارتباطات ۱۹۱
۳. توجه به شایسته‌سالاری ۱۹۲
۴. شکوفاسازی به کمک افراد، ارگان‌ها و نهادهای مختلف ۱۹۲
۵. ایجاد رونق با حضور پررنگ‌تر مردم ۱۹۳
ب) آسیب‌ها و چالش‌ها ۱۹۴
۱. کمبود مساجد یا اسراف در نحوه ساخت مساجد ۱۹۴
۲. عدم برنامه‌ریزی صحیح ۱۹۵
۳. بروز تفرقه و فرقه‌ای شدن ۱۹۵
۴. عدم جذابیت ۱۹۶
۵. محدود کردن مسجد به کارکردهای عبادی ۱۹۷
ضمیمه: متن بیانیه گام دوم انقلاب ۲۰۱

کتابنامه ۲۲۵

بخشی از بیانیه رهبر انقلاب
به مناسبت چهل سالگی
پیروزی انقلاب اسلامی ایران

آمادگی برای ظهور و تمدن سازی

آرمان بزرگ انقلاب اسلامی است

سید علی خامنه‌ای
- رهبر انقلاب اسلامی
۲۲ بهمن ۱۳۹۷

دیباچه

با گذشت چهل سال از عمر با برکت انقلاب اسلامی، و بعد از چهار دهه تلاش و مجاهدت در عرصه های اقتصادی، سیاسی و نظامی و پیشرفت‌های خیره کننده علمی، درحقیقت سفینه انقلاب اسلامی میقات۴۰ ساله خود را به اتمام رسانده و با سربلندی، افتخار و مقاومت در دریای مواج بی‌مهری‌ها وعداوت‌های شیاطین داخلی و خارجی به سکان‌داری ناخدای بی‌بدیل خود در مسیر بالندگی و اقتدار به پیش میرود، در این مسیر خلف صالح امام امت با اقتدا به پیامبراعظم حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم که پس از جهاد سخت و طاقت فرسا، در گام دوم، امت خود را به جهاد اکبر متذکر و رهنمون شدند؛ در طریق حفظ و اکمال دست آوردهای انقلاب و رسیدن به اوج تمدن اسلامی با بیانی جامع و بلیغ، افزون بر تلاش در جهت ارتقای علم و عمل، برمجاهدت با نفس و گام نهادن در مسیر ارتقای معنویت و اخلاق توصیه اکید فرموده‌اند.

طی دو دهه گذشته نگاه تمدنی مقام معظم رهبری(مدظله العالی) که در گفتار و کردار معظم له متبلور گردید، نشان از اهمیت این موضوع در منظومه فکری ایشان دارد.

اینک گام اول انقلاب که همان تقویت زیرساخت‌ها و پیشرفت‌های علمی، صنعتی و رسیدن به جایگاه شانزدهم علم و فناوری جهان بود، محقق گشت و به تعبیر ایشان بُعد سخت افزاری تمدن حاصل شده است[1]؛ و در فرازی دیگر «اما بخش حقیقی، آن چیزهایی است که متن زندگی ما را تشکیل می‌دهد که همان سبک زندگی است که عرض کردیم، این بخش حقیقی و اصلی تمدن است»[2]؛ بنابراین گام دوم که اهمیت بیشتری دارد ادامه پیشرفت‌های کشور و حرکت در مسیر پژوهش، تدوین و گسترش سبک زندگی اسلامی است که در واقع بُعد نرم افزاری تحقق تمدن اسلامی می باشد.

مسجد در سبک زندگی اسلامی محور و هسته فعالیت‌های فردی و اجتماعی است و به شهادت تاریخ، پیامبر اعظم صلی‌الله‌علیه‌وآله و ائمه معصومین علیهم‌السلام تمام شئون مدیریت جامعه از جمله فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و سیاسی و... را در مسجد سامان می دادند؛ امروز نیز در مسیر نیل به قله رفیع تمدن نوین اسلامی، مهم‌ترین تکیه‌گاه و نقطه عزیمت، مسجد است، آن هم نه هر مسجدی بلکه مسجد تراز اسلامی که بتواند از عهده این وظیفه مهم برآید و پرچم دار ترویج و تبیین سبک زندگی اسلامی و چراغ راه حرکت به سمت تحقق تمدن با شکوه اسلامی در عصر حاضر باشد؛ «هیچ یک از ما نباید و نمی‌توانیم خطری را که از کمبود مسجد یا ضعف و نارسایی مساجد، جامعه و جوانان و خانواده‌ها و نسل‌های آینده را تهدید می کند، غافل بمانیم و خود را از برکات عظیمی که مسجد تراز اسلامی به کشور و نظام و مردم هدیه می کند، محروم سازیم»[3].

همچنین جایگاه مساجد در منظومه فکری امام خمینی رحمه‌الله‌علیه بسیار رفیع است ایشان می‌فرمایند: «اینطور نباشد که خیال کنند که حالا دیگر ما پیروز شدیم، دیگر مسجد می‌خواهیم چه کنیم. پیروزی ما برای اداره مسجد است.»[4] در واقع امام رحمه‌الله‌علیه مساجد را مرکز تامین عقبه فکری و نیروی انسانی حکومت اسلامی می‌دانستند.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۷/۲۳.
۲. همان.
۳. پیام مقام معظم رهبری به اجلاس نماز، مهر ۱۳۸۹.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۳/ ۱۵.

حال که مسجد چنین جایگاه رفیعی دارد لازم است تا متصدی اصلی امور آن، یعنی مرکز رسیدگی به امور مساجد، که به فرمایش رهبر فرزانه انقلاب به عنوان: «مرکز و مرجع مقبول، آگاه و نافذالکلمه ای در امر مساجد»[1] محسوب می‌شود، تمام اهتمام خود را جهت آماده‌سازی این مکان مقدس، برای ایجاد تمدن اسلامی، بکار گیرد.

در سالروز پیروزی پر افتخار بهمن چهل ویکم انقلاب، این موهبت عظیم الهی که قرین اربعین سردار و علمدار مقاومت شهید حاج قاسم سلیمانی است، دفتر مطالعات، پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی با تاکید و توصیه‌های حجت الاسلام و المسلمین نوری زاده، ریاست محترم مرکز رسیدگی به امور مساجد، ضمن تشکیل کارگروه بررسی راه‌های تبیین و تحقق توصیه های بیانیه گام دوم انقلاب، نگارش کتاب «**رنج شیرین**»[2] را در دستور کار خود قرار داد تا از این رهگذر ضمن گفتمان سازی محتوای بیانیه در بین امامان محترم جماعت، ابعاد مختلف بیانیه و نقش و رسالت مسجد را، بررسی و زمینه آشنایی مخاطبان مسجد را با بیانیه فراهم سازد. با توجه به این که پژوهش‌های آماری خوبی در زمینه پیشرفت‌های جمهوری اسلامی ایران صورت گرفته بود جهت پرهیز از موازی کاری و رعایت اختصار و پرداختن به اموری که کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ از فایل های صوتی، تصویری و نوشتاری به عنوان مکمل مباحث به صورت «QR Code»؛ در این کتاب استفاده شده است و امیدواریم بتواند نیازهای مخاطبین گرامی را در این عرصه برطرف نماید.

لازم است از زحمات خالصانه نویسنده گرانقدر و همکاران عزیز در دفتر مطالعات و پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی نهایت تقدیر و تشکر را داشته باشیم. مشتاقانه درانتظار راهنمایی‌ها و پیشنهادات سازنده شما امامان جماعت محترم و سروران گرامی هستیم.

مرکز رسیدگی به امور مساجد

دفتر مطالعات، پژوهش ها و ارتباطات حوزوی

کتاب صعود چهل ساله

۱. حکم مقام معظم رهبری خطاب به آیت الله مهدوی کنی، اولین رئیس مرکز رسیدگی به امور مساجد.
۲. مقام معظم رهبری در دیدار استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه، ۱۳۹۸/۳/۸.

آینده برای
شما جوانان است
عزیزان!
بسیاری از آنچه را
ما دیده و آزموده‌ایم،
نسل شما هنوز نیازموده
است. ما دیده‌ایم و شما
خواهید دید. دهه‌های آینده
دهه‌های شما است و شمایید که
باید از انقلاب خود حراست کنید و آن را
هرچه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد
تمدّن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع
خورشید ولایت عظمی (ارواحنافداه) است،
نزدیک کنید.
بخشی از بیانیه رهبرانقلاب
به مناسبت ۴۰ سالگی
پیروزی انقلاب اسلامی
۹۷/۱۱/۲۲
رهبرانقلاب

مقدمه مؤلف

بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، پیام مکتوب مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای(مدظله العالی) خطاب به ملت بزرگ ایران در بهمن سال ۱۳۹۷، به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی است.

بیانیهٔ «گام دوم انقلاب» تجدید مطلعی است خطاب به ملت ایران و به‌ویژه جوانان که به‌مثابه منشوری برای «دومین مرحلهٔ خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی» خواهد بود و «فصل جدید زندگی جمهوری اسلامی» را رقم خواهد زد تا آمادگی انقلاب برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه) فراهم شود. بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی حاوی پیام‌های متعدد برای اقشار مختلف جامعه به‌ویژه جوانان است. ساختار کلی بیانیه «ترسیم کلّی از گذشته و حال و آیندهٔ انقلاب» است و هدف از صدور آن «ایجاد سرعت در حرکت عمومی منضبط در جامعه به سمت چشم‌انداز انقلاب اسلامی» می باشد؛ زیرا بسیاری از سرفصل‌های ذکرشده در بیانیه، در گذشته مکرر توسط مقام معظم رهبری بیان شده است. ازاین‌رو همه مخاطبان در قبال عمل و تحقق مفاد آن به فراخور بینش انقلابی مسؤولند تا آن را تبدیل به مطالبه و گفتمان ملی کنند. قدم اول، تبیین و تفهیم مضامین آن است که

اندیشمندان حوزهٔ انقلاب اسلامی در یک‌سال گذشته گام‌های ارزشمندی را در این زمینه برداشته‌اند.

مساجد، مهم‌ترین کانون‌های اجتماع کشور و گسترده‌ترین زنجیره و حلقه‌های ارتباط متقابل مردم با انقلابند که نقش محوری در پیروزی، حفظ و تداوم انقلاب اسلامی داشته‌اند. ازاین‌رو باید مرکز بسط و گسترش گفتمان انقلاب اسلامی در تحقق و عمل به مبانی و ارزش‌های نهفته در بیانیه برای حرکت به سوی تمدن اسلامی باشد و نقش آن مورد توجه قرار گیرد؛ چنان‌که مقام معظم رهبری درباره نقش مسجد در زمینه‌سازی برای حرکت به سوی تمدن اسلامی می‌فرماید:

«مسجد اهمیت دارد، پایگاه است؛ همچنان که معروف شده در زبان‌ها واقعاً پایگاه است. نه فقط پایگاه برای فلان مسئلهٔ اجتماعی، [بلکه] مسجد می‌تواند پایگاه همهٔ کارهای نیک باشد؛ پایگاه خودسازی، انسان‌سازی، تعمیر دل و تعمیر دنیا و مقابلهٔ با دشمن و زمینه‌سازی برای ایجاد تمدّن اسلامی و بصیرت‌افزاییِ افراد؛ و هَلُمَّ جَرّا؛ مسجد یک چنین جایگاهی است».[1]

با توجه به نقش امامان جماعت مساجد در بین مردم و جوانان و نیز آشنایی آنان با مضامین و پیام‌های بیانیه، کتاب درسنامه «رنج شیرین» تدوین شده است. دروس کتاب براساس سیر مباحث مطرح در بیانیه است که تلاش شد تمام سرفصل‌های آن تشریح گردد. بی‌تردید آنچه تقدیم شده است، دور از اشکال نیست که عنایت صاحب‌نظران به‌ویژه ائمه جماعات، موجب ارتقا و رفع نقایص کتاب خواهد شد. در پایان از زحمات مدیر محترم دفتر مطالعات، پژوهش ها و ارتباطات حوزوی مرکز رسیدگی به امور مساجد جناب حجت الاسلام و المسلمین توانا و کارشناسان محترم دفتر که زمینه ساز تدوین این کتاب بودند، تشکر و قدردانی می نمایم.

روح الله عباسی

بهمن ۱۳۹۸

۱. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۵/۳۱.

بخش اول:

تبیین بیانیه
گام دوم انقلاب اسلامی

درس اول

آشنایی با بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی

معرفی بیانیه

بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن‌ماه ۱۳۹۷ از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی، خطاب به ملت عزیز به عنوان مخاطب عمومی بیانیه و جوانان به عنوان مخاطبان ویژه بیانیه صادر شده است. این بیانیه سندی راهبردی برای شروع فصل جدید انقلاب اسلامی در مرحله خودسازی و جامعه‌پردازی برای رسیدن به آرمان بزرگ تمدن اسلامی است که به پشتوانهٔ چهل سال مبارزه و تلاش در استقرار، حفظ و تدوام نظام اسلامی نگاشته شده است.

این بیانیه با تبیین متفاوت، در عین نوآوری و خلاقیت، با بهره‌مندی از رویکردی تاریخی و مستند و با روایتی زیبا و خوش ساخت از اصل انقلاب اسلامی، چالش‌ها، بحران‌ها، عبرت‌ها، دستاوردها و ظرفیت‌ها، با روند پژوهی سیر به سوی تمدن نوین اسلامی و تکیه بر شناخت مزیت‌های کلیدی و الزامات جهش در چله دوم انقلاب، ضمن تجویز راهبردهای اساسی، با تصریح به الزامات درونی و حفظ ساحت بیرونی، نویدبخش تحولات عمیق و گسترده‌ای است.

بیانیهٔ گام دوم، نقشهٔ راه روشنی مبتنی بر امید واقع بینانه و خوش‌بینی مؤمنانه است که در پی انتقال هوشمندانه میراث عظیم انقلاب به نسل جدید در کنار وظیفه‌سازی برای مسؤولان و مدیران و مسؤولیت‌آفرینی برای جوانان عزیز، رشید و شایسته تلاش می‌کند تا این حرکت عظیم الهی را به تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای ظهور دولت کریمه و ولایت عظمای مهدوی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، متصل کند.[1]

اهمیت بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی

بیانیهٔ تفصیلی رهبر حکیم انقلاب اسلامی به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب و آغاز «فرایند بزرگ و جهانی چهل سال دوم» به جهات متعددی بسیار مهم و راهبردی است:

۱. جایگاه صادرکنندهٔ بیانیه

اولین دلیل اهمیت این بیانیه، به جهت صادرکننده آن است که شخصیتی است با ویژگی‌های حقیقی ممتاز و جایگاه حقوقی رفیع. شخصیتی که رنگ انگشترش خبرساز است و نخ‌های قبای ایشان یا تصویر راه رفتن ایشان در یک روز برفی برای تدریس، سوژه‌ای جذاب برای رسانه‌ها و میلیون‌ها کاربر فضای مجازی می‌شود. بیانیهٔ حدوداً شش هزار کلمه‌ای چنین شخصیتی که تک‌تک واژگانش با عنایت انتخاب شده حتماً مهم و نیازمند تعمق و شایستهٔ تدبر در آن است.

۲. صدور در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی

دومین دلیل اهمیت بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، مقطع صدور آن است که در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی و آغاز دههٔ پنجم و چهل سال دوم انقلاب صادر شده است. فراموش نکنیم که سردمداران شیطان بزرگ در خفا و علنی وعده پایان انقلاب تا قبل از این ایام را داده بودند.

۱. حجت‌الاسلام‌والمسلمین محمدجواد حاج علی‌اکبری رئیس شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، «تحلیل مهم‌ترین مفاهیم و نکاتِ بیانیهٔ گام دوم انقلاب»، پایگاه اطلاع‌رسانی KHAMENEI.IR

۳. مخاطب اصلی آن یعنی جوانان

سومین دلیل اهمیت این بیانیه به دلیل مخاطب اصلی آن یعنی جوانان است که جمعیتی انبوه، تحصیل‌کرده، پُرانرژی و آینده‌ساز در حدود ۳۵ میلیون نفر (اگر فقط جوانان ایرانی را مخاطب این بیانیه بدانیم) هستند که هر کدام‌شان می‌توانند موتور محرکه و پیشران حرکت و اقدامی مهم و سازنده برای کشور باشند.

۴. محتوا و مضامین راهبردی

چهارمین دلیل اهمیت این بیانیه به‌دلیل محتوا و مضامین راهبردی است که آن را میتوان منشور انقلاب اسلامی در نقطهٔ عطف چهل‌سالگی ارزیابی کرد که در آن محورها، فرازها و نکته‌های پُرمغز موج می‌زند و با تعمق و ژرف‌اندیشی در آن، این حقیقت روشن‌تر می‌شود.[۱]

زمینه و علل صدور بیانیه

علل و عوامل متعددی همچون چهل سالگی انقلاب باعث صدور بیانیه در این برههٔ انقلاب اسلامی شده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. چهل سالگی انقلاب و آغاز گام دوم؛
۲. ظرفیت شگرف تاریخی؛
۳. اعجاز انقلاب در تداوم نسلی؛
۴. نصرت‌های پی‌درپی الهی؛
۵. کامیابی‌ها و دستاوردهای عظیم؛
۶. چالش‌ها، بحران‌ها، آسیب‌ها و غفلت‌ها (عبرت‌ها)؛
۷. امتداد جهانی نهضت؛
۸. افول و هزیمت دشمنان و هجوم همه جانبه در آخرین تلاش‌ها؛
۹. کسب پیروزی‌ها و فتوحات فراوان؛
۱۰. رویش شوق‌انگیز و بهت‌آور؛
۱۱. مسأله کلیدی انتقال نسل؛
۱۲. ثمردهی دستاوردها و خون آوردهای انقلاب اسلامی.[۲]

۱ . فضائلی، مهدی (تحلیلگر مسائل سیاسی)، مقالهٔ «چرا بیانیه گام دوم انقلاب مهم است؟»، پایگاه اطلاع‌رسانی KHAMENEI.IR
۲ . حاج علی‌اکبری، محمدجواد، رئیس شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، «تحلیل مهم‌ترین مفاهیم و نکاتِ بیانیهٔ گام دوم انقلاب»، پایگاه اطلاع‌رسانی KHAMENEI.IR

ارکان و روح حاکم بر بیانیه

۱. مدنظر قرار دادن امید واقع‌بینانه و خوش‌بینی مؤمنانه برخاسته از: خودآگاهی، خودباوری، ایمان به خدای متعال، شناخت سنت‌های الهی، تجربه شگرف انقلاب اسلامی؛

۲. بازگشت روح خودباوری به ملت به معنای توانستیم و خواهیم توانست، در نقطهٔ مقابل تحقیر تاریخی، خود کم‌بینی و از خودبیگانگیِ ناشی از حاکمیت طاغوت.

ویژگی‌های بیانیه

الف) عقلانیت و حکمت: ۱. نگاه ژرف، عمیق و مبتنی بر منطق؛ ۲. دارای نظم منطقی در صورت و سیرت؛ ۳. فکرانگیز و باورپذیر؛ ۴. مستدل و مستند به سنت‌های الهی و تجربه‌های روشن تاریخی.

ب) جامعیت در ابعاد: ۱. فقاهتی و الهی؛ ۲. تاریخی و تمدنی؛ ۳. جامعه‌شناختی؛ ۴. تربیتی و عاطفی؛ ۵. ظرفیت‌شناسانه؛ ۶. آسیب‌شناسانه؛ ۷. جهادی و حماسی.

ج) زیبایی ادبی و روایی: ۱. دارای زیباترین واژه‌ها در عین خوش ساختی و پرداخت فوق‌العاده در کنار یکدیگر؛ ۲. مملو از آرایه‌های هنری؛ ۳. بدون تکلف؛ ۴. دارای ترکیب‌های بدیع؛ ۵. دارای استعاره‌های استادانه؛ ۶. دارای متنی عمیق و متین؛ ۷. دارای متنی روان و دلنشین؛ ۸. دارای متنی فشرده و خلاصه.

د) روایتی متفاوت از انقلاب کبیر اسلامی: ۱. خلاقانه و نوآورانه؛ ۲. فعالانه؛ ۳. مستند و باورپذیر؛ ۴. واقع‌بینانه و منصفانه؛ ۵. افتخارآمیز؛ ۶. عمیق؛ ۷. به روز؛ ۸. پیش‌برنده؛ ۹. عزیزانه؛ ۱۰. آرمان‌گرایانه، افق‌گشا و مسؤولیت‌آفرین؛ ۱۱. در پی انتقال هوشمندانه میراث عظیم انقلاب به نسل جدید.

هـ) صداقت و انصاف انقلابی: ۱. پذیرش کاستی‌ها و نقص‌ها به صورت متواضعانه و صادقانه، ۲. ارائه دستاوردها و خون‌آوردها در کنار

بازگویی خطاها، غفلت‌ها و کندی‌ها، ۳. معرفی انعطاف انقلابی به عنوان یک روش نقد، بررسی و اصلاح، ۴. معرفی علت چالش‌ها و غفلت‌های پیش‌رو مبتنی بر فاصله گرفتن از روح و حقیقت انقلاب، همچنین عمل و مدیریت انقلابی.

و) وظیفه‌ساز و مسؤولیت آفرین: توصیه‌های هفتگانهٔ مدیریتی به عنوان رسالت امت در ادامهٔ راه، مبتنی بر امید واقع‌بینانه در محورهای: علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد مقاومتی، استقلال و آزادی، عدالت و مبارزه با فساد، عزت ملی و مرزبندی با دشمن، سبک زندگی.

مفاهیم و ارزش‌های موجود در بیانیه

مفاهیم و ارزش‌های متعددی در بیانیه ذکر شده است که کلیدواژه‌های اصلی بیانیه و عناصر تشکیل دهنده آن هستند. هرکدام از این کلیدواژه‌ها در بخش‌های مرتبط تبیین شده‌اند، اما به‌طور اجمالی در اینجا مورد اشاره قرار می‌گیرند:

عصر جدید: اشاره به دورانی است که جهان میان شرق و غرب مادّی تقسیم شده بود و کسی گمان یک نهضت بزرگ دینی را نمی‌بُرد، انقلاب اسلامی ایران، با قدرت و شکوه پا به میدان نهاد؛ چهارچوب‌ها را شکست؛ کهنگی کلیشه‌ها را به رخ دنیا کشید؛ دین و دنیا را در کنار هم مطرح کرد و آغاز عصر جدیدی را اعلام نمود.

شعارهای انقلاب: اشاره به ارزش‌هایی مانند: آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزّت، عقلانیّت، برادری و... است که هیچ‌یک به یک نسل و یک جامعه مربوط نیست تا در دوره‌ای بدرخشد و در دوره‌ای دیگر افول کند.

اصول انقلاب اسلامی: اشاره به اصولی همچون استقلال، آزادی، جمهوریت و اسلامیت و... است که انقلاب به آن‌ها به شدت پایبند است. این اصول در روابط و سیاست خارجی با حفظ مرزبندی‌های خود با رقیبان و به‌وسیله شاخصه‌هایی همچون «عزّت، حکمت، و

مصلحت» محقق می‌شود.

دفاع از مظلومان: انقلاب از آغاز تا امروز نه بی‌رحم و خون‌ریز بوده و نه منفعل و مردّد. با صراحت و شجاعت در برابر زورگویان و گردن‌کشان ایستاده و از مظلومان و مستضعفان دفاع کرده است.

تمدّن نوین اسلامی: یعنی فضایی که در آن انسان از لحاظ معنوی و از لحاظ مادّی رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد. در این عصر، علم همراه با اخلاق است و پرداختن به مادّیات، همراه با معنویّت و دین است و قدرت سیاسی، همراه با عدالت است.

مدیریّت جهادی: مدیریّت‌های جهادی الهام‌گرفته از ایمان اسلامی و اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم» است. مدیریت جهادی، مسیر رسیدن به نتایج را کوتاه کرده و به دلیل سرعت در تغییر و تحولات جامعه، باعث میشود که زمان دستیابی به برکات سریع‌تر شود.

عدالت و مبارزه با فساد: عدل، «نهادن هر چیز در جایگاه ویژه آن» است؛ چنانکه امام علی علیه‌السلام می‌فرماید: «العَدلُ یضَعُ الأُمورَ مَواضِعَها»[1]؛ عدالت و مبارزه با فساد لازم و ملزوم یکدیگرند؛ زیرا برای اجرای عدالت باید با فساد مبارزه کرد و جامعه‌ای که در آن مبارزه با فساد وجود نداشته باشد، عدالت معنا ندارد و در جامعه و حکومتی که مدیران و افراد آن جامعه گرفتار فسادند، عدالتی وجود ندارد.

امید به آینده: نخستین توصیهٔ رهبری، امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده است. بدون این کلید اساسیِ همه قفل‌ها، هیچ گامی نمی‌توان برداشت. امید نخستین و ریشه‌ای‌ترین جهاد برای جوانان است.

پیشرفت در علم و دانش: دانش، آشکارترین وسیلهٔ عزّت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. رهبر انقلاب تأکید می‌کنند که ما هنوز از قلّه‌های دانش جهان بسیار عقبیم؛ باید به قلّه‌ها دست یابیم. باید از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها عبور کنیم.

۱. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، حکمت ۴۳۷.

شعور معنوی و وجدان اخلاقی: رهبر انقلاب معتقدند که شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومت‌ها توفیق چندانی نخواهد یافت.

اقتصاد مقاومتی: اقتصاد قوی، نقطهٔ قوّت و عامل مهم سلطه ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطهٔ ضعف و زمینه‌ساز نفوذ و سلطه و دخالت دشمنان است. فقر و غنا در مادّیات و معنویّات بشر، اثر می‌گذارد. اقتصاد البتّه هدف جامعهٔ اسلامی نیست، امّا وسیله‌ای است که بدون آن نمی‌توان به هدف‌ها رسید عملکردهای ضعیف، اقتصاد کشور را از بیرون و درون دچار چالش ساخته است. راه‌حلّ این مشکلات، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است. این‌که کسی گمان کند که «مشکلات اقتصادی صرفاً ناشی از تحریم است و علّت تحریم هم مقاومت ضدّ استکباری و تسلیم نشدن در برابر دشمن است؛ پس راه‌حل، زانو زدن در برابر دشمن و بوسه‌زدن بر پنجهٔ گرگ است» خطایی نابخشودنی است.

محرومیت‌زُدایی: وظیفه جمهوری اسلامی محرومیت‌زدایی و برقراری عدالت است، لذا از نگاه رهبری در جمهوری اسلامی، دل‌های مسؤولان به‌طور دائم باید برای رفع محرومیت‌ها بتپد و از شکاف‌های عمیق طبقاتی به شدّت بیمناک باشد.

استقلال و آزادی: استقلال و آزادی کنونی ایران اسلامی، دستاورد، بلکه خون‌آوردِ صدها هزار انسان والا و شجاع و فداکار است؛ غالباً جوان، ولی همه در رتبه‌های رفیع انسانیّت. این ثمر شجرهٔ طیّبهٔ انقلاب را با تأویل و توجیه‌های ساده‌لوحانه و بعضاً مغرضانه، نمی‌توان در خطر قرار داد. همه - مخصوصاً دولت جمهوری اسلامی- موظّف به حراست از آن با همهٔ وجودند.

عزّت جمهوری اسلامی: صحنهٔ جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقّق یافته یا در آستانهٔ ظهورند؛ تحرّک جدید نهضت بیداری

اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطهٔ آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقهٔ غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه؛ گسترش حضور قدرتمندانهٔ سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه؛ این‌ها بخشی از مظاهر عزّت جمهوری اسلامی است.

مرزبندی با دشمن: سردمداران نظام سلطه نگرانند، پیشنهادهای آن‌ها عموماً شامل فریب و خدعه و دروغ است. امروز ملّت ایران علاوه بر آمریکای جنایت‌کار، تعدادی از دولت‌های اروپایی را نیز خدعه‌گر و غیرقابل اعتماد می‌داند. دولت جمهوری اسلامی باید مرزبندی خود را با آن‌ها با دقّت حفظ کند؛ از ارزش‌های انقلابی و ملّی خود، یک گام هم عقب‌نشینی نکند؛ از تهدیدهای پوچ آنان نهراسد.

مقابله با ترویج سبک زندگی غربی: تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های جبران ناپذیر اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملّت ما زده است؛ مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوان‌ها است.

مخاطبان پیام‌های بیانیه

الف) عموم ملت ایران: پیام بیانیه برای عموم ملت ایران این است که «انقلابی بمانیم و پیشرفت کنیم» همچنین دعوت به ادامه راه طبق نقشه‌ای روشن در افق پیشِ رو، همراه با: اراده، لحاظ مسیر طی شده، دشمن‌شناسی و مراقبت انقلابی، انتخاب‌های آگاهانه و مشارکت‌های به‌هنگام، عبرت و هوشیاری، نشاط و امید.

ب) مسؤولین و کارگزاران نظام اسلامی: پیام بیانیه برای مدیران و مسؤولان این است که: باید مدیران نسل فعلی، حلقهٔ مدیریتی را برای حضور نسل جوانِ مؤمنِ آگاهِ انقلابی باز کنند تا به نصاب مدیریت انقلابی و جهادی برگردند، مدیران خود را در پاک‌دستی، عدالت‌خواهی، فسادستیزی و ساده‌زیستی به تراز انقلاب اسلامی برسانند، متواضعانه

خطاهای خود را بپذیرند و عذرخواهی کنند؛ همچنان‌که در این متن، به‌خوبی، مسیر به آنان نشان داده شده است. مسؤولان باید خطوط اصلی این نقشهٔ پرافتخار را به عنوان دستور اقدام ملی در برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و قانون‌گذاری‌ها قرار دهند و از این ظرفیت استفاده کنند. استفاده به عنوان دستور اقدام ملی، نسخه عمل و مبنای سیاست‌های عملی در برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و قانون ریزی‌ها تا قرار گرفتن در مسیر تحقق عینی.[1]

ج) جوانان: جوانان مخاطب این بیانیه هستند، ولی مخاطب خاص آن، جوانان عزیز و رشید و شایستهٔ ایران هستند که سازندگان چلّهٔ دوم انقلاب و صاحبان و آفرینندگان تمدن نوین اسلامی در قرن پانزدهم خواهند بود.

پیام بیانیه برای جوانان این است که با شناخت تاریخ انقلاب و آنچه بر ملت ایران گذشته است، با بصیرت، هوشیاری، آگاهی، تلاش هدفمند، با مسلح شدن به سلاح علم و تقوا و توجه به توصیه‌های هفت‌گانه، خود را برای ورود به عرصه مدیریت نظام اسلامی آماده کرده و با امید به آینده، با ایستادگی در برابر دشمنان، آینده انقلاب را بسازند.

د) دشمنان انقلاب اسلامی: پیام بیانیه برای دشمنان این است که: به کوری چشمشان ببینند در زمانی که در مورد فروپاشی جمهوری اسلامی صحبت می‌کنند، رهبر عزیز همراه با ملت فهیم، نقشهٔ چهل سال آینده را ترسیم می‌کنند و حکایت تمدن نوین اسلامی را به رخ می‌کشند. ملت ایران در حال طراحی حرکت پرافتخار خود به سوی قله‌ها است.

هـ) دوستان انقلاب اسلامی: دوستداران انقلاب اسلامی نیز مخاطب این بیانیه هستند چون این بیانیه دوستان ملت ایران را به نقشه راه سعادت و خوشبختی مجهز می‌کند و عموم ملت ایران را به ادامهٔ راه طبق نقشه‌ای روشن دعوت می‌کند تا با دشمن‌شناسی، نشاط، امید،

۱. حاج علی‌اکبری، محمدجواد، رئیس شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، «تحلیل مهم‌ترین مفاهیم و نکاتِ بیانیهٔ گام دوم انقلاب»، پایگاه اطلاع‌رسانی KHAMENEI.IR.

اراده، همت بلند و انتخاب‌های آگاهانه، ادامهٔ مسیر را هموارتر سازند.

وظایف مخاطبان

عموم مخاطبان بیانیه، شامل عموم ملت عزیز ایران و مدیران و نیز جوانان به عنوان مخاطبان ویژه بیانیه در برابر اجرایی شدن مفاد بیانیه وظایفی دارند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. قدرشناسی و شکر؛
۲. جلوگیری از انزوا و بایکوت بیانیه؛
۳. جلوگیری از دست کم گرفته شدن، عادی شدن و فراموشی بیانیه؛
۴. جلوگیری از تحریف و دیگرنمایی؛
۵. ورود جوانانه و آتش به اختیار به میدان و اشتراک و اقتراح خودجوش و تمیز این بیانیه؛
۶. تبیین هنرمندانه، هوشمندانه و عالمانه بیانیه تا تبدیل شدن به فهم، شوق و عزم ملی؛
۷. تعریف مسؤولیت برای خود؛
۸. اجتهاد و استنباط از بیانیه؛
۹. اجتماعی شدن تا تبدیل شدن به مطالبه ملی و گفتمان غالب؛
۱۰. بسط نظری، رهیافت‌یابی، راهکارجویی و تهیه نقشه اقدام و عمل.[۱]

هدف و ساختار کلی محتوای بیانیه

ساختار کلی بیانیه گام دوم «ترسیم کلّی از گذشته و حال و آیندهٔ انقلاب» است و هدف از صدور آن «ایجاد سرعت در حرکت عمومی منضبط در جامعه به سمت چشم‌انداز انقلاب اسلامی» است.

راهکار رسیدن به هدف بیانیه، ایجاد شناخت در جامعه به‌ویژه جوانان دربارهٔ چهار نقطه اساسی است که بدون شناخت این چهار نقطه، حرکت عمومی در جامعه به سوی تمدن نوین اسلامی شکل نخواهد گرفت:

۱. شناخت عظمت حادثهٔ انقلاب؛
۲. شناخت عظمت راه طی شده و کارکرد انقلاب تا امروز؛
۳. شناخت عظمت چشم‌انداز انقلاب اسلامی؛
۴. شناخت عظمت نقش نیروی جوان متعهّد.[۲]

۱. حاج علی‌اکبری، محمدجواد، رئیس شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، «تحلیل مهم‌ترین مفاهیم و نکاتِ بیانیهٔ گام دوم انقلاب»، پایگاه اطلاع‌رسانی KHAMENEI.IR
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱

جوانان، محور حرکت به سمت چشم‌انداز

از منظر رهبری معظم، محور حرکت به سمت چشم‌انداز انقلاب اسلامی، جوانان هستند که باید بتوانند با توجه به محورهای مورد تأکید، در نظام مدیریت کشور تحول عظیمی ایجاد کنند. معظم‌له تأکید می‌کنند که منظورشان از جوانان لزوماً جوان بیست‌ودوساله و بیست‌وپنج‌ساله نیست، بلکه افراد سی‌ساله، سی‌وپنج‌ساله و چهل‌ساله هم جوانند و می‌توانند در این عرصه نقش‌آفرینی کنند.[1]

فرایند و عناصر ورود جوانان به حرکت عمومی

رهبر معظم انقلاب در سخنرانی سال گذشته خود در جمع جوانان[2] این پرسش را مطرح کردند که: «فرایند ورود جوانان به این حرکت عمومی چیست؟» و شیوهٔ حضور جوانان باید در این فرایند چگونه باشد. سپس ضرورت‌ها، عناصر و راهکارهای مشارکت جوانان در ایجاد حرکت عمومی در جامعه را تشریح کردند و تأکید نمودند که این حرکت باید به‌صورت معقول و منظم و بدون غوغاسالاری و بَلبشویی باشد. معظم له هفت عنصر را برای ورود جوانان به حرکت عمومی لازم می‌دانند که عبارتند از:

عنصر اول: شناخت صحنهٔ انقلاب اسلامی

اولین عنصر لازم این است که جوانان بایستی صحنهٔ انقلاب و عناصر درگیر در آن را بشناسند. باید بدانند جمهوری اسلامی امروز در چه وضعی است، با چه کسی روبه‌رو است، با چه کسی مواجه است، فرصت‌هایش کدام‌ها هستند، تهدیدهایش کدام‌ها هستند، دشمن‌هایش چه کسانی هستند، دوست‌هایش چه کسانی هستند.

عنصر دوم: جهت‌گیری مشخّص

دومین عنصر لازم این است که باید حرکت آن‌ها یک جهت‌گیری مشخّص منطقی و قابل قبول داشته باشد که همان حرکت و رسیدن به تمدّن اسلامی است.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱.
۲. همان.

عنصر سوّم: امیدبخشی

سومین عنصر لازم این است که باید عامل امیدبخشی و نقطهٔ روشنی در حرکت‌شان وجود داشته باشد؛ زیرا اگر در هر حرکتی این نقطهٔ روشن و امیدبخش وجود نداشته باشد، حرکت پیش نمی‌رود.

نقطه‌های روشن انقلاب اسلامی عبارتند از:

۱. توان انجام کارهای بزرگ: اولین نقطهٔ امید، ظرفیت‌های ملّی و ملت ایران است که می‌تواند کارهای بزرگ مثل معجزهٔ تشکیل نظام جمهوری اسلامی را در دورانی که دنیای دوقطبیِ کاپیتالیسم و کمونیسم وجود داشت انجام دهد و بعد هم بتواند آن را نگه دارد.

۲. فرسودگی جبههٔ دشمن و نیز تمدّن غربی: دومین نقطه امید، فرسودگی جبههٔ دشمن و نیز تمدّن غربی است که دچار انحطاط و در حال زوال است.

۳. وعدهٔ تخلّف‌ناپذیر خداوند: سومین نقطه امید، وعدهٔ تخلّف‌ناپذیر خداوند است که می‌فرماید: ﴿اِن تَنصُرُوا اللّٰهَ یَنصُرکُم﴾[۱]. وعده خداوند حق است؛ زیرا کسی از خداوند راستگوتر نیست؛ بنابراین اگر شما نصرت خدا را کردید، یعنی به سمت تمدّن اسلام و جامعهٔ اسلامی و تحقّق دین خدا پیش رفتید، خدا شما را یاری می‌کند.

عنصر چهارم: داشتن راهکارهای عملی

چهارمین عنصر لازم این است که در هر برهه‌ای راهکارهای عملی لازم است که در این بیانیه و مواردی از آن‌ها اشاره شده است.[۲]

معظم‌له در ادامه تأکید می‌کنند که چهار عنصری که گفته شد نیازمند تبیین است که این کار به ذهن فعّال و زبان گویا احتیاج دارد، اما ارائه راهکارهای عملی نیازمند ذهنی است که با هدایت، تمرکز، پیگیری، فعالیت پی‌درپی و لحظه‌به‌لحظه بتواند این کاروان عظیم جامعه را و مهم‌تر از همه جوان‌های جامعه را به پیش ببرد.

۱. محمّد: ۷.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱

سپس معظم له فهرستی از راهکارهای عملی ورود جوانان به عرصه عمومی حرکت جامعه را بیان می‌کنند و درباره چگونگی ایجاد آن‌ها توضیح می‌دهند:

۱. تشکیل کارگروه‌های فرهنگی: از قبیل کار در مساجد و هیئت‌های عزاداری که یکی از مصادیق «آتش به اختیار» است[۱] و می‌توانند روی جوان‌ها، محلّه و نیز خودشان تأثیر بگذارند و یک حرکت، عزم و بینش و بینایی‌ای را در یک مجموعه‌ای به وجود بیاورند.

۲. تشکیل گروه‌های فعّالیت سیاسی: این کار باید به دور از حزب‌بازی باشد؛ زیرا در حزب‌بازی برکتی نیست. کار سیاسی یعنی تحلیل سیاسی کردن و حوادث سیاسی را شناختن، فهمیدن و منتقل کردن.

۳. تشکیل میزگردها و کرسی‌های آزاداندیشی در دانشگاه‌ها: تشکیل میزگردها و کرسی‌های آزاداندیشی در دانشگاه‌ها است که خود جوانان باید این کار را انجام بدهند.

۴. تشکیل گروه‌های نهضتی در ارتباط با مسائل بین‌الملل و مسائل جهان: در ارتباط با مسائل بین‌الملل و مسائل جهان برای فعّال شدن در زمینهٔ مسائل جهان اسلام مانند: مسائل غزّه، فلسطین، یمن، بحرین، مسائل مربوط به مسلمان‌های میانمار، مسائل مربوط به مسلمان‌های اروپا که می‌شود در محیط‌های فعّال دانشجویی درباره آن‌ها گفتگو کرد.

۵. تشکیل گروه‌های علمی: برای همکاری با مراکز علمی یا همکاری با شرکت‌های دانش‌بنیان و انجام کار اقتصادی.

۶. تشکیل گروه‌های جهادی: برای حضور در مناطق مختلف کشور و انجام کارهای جهادی که از جمله کارهای خوب است.

۷. فعالیت‌های اطلاعاتی مردمی: مانند اطّلاع‌رسانی درباره سوء استفاده‌هایی که در زمینهٔ قاچاق انجام می‌شود.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۰۱/۰۱.

۸. کارهای اجتماعی: از قبیل کارهایی که در زمینهٔ هفت‌تپّه[۱] و مانند این‌ها که بچّه‌های دانشجو انجام دادند.

شرط و لازمهٔ ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه

نتیجهٔ ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه با توجه به ضرورت‌ها، عناصر و راهکارهای ارائه شده «کشاندن نسل جوان متعهّد به عرصهٔ مدیریّت کشور» است که از منظر معظم‌له این است که به کار علمیِ مجموعهٔ دانشجوی جوان لطمه وارد نشود. ایشان در پایان تبیین بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، خودجوش و خودکار بودن و نیز ناامید نشدن در مسیر را لازمهٔ ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه در قامت مدیر جامعه اسلامی می‌دانند.[۲]

دفتر مطالعات پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی

۱. اعلام همبستگی دانشجویان چند دانشگاه در تهران و شهرهای دیگر به اعتصاب کارگران شرکت نیشکر هفت‌تپّه در استان خوزستان به دلیل پرداخت نشدن چهار ماه حقوق عقب‌افتاده‌ی آنها و همچنین عدم بازگرداندن این شرکت از بخش خصوصی به بخش دولتی در سال ۱۳۹۷.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱.

خلاصه درس

بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن‌ماه ۱۳۹۷ از سوی رهبر معظم انقلاب، سندی راهبردی برای شروع فصل جدید انقلاب اسلامی در مرحله خودسازی و جامعه‌پردازی برای رسیدن به آرمان بزرگ تمدن اسلامی است که به پشتوانهٔ چهل سال مبارزه و تلاش در استقرار، حفظ و تداوم نظام اسلامی نگاشته شده است. اهمیت بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی عبارت است از:

۱. جایگاه صادرکنندهٔ بیانیه؛

۲. صدور در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی؛

۳. مخاطب اصلی آن یعنی جوانان؛

۴. محتوا و مضامین راهبردی.

ساختار کلی بیانیهٔ گام دوم «ترسیم کلّی از گذشته و حال و آیندهٔ انقلاب» است که هدف از صدور آن «ایجاد سرعت در حرکت عمومی منضبط در جامعه به سمت چشم‌انداز انقلاب اسلامی» می باشد.

راهکار رسیدن به هدف بیانیه از نگاه معظم‌له، ایجاد شناخت در جامعه به‌ویژه جوانان درباره چهار نقطه و موضوع انقلاب اسلامی است که بدون شناخت این چهار نقطه، این حرکت عمومی در جامعه شکل نخواهد گرفت که عبارتند از:

۱. شناخت عظمت حادثهٔ انقلاب؛

۲. شناخت عظمت راه طی‌شده و کارکرد انقلاب تا امروز؛

۳. شناخت عظمت چشم‌انداز انقلاب اسلامی؛

۴. شناخت عظمت نقش نیروی جوان متعهّد.

معظم‌له نیاز و ضرورت‌های حرکت عمومی به‌ویژه جوانان را در شکل‌گیری این حرکت به صورت معقول و منظم و به دور از غوغاسالاری می‌دانند که لازمه آن چند چیز است، عنصر اول: شناخت صحنهٔ انقلاب اسلامی؛ عنصر دوم: جهت‌گیری مشخّص؛ عنصر سوّم: امیدبخشی؛ عنصر

چهارم: داشتن راهکارهای عملی. و این کارها را مشروط به آن می‌دانند که به کار علمیِ مجموعهٔ دانشجوی جوان لطمه وارد نشود و خودجوش و خودکار و بدون ناامیدی انجام شود.

پرسش‌ها

۱. جهات اهمیت بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی چیست؟
۲. زمینه و علل صدور بیانیه چیست؟
۳. پیام بیانیه برای جوانان چیست؟
۴. چهار نکته در ساختار محتوایی بیانیه را نام ببرید.
۵. محور حرکت به سمت چشم‌انداز ذکر شده در بیانیه چه کسانی هستند؟
۶. ضرورت‌ها و عناصر ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه چیست؟
۷. راهکارهای عملی ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه چیست؟
۸. نتیجهٔ ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه چیست؟
۹. شرط و لوازم ورود جوانان به عرصهٔ حرکت عمومی جامعه را نام ببرید.

فصل اول:
گام اول انقلاب اسلامی
(آنچه بودیم)

درس دوم

ویژگی‌های ممتاز انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران یکی از بزرگ‌ترین و بلکه برجسته‌ترین رویداد قرن بیستم است و به دلیل وقوع آن هم‌زمان با پایان قرن چهاردهم و شروع قرن پانزدهم هجری، نقطه عطفی در تاریخ معاصر جهان اسلام به خصوص ایران اسلامی قلمداد می‌شود که به دلیل ویژگی‌های خاص خود، تحفه الهی و هدیه غیبی خداوند است که از جهات مختلف همچون نحوهٔ پیدایش، کیفیت مبارزه و نیز انگیزه قیام با دیگر انقلاب‌ها تفاوت دارد.[1]

مقام معظم رهبری در اولین بخش از بیانیه به ذکر ویژگی‌های ممتاز انقلاب اسلامی مردم عزیز ایران پرداخته و شاخصه‌های اختصاصی آن را که باعث تمایز از دیگر انقلاب‌ها شده بیان فرموده‌اند که این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱. عدم خیانت به آرمان‌ها

انقلاب اسلامی بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید است که با وجود گذشت چهل سال از عمر خود به آرمان‌های خود وفادار

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه نور، ۴۰۲/۲۱.

مانده و به آن‌ها خیانت نکرده است. اهمیت این ویژگی در آن است که از میان همهٔ ملّت‌های زیر ستم، کمتر ملّتی به انقلاب همّت می‌گمارد و در میان ملّت‌هایی که به‌پاخاسته و انقلاب کرده‌اند، کمتر دیده شده که توانسته باشند کار را به نهایت رسانده و به‌جز تغییر حکومت‌ها، آرمان‌های انقلابی را حفظ کرده باشند.

از جمله انقلاب‌هایی که باوجود قیام ملت‌های آن‌ها برعلیه حاکمان خود و تغییر حکومت‌هایشان نتوانستند به آرمان‌ها و شعارهای خود وفادار بمانند؛ انقلاب مردم فرانسه، انقلاب اکتبر روسیه، انقلاب هند، انقلاب الجزایر و برخی دیگر از انقلاب‌ها می‌باشند؛ زیرا همهٔ آن انقلاب‌ها یا بیشترین و مهم‌ترین آن‌ها نتوانستند به آرمان‌ها و شعارهای خود وفادار بمانند و با وجود قیام مردم و عزم برای تشکیل حکومت جمهوری، به دیکتاتوری‌های سیاه منتهی شدند و حقوق مردم را پایمال کردند. دمکراسی‌ها را متوقّف کرده و آرای مردم را به‌کلّی نادیده گرفتند؛ اما انقلاب اسلامی برخلاف این انقلاب‌ها توانست[1] به شعارهای خود پایبند باشد و با اعطای حقوق مردم و خواست انقلابیون، انتخابات را که از حیاتی‌ترین امور برای هر نظامی است[2] بارها در کشور برگزار کند و از حلقه مهندسی و قانون‌گذاری به‌وسیله مردم عبور کرده[3] و مردم را به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در انتخاب مسؤولان کشور از رهبری تا رئیس جمهور و دیگر مسؤولان مشارکت دهد.

در انقلاب اسلامی، مردم تاکنون در دَه انتخاباتِ مجلس شورای اسلامی، پنج انتخابات شورای شهر و روستا، پنج انتخابات مجلس خبرگان و دوازده انتخابات ریاست جمهوری مشارکت کرده‌اند.[4] همچنین مردم در سه همه‌پرسی شامل یک مرتبه همه‌پرسی تعیین نظام جمهوری اسلامی و دو مرتبه همه‌پرسی قانون اساسی[5] شرکت کرده‌اند.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۰/۱۹؛ محمدی، منوچهر، بازتاب جهانی انقلاب اسلامی، ۵۷-۴۸.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۲/۱۷.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۵/۱۲.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۰۲/۱۶.

ثمرهٔ حفظ آرمان‌ها و شعارهای اصلی انقلاب، همچون اسلامیت، جمهوریت، استکبارستیزی و نیز اهدافی مانند: عدالت، حمایت از مظلومان و مستضعفین و... در بیان و عمل مسؤولان نظام اسلامی این بود که انقلاب توانست به این وسیله از کرامت خود و اصالت شعارهایش صیانت کند و وارد دوّمین مرحلهٔ خودسازی و جامعه‌پردازی و تمدّن‌سازی شود؛[1] زیرا اگر انقلاب اسلامی به شعارها و آرمان‌های خود که شعارها و آرمان‌های اسلام است و ریشه در فطرت انسان دارد پایبند نبود؛ هیچ‌گاه نمی‌توانست از کرامت و اصالت شعارهایش صیانت کرده و وارد عصر جدید گردد که چهل سالگی دوم انقلاب اسلامی است و از جهت شکل یا محتوا دچار تغییر و تبدیل می‌شد؛ چرا که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ لا يُغَيِّرُ ما بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ﴾[2]؛ (خداوند، آنچه را که از آنِ قومی است، تغییر نمی‌دهد تا وقتی که خودشان آن را دگرگون سازند).

۲. طرح و ایجاد یک نهضت دینی

دومین ویژگی انقلاب اسلامی طرح و ایجاد یک نهضت دینی بود که تا پیش از این سابقه نداشت. انقلاب اسلامی «با قدرت و شکوه پا به میدان نهاد، چهارچوب‌ها را شکست، کهنگی کلیشه‌ها را به رخ دنیا کشید [و با ایجاد یک نهضت دینی] دین و دنیا را در کنار هم مطرح کرد و آغاز عصر جدیدی را اعلام نمود».[3] تا پیش از شکل‌گیری انقلاب اسلامی در میان اندیشمندان دینی و سیاسی، باور بر این بود که دین و سیاست درهم آمیخته نیست و دین در ساختار یک حکومت قرار نمی‌گیرد؛ اما انقلاب اسلامی این نگاه را به چالش کشید و توانست با قدرت و شکوه پا به میدان نهد و اندیشه‌های کلیشه‌ای در این زمینه را

۱. فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی زنجیرهٔ مستمر و منطقی و طولانی و دشوار، شامل: انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی است که مردم ایران توانسته‌اند با یاری خداوند و اراده خود در حفظ آرمان‌ها از تغییر و تبدیل آن جلوگیری کنند.
۲. رعد: ۱۱.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۲۲/۲۲.

که محصول استعمار بر ملت‌ها و امت‌های دینی بود، از بین برده و تفکر جدایی دین از سیاست را باطل کند؛ زیرا منابع اسلامی بر این حقیقت تأکید زیادی کرده‌اند که سیاست، اصلی‌ترین پیام ادیان الهی است و رسولان و فرستادگان خدا برای تأسیس حکومت الهی مبعوث شده‌اند[1] و نخستین هدف آنان در جامعه بشری، برپایی حکومت بوده است.[2] این موضوع، بارها توسط امام خمینی رحمه‌الله در گفته‌ها و نوشته‌هایشان مورد تأکید قرار گرفته است. ایشان می‌فرمایند: «می‌توان گفت: اسلام همان حکومت است با شؤون و مقتضیاتی که دارد و احکام، قوانین اسلامند که از شؤون حکومت است؛ بلکه احکام، مطلوب بالعرضند و ابزار و وسیله‌ای برای اعمال حکومت و گسترش عدالتند».[3]

در نظام حقوق سیاسی اسلام، از دیدگاه تفکر شیعی یا به تعبیر حضرت امام «اسلام ناب محمدی»[4] همان‌گونه که در زمان حیات رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله مرجع تبیین احکام الهی و نیز مرجع اجرای آن؛ چه در بخش اداره امور اجرایی، چه در بخش امور قضایی، رسول خدا بوده است، پس از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله، مرجعیت در تمام آنچه رسول خدا در آن مرجعیت داشته است مخصوص امامان است.

در شرایطی هم که امامان معصوم علیهم‌السلام به دلیل غیبت مکانی یا زمانی، دور از دسترس جامعه اسلامی باشند، مسؤولیت جانشینی رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله و امامان معصوم علیهم‌السلام در تبیین اسلام و نیز اجرای آن بر عهده کسانی خواهد بود که از نظر علمی و عملی بیشترین شباهت را با امامان علیهم‌السلام داشته و بالاترین میزان توانایی علمی را در تبیین اسلام دارا باشند؛ اینان عالمان عادل یا فقیهان وارسته‌اند.

۱. بقره: ۲۱۳.
۲. مائده: ۴۸.
۳. امام خمینی، کتاب البیع، ۴۶۰/۲: «بل یمکن ان یقال: الاسلام هو الحکومة بشؤونها و الاحکام قوانین الاسلام و هی شأن من شؤونها، بل الاحکام مطلوبات بالعرض، و امور آلیة لاجرائها و بسط العدالة».
۴. امام خمینی، صحیفه امام، ۱۱/۲۱.

امامان معصوم علیهم‌السلام در روایات معتبری که از آنان در دست است، جانشینی و مرجعیّت فقهای عادل را در تبیین و تفسیر اسلام و نیز اجرای احکام عادلانه آن مورد تأکید قرار داده‌اند. در روایت مقبوله عمر بن حنظله از امام صادق علیه‌السلام آمده است: «بنگرند آنان را که از میان شما سخنان ما را روایت کرده‌اند و در حلال و حرام ما به تحقیق و نظر پرداخته‌اند و با احکام ما آشنا شده‌اند، آنان را داور قرار دهند؛ زیرا من آنان را حاکم قرار داده‌ام».[1]

و نیز در پاسخ به سؤالی که اسحاق بن یعقوب از امام دوازدهم عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف در همین باره می‌پرسد، امام علیه‌السلام می‌فرماید: «اما در حوادثی که در پیش می‌آید، به دانایان سخن ما مراجعه کنید که آنان حجت من بر شمایند و من حجت خدایم».[2]

در روایات فراوان دیگری، به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر رهبری و مرجعیت فقهای عادل، پس از امامان علیهم‌السلام تأکید شده است. بسیاری از فقها، اثبات مرجعیت سیاسی و حکومت فقیه عادل را در دوران غیبت معصوم، بی‌نیاز از دلیل نقلی می‌دانند و معتقدند اصل بدیهی و مسلّم ضرورت وجود حکومت از یک‌سو و اصل مسلّم وجوب اسلامی بودن حکومت؛ یعنی حکومتی که احکام اسلام را در همه شؤون اجرا کند از سوی دیگر، از نظر عقلی و منطقی این نتیجه را اثبات می‌کند که در دوران غیبت معصوم، حکومت را کسی باید عهده‌دار گردد که نسبت به احکام اسلام در همه شؤون زندگی و اداره امور جامعه اطلاع کافی داشته باشد و از طرف دیگر، در اجرای آن، امین و ثابت‌قدم باشد؛ طبیعی است که روشن‌ترین و مسلم‌ترین مصداق چنین کسی، فقیه عادل دارای کفایت سیاسی و اداری است.

۱. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، ۹۹/۱۸: «ینظران من کان منکم ممن قد روی حدیثنا و نظر فی حلالنا و حرامنا و عرف أحکامنا فلیرضوا به حکما، فانی قد جعلته حاکما».
۲. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، ۹۹/۱۸: «أما الحوادث الواقعة فارجعوا فیها الی رواة حدیثنا فإنهم حجتی علیکم و أنا حجة الله».

با توجه به این مباحث، این مطلب روشن شد که آمیختگی اسلام با سیاست و تصوّر روشنی که اسلام ناب محمّدی با استناد به منابع اسلامی از تفکیک‌ناپذیری سیاست از اسلام ارائه می‌دهد، از اصول تفکر اسلامی و یکی از مهم‌ترین مبانی اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی است. ضمناً تذکر این نکته نیز مفید است که حکومت فقیه عادل که محور اصلی اندیشه سیاسی انقلاب است، نظریه‌ای است که با اصول تفکر همه گروه‌ها و گرایش‌های فکری معتقد به اسلام سازگار است و گروه‌ها یا جریاناتی که به عنوان غیرمعتقد به نظریه حکومت فقیهِ عادل مطرح می‌شوند برای صلاحیت تصدی حکومت و اداره جامعه اسلامی، شرایط کمتری قائلند، نه این که صلاحیّت فقیه عادل دارای شرایط رهبری را مخدوش بدانند.

بر اساس اصول اسلامی و نیز اصول عقلی، حکومت فقیه عادل با کفایت، به معنای حکومت بهترین است و حکومت بهترین، نه تنها با هیچ عقل و نقلی در تعارض نیست که مورد اتفاق اهل شرع و عقل است. آنچه میان معتقدین به این نظریه و مخالفین آن مورد نزاع و اختلاف است، این است که آیا رعایت شرط فقاهت و احیاناً عدالت در حاکم، ضروری است؟ یا مشروعیّت حکومت، بستگی به این دو شرط ندارد؟ و حاکمی که از دو شرط مذکور یا یکی از آن‌ها برخوردار نباشد نیز می‌تواند از مشروعیت برخوردار باشد؟ کوتاه سخن آن که مشروعیت حکومت فقیهِ عادلِ با کفایت، مورد نزاع بین اهل شرع و عقل نیست. آنچه مورد نزاع است، مشروعیت حکومت غیرفقیه عادل است.[1]

اهمیت آمیختگی دین و سیاست توسط انقلاب اسلامی به‌وسیله ایجاد نهضت دینی در این عصر آن است که انقلاب اسلامی در زمانی به‌وقوع پیوست که «جهان میان شرق و غرب مادّی تقسیم شده بود و کسی گمان یک نهضت بزرگ دینی را نمی‌بُرد».[2] نشانه بهت و

۱. اراکی، محسن، مقاله اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی، شماره ۳۸.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

حیرت سردمداران جدایی دین و سیاست، واکنشی بود که آن‌ها نسبت به انقلاب اسلامی نشان دادند؛ زیرا به دلیل ناباوری آن‌ها در امکان وقوع و ایجاد نهضت دینی «طبیعی بود که سردمداران گمراهی و ستم، واکنش نشان دهند، امّا این واکنش ناکام ماند. چپ و راستِ مدرنیته، از تظاهر به نشنیدن این صدای جدید و متفاوت، تا تلاش گسترده و گوناگون برای خفه کردن آن، هرچه کردند به اجلِ محتوم خود نزدیک‌تر شدند».[1]

۳. پیشرفت و توسعه روزافزون با حفظ شعارها

سومین ویژگی انقلاب اسلامی این است که با گذشت چهل جشن سالانهٔ انقلاب و چهل دههٔ فجر، انقلاب اسلامی با حفظ و پایبندی به شعارهای خود هم‌چنان به پیش می رود. نمونه‌های کوتاه نیامدن انقلاب از شعارها و باج ندادن به دشمنان انقلاب در طول تاریخ این نهضت مبارک بسیار است که از جمله آن‌ها دفاع مقدس است. حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور یکی از اصول اساسی و شعارهای مهم نظام اسلامی است که با وجود جنگ تحمیلی عراق، مردم ایران حاضر به معامله با دشمنان نشدند و با حضور مقتدرانه در جنگ هشت ساله انقلاب اسلامی از مرزهای خود دفاع کردند. همچنین باوجود زیر پا گذاشتن اصول انسانی در جنگ توسط رژیم عراق و حمله شیمیایی، هرگز حاضر نشد این اصول را نادیده بگیرد و حتی پس از اسارت رزمندگان در جبهه‌های نبرد، با توجه به اصل «عزت» حاضر به نشان دادن ضعف در برابر دشمن برای بازگرداندن اسرا نشد و صبر و شکیبایی نظام اسلامی موجب شد که اسرا عزت‌مندانه به میهن بازگردند.[2]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۶/۰۵.

با وجود دشمنی سردمداران نظام سلطه بر علیه انقلاب اسلامی و آرمان‌های آن «پیشرفت روزافزون انقلاب اسلامی در حالی است که دو کانون دشمنی، یکی از آن دو کانون دشمنی یعنی شرق (شوروی) نابود شده و دیگری یعنی غرب (آمریکا) با مشکلاتی که خبر از نزدیکی احتضار می‌دهند، دست‌وپنجه نرم می‌کند!»[1]

۴. تاریخ مصرف نداشتن شعارهای جهانی انقلاب

چهارمین ویژگی انقلاب اسلامی، تاریخ مصرف نداشتن شعارهای جهانی انقلاب است. رهبر معظم انقلاب اسلامی در بیانیه، با اشاره به این نکته می‌فرمایند: «برای همه‌چیز می‌توان طول عمر مفید و تاریخ مصرف فرض کرد؛ امّا شعارهای جهانی این انقلاب دینی از این قاعده مستثنا است. آن‌ها هرگز بی‌مصرف و بی‌فایده نخواهند شد».[2]

دلیل جهانی بودن و تاریخ مصرف نداشتن و بی‌مصرف نبودن شعارهای انقلاب اسلامی این است که این شعارها ریشه در فطرت بشر، در همهٔ عصرها دارد و سرشت بشر با آن‌ها آمیخته است؛ از این رو شعارهایی مانند: آزادی، اخلاق، معنویّت، عدالت، استقلال، عزّت، عقلانیّت، برادری، هیچ‌یک به یک نسل و یک جامعه مربوط نیست تا در دوره‌ای بدرخشد و در دوره‌ای دیگر افول کند، بلکه در همه دوره‌ها و در تمام دولت‌ها و حکومت‌ها، مردم خواهان آزادی، عدالت، استقلال و دیگر شعارهایی هستند که جزء حقوق انسان‌ها است و اسلام منادی آن است، لذا به تعبیر ایشان «هرگز نمی‌توان مردمی را تصوّر کرد که از این چشم‌اندازهای مبارک دل‌زده شوند».[3]

اما سؤال این است که چرا گاهی در برخی از افراد و مسؤولین نسبت به این شعارها دل‌زدگی دیده می‌شود؟ رهبر معظم انقلاب در پاسخ به این پرسش، ریشهٔ دل‌زدگی از شعارهای انقلاب اسلامی در برخی از مسؤولان و افراد را در عدم پایبندی آن‌ها به ارزش‌های دینی و روگردانی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.
۳. همان.

از آن‌ها می‌دانند، نه از پای‌بندی به آن‌ها و نیز کوشش برای تحقق آن‌ها؛ زیرا شعارهای انقلاب اسلامی که همخوان با فطرت بشری هستند، ریشه در سرچشمه‌های زلال معارف و احکام اسلام و قرآن دارند.[1]

۵. قابلیت تجدیدپذیری در خطاها

پنجمین ویژگی انقلاب اسلامی از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، قابلیت تجدیدپذیری در خطاها است؛ زیرا انقلاب اسلامی همچون پدیده‌ای زنده و با اراده است که دارای انعطاف و آمادگی برای تصحیح خطاهای خویش است، امّا تجدیدنظرپذیر و اهل انفعال نیست. نشانه انعطاف انقلاب اسلامی در پذیرفتن خطاهای احتمالی این است که مسؤولان نظام اسلامی به نقدها حساسیت مثبت نشان می‌دهند؛ زیرا آن را نعمت خدا و هشدار به صاحبان حرف‌های بی‌عمل می‌شمارد.

ثمره انعطاف در پذیرش خطاها این است که انقلاب اسلامی پس از نظام‌سازی، به رکود و خموشی دچار نشده و نمی‌شود و میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی تضاد و ناسازگاری نمی‌بینند، بلکه از نظریّهٔ نظام انقلابی تا ابد دفاع می‌کند.[2]

۶. عدم تحجر در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های جدید

ششمین ویژگی انقلاب اسلامی این است که جمهوری اسلامی، متحجّر و در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های نو به نو، فاقد احساس و ادراک نیست و در برابر موقعیت‌های جدید، موضع‌گیری صحیح اتخاذ می‌کند و دچار انفعال و عقب‌نشینی در مواضع خود نیز نمی‌شود؛ زیرا:

۱. به‌اصول خودبه شدّت پایبند و به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان به شدّت حسّاس است؛

۲. با خطوط اصلی خود هرگز بی‌مبالاتی نمی‌کند؛

۳. برای انقلاب اسلامی مهم است که چرا بماند و چگونه بماند.

البته بی‌شک فاصلهٔ میان بایدها و واقعیت‌ها، همواره وجدان‌های

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.

آرمان‌خواه را عذاب داده و می‌دهد؛ امّا این، فاصله‌ای طی شدنی است و در چهل سال گذشته در مواردی بارها طی شده است و بی‌شک در آینده، با حضور نسل جوان مؤمن و دانا و پُرانگیزه، با قدرت بیشتر طی خواهد شد.[1]

۷. مظلومیت در عین اقتدار در برابر زورگویان

هفتمین ویژگی انقلاب اسلامی این است که قدرتمند امّا مهربان و باگذشت و حتّی مظلوم بوده است. نشانه‌های قدرتمندی در عین مظلومیت انقلاب اسلامی این است که:

۱. مرتکب افراط‌ها و چپ‌روی‌هایی که مایهٔ ننگ بسیاری از قیام‌ها و جنبش‌ها است، نشده است.

۲. در هیچ معرکه‌ای حتّی با آمریکا و صدّام، گلولهٔ اوّل را شلیک نکرده و در همهٔ موارد، پس از حملهٔ دشمن از خود دفاع کرده و البتّه ضربت متقابل را محکم فرود آورده است؛ چنانکه در جریان عملیات تروریستی در مجلس شورای اسلامی و مرقد مطهر امام خمینی توسط تعدادی از تروریست‌های داعش که منجر به شهادت جمعی از شهروندان شد، مقر فرماندهی این عملیات تروریستی توسط موشک‌های قدرتمند درهم کوبیده شد. همچنین در پاسخ سریع و کوبنده به ترور شهید سپهبد قاسم سلیمانی توسط تروریست‌های آمریکایی در خاک عراق، پایگاه آن‌ها در خاک عراق به نام «عین الاسد» به‌وسیله موشک‌های زمین به زمین مورد هدف قرار گرفت که در طی این عملیات، انتقام سختی گرفته شد که منجر به کشته و مجروح شدن تعداد زیادی از سربازان تروریست آمریکایی شد.

۳. از آغاز تا امروز نه بی‌رحم و خون‌ریز و نه منفعل و مردّد بوده است، بلکه با صراحت و شجاعت در برابر زورگویان و گردن‌کشان ایستاده و از مظلومان و مستضعفان دفاع کرده است که نمونه‌های آن

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲..

در تاریخ انقلاب اسلامی بسیار است که از جمله آن‌ها حمایت از مردم مظلوم یمن، سوریه، عراق و لبنان در برابر حمله تروریست‌های داعش و دولت عربستان و دیگر متحدان آمریکایی و غربی است.

ثمره صراحت انقلاب اسلامی در برابر زورگویان و دفاع از مظلومان باعث سربلندی ایران و ایرانی در جهان شده است. این است که: «این جوانمردی و مروّت انقلابی، این صداقت و صراحت و اقتدار، این دامنهٔ عمل جهانی و منطقه‌ای در کنار مظلومان جهان، مایهٔ سربلندی ایران و ایرانی است و همواره چنین باد».[1]

دفتر مطالعات پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

خلاصه درس

انقلاب اسلامی ایران یکی از بزرگ‌ترین و بلکه برجسته‌ترین رویدادهای قرن بیستم است و به دلیل وقوع آن، هم‌زمان با پایان قرن چهاردهم و شروع قرن پانزدهم هجری، نقطه عطفی در تاریخ معاصر جهان اسلام و به خصوص ایران اسلامی قلمداد می‌شود که به دلیل ویژگی‌های خاص خود تحفه الهی و هدیه غیبی خداوند است که از جهات مختلف همچون نحوهٔ پیدایش، کیفیت مبارزه و نیز انگیزه قیام با دیگر انقلاب‌ها تفاوت دارد.

مقام معظم رهبری در اولین بخش از بیانیه خود به ذکر ویژگی‌های ممتاز انقلاب اسلامی مردم عزیز ایران پرداخته و شاخصه‌های اختصاصی آن را که باعث تمایز از دیگر انقلاب‌ها شده بیان فرموده‌اند؛ که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. عدم خیانت به آرمان‌ها؛
۲. طرح و ایجاد یک نهضت دینی؛
۳. پیشرفت و توسعه روزافزون با حفظ شعارها؛
۴. تاریخ مصرف نداشتن شعارهای جهانی انقلاب اسلامی؛
۵. قابلیت تجدیدپذیری در خطاها؛
۶. عدم تحجر در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های جدید؛
۷. مظلومیت در عین اقتدار در برابر زورگویان.

پرسش‌ها

۱. مهم‌ترین ویژگی‌های انقلاب اسلامی کدام است؟
۲. نشانه‌های عدم خیانت انقلاب اسلامی به آرمان‌های خود چیست؟
۳. دلیل تاریخ مصرف نداشتن شعارهای انقلاب اسلامی چیست؟
۴. نشانه‌های قدرتمندی در عین مظلومیت انقلاب اسلامی چیست؟

درس سوم

شناخت سرگذشت چهل ساله انقلاب اسلامی

رهبر معظم انقلاب در ادامهٔ بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، گام دوم انقلاب را فصل جدیدی از حیات پربرکت جمهوری اسلامی می‌دانند که وارد دومین مرحلهٔ خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی انقلاب اسلامی شده است که تحقق آن نیاز به جهادی بزرگ دارد تا بتوان به‌وسیله آن ایران اسلامی بزرگ را ساخت. ایشان انجام این رسالت بزرگ را وظیفهٔ جوانان می‌دانند که آینده‌ساز انقلاب اسلامی هستند و پیش‌شرط آن را شناخت تاریخ و اهداف انقلاب اسلامی توسط جوانان می‌دانند؛ ازاین‌رو در این بخش به ذکر ضرورت شناخت سرگذشت چهل ساله انقلاب اسلامی پرداخته و آسیب‌های عدم شناخت عظمت راه طی شده در این چهل سال را تشریح کرده و اهداف عالیه انقلاب در گام دوم را بیان می‌نمایند.

ضرورت بازشناسی تاریخ انقلاب اسلامی

درباره‌ی حادثهٔ پیروزی انقلاب حرف‌های زیادی زده شده و در طول سال‌ها، مطالب بسیاری بیان گردیده است؛ اما حقیقت این است که هنوز اهمیت، عظمت و ابعاد این حادثه درست روشن نیست. تا وقتی

به این حادثه نزدیك هستیم، نمی‌توانیم درست ابعاد آن را درك كنیم. تاریخ قضاوت خواهد كرد؛ كسانی كه این حادثه را در تاریخ و از دور می‌بینند می‌توانند آن را در مجموعِ حوادث تاریخی مشاهده كنند و به عنوان یك‌لحظه تاریخی می‌فهمند كه این حادثه چقدر عظیم است.[1]

این انقلاب، حادثهٔ فوق‌العاده و عجیبی است. همهٔ دنیای استكبار و طغیان و جاهلیت، یك طرف و این انقلاب در طرف دیگر قرار دارد. واقعهٔ خیلی مهمی اتفاق افتاده و در خودش این كفایت را می‌بینند كه به مصاف تمام طغیان و كفر جهانی برود.[2]

از منظر رهبر انقلاب یكی از مهم‌ترین ضرورت‌های شناخت تاریخ انقلاب اسلامی برای برداشتن گام‌های استوار در جهت رسیدن به اهداف بزرگ و مقدس انقلاب اسلامی در آینده این است كه نسبت به تاریخ چهل سال گذشته و تجربه‌های انقلاب اسلامی آگاهی داشته باشیم؛ زیرا به حكم عقل، نادانسته‌ها به‌ویژه دربارهٔ حقایق انقلاب اسلامی را جز با تجربهٔ خود یا گوش سپردن به تجربهٔ دیگران نمی‌توان به‌دست آورد؛ چنانكه پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله زمان‌شناسی را كار انسان‌های خردمند دانسته و دراین باره می‌فرماید: «عَلَى العاقِلِ أن يَكونَ بَصيراً بِزَمانِهِ»[3]؛ (خردمند، باید زمان خود را بشناسد).

امیرالمؤمنین علیه‌السلام نیز درباره شناخت تاریخ و تجربه‌های گذشتگان در سفارش به فرزندش امام حسن علیه‌السلام می‌فرماید: «أحيِ قَلبَكَ بِالمَوعِظَةِ... وَاعرِض عَلَيهِ أَخبارَ الماضينَ، وذَكِّرهُ بِما أصابَ مَن كانَ قَبلَكَ مِنَ الأَوَّلينَ، وسِر فى دِيارِهِم وآثارِهِم فَانظُر فيما فَعَلوا وعَمّا انتَقَلوا وأينَ حَلّوا ونَزَلوا، فَإِنَّكَ تَجِدُهُم قَدِ انتَقَلوا عَنِ الأَحِبَّةِ، وحَلّوا دِيارَ الغُربَةِ، وكَأَنَّكَ عَن قَليلٍ قَد صِرتَ كَأَحَدِهِم، فَأَصلِح مَثواكَ، ولا تَبِع آخِرَتَكَ بِدُنياكَ.... أى بُنَيَّ! إنّى وإن لَم أكُن عُمِّرتُ عُمُرَ مَن كانَ قَبلى، فَقَد نَظَرتُ فى أعمالِهِم، وفَكَّرتُ فى أخبارِهِم، وسِرتُ فى آثارِهِم؛ حَتّى عُدتُ كَأَحَدِهِم، بَل كَأَنّى بِمَا انتَهى إلَيَّ مِن امورِهِم قَد عُمِّرتُ مَعَ أَوَّلِهِم إلى آخِرِهِم، فَعَرَفتُ صَفوَ ذلِكَ مِن كَدَرِهِ، ونَفعَهُ مِن ضَرَرِهِ، فَاستَخلَصتُ لَكَ مِن كُلِّ أمرٍ نَخيلَهُ، وتَوَخَّيتُ لَكَ جَميلَهُ، وصَرَفتُ عَنكَ

۱. ر.ك: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۱۱/۲۱.
۲. همان.
۳. ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی(الشیخ الصدوق)، خصال، ۵۲۵، ح ۱۳.

مَجهولَهُ، ورَأَيتُ حَيثُ عَنانی مِن أمرِكَ ما يَعنِی الوالِدَ الشَّفيقَ، وأجمَعتُ عَلَيهِ مِن أدَبِكَ، أن يَكونَ ذلِكَ وأنتَ مُقبِلُ العُمُرِ ومُقتَبَلُ الدَّهرِ، ذو نِيَّةٍ سَليمَةٍ ونَفسٍ صافِيَةٍ»[1]؛ (دلت را با موعظه، زنده بدار...، و اخبار گذشتگان را بر آن عرضه کن و به آنچه بر سرِ پیشینیان تو آمده است، اندرزش ده. در سرزمین‌ها و آثار بر جای مانده از آنان بِگرد و بنگر که چه کردند و از چه جدا شدند و به کجا منتقل شدند و در چه سرایی فرود آمدند. خواهی دید که از دوستان [خود]، جدا شده‌اند و در سرای غربت، فرود آمده‌اند و گویا تو نیز به زودی، چونان یکی از آنان خواهی شد. پس جایگاه [ابدی] خویش را آباد کن و آخرتت را به دنیایت مفروش...

فرزندم! من اگرچه به اندازه عمرِ [مجموعِ] پیشینیان، عمر نکرده‌ام؛ امّا در کردارهای آنان نگریسته‌ام و در اخبار و سرگذشت‌شان اندیشیده‌ام و در آثارشان سیر کرده‌ام تا آن جا که چونان یکی از آنان شده‌ام و بلکه با مطالعه تاریخ آنان، گویا پا به پای اوّلین تا آخرین آن‌ها عمر کرده‌ام. پس حوادث زلال را از تیره و سود آن‌ها را از زیان‌شان باز شناختم؛ پس، از هر چیزی، ناب آن را برایت برگزیدم و زیبایش را برایت جستم و ناشناخته‌هایش را از تو دور ساختم و چونان پدری مهربان، به کار تو همّت گماشتم و عزم تربیت تو کردم؛ زیرا تو در آغاز زندگی قرار داری و تازه به روزگار، روی آورده‌ای و از پنداری پاك و روانی صاف، برخورداری).

آسیب‌های عدم شناخت تاریخ انقلاب اسلامی

عدم شناخت گذشته و تجربه‌های انقلاب اسلامی توسط جوانان به‌ویژه از منابع اصیل انقلاب اسلامی باعث بروز دو آسیب جدی است که عبارتند از:

۱. جایگزینی دروغ و تحریف به‌جای حقیقت

حقیقت انقلاب اسلامی را باید از راه شناخت تاریخ انقلاب و تجربه‌ها شناخت، نه از طریق و زبان دشمنان و پیاده‌نظام آن‌ها؛ زیرا دشمنان و

۱. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، نامه ۳۱.

پیاده‌نظام دشمن، رهزنان فکر و عقیده و آگاهی هستند و همواره دست به تحریف حقیقت تاریخ انقلاب اسلامی می‌زنند؛ بنابراین اولین آسیب عدم شناخت حقیقت انقلاب اسلامی به‌وسیله بازخوانی تاریخ آن و تجربه‌های گذشتگان و خود، این است که به‌واسطه تحریفات دشمنان، «دروغ‌ها، جای خود را به حقیقت می‌دهد»، لذا آن‌ها تلاش می‌کنند که واقعیت‌ها را تحریف کرده و با دروغ‌پردازی، تاریخ انقلاب را با وجود عدم شایستگی‌شان تفسیر کنند. آنان برای این کار از همه امکانات همچون پول و همهٔ ابزارها بهره می‌گیرند. ایمنی در برابر تحریفات و دروغ‌پردازی دشمنان، آگاهی به تاریخ و زمان‌شناسی است؛ چنانکه امام صادق علیه‌السلام فرمودند: «العالِمُ بِزَمانِهِ لا تَهجُمُ عَلَیهِ اللَّوابِسُ»[1]؛ (کسی که عالم به زمان خود(زمان شناس) باشد، شبهات بر او هجوم نمی‌آورند).

ما اگرچه با همهٔ وجود این انقلاب را لمس کرده‌ایم؛ اما تحلیل و قضاوت‌مان در بارهٔ آن کمتر از بیگانگانی است که از دور و نزدیک، با این انقلاب ارتباط پیدا کرده‌اند. البته در میان بیگانگانِ تحلیل‌گر و قضاوت‌کننده، عدّهٔ زیادی بودند و هستند که با دیدگاهی مغرضانه وارد شدند؛ با این حال حقیقتاً باید اعتراف کنیم که امروز تحلیل و تفسیر انقلاب، کاری است که دشمنان انقلاب بیشتر از ما به آن پرداخته‌اند. البته قصدِ آن‌ها از این تحلیل و تفسیر این بوده که پیام انقلاب را عوض کرده و حقیقتی را که به دست ملت اتّفاق افتاده و در منظر آن‌هاست، غلط جلوه دهند.[2]

۲. بروز تهدیدهای ناشناخته نسبت به آینده

نشناختن و عدم آگاهی از سرگذشت چهل ساله انقلاب اسلامی، باعث می‌شود که نسبت به آینده انقلاب اسلامی تهدیدهای ناشناخته بروز کند که توان مقابله با آن را نداشته باشیم که برخی از این آسیب‌های احتمالی عبارتند از:

۱. کلینی، محمّد بن‌یعقوب، کافی، ۲۹/۲۷/۱.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۱۱/۱۴.

از بین رفتن امید: نشناختن تاریخ و زمانه باعث بروز تهدیدات نسبت به جامعه به‌ویژه جوانان و از جمله امید آن‌ها به آینده است؛ زیرا «دستگاه‌های تبلیغاتی غرب تلاش می‌کنند تا این امید را در هم بشکنند».[1] کسی که تاریخ را می‌شناسد و تحولات آینده را به‌واسطه بصیرتی که از زمان‌شناسی به دست آورده مورد ارزیابی قرار می‌دهد، با بروز رخدادها به‌ویژه فتنه‌ها امید او از بین نمی‌رود.

امام علی ﷺ دراین باره فرمودند: «لا تَیأَس مِنَ الزَّمانِ إذا مَنَعَ، ولاتَثِق بِهِ إذا أعطی، وکُن مِنهُ عَلی أعظَمِ الحَذَرِ»[2]؛ (از روزگار، هرگاه که دریغ ورزید، نومید مشو و آن گاه که عطا و دَهِش کرد، به آن اعتماد مکن و تا می‌توانی، از آن بر حذر باش).

تعجب کردن از تحولات: کسی که تاریخ و زمان خود را نشناسد از تحولات تعجب می‌کند ولی کسی که زمان خود را بشناسد از تحولات ناگهانی جامعه تعجب نمی‌کند. امام علی ﷺ می‌فرماید: «أعرَفُ النّاسِ بِالزَّمانِ مَن لَم یَتَعَجَّب مِن أحداثِهِ»[3]؛ (زمان‌شناس‌ترینِ مردم، کسی است که از رخدادهای زمانه تعجّب نمی‌کند).

تهدید شدن اعتقادات: کسی که تاریخ و زمان خود و تحولات آن را نمی‌شناسد، اعتقادات او مورد تهدید و تاراج قرار می‌گیرد؛ چنانکه امام علی ﷺ می‌فرماید: «مَن لَم یَعرِف زَمانَهُ حُرِبَ»[4]؛ (کسی که زمانش را نشناسد، به تاراج می‌رود). به همین علت کسی که تحولات تاریخی را بشناسد از تحولات و فتنه‌های آن در امان می‌ماند؛ چنان‌که امام علی ﷺ می‌فرماید: «یَنبَغی لِمَن عَرَفَ الزَّمانَ، أن لا یَأمَنَ الصُّروفَ وَالغِیَرَ»؛[5] (کسی که زمانه را بشناسد، سزد که خویشتن را از تحوّلات و دگرگونی‌ها در امان نپندارد).

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۱۱/۱۱.
۲. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم، ۱۰۳۰۲/۲۹۴/۶.
۳. همان، ۳۲۵۲/۴۴۹/۲.
۴. هندی، علی المتّقی بن حسام الدین، کنز العمّال، ۴۴۲۱۵/۱۸۱/۱۶.
۵. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم، ۱۰۹۳۸/۴۴۳/۶.

اعتماد به دشمن: همچنین انسان تاریخ‌دان و زمان‌شناس با بروز خوشی‌های زودگذر از جمله لبخند دشمنان، خوش‌بین نشده و اعتماد نمی‌کند. امام علی ﷺ می‌فرماید: «مَن فَهِمَ مَواعِظَ الزَّمانِ، لَم یَسکُن إلی حُسنِ الظَّنِّ بِالأیّامِ»[1]؛ (هر که اندرزهای زمانه را بفهمد، به روزگار، خوش‌بین نمی‌شود).

بنابراین در تحولات انقلاب اسلامی شرط پیروزی آن است که نباید به دشمن اعتماد کرد و اعتماد اصلی باید به خداوند باشد و با هوشیاری فریب دشمن را نخورد؛ چنانکه مقام معظم رهبری می‌فرماید: «شرط پیروزی، اتّکال و اعتماد به خدا، هوشیار و جدی و آماده بودن، حفظ وحدت و فریب تبلیغات دشمن را نخوردن است. امروز یکی از تلاش‌های دشمنان صرف آن می‌شود که نور امید را در دل ملت ما خاموش کنند و آنان را به اوضاع کشور و به دست‌اندرکاران و مجریان امور بدبین سازند. فاصله‌ای که دشمنان ملت مایلند میان ملت و دولت به وجود آید، همان چیزی است که اگر خدای نخواسته موفق شوند، دست آنان و ایادی حقیر و ریاکار و خبیث آنان را در داخل برای ضربه زدن به کشور و انقلاب باز خواهد کرد. این، هدف همیشهٔ دشمن بوده و هست؛ و لذا اصرار همیشهٔ امام فقید و عظیم آن بود که پیوند میان ملت و مجریان امور مستحکم‌تر شود».[2]

اهداف انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی در ابتدای شکل‌گیری خود دارای اهدافی بود که این اهداف در گام دوم انقلاب با انگیزه بیشتری وجود دارند که عبارتند از:

۱. ایجاد تمدن اسلامی

مقام معظم رهبری دو آرمان را هدف «جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ» می‌دانند که اولین از آن دو، ایجاد تمدن اسلامی است

۱. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم، ۸۹۳۸/۴۰۲/۵.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۹/۰۲.

که از نگاه ایشان آرمان بزرگ انقلاب اسلامی است. ایشان در بیانات متعدد خود با اشاره به این هدف انقلاب اسلامی می‌فرمایند: «هدف ملت ایران و انقلاب اسلامی ایجاد یك تمدن نوین اسلامی[1] است».[2]

از منظر مقام معظم رهبری در عصر تمدن اسلامی، انسان می‌تواند از لحاظ معنوی و از لحاظ مادّی رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد.[3] در این عصر، علم همراه با اخلاق است و پرداختن به مادّیات، همراه با معنویّت و دین است و قدرت سیاسی، همراه با عدالت است.[4] خصوصیت استثنایی جامعه و تمدن اسلامی، ترکیب و آمیختگی دنیا و آخرت با هم است.[5] بُن‌مایه‌های فرهنگی تمدن اسلامی عبارت است از خردورزی، اخلاق و حقوق که اگر ما به این مقولات به طور جدی نپردازیم، پیشرفت اسلامی تحقق پیدا نخواهد کرد و تمدن نوین اسلامی شکل نخواهد گرفت. ازاین رو هرچه ما در صنعت، اختراعات و اکتشافات پیش برویم، اما بن‌مایه‌های فرهنگی تمدن اسلامی محقق نشود، به معنای حقیقی کلمه، پیشرفت اسلامی نکرده‌ایم.[6]

۱. جامعهٔ ما باید یك حرکت اساسی را به عنوان متمّم اصلی انقلاب بزرگ اسلامی انجام دهد که این حرکت بزرگ، دارای دو مرحله باشد: یکی استقرار نظام و گسترش اخلاق اسلامی در میان جامعه (شامل چهار مرحلهٔ انقلاب، نظام، دولت و جامعه اسلامی)؛ مرحلهٔ دوم این که این ارزشی شدن خلقیّات اسلامی در میان جامعه به دنیا منتقل شود (تمدن اسلامی). بشریّت در سطح جهان از فقدان اخلاق رنج می‌برد. اسلام و مسلمین می‌توانند بهترین هدیهٔ اخلاقی رابه ملت‌ها بدهند؛ به بشریّت اعطا کنند. دنیا به این پیام و راه وحقیقتی که در بعثت و قرآن و نزد ملت ایران است، احتیاج دارد؛ لیکن آن روزی خواهیم توانست این حقیقت را به دنیا بیاموزیم که قبلاً خودمان آموخته باشیم و عمل کرده باشیم. (ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۰۹/۱۹) وقتی کشور اسلامی پدید آمد، تمدن اسلامی به وجود خواهد آمد و فرهنگ اسلامی فضای عمومی بشریت را فرا خواهد گرفت.(ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۰۵/۲۸) با تحقق مرحلهٔ کشور اسلامی برای مسلمان‌های عالم,الگو و اسوه می‌شویم؛ الگو که درست شد، نظایرش در دنیا به وجود می‌آید؛ «لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاس» (بقره: ۱۴۳). (ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۰۹/۲۱)

۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴.

۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۰۶/۱۴.

۴. همان.

۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۸/۲۰.

۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳.

۲. آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی

دومین هدف انقلاب اسلامی از ساخت ایران اسلامی بزرگ، آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمای امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است؛ زیرا از منظر مقام معظم رهبری حکومت کامل، حکومت کبرای ولیّ عصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است که نظام اسلامیِ ملت ایران پرتو کوچکی از حقیقت درخشان آن حکومت است.[۱] در نگاه ایشان می‌توان از انقلاب اسلامی به عنوان اولین قدم برای زمینه‌سازی ظهور یاد کرد[۲] که با ظهور مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف پرچم آن به فضل پروردگار، تسلیم آن حضرت خواهد شد.[۳،۴] ازاین‌رو ایشان معتقدند که اولین قدم برای حاکمیت جهانی اسلام و برای نزدیک شدن ملت‌های مسلمان به عهد ظهور مهدی موعود عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، به‌وسیلهٔ ملت ایران برداشته شده است که دنیای مادّی نمی‌خواست آن را باور بکند؛ زیرا آن‌ها بعد از قرن‌ها، تلاش کرده بودند تا دین و به‌خصوص دین مقدس اسلام را از صحنه خارج کنند و اکنون نمی‌خواستند ببینند که دین با یک حاکمیت بر سریر قدرت، در صحنهٔ عالم ظاهر شده است و ملت‌ها را به خود جلب و جذب می‌کند؛ لذا مبارزات استکبار و دشمنان دین و جبههٔ کفر و عناد با جمهوری اسلامی شروع شد.[۵]

---

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰.
۴. بعضی‌ها به استناد روایاتی که هر پرچمی که قبل از برافراشته شدن پرچم حضرت مهدی (ارواحنا فداه) برافراشته شود، در آتش است، با مبارزه مخالف بودند. می‌گفتند آقا شما قبل از مبارزهٔ حضرت صاحب‌الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف می‌خواهید مبارزه شروع کنید؟ خوب، این پرچم مبارزه را که بلند می‌کنید، در آتش است. معنای حدیث را نمی‌فهمیدند. یک عده‌ای از صدر اسلام، از زمان ائمه علیهم‌السلام که شنیده بودند مهدی ظهور خواهد کرد و دنیا را پر از عدل و داد خواهد کرد، ادعای مهدی‌گری می‌کردند؛ بعضی بر خودشان هم امر مشتبه بود. بد نیست بدانید هم در بنی‌امیه ادعای مهدویت بود، هم در بنی‌عباس بود، هم در افراد دیگری که چه در زمان بنی‌عباس و چه در زمان‌های بعد تا امروز وجود داشتند، ادعای مهدویت وجود داشت. بله، این پرچم مهدویت را کسی بلند کند، در آتش است. این معنایش این نیست که مردم با ظلم مبارزه نکنند، مردم برای تشکیل جامعهٔ الهی و جامعهٔ اسلامی و علوی مبارزه و قیام نکنند. این، بد فهمیدن دین است. می‌بینید اینها همه موانع درونی‌ای بود که بعد از آنکه انقلاب پیروز شد، ما ملت ایران با این زمینه‌ها می‌خواستیم کشور را به سمت آن اهداف ببریم. خوب، این‌ها هر کدامش یک مانع بود. البته این‌ها برطرف شدنی بود، نه این‌که برطرف شدنی نبود؛ خیلی‌اش هم با تبیین برطرف شد. لذا در مبارزات اسلامی، تبیین خیلی نقش دارد». (ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴)
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰.

خلاصه درس

رهبر معظم انقلاب در بخش دوم بیانیه، گام دوم انقلاب اسلامی را فصل جدیدی از حیات پربرکت جمهوری اسلامی می‌دانند که دومین مرحلهٔ خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی انقلاب اسلامی است. معظم له تحقق دومین مرحله‌ی انقلاب اسلامی را «جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ» دانسته و انجام آن را وظیفهٔ جوانان می‌دانند که باید در این مسیر گام بردارند.

از منظر رهبر انقلاب یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های شناخت تاریخ انقلاب اسلامی برای برداشتن گام‌های استوار در جهت رسیدن به اهداف بزرگ و مقدس انقلاب اسلامی در آینده، آگاهی از تاریخ گذشته و تجربه‌های انقلاب اسلامی است؛ زیرا به حکم عقل، نادانسته‌ها به‌ویژه دربارهٔ حقایق انقلاب اسلامی را جز با تجربهٔ خود یا گوش سپردن به تجربهٔ دیگران نمی‌توان به‌دست آورد.

رهبر معظم انقلاب اسلامی، عدم شناخت گذشته و تجربه‌های انقلاب اسلامی توسط جوانان به‌ویژه از منابع اصیل انقلاب اسلامی را باعث بروز دو آسیب جدی می‌دانند:

۱. جایگزینی دروغ و تحریف به‌جای حقیقت،

۲. بروز تهدیدهای ناشناخته نسبت به آینده؛ مانند ازبین رفتن امید، تعجب کردن از تحولات، تهدید شدن اعتقادات، اعتماد به دشمن.

از دیدگاه معظم له گام دوم انقلاب اسلامی برای رسیدن به دو هدف بزرگ است:

۱. ایجاد تمدن اسلامی،

۲. آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه).

پرسش‌ها

۱. ضرورت بازشناسی انقلاب اسلامی چیست؟
۲. آسیب‌های عدم بازشناسی انقلاب اسلامی چیست؟
۳. اهداف گام دوم انقلاب اسلامی را نام ببرید.
۴. چرا مستکبران با ظهور دوباره دین اسلام مخالف بودند؟

دفتر مطالعات پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی

درس چهارم

تجربه‌های انقلاب اسلامی

شکل‌گیری، پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی، محصول تلاش و فداکاری انقلابیون و رهبران ایشان است که در عمر چهل ساله خود دستاورد و تجربه‌های ارزشمند بسیاری را کسب کرده‌اند. رهبر معظم انقلاب اسلامی در این بخش از بیانیه به تعدادی از تجربه‌های انقلاب و انقلابیون اشاره نموده و آن‌ها را برشمرده‌اند که عبارتند از.

۱. آغاز انقلاب و نظام اسلامی از نقطهٔ صفر

اولین تجربهٔ انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن، این بود که: «انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن، از نقطهٔ صفر آغاز شد».[۱] از منظر معظم له شاهد این مطلب، دو دلیل عمده است که عبارتند از:

الف) همه چیز بر علیه ما (انقلاب و انقلابیون) بود: در هنگامه شروع حرکت انقلاب و ایجاد نظام اسلامی، همه چیز بر علیه ما (انقلاب و انقلابیون) بود» و انقلابیون با سه مانع بزرگ مواجه بودند که به یاری خداوند با آن‌ها به مبارزه پرداختند: اول؛ رژیم فاسد طاغوت که علاوه

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

بر وابستگی و فساد و استبداد و کودتایی بودن، اوّلین رژیم سلطنتی در ایران بود که به دست بیگانه - و نه به زور شمشیر خود - بر سرِ کار آمده بود. دوم؛ دولت آمریکا و برخی دیگر از دولت‌های غربی. سوم؛ وضع به‌شدّت نابسامان داخلی و عقب‌افتادگی شرم‌آور در علم و فنّاوری و سیاست و معنویّت و هر فضیلت دیگر.[1]

ب) هیچ تجربهٔ پیشینی در برابر انقلابیون نبود: دلیل دوم آن است که تا پیش از شکل‌گیری انقلاب اسلامی، «هیچ تجربهٔ پیشینی و راه طی شده‌ای در برابر ما وجود نداشت. بدیهی است که قیام‌های مارکسیستی و امثال آن نمی‌توانست برای انقلابی که از متن ایمان و معرفت اسلامی پدید آمده است، الگو محسوب شود».[2]

راهکار انقلابیون برای غلبه بر موانع در ابتدای شکل‌گیری انقلاب اسلامی بدون داشتن سرمشق و تجربه گذشته: «ترکیب جمهوریّت و اسلامیّت و ابزارهای تشکیل و پیشرفت آن» بود و عامل غلبه بر موانع و موفقیت در پایه‌ریزی و ساخت نظام جدید «جز با هدایت الهی و قلب نورانی و اندیشهٔ بزرگ امام خمینی، به دست نیامد؛ و این نخستین درخشش انقلاب بود».[3]

۲. سه‌قطبی شدن جهان و تقابل اسلام و کفر

دومین تجربه انقلاب اسلامی این بود که جهان را از دو قطبی بودن به سه قطبی تبدیل کرد که ضلع سوم و جدید آن انقلاب اسلامی بود.

از اواخر دههٔ ۱۹۴۰ تا اواخر دههٔ ۱۹۸۰م، نظام دو قطبی بر جوامع حاکم بود که ویژگی اساسی آن را منازعه و رقابت میان ایالات متحدهٔ آمریکا و شوروی تشکیل می‌داد. نظام دوقطبی و جنگ سرد پیامدهایی برای منطقهٔ خاورمیانه به دنبال داشت: از جمله این‌که نظام دو قطبی و آغاز جنگ سرد موجب شد تا استعمار به شکل رسمی از خاورمیانه

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.
۳. همان.

رخت بربندد؛ از یک‌سو، شوروی (سابق) به صورت تشویق‌کننده و حمایت‌گر نهضت‌ها و حکومت‌های ملی در خاورمیانه درآمد؛ و از سوی دیگر، آمریکا به سبب ترس از نفوذ کمونیسم در منطقه، به تشویق روند استعمارزدایی پرداخت. ازاین‌رو، هرچند برخی نهضت‌های ملی پیش از آغاز جنگ سرد، شکل گرفته بود، اما ظهور نظام دوقطبی و جنگ سرد این نهضت‌ها را تقویت کرد و تداوم حضور استعمار را دشوار ساخت.[1]

بدین‌روی، فضای نظام «دو قطبی» برای تقویت و بقای جنبش‌های اسلامی فضای مناسب و قابل تحملی بود و چنین فضایی نسبت به نظام‌های امنیت دسته‌جمعی یا تک‌قطبی، زمینه‌های سازگارتری برای ظهور و ادامهٔ حیات آن‌ها داشت؛ اما با وقوع انقلاب اسلامی و مطرح شدن اسلام‌گرایی به عنوان یک قطب سیاسی جدید و تمایل به کثرت در قطب‌های قدرت، مطلوب‌ترین وضعیت در میان ساختارهای نظام بین‌الملل برای نهضت‌ها، ازجمله انقلاب اسلامی، ساختار «چند قطبی» و متنوع به نظر رسید.[2] از این رو، پیدایش انقلاب اسلامی به عنوان یک نیروی گریز از مرکز، مهم‌ترین ضربه را بر پیکر این نظام وارد کرد؛ زیرا این پدیده در خارج از حوزهٔ قدرت و نظارت بین‌المللی دو قطب شکل گرفت و درواقع، عرف و قواعد حاکم بر این نظام را به‌هم ریخت[3] و جهان دوقطبیِ آن روز را به جهان سه‌قطبی تبدیل کرد و سپس با سقوط و حذف شوروی و اقمارش و پدید آمدن قطب‌های جدید قدرت، تقابل دوگانهٔ جدید «اسلام و استکبار» پدیدهٔ برجستهٔ جهان معاصر و کانون توجّه جهانیان شد.[4]

۱. حاج یوسفی، امیرمحمد، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تحولات منطقه‌ای، ۶۱.
۲. پاشاپور، حمید، نهضت‌های اسلامی بازیگران جدید نظام بین‌الملل، ۱۶۱.
۳. حاج یوسفی، امیرمحمد، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تحولات منطقه‌ای، ۶۴.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۷/۱۱/۲۲.

رویکردها به سه قطبی شدن جهان

ایجاد قطب سوم در جهان توسط انقلاب اسلامی باعث شد که پدیده جدید انقلاب اسلامی در جهان مورد توجه جهانیان قرار بگیرد که نتیجه آن دو رویکرد نسبت به انقلاب اسلامی بود:

الف) نگاه امیدوارانه ملت‌های زیر ستم: اولین رویکرد به انقلاب اسلامی، نگاه امیدوارانهٔ از سوی ملّت‌های زیر ستم و جریان‌های آزادی‌خواه جهان و برخی دولت‌های مایل به استقلال بود که باعث شد پس از انقلاب به‌ویژه در سال‌های اخیر امواج آن باعث بیداری امت‌ها شود.[1] این نگاه امیدوارانه به‌واسطه حمایت ایران از جنبش‌های فلسطینی و لبنانی و در حمایت از مردم فلسطین بود. بروز و ظهور این حمایت، اعلان جمعه آخر ماه رمضان به عنوان روز قدس و اقدام انقلابی در بستن سفارت اسرائیل و افتتاح سفارت فلسطین در مکان آن بود؛ لذا با رسیدن نسیم انقلاب به مسلمانان فلسطین و لبنان، مردمان این مناطق که بذر امید برای پیروزی در دل آن‌ها افشانده شده بود و پس از سال‌ها پناه بردن به آغوش کمونیسم و حضور در جبهه چپ کمونیستی و ایجاد جنبش‌های چریکی بر مبنای تفکر کمونیستی، با بازگشتی دوباره به اسلام و قرآن و بازیابی هویت اسلامی خویش، مبارزه‌ای حقیقی را با اسرائیل برای آزادی قدس به راه انداختند.[2]

به جرأت می‌توان گفت: انقلاب اسلامی ایران بیشترین تأثیر را در میان مسلمانان لبنان داشته است؛ چرا که گروه‌های اسلامی شیعه مانند جنبش «حزب الله» و «امل» و گروه‌های اسلامی سنّی مانند جنبش «توحید اسلامی»، تحت تأثیر مستقیم انقلاب ایران رشد کرده‌اند و با خروج اسرائیل از جنوب لبنان پس از سال‌ها، چنین تلقّی می‌شود که «حزب الله» و «مقاومت اسلامی»، که بازوی انقلاب اسلامی به حساب می‌آیند، سهم به‌سزایی در این امر داشته‌اند.[3]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۴/۲۳.
۳. حسن فضل‌الله، حرب الارادات، ۹۰؛ عبدالوهّاب فراتی، انقلاب اسلامی و بازتاب آن، ۴۶.

تـا پیـش از پیـروزی انقـلاب اسـلامی در ایـران، مسـلمانان لبنـان، بـه خصـوص شـیعیان، در تقسـیم‌بندی سـازمان‌ها و احـزاب لبنانـی، جایگاهـی نداشـتند. بـا پیـروزی انقـلاب اسـلامی ایـران، گروه‌هـای مسـلمان؛ اعـم از شیعه و سنّی، با الگو گرفتن از انقلاب ایران، نقش فزاینده‌ای در تحوّلات سیاسی - نظامی لبنان به عهده گرفتند، به گونه‌ای که در حال حاضر، بـدون در نظر گرفتن نظرات و خواسته‌های ایـن گروه‌هـا، دسـت‌یابی بـه هرگونـه توافقـی در صحنه لبنـان غیرممکـن اسـت.

در میـان گروه‌هـای اسـلامی شـیعه، جنبـش «امـل»، جنبـش «امـل اسـلامی» و جنبـش «حـزب الله» بیشـترین تأثیـر را از انقـلاب اسـلامی ایـران گرفتـه و انقـلاب ایـران را الگویـی بـرای خـود قـرار داده‌انـد.[1] در میـان گروه‌های سنّی نیز مهم‌ترین گروه طرفدار انقلاب اسلامی ایران در لبنان و درواقـع، در کل جهـان عـرب، جنبـش «توحیـد اسـلامی» (حرکـة التوحیـد الاسـلامی) اسـت.[2]

ب) نگاه کینه‌ورزانه دشمنان: دومین رویکرد به انقلاب اسلامی نگاه کینه‌ورزانـه و بدخواهانـهٔ رژیم‌هـای زورگـو و قلدرهـای باج‌طلب عالـم بـود؛ زیـرا اسـتکبار جهانـی همواره نسـبت بـه اسـلام و انقـلاب، از اعمـاق وجـود کینـه دارد. کینـهٔ اسـتکبار بـه خاطـر اعتقـادات و اسـتقلال‌خواهی و شـعار «نـه شـرقی و نـه غربـی» و پایبنـدی عمیـق مـردم بـه اسـلام اسـت.[3] از منظـر رهبـر معظـم انقـلاب اسـلامی مهم‌تریـن عوامـل تحمـل دشـمنی دشـمنان و ایسـتادگی ملـت ایـران در برابـر آن‌هـا عبارتنـد از: الف) قـدرت عظیـم ایمـان و انگیـزه ملـت، ب) رهبـری آسـمانی و تأییـد شـدهٔ امـام عظیم‌الشـأن.[4]

۱. مسعود اسداللهی، از مقاومت تا پیروزی، ۵۸۵۷.
۲. ر.ک: کیهان، ۴ دی ۱۳۶۲، «مصاحبه با شیخ سعید شعبان»؛ عبدالوهاب فراتی، پیشین، ۴۸.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۴/۱۵.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

آثار سه قطبی شدن جهان

سه قطبی شدن جهان به‌واسطه شکل‌گیری انقلاب اسلامی، آثار بسیاری در جهان داشت که مهم‌ترین آن‌ها تغییر مسیر جهان و زلزلهٔ انقلاب است که فرعون‌های در بسترِ راحت آرمیده را بیدار کرد و موجب شد که دشمنی‌ها با همهٔ شدّت با انقلاب اسلامی آغاز شود؛ زیرا تا آن زمان نظام جهانی در ابعاد مختلف و گوناگون فکری، فرهنگی، اقتصادی و گفتمان‌های جدید، بر اساس تمدن غربی شکل یافته بود و تمام تحولات و انقلاب‌های بزرگ و کوچک بر محور فرهنگ غرب بود.[1] از طرفی پیوند ثروت و قدرت در کشورهای استعمارگر شرق و غرب موجب شد تا روحیه آرمان‌خواهی اسلامی در مسلمانان به‌خصوص قشر تحصیل‌کرده و دانشگاهی از بین برود و جوانان مسلمان همه آمال و آرزوهای خود را برای توسعه و پیشرفت در جنبه‌های مختلف در غرب ببینند و نسبت به ثروت فرهنگی غنی اسلامی خود غافل شوند[2]، لذا مسلمانان در تمام روسیه، آمریکا، اروپا و حتی خاورمیانه در غفلتی عمیق و طولانی فرو رفتند و هر نوع حرکتی از آن‌ها سلب شد.

طرح ناکارآمدی اسلام و سمبل قرار گرفتن کمونیسم، پروژه‌ای دیگری بود که به‌وسیله طرح دشمنان، تئوری جدایی دین از سیاست مطرح شد و بر اساس آن اسلام، دینی بدون برنامه برای حکومت معرفی شد تا زمینه دخالت روحانیون در حکومت از بین برود.[3] بنابراین مدار حرکت دین در جهان، رفته‌رفته رو به پَس رفت و بی‌خدایی نهاد و این فرایند رو به رشد بود تا این‌که امام خمینی رحمه‌الله‌علیه که سال‌های پیری خود را می‌گذراند، با درک موقعیت و شرایط اسلام در جهان و حرکت‌های استعمارگران، انقلابی عظیم را در جهان رقم زد که همه معادلات منطقه و بلکه جهان را برهم ریخت. امام با دست رد زدن به بلوک شرق و غرب و تکیه بر مبانی اسلامی و روحیه ظلم‌ستیزی که الهام گرفته از روح

۱. ر.ک: امام خمینی، ولایت فقیه، ۴-۳.
۲. همان، ۱۴.
۳. همان.

نهضت سیدالشهداء بود، موجی از تفکر اسلام‌خواهی و بازگشت به قرآن را در مسلمانان ایجاد کرد. بیشتر انقلاب‌ها و حرکت‌های بیدارگرانه صورت گرفته پس از انقلاب، تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران به وقوع پیوسته‌اند که آنان را دعوت به بازگشت به هویت اسلامی خویش می‌نمود.[1]

۳. عزت و پیشرفت در همهٔ عرصه‌ها با وجود مشکلات

سومین تجربهٔ انقلاب اسلامی از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی این بود که جمهوری اسلامی توانست به‌رغم همهٔ این مشکلات طاقت‌فرسا، روزبه‌روز گام‌های بلندتر و استوارتری به جلو بردارد. این چهل سال، شاهد جهادهای بزرگ و افتخارات درخشان و پیشرفت‌های شگفت‌آور در ایران اسلامی است که برخی از سرفصل‌های آن عبارتند از:

توسعه و پیشرفت سیاسی[2]

بعد از انقلاب اسلامی، بزرگ‌ترین الگو برای توسعه و پیشرفت در ایران، با نهضت انقلابی شروع شد. تشکیل نظام جمهوری اسلامی، تحول عظیم و شگفت‌آوری بود که توانست یک حکومت موروثی وابسته فاسد را به حکومت مردمی تبدیل کند.

برخی از سرفصل‌های توسعه سیاسی ایران اسلامی در ذیل انقلاب اسلامی عبارتند از: تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی، افزایش مشارکت‌های مدنی و اعتماد به مشارکت مردمی در امر حکومت، کوتاه شدن دست ابرقدرت‌ها به‌ویژه آمریکا، حفظ استقلال سیاسی و حاکمیت ملی، صدور انقلاب اسلامی به کشورهای دیگر به معنای صدور فرهنگ قرآنی و انسان‌ساز اسلام که مایهٔ نجات ملت‌ها و مستضعفان و مظلومان است، پیوند دین و سیاست[3] و ارائه الگویی نوین برای مردم‌سالاری دینی، رشد سیاسی و آگاهی‌های عمومی مردم، شکست ابهت قدرت‌های سلطه‌گر غرب و شرق، عدم سلطه‌پذیری و

۱. عباسی، روح الله، بازگشت به اسلام ماهیت بیداری، ۱۰۳-۹۹.
۲. سلیمی نمین، عباس، مقاله ایران، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۷۸/۱۵.

نفی هرگونه سلطه‌جویی و ترسیم چهره‌ای صلح‌طلبانه از اسلام، با اثبات مظلومیت مردم ایران در جریان جنگ تحمیلی و سایر تهاجمات دانست.[1]

توسعه و پیشرفت فرهنگی - اجتماعی[2]

ایران اسلامی پس از انقلاب اسلامی در زمینه فرهنگی و اجتماعی توسعه و پیشرفت چشمگیری داشته است که برخی از سرفصل‌های آن عبارتند از: احیای دوبارهٔ تعالیم اسلام و بازگشت آن به ذهن و عمل انسان‌ها و نیز صحنهٔ سیاسی جهان، توسعه در تحول ارزش‌ها و نگرش‌ها و احیای مفاهیمی چون جهاد، شهادت، ایثار و اخلاص، هماهنگی بین تعهد، دیانت و روشنفکری و همکاری حوزه و دانشگاه، اعادهٔ روح عزت در میان مسلمانان، ایجاد نگرشی جدید جهانی و حکومتی به فقه شیعه که به این واسطه ابعادی از فقه را برای ما روشن کرد که قبل از آن روشن نبود، ابطال باورهای غلط در باب اخلاق فردی حکام که همواره با تکبر ورزیدن، برخوردار بودن از زندگی راحت و مسرفانه، تجمل‌گرایی، خودرأیی و خودخواهی همراه بود و امام این باور غلط را عوض کرد، بازگرداندن احساس خودباوری، اعتماد و اتکا به خود و ملت، احیای شخصیت و هویت زن که در رژیم گذشته تحت تأثیر فرهنگ منحط غرب، آن را از دست داده بود.[3]

توسعه و پیشرفت علمی و فرهنگی[4]

یکی از شاخصه‌های توسعه و پیشرفت در ایران، رشد علمی و فرهنگی پس از انقلاب اسلامی است که نمونه‌های آن، رشد علمی جوانان در زمینه علوم هسته‌ای و سلول‌های بنیادی[5] است.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، ۱۳۷۲/۰۲/۱۵، ۱۳۷۲/۰۱/۰۴، ۱۳۶۸/۰۴/۲۲، ۱۳۸۰/۰۵/۱۱، ۱۳۶۸/۰۴/۱۹، ۱۳۷۶/۰۲/۱۳، ۱۳۸۴/۰۶/۰۲.
۲. سلیمی نمین، عباس، مقاله ایران، اندیشه نامه انقلاب اسلامی.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۰۲/ ۱۳۸۴/۰۶، ۱۳۶۸/۰۸/۰۳.
۴. سلیمی نمین، عباس، مقاله ایران، اندیشه نامه انقلاب اسلامی.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۷/۱۴.

برای رسیدن به نقطه مطلوب علمی کشور، نقشه جامع علمی کشور تدوین شده است. این نقشه بنا به تعریف آن، مجموعه‌ای است جامع و هماهنگ و پویا و آینده‌نگر، شامل مبانی، اهداف، سیاست‌ها و راهبردها، ساختارها و الزامات تحول راهبردی علم و فناوری مبتنی بر ارزش‌های اسلامی برای دستیابی به اهداف چشم‌انداز بیست‌ساله کشور؛ در این سند تلاش شده بر مبانی ارزشی و بومی کشور، تجربیات گذشته و نظریه‌ها و نمونه‌های علمی و تجارب عملی تکیه شود.[1]

توسعه و پیشرفت اقتصادی[2]

استقلال اقتصادی و جلوگیری از تک‌محصولی: پیش از انقلاب، اقتصاد وابسته و تک‌محصولی ایران بر فروش مهارگسیختهٔ نفت در چارچوب معیارهای توسعهٔ غربی استوار بود[3] که با پیروزی انقلاب اسلامی تلاش برای رسیدن به خودکفایی و رهایی از اقتصادی تک‌محصولی به‌ویژه در زمینه‌های نظامی[4]، آغاز گردید. چنان‌که علاوه بر تحمل مشکلات و معضلات اقتصادی ناشی از انقلاب، جنگ و کارشکنی‌های دشمنان، انقلاب توانست از آغاز پیروزی به تولید بسیاری از کالاها در داخل و حتی صدور بعضی از آن‌ها همانند صادرات نفت به خارج از کشور دست یابد.[5]

توجه به عمران و آبادی روستاها: توجه به عمران و آبادی روستاها و برخوردار شدن روستاهای کشور از نعمت آب و برق، مخابرات، مراکز آموزشی و بهداشتی، جاده و امکانات رفاهی را می‌توان از دیگر برنامه‌های کشور برای توسعه ایران نام برد.[6] در زمینه کشاورزی و دامداری نیز طبق آمار رسمی دولت، در سال ۱۳۵۶ دولت ایران فقط

۱. شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۵.
۲. سلیمی نمین، عباس، مقاله ایران، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۱/۰۶.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۱/۲۲.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۰۶/۰۸.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۱/۰۱.

قدرت تأمین مواد غذایی مردم خود را برای ۳۳ روز داشت و مجبور بود باقی مواد غذایی خود را از خارج وارد کند، اما اکنون بیش از ۳۰۰ روز در سال مواد غذایی خود را در داخل تأمین می‌کند و در بیشتر زمینه‌ها خوداتکا شده است.[۱]

توسعه صنایع: توسعهٔ روزافزون صنایع نفت، پتروشیمی، ذوب‌آهن، فولاد، برق و ساخت سدهای بزرگ و گسترش و نوسازی راه‌های کشور، نقشی مهم در رشد و شکوفایی سایر بخش‌های اقتصادی کشور داشته است.[۲]

مقایسه با دیگر انقلاب‌ها، راهکار درک عظمت انقلاب اسلامی

رهبر معظم انقلاب اسلامی راهکار درک عظمت انقلاب اسلامی و پیشرفت‌های آن را در مقایسه انقلاب اسلامی با دیگر انقلاب‌های بزرگی همچون انقلاب فرانسه و انقلاب اکتبر شوروی و انقلاب هند می‌دانند. برخی از تفاوت‌های انقلاب اسلامی با دیگر انقلاب‌های را می‌توان در این موارد برشمرد:

بازگشت دیکتاتوری پس از انقلاب: در برخی از این انقلاب‌ها مانند انقلاب کبیر فرانسه، پس از پیروزی مردم، دیکتاتوری و استبداد دوباره مستقر شد و بیست سال بعد از انقلاب کبیر فرانسه، پادشاهی به نام ناپلئون بناپارت بر سر کار آمد و تاج‌گذاری کرده و پادشاهی (دیکتاتوری) کرد. این مسئله باعث نادیده گرفته شدن آراء مردم شد.[۳] اما در انقلاب اسلامی، پس از سرنگونی رژیم دیکتاتوری پهلوی، سرنوشت کشور به‌وسیله رفراندوم به آرای عمومی ملت گذاشته شد و از آن زمان تاکنون مسؤولین کشور مستقیم یا غیرمستقیم با انتخاب مردم به اداره جامعه پرداختند.

۱. مرندی، درآمدی بر کارنامه نظام جمهوری اسلامی، شماره ۱۳و۱۴.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۱۱/۲۸.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۵/۱۷.

اختلاف بین انقلابیون: همچنین در برخی از انقلاب‌ها بین انقلابیون اختلاف‌های عمیق رخ داد که منجر به درگیری و حذف برخی از آن‌ها شد. در فرانسه تا قبل از این‌که ناپلئون روی کار بیاید سه گروه، به‌عنوان انقلاب، سرکار آمدند که هر یک پس از روی کار آمدن، دیگری را متهم به خیانت کرده و شخصیت‌های برجسته گروه قبل را اعدام یا تبعید کردند تا این‌که بعد از روی کار آمدن گروه سوم، آنان زمینه را برای روی کار آوردن ناپلئون فراهم کردند و او توانست در رأس قدرت قرار گیرد و پادشاهی را برگرداند.[1] اما در انقلاب اسلامی پس از پیروزی، مردم همراه هم در تداوم نهضت و شکل‌گیری ساختارهای نظام اسلامی مشارکت کردند که از جمله آن‌ها انتخابات اولین دوره مجلس شورای اسلامی بود که با حضور همه انقلابیون حتی سازمان مجاهدین[2] انتخابات پرشوری برگزار شد که از آن در تاریخ انقلاب اسلامی با عنوان «انتخاب بزرگ» یاد می‌شود.

شکل نگرفتن حکومت دینی و کنار کشیدن علما: برخی از انقلاب‌های دینی مانند الجزایر با وجود شعار دینی انقلاب‌شان، پس از پیروزی نتوانستند حکومت دینی را ایجاد و در برخی دیگر از انقلاب‌ها مانند تونس با وجود دینی بودن ماهیت انقلاب‌ها، پس از روی کار آمدن انقلاب، علمای آن‌ها در کنار مردم باقی نماندند و همین مسئله موجب آسیب خوردن انقلاب آن‌ها شد؛[3] اما در انقلاب اسلامی پس از پیروزی، حکومتی دینی با حضور علما و مراجع بر اساس قرآن و شریعت اسلامی شکل گرفت و قوانین آن بر اساس منابع دینی تدوین شد.[4]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۵/۱۷.
۲. این سازمان در ادامه فعالیت خود با قرار گرفتن در مقابل ملت ایران به ترور مسلحانه مردم و مسؤولین پرداخت و دست خود را به خون مردم آغشته کرد و از جریان سیاسی کشور حذف شد و به سازمان منافقین مشهور شد. نگر: جعفریان، رسول، جریانها و سازمانهای مذهبی - سیاسی، ۶۴۸-۶۴۶.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۵/۱۷، ۱۳۷۹/۱۱/۲۷.
۴. ر.ک: قانون اساسی جمهوری اسلامی، اصل یکم.

خلاصه درس

شکل‌گیری، پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی، محصول تلاش و فداکاری انقلابیون و رهبران ایشان است که در عمر چهل ساله خود دستاورد و تجربه‌های ارزشمند بسیاری را کسب کرده‌اند که رهبر معظم انقلاب اسلامی در این بخش از بیانیه به تعدادی از تجربه‌های انقلاب و انقلابیون را برشمرده‌اند. اولین تجربهٔ انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن این است که: انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن، از نقطهٔ صفر آغاز شد. دومین تجربه انقلاب اسلامی این بود که جهان را از دو قطبی بودن به سه قطبی تبدیل کرد که ضلع سوم و جدید آن انقلاب اسلامی بود. سومین تجربهٔ این بود که به‌رغم همهٔ این مشکلات طاقت‌فرسا، جمهوری اسلامی روزبه‌روز گام‌های بلندتر و استوارتری به جلو برداشت. راهکار درک عظمت انقلاب اسلامی و پیشرفت‌های در مقایسه آن با دیگر انقلاب‌های بزرگ همچون انقلاب فرانسه و شوروی و هند است.

پرسش‌ها

۱. دو مورد از تجربه‌های انقلاب اسلامی را نام ببرید.
۲. رویکردها به سه قطبی شدن جهان پس از انقلاب اسلامی چه بود؟
۳. آثار سه قطبی شدن جهان پس از انقلاب اسلامی چیست؟
۴. راه شناخت و درک عظمت انقلاب اسلامی چیست؟
۵. تفاوت‌های انقلاب اسلامی با انقلاب‌های بزرگ جهان را تشریح کنید.

درس پنجم

دستاورد و برکات انقلاب اسلامی

بازشناسی دستاورد و برکات انقلاب اسلامی از جمله مباحث مطرح در بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی است که شناخت آن‌ها برای جوانان و نسل آینده ضروری است؛ زیرا آگاهی نقش مؤثری در امید به آینده انقلاب در دل‌ها ایجاد می‌کند و توطئه و تحریف‌های رسانه‌های معاند را خنثی می‌کند.

برکات انقلاب اسلامی

دستاورد بزرگ انقلاب اسلامی از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، ایستادگی در برابر مشکلات طاقت‌فرسا، عزّت و پیشرفت در همهٔ عرصه‌ها است که برکات بسیاری برای انقلاب اسلامی داشت که برخی از آن‌ها عبارتند از:

۱. ثبات و امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران

اولین برکت انقلاب اسلامی و دستاورد ایستادگی ملت ایران در برابر مشکلات این بود که «ثبات و امنیّت کشور و تمامیت ارضی و حفاظت از مرزها را که آماج تهدید جدّی دشمنان قرار گرفته بود ضمانت کرد و معجزهٔ پیروزی در جنگ هشت‌ساله و شکست رژیم بعثی و پشتیبانان

آمریکایی و اروپایی و شرقی‌اش را پدید آورد».[1]

ایران اسلامی در سال ۱۳۵۹ پس از پاره کردن قرارداد الجزایر توسط صدام، شاهد حمله هوایی، زمینی و دریایی رژیم حزب بعث بود. مهم‌ترین اهداف این تجاوز که قطعاً با تحریک آمریکا و غرب انجام پذیرفته بود، مقابله با صدور انقلاب[2]، مقابله با بازیابی هویت اسلامی و تقویت روحیه مسلمانان در دنیا[3]، تحقیر ملت ایران، متهم کردن نظام جمهوری اسلامی به ناتوانی در ادارهٔ مرزهای کشور، شکست انقلاب اسلامی[4]، برتری و کسب جایگاه هژمون در منطقه[5]، تصرف و اعمال حاکمیت بر اروندرود[6] و توسعه‌طلبی رژیم عراق و تجزیه قلمرو ارضی ایران بود؛[7] اما مردم که انقلاب اسلامی را محصول مجاهدت و آرمان‌خواهی خود می‌دانستند با تجاوز دشمن به مرزهای میهن اسلامی با همه سرمایه خویش و به‌عنوان یک وظیفه شرعی، انقلابی و ملی به میدان آمدند و از مرزهای ایران اسلامی دفاع کردند که در نهایت به‌واسطه ایستادگی مردم منجر به قطعنامه ۵۹۸ و شکست خفت‌بار رژیم بعث عراق و عقب‌نشینی از مرزهای ایران اسلامی و آزادی اسرا شد.

۲. تبدیل انقلاب به موتور پیشران کشور

دومین برکت انقلاب اسلامی این بود که باعث شد که کشور که پیش از پیروزی انقلاب، در تولید علم و فنّاوری صفر بود و در صنعت به‌جز مونتاژ و در علم به‌جز ترجمه هنری نداشت[8] به‌واسطه روحیه انقلابی که به‌وسیله حضور و احساس جمعی که انقلاب برای کشور به ارمغان آورد، تبدیل به موتور پیشران کشور در عرصهٔ علم و فنّاوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی و اقتصادی و عمرانی شود که ثمرات بالندهٔ

۱ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ۳۳۴.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۳/۱۵، ۱۳۸۹/۰۱/۱۱، ۱۳۸۰/۰۸/۲۱.
۴. معین‌وزیری، نصرت‌الله، تحلیلی بر جنگ تحمیلی رژیم عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، ۲۵.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۶/۰۶/۳۱.
۶. جعفری ولدانی، اصغر، کانون‌های بحران در خلیج‌فارس، ۶۸.
۷. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ۳۳۵.
۸ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

آن روزبه‌روز فراگیرتر می‌شود.

۱. هزاران شرکت دانش‌بنیان؛[۱] ۲. هزاران طرح زیرساختی و ضروری برای کشور در حوزه‌های عمران و حمل‌ونقل و صنعت و نیرو و معدن و سلامت و کشاورزی و آب و غیره؛ ۳. میلیون‌ها تحصیل‌کردهٔ دانشگاهی یا در حال تحصیل و هزاران واحد دانشگاهی در سراسر کشور؛[۲] ۴. ده‌ها طرح بزرگ از قبیل چرخهٔ سوخت هسته‌ای، سلول‌های بنیادی، فنّاوری نانو، زیست‌فنّاوری و غیره با رتبه‌های نخستین در کلّ جهان؛[۳] ۵. شصت برابر شدن صادرات غیرنفتی، نزدیک به ده برابر شدن واحدهای صنعتی، ده‌ها برابر شدن صنایع از نظر کیفی،[۴] تبدیل صنعت مونتاژ به فنّاوری بومی؛ ۶. برجستگی محسوس در رشته‌های گوناگون مهندسی از جمله در صنایع دفاعی؛ ۷. درخشش در رشته‌های مهم و حسّاس پزشکی و جایگاه مرجعیّت در آن و ده‌ها نمونهٔ دیگر از پیشرفت.

۱. به گزارش معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، تعداد شرکت‌های دانش بنیان در سال پایان سال ۱۳۹۸ بالغ بر ۴۷۸۶ شرکت می‌باشد. https://pub.daneshbonyan.ir

۲. در سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹، تعداد پذیرفته شدگان دوره های آموزش عالی در بخش دولتی ۱۷۷۶۶۶ نفر بود که بیش از نیمی از آنها یعنی ۵۰/۵ درصد را زنان به خود اختصاص داده‌اند. شایان ذکر است که این سهم (سهم زنان در آموزش عالی) در سال ۸۱-۱۳۸۰ برای پذیرفته شدگان دانشگاه‌های کشور از طریق کنکور سراسری (بدون احتساب پذیرفته شدگان دوره‌های تحصیلات تکمیلی ناپیوسته) بیش از ۶۰ درصد یعنی ۶۱/۷ درصد بود. (رحیمی، ۱۳۸۰؛ ۲) تعداد کل دانشجویان (بخش دولتی) از ۱۷۵۶۷۵ نفر در سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ به ۷۳۳۵۲۷ نفر در سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹ رسیده است. (صالحی، ۱۳۸۰؛ ۳۴-۳۳، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، ۱۳۷۷؛ ۲، آمار آموزش عالی ایران (بخش دولتی) در سال تحصیلی۸۰ - ۱۳۷۹، ۱۳۸۰؛ ۳۰۱-۲۹۳). تعداد کل دانش آموختگان در پایان سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸، ۱۲۲۲۹۷ نفر برآورد شده است. به عبارت بهتر؛ از سال تحصیلی ۵۸-۱۳۵۷ تا سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸، تعداد فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در بخش دولتی رشد ۲۴۴ درصدی داشته است. (سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، ۱۳۷۷؛ ۲، آمار آموزش عالی ایران (بخش دولتی) در سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹، ۱۳۸۰؛ ۳۰۱-۲۹۳).

۳. به گزارش خبرگزاری مهر در ۱۳۹۳/۰۱/۰۲، ایران در علومی چون هوافضا، سلول‌های بنیادی و بیوتکنولوژی در منطقه به رتبه‌های اول و دوم دست یافته است و در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی حائز رتبه‌های مناسبی شده و در حوزهٔ نانو فناوری به رتبه هشتم دنیا ارتقا یافته است. https://www.mehrnews.com/news

۴. وزارت صنعت، معدن و تجارت در گزاش خود در تاریخ ۱۳۹۷/۱۱/۰۷ در خبرگزاری صداو سیما بیان داشت که آمارهای رسمی نشان می‌دهد - هزار و ۵۰۳ واحد صنعتی در سال ۵۷، به ۸۵ هزار و ۷۶ واحد فعال در ۸ ماهه سال ۹۷ افزایش یافته است. صادرات کالاهای غیرنفتی ایران در سال ۹۶ به ۴۶ میلیارد و ۹۰۰ میلیون دلار رسید، در حالی که این رقم در آخرین سال حکومت پهلوی، ۵۴۰ میلیون دلار بوده است. همچنین معادن فعال کشور از ۱۹۵ واحد در ابتدای انقلاب به ۶ هزار و ۳۸۶ واحد در ۸ ماهه ۹۷ و ظرفیت استخراج از ۱۹ میلیون و ۶۰۰ هزار تن به ۷۳۵ میلیون تن انواع مواد معدنی در سال ۹۶ افزایش یافته است https://www.iribnews.ir/fa/news

۳. مشارکت مردمی در مسائل سیاسی و اجتماعی

از برکات انقلاب اسلامی این بود که «مشارکت مردمی‌را در مسائل سیاسی مانند انتخابات، مقابله با فتنه‌های داخلی، حضور در صحنه‌های ملّی و استکبارستیزی به اوج رسانید». از آخرین صحنه‌های نقش‌آفرینی مردم در انقلاب اسلامی، حضور مردم در خنثی نمودن فتنه در ۹ دی بود. در این ایام دشمن سعی داشت تا با ایجاد فضای غبارآلود که طبیعت ایام فتنه است، به‌وسیله استفاده از عناصر داخلی، اهداف شُوم خود را تحقق بخشد؛ اما با بصیرت مردم و مسؤولین ناکام ماند و روز نهم دیِ در تاریخ ثبت شد.[۱]

همچنین «در موضوعات اجتماعی مانند کمک‌رسانی‌ها و فعالیت‌های نیکوکاری که از پیش از انقلاب آغاز شده بود، افزایش چشمگیر داد. پس از انقلاب، مردم در مسابقهٔ خدمت‌رسانی در حوادث طبیعی و کمبودهای اجتماعی مشتاقانه شرکت می‌کنند»[۲]

۴. ارتقاء شگفت‌آور بینش سیاسی آحاد مردم

چهارمین برکت انقلاب اسلامی این بود که «بینش سیاسی آحاد مردم و نگاه آنان به مسائل بین‌المللی را به گونهٔ شگفت‌آوری ارتقاء داد. تحلیل سیاسی‌و فهم مسائل بین‌المللی در موضوعاتی همچون جنایات غرب بخصوص آمریکا، مسئلهٔ فلسطین و ظلم تاریخی به ملّت آن، مسئلهٔ جنگ‌افروزی‌ها و رذالت‌ها و دخالت‌های قدرت‌های قلدر در امور ملت‌ها و امثال آن را از انحصار طبقهٔ محدود و عزلت‌گزیده‌ای به نام روشنفکر، بیرون آورد؛ این‌گونه، روشنفکری میان عموم مردم در همهٔ کشور و همهٔ ساحت‌های زندگی جاری شد و مسائلی از این دست حتّی برای نوجوانان و نونهالان، روشن و قابل فهم گشت»[۳]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای،۱۳۸۸/۱۰/۱۹.
۲ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۳ . همان.

۵. سنگین شدن کفهٔ عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور

پنجمین برکت انقلاب اسلامی از منظر رهبرمعظم انقلاب اسلامی این است که انقلاب اسلامی «کفّهٔ عدالت را در تقسیم امکانات عمومی کشور سنگین کرد».[۱] معظم له تصور و نگاه منفی به وضعیت عدالت در کشور را درست ندانسته و از این نوع نگاه به وضعیت عدالت در جامعه ابراز نارضایتی کرده و می‌فرمایند: «نارضایتی این حقیر از کارکرد عدالت در کشور به دلیل آنکه این ارزش والا باید گوهر بی‌همتا بر تارک نظام جمهوری اسلامی باشد و هنوز نیست، نباید به این معنی گرفته شود که برای استقرار عدالت کار انجام نگرفته است»[۲]؛ زیرا از منظر ایشان واقعیّت آن است که دستاوردهای مبارزه با بی‌عدالتی در این چهار دهه، با هیچ دورهٔ دیگر گذشته قابل مقایسه نیست.

وضعیت عدالت در رژیم پهلوی: «در رژیم طاغوت بیشترین خدمات و درآمدهای کشور در اختیار گروه کوچکی از پایتخت‌نشینان یا همسانان آنان در برخی دیگر از نقاط کشور بود. مردم بیشتر شهرها به‌ویژه مناطق دوردست و روستاها در آخر فهرست و غالباً محروم از نیازهای اولیهٔ زیرساختی و خدمت‌رسانی بودند».[۳]

۱ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲ . همان.
۳ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲. از مظاهر ناعدالتی در رژیم گذشته می‌توان به این موارد اشاره کرد: گسترش شکاف طبقاتی در زمینه توزیع مالی، ثروتمندتر شدن ثروتمندان و فقیرتر شدن فقیران،(ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۱/۲۶) تورم، بی‌برنامه‌گی، فساد مالی، (عمید زنجانی، عباسعلی، انقلاب اسلامی ایران، ۱۹۹-۱۹۸) بی عدالتی در تقسیم ثروت و امکانات، (ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای،۱۳۷۹/۰۲/۲۳) تعلق امکانات رفاهی، درمانی و... به دربار و شبکه خاندان پهلوی و محروم بودن سایر مردم بهره‌ای از درآمدهای نفتی، (امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵/۱۳-۱۴) پایین بودن قدرت خرید مردم، (همان، ۱۵/۱۳-۱۴) عقب ماندگی و نابسامانی سطح زندگی و وضعیت روستاها و شهرهای ایران، (همان،۱۰/۲۹۳-۲۹۴) نابسامانی وضعیت بهداشتی و فقدان پزشک ماهر و کافی در روستاها و شهرهای خارج از تهران،(ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۱۰/۱۳) بی توجهی به آموزش و پرورش، (همان، ۱۳۸۵/۰۲/۱۲) بی‌توجهی به فرهنگ بومی و اعتقادات دینی مردم و غربی سازی جامعه ایران بویژه کشف حجاب، (همان، ۱۳۸۳/۰۲/۲۸) گسترش فساد و ابتذال در جامعه. (امام خمینی، صحیفه امام،۲۰/ ۴۸۵، ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۰۲/۲۶، فولادزاده، عبدالامیر، شاهنشاهی پهلوی در ایران، ۱/۲۰۳-۳۰۹).

مصادیق عدالت در جمهوری اسلامی: رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره مصادیق عدالت در جمهوری اسلامی می‌فرمایند: «جمهوری اسلامی در شمار موفّق‌ترین حاکمیت‌های جهان در جابه‌جایی خدمت و ثروت از مرکز به همه‌جای کشور و از مناطق مرفّه‌نشین شهرها به مناطق پایین‌دست آن بوده است. آمار بزرگ راه‌سازی و خانه‌سازی و ایجاد مراکز صنعتی و اصلاح امور کشاورزی و رساندن برق و آب و مراکز درمانی و واحدهای دانشگاهی و سد و نیروگاه و امثال آن به دورترین مناطق کشور، حقیقتاً افتخارآفرین است؛ بی‌شک این همه، نه در تبلیغات نارسای مسؤولان انعکاس یافته و نه زبان بدخواهان خارجی و داخلی به آن اعتراف کرده است؛ ولی هست و حسنه‌ای برای مدیران جهادی و با اخلاص نزد خدا و خلق است».[1]

رهبر معظم انقلاب در عین حال پس از برشمردن بخشی از تلاش‌های انقلاب اسلامی در گسترش عدالت که ذکر همه آن‌ها در این بیانیه امکان‌پذیر نبود، اشاره می‌کنند که «عدالت مورد انتظار در جمهوری اسلامی که مایل است پیرو حکومت علوی شناخته شود، بسی برتر از این‌ها است و چشم امید برای اجرای آن به شما جوان‌ها است که در ادامه بدان خواهم پرداخت»[2]

۶. افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه

ششمین برکت از برکات انقلاب اسلامی در منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی این است که «عیار معنویّت و اخلاق را در فضای عمومی جامعه به‌گونه‌ای چشمگیر افزایش داد».[3] معظم‌له عامل گسترش معنویت در جامعه به‌ویژه در دوران مبارزه را امام خمینی قدس‌سره می‌دانند و دراین باره می‌نویسند: «این پدیدهٔ مبارک را رفتار و منش حضرت امام خمینی قدس‌سره در طول دوران مبارزه و پس از پیروزی انقلاب، بیش از هر چیز رواج داد؛

۱ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲ . همان.
۳ . همان.

آن انسان معنوی و عارف و وارسته از پیرایه‌های مادّی، در رأس کشوری قرار گرفت که مایه‌های ایمان مردمش بسی ریشه‌دار و عمیق بود».[1]

مصادیق معنویت در جامعه: رهبر معظم انقلاب در ادامه پس از یادآوری وضعیت معنویت در دوره رژیم پهلوی به برخی از مصادیق معنویت در جامعه بعد از انقلاب اشاره کرده و مهم‌ترین مصداق معنویت را حضور جوانان در دفاع مقدس و نیز ایجاد روحیه ایثار، جهاد و شهادت در عرصه‌های مختلف فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در بین جوانان انقلاب می‌دانند و دراین باره می‌نویسند: «هرچند دست تطاول تبلیغات مروّج فساد و بی‌بندوباری در طول دوران پهلوی‌ها به آن ضربه‌های سخت زده و لجن‌زاری از آلودگی اخلاقی غربی را به درون زندگی مردم متوسّط و بخصوص جوانان کشانده بود، ولی رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دل‌های مستعد و نورانی به‌ویژه جوانان را مجذوب کرد و فضا به سود دین و اخلاق دگرگون شد. مجاهدت‌های جوانان در میدان‌های سخت از جمله دفاع مقدّس، با ذکر و دعا و روحیهٔ برادری و ایثار همراه شد و ماجراهای صدر اسلام را زنده و نمایان در برابر چشم همه نهاد. پدران و مادران و همسران با احساس وظیفهٔ دینی از عزیزان خود که به جبهه‌های گوناگون جهاد می‌شتافتند دل کندند و سپس، آنگاه که با پیکر خون‌آلود یا جسم آسیب‌دیدهٔ آنان روبه‌رو شدند، مصیبت را با شکر همراه کردند. مساجد و فضاهای دینی رونقی بی‌سابقه گرفت. صف نوبت برای اعتکاف از هزاران جوان و استاد و دانشجو و زن و مرد و صف نوبت برای اردوهای جهادی و جهاد سازندگی و بسیج سازندگی از هزاران جوان داوطلب و فداکار آکنده شد. نماز و حج و روزه‌داری و پیاده‌روی زیارت و مراسم گوناگون دینی و انفاقات و صدقات واجب و مستحب در همه‌جا به‌ویژه میان جوانان رونق یافت و تا امروز، روزبه‌روز بیشتر و باکیفیّت‌تر شده است».[2]

۱ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲ . همان.

رهبر معظم انقلاب اهمیت این تحولات را در درک مقایسه جایگاه نقش معنویت در جامعه غربی می‌دانند و می‌نویسند: «و این‌ها همه در دورانی اتّفاق افتاده که سقوط اخلاقی روزافزون غرب و پیروانش و تبلیغات پُرحجم آنان برای کشاندن مرد و زن به لجن‌زارهای فساد، اخلاق و معنویّت را در بخش‌های عمدهٔ عالم منزوی کرده است؛ و این معجزه‌ای دیگر از انقلاب و نظام اسلامی فعّال و پیشرو است».[1]

۷. ایستادگی در برابر مستکبران جهان

هفتمین برکت از برکات انقلاب اسلامی ایستادگی در برابر مستکبران به‌ویژه آمریکا در راستای صیانت از انقلاب اسلامی است. رهبر معظم انقلاب دراین باره می‌نویسد: «نماد پُرابهت و باشکوه و افتخارآمیز ایستادگی در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان و در رأس آنان آمریکای جهان‌خوار و جنایت‌کار، روزبه‌روز برجسته‌تر شد. در تمام این چهل سال، تسلیم‌ناپذیری و صیانت و پاسداری از انقلاب و عظمت و هیبت الهی آن و گردن برافراشتهٔ آن در مقابل دولت‌های متکبّر و مستکبر، خصوصیّت شناخته‌شدهٔ ایران و ایرانی به‌ویژه جوانان این مرزوبوم به‌شمار می‌رفته است».[2]

مصادیق ایستادگی ملت ایران در برابر مستکبران:

رویارویی نظام اسلامی با نظام سلطه به‌ویژه شیطان بزرگ، آمریکا در عرصه‌های مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و نیز نظامی بوده است. در سال‌های اخیر مواجهه انقلاب اسلامی و ایستادگی ملت ایران در برابر استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا در بُعد نظامی به دوگونه بوده است؛

الف) رویاویی غیر مستقیم(نیابتی): مبارزه ایران اسلامی با داعش به عنوان مولود و دست‌نشانده آمریکا در سوریه، عراق و یمن است که داعیه تشکیل خلافت اسلامی داشتند و خون صدها هزار مسلمان

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.

و غیرمسلمان را در این کشورها به زمین ریختند و میلیون‌ها نفر را آواره کردند. انقلاب اسلامی به‌وسیله نیروهای سپاه قدس و مدافعان داوطلب از کشورهای اسلامی به‌ویژه گردان فاطمیون از افغانستان با برنامه‌ریزی بلندمدت به فرماندهی سپهبد شهید قاسم سلیمانی توانستند با تقدیم صدها شهید مدافع حرم، داعش را شکست دهند و این مناطق را آزاد کنند.

ب) رویارویی مستقیم: پس از شکست مفتضحانه داعش در منطقه، آمریکا که انقلاب اسلامی را مخالف و سد راه نقشه‌های خود می‌دید و عامل و طراح میدانی جنگ را سپهبد سلیمانی می‌دانست، با طراحی نقشهٔ ترور، شهید سپهبد قاسم سلیمانی که نماد مقاومت و مبارزه با داعش بود را در سحرگاه روز جمعه ۱۳۹۸/۱۰/۱۳ در ساعت ۱:۲۰ دقیقه بامداد در فرودگاه بغداد با شلیک ۴ راکت به‌وسیله پهپاد، به همراه ابومهدی المهندس، معاون نیروهای حشدالشعبی عراق و تعدادی دیگر ترور و به شهادت رساند. پس از شهادت سپهبد قاسم سلیمانی رهبر معظم انقلاب اسلامی در پیامی ضمن تسلیت به امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و ملت شریف ایران، عاملان ترور ایشان را وعده انتقام سخت داده و فرمودند: «انتقام سختی در انتظار جنایتکارانی است که دست پلید خود را به خون او و دیگر شهدای حادثهٔ دیشب آلودند».[1] پس از این ترور ناجوانمردانه شهید سلیمانی، نیروهای هوا، فضای جمهوری اسلامی در پی وعده مقام معظم رهبری به انتقام سخت در سحرگاه ۱۳۹۸/۱۰/۱۸ با شلیک ده‌ها موشک به پایگاه نظامی آمریکا در عراق به نام «عین الاسد»، گام اول انتقام خون شهید سلیمانی را گرفتند.

این حمله بزرگ‌ترین برنامه نظامی ایران برعلیه پایگاه‌های آمریکایی در منطقه بود که هیمنه و ابهت پوشالی آمریکا را شکست؛ زیرا تا پیش از این کسی جرأت حمله به آمریکا و یا پایگاه‌های آن را نداشته است. رهبر معظم انقلاب در پی مرحله اول انتقام موشکی انقلاب اسلامی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۳.

در حمله به پایگاه آمریکایی عین الاسد آن را فقط یک سیلی دانسته و انتقام اصلی را اخراج آمریکا از منطقه دانسته و دراین باره در دیدار ۱۹ دی ۱۳۹۸ با مردم قم فرمودند: «بحث انتقام و مانند این حرف‌ها، بحث دیگری است؛ حالا یک سیلی‌ای دیشب به این‌ها زده شد؛ این مسئلهٔ دیگری است. آنچه در مقام مقابله مهم است - این کارهای نظامیِ به این شکل، کفایت آن قضیّه را نمی‌کند- این است که بایستی حضور فسادبرانگیز آمریکا در این منطقه منتهی بشود؛ تمام بشود».[۱]

ایستادگی ملت ایران در برابر مستکبران باعث شده است که «قدرت‌های انحصارگر جهان که همواره حیات خود را در دست‌اندازی به استقلال دیگر کشورها و پایمال کردن منافع حیاتی آن‌ها برای مقاصد شوم خود دانسته‌اند، در برابر ایران اسلامی و انقلابی، اعتراف به ناتوانی کردند. ملّت ایران در فضای حیات‌بخش انقلاب توانست نخست دست‌نشاندهٔ آمریکا و عنصر خائن به ملّت را از کشور براند و پس از آن هم تا امروز از سلطهٔ دوبارهٔ قلدران جهانی بر کشور با قدرت و شدّت جلوگیری کند».[۲]

نتیجه تلاش چهل ساله انقلاب اسلامی: رهبر معظم انقلاب پس از برشمردن بخشی از دستاوردها و برکات انقلاب اسلامی، آن‌ها را سرفصل‌های برکات چهل ساله انقلاب اسلامی دانسته و محصول این تلاش‌ها را در چند سرفصل دیگر بیان می‌کنند و می‌فرمایند: «جوانان عزیز! این‌ها بخشی محدود از سرفصل‌های عمده در سرگذشت چهل‌سالهٔ انقلاب اسلامی است؛ انقلاب عظیم و پایدار و درخشانی که شما به توفیق الهی باید گام بزرگ دوّم را در پیشبرد آن بردارید محصول تلاش چهل‌ساله، اکنون برابر چشم ما است:

۱. کشور و ملّتی مستقل، آزاد، مقتدر، باعزّت، متدیّن، ۲. پیشرفته در علم، انباشته از تجربه‌هایی گران‌بها، مطمئن و امیدوار، ۳. دارای تأثیر اساسی در منطقه و دارای منطق قوی در مسائل جهانی، ۴. رکورددار در شتاب پیشرفت‌های علمی، رکورددار در رسیدن به رتبه‌های بالا در

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸.
۲ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

دانش‌ها و فنّاوری‌های مهم از قبیل هسته‌ای و سلّول‌های بنیادی و نانو و هوافضا و امثال آن، ۵. سرآمد در گسترش خدمات اجتماعی، ۶. سرآمد در انگیزه‌های جهادی میان جوانان، سرآمد در جمعیّت جوان کارآمد و بسی ویژگی‌های افتخارآمیز دیگر».[۱]

عوامل دستیابی به برکات انقلاب اسلامی

برکات و افتخارات بزرگ انقلاب اسلامی از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی مرهون عوامل متعددی است که بخشی از آن‌ها عبارتند از:

۱. مدیریت جهادی و اراده ملی

از عوامل بروز برکات انقلاب اسلامی، «ورود ارادهٔ ملّی» به‌عنوان جان‌مایهٔ پیشرفت همه‌جانبه و حقیقی در کانون مدیریّت کشور «توسط جوانان» در همه حوادث و عرصه‌ها با اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم» به‌وسیله «مدیریّت‌های جهادی الهام‌گرفته از ایمان اسلامی» است و اگر مدیریت جهادی نبود، انقلاب اسلامی به ثمرات خود دست نمی‌یافت؛ زیرا مدیریت جهادی، مسیر رسیدن به نتایج را کوتاه کرده و به دلیل سرعت در تغییر و تحولات جامعه، باعث می‌شود که زمان دستیابی به برکات سریع‌تر شود؛ بنابراین امروزه نیز از نیازهای ضروری جامعه دینی - انقلابی، فراگیری فعالیت و مدیریت جهادی در همه عرصه‌ها می‌باشد. می‌بایست فرهنگ مدیریت جهادی در بین نیروهای متعهد انقلابی آموزش و نهادینه شود.[۲] امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرمایند: گروهی از انسان‌ها: «سَاعٍ سَرِيعٌ نَجَا»[۳]؛ یعنی اهل تلاش با جدیّتند و هم از زمان‌هایی که در اختیارشان است، کامل استفاده می‌کنند. مسلماً این‌ها اهل نجاتند. آنان در هر موضوعی که وارد می‌شوند، نجات و نصرت خدا با آن‌هاست.

۱ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۱/۰۱.
۳. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، خطبه ۱۶.

۲. پایان دادن به عقب‌ماندگی کشور در دوران پهلوی و قاجار

دومین عامل و منشأ بروز دستاورد و برکات انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری «پایان دادن به انحطاط تاریخی طولانی و تحقیر و عقب‌ماندگی کشور در دوران پهلوی و قاجار، توسط انقلابیون»[۱] است که باعث خودباوری در مردم و جوانان شد.

۳. پایه‌گذاری حکومت مردمی و مردم‌سالارانه

سومین منشأ برکات و دستاورد انقلاب اسلامی، «تبدیل رژیم ننگین سلطنت استبدادی به حکومت مردمی و مردم‌سالاری»[۲] بود که باعث شد تا مردم حاکم بر سرنوشت خود شوند؛ زیرا از نگاه اصیل دینی، «مردم» پیشوایان و وارثان زمین هستند[۳] و عامل اصلی تغییرات تلقی می‌شوند[۴] که همان الگوی مردم‌سالاری دینی است و از شاخصه‌های مردمی بودن نظام اسلامی است. از این رو هنگامی که در ایران، نظامِ سلطنتیِ استبدادیِ فردیِ موروثیِ اشرافیِ وابسته، برداشته شد؛ به‌جای آن، نظامِ دینیِ تقوایی مردمیِ گزینشی جایگزین گردید. در انقلاب اسلامی، شکل‌گیری هندسه نظام اسلامی، بر محور مردم و مردم‌سالاری دینی و انتخاب آن‌ها شکل گرفته است که به معنای اسلامی شدن هندسه عمومی جامعه است. این نظام با تعیین منبع تقنین و معیار و ملاك اجرا و چینش ارکان تصمیم‌گیری و حکومت در کشور شکل گرفت و با قانون اساسی تثبیت شده و پایه‌گذاری‌های اصولی آن توسط مردم انجام شد و منجر به اسلامی شدن هندسهٔ عمومی جامعه گردید.[۵]

۴. اتّکاء به توانایی داخلی به برکت تحریم

چهارمین عامل بروز برکات انقلاب اسلامی و ظهور ارزش‌های آن، «اتّکاء به توانایی داخلی به برکت تحریم دشمنان»[۶] بود؛ زیرا تحریم

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲ . همان.
۳. قصص: ۵.
۴. صدر، محمد باقر، انسان مسؤول و تاریخ‌ساز از دیدگاه قرآن،۶۰.
۵. ر. ک: آیت‌الله خامنه‌ای،۱۳۹۲/۰۴/۳۰، ۱۳۸۰/۰۹/۲۱، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴، ۱۳۸۰/۰۹/۲۱، ۱۳۸۴/۰۶/۰۸، ۱۳۸۰/۰۹/۲۱.
۶ . ر. ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

باعث شد که امیدها از خارج و وابستگی به نفت قطع شده و به داشته‌های داخلی معطوف شود که ثمره آن حرکت موتور کارخانه‌های داخلی است که باید با سرعت بیشتر به حرکت خود ادامه دهند که روز بروز از آثار منفی تحریم‌ها کاسته شود و به خودکفایی و استقلال برسند؛ زیرا عدم استقلال اقتصادی باعث تسلط دشمنان بر کشور می‌شود. از اطلاق برخی از آیات و لازمه برخی دیگر، لزوم استقلال اقتصادی فهمیده می‌شود. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً﴾[1] (خداوند هرگز برای کافران بر مؤمنین راه تسلطی قرار نداده است).[2]

۵. جهت‌گیری‌های انقلابی و جهادی

رهبر معظم انقلاب، عامل دستیابی به ویژگی‌های افتخارآمیز را محصول جهت‌گیری انقلابی و جهادی دانسته و می‌فرمایند: «[افتخارات ویژه]، محصول انقلاب و نتیجهٔ جهت‌گیری‌های انقلابی و جهادی است؛ و بدانید که اگر بی‌توجّهی به شعارهای انقلاب و غفلت از جریان انقلابی در برهه‌هایی از تاریخ چهل‌ساله نمی‌بود -که متأسّفانه بود و خسارت‌بار هم بود- بی‌شک دستاوردهای انقلاب از این بسی بیشتر و کشور در مسیر رسیدن به آرمان‌های بزرگ بسی جلوتر بود و بسیاری از مشکلات کنونی وجود نمی‌داشت»[3] معظم له اسلام انقلابی را ضرورت جامعه اسلامی دانسته و ثمرات آن را این‌گونه بیان می‌کنند که: «ما هرچه داریم، به برکت اسلام ناب و اسلام انقلابی است».[4] پیام ایران به دنیا، اسلام انقلابی است[5] و راهکار نجات از دست استکبار، اسلام انقلابی است.[6]

---

۱. نساء: ۱۴۱.

۲. (غالب فقهای بزرگ اسلام، برای نفی هرگونه سلطه کافران بر مسلمانان به این آیه استناد کرده و مفاد آن را حکم دانسته‌اند نه اخبار. یعنی مسلمانان می‌باید کاری کنند که کفار بر آنان مسلط نشوند و هر عملی که منتهی به سلطه کفار شود نامشروع است. از جمله راه‌های سلطه کفار بر مؤمنین سلطه اقتصادی است).

۳. ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۱/۰۲.

۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۹/۱۸.

۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۱/۱۰.

خلاصه درس

بازشناسی دستاورد و برکات انقلاب اسلامی از جمله مباحث مطرح در بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی توسط مقام معظم رهبری است که شناخت آن‌ها برای جوانان و نسل آینده ضروری است؛ زیرا آگاهی از آن‌ها نقش مؤثری در امید به آینده انقلاب در دل‌ها ایجاد می‌کند و توطئه و تحریف‌های رسانه‌های معاند را خنثی می‌کند. دستاورد بزرگ انقلاب اسلامی از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، ایستادگی در برابر مشکلات طاقت‌فرسا، عزّت و پیشرفت در همهٔ عرصه‌ها است که برکات بسیاری برای انقلاب اسلامی داشت که برخی از آن‌ها عبارتند از:

۱. ثبات و امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران؛
۲. تبدیل انقلاب به موتور پیشران کشور؛
۳. مشارکت مردمی در مسائل سیاسی و اجتماعی؛
۴. ارتقاء شگفت‌آور بینش سیاسی آحاد مردم؛
۵. سنگین شدن کفهٔ عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور؛
۶. افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه؛
۷. ایستادگی در برابر مستکبران جهان.

رهبر معظم انقلاب دستیابی انقلاب اسلامی به برکات و دستاوردهای مختلف را مرهون عوامل مختلفی می‌دانند که مهم‌ترین آن‌ها جهت‌گیری انقلابی و جهادی است.

پرسش‌ها

۱. دستاورد مهم انقلاب اسلامی چیست؟
۲. عامل دستیابی انقلاب به دستاوردهای خود چیست؟
۳. برکات انقلاب اسلامی در دوران عمر چهل‌ساله‌اش کدامند؟
۴. محصول افتخارآمیز عمر چهل ساله انقلاب را نام ببرید.

فصل دوم:
گام دوم انقلاب اسلامی:
(آنچه باید باشیم)

مردم را به سمت ایجاد دنیای
مومن و سالم هدایت کنید.

درس ششم

چالش‌های امروز انقلاب اسلامی با مستکبران

موضوع چالش‌های انقلاب اسلامی با مستکبران از جمله مباحث مهم در این بیانیه است. جوانان باید در قدم اول با معنای استکبار و نظام سلطه (دشمن‌شناسی) آشنا شوند، سپس با شناخت دشمن و مصادیق حقیقی آن با تفاوت‌های دشمنی‌های مستکبران با انقلاب اسلامی در گذشته و حال آشنا شوند و لوازم مقابله مواجه با آن‌ها را بدانند تا بتوانند با دشمن‌شناسی دقیق و تفاوت دشمنی‌های مستکبران با انقلاب در گذشته و حال، در برخورد با شیوه‌های جدید دشمنی در آینده با برترین تدبیرها، انقلاب را از گردنه‌های بزرگ آن عبور دهند.

معنای استکبار

استکبار به آن مجموعهٔ قدرتی گفته می‌شود که با تکیه بر توانایی‌های سیاسی، نظامی، علمی و اقتصادی خود و با الهام از نگرش تبعیض‌آمیز به نوع بشر، مجموعه‌های بزرگ انسانی یعنی ملت‌ها، دولت‌ها و کشورها را با سیطره‌ای قلدرانه و تحقیرآمیز، به سود خود زیر فشار و استثمار می‌گذارد؛ در کار آن‌ها دخالت و به ثروت آن‌ها دست‌اندازی می‌کند؛ به دولت‌ها زور می‌گوید و به ملت‌ها ستم می‌ورزد و به فرهنگ‌ها و سنّت‌های آنان، اهانت روا می‌دارد. مثال‌های بارز آن

را استعمار کهن و سپس استعمار نو و اخیراً تهاجم همه‌جانبهٔ سیاسی، اقتصادی و تبلیغاتی و حتی نظامی، از سوی استعمارگران دیروز و وارثان آن‌ها، در برابر چشم ملت ما نهاده و طعم تلخ آن را به ایشان چشانده است. قدرت‌های غربی در این تهاجم مؤثّر، از پیشرفت علم و فنّاوری و از برخی خصال ملی و بومی خود بهره برده‌اند.[1]

معنای نظام سلطه

استکبار که محصول آن استثمار ملت‌ها است، برای دستیابی به هدف خود، نظام سلطه را تشکیل داده است که شامل دو بخش: سلطه‌گر و سلطه‌پذیر است. بخش اول که سلطه‌گران هستند، خود را مالك سرنوشت بخش دوم که سلطه‌پذیران هستند می‌دانند[2] که دخالت‌های وقیحانه و گستاخانه ابرقدرت‌ها را قبول می‌کنند و به این دلیل خودشان شریك جرمند. در این میان، ملت‌هایی بیچاره هستند که از روی ناآگاهی و ضعف و یا بی‌همتیِ خودشان پایمال می‌شوند و از بین می‌روند.[3]

البته باید به این نکته توجه داشت که بخش سلطه‌گر لزوماً کشورهایی نیستند که از ثروت‌های طبیعی برخوردار باشند و بخش سلطه‌پذیر هم لزوماً کشورهایی نیستند که همه فقیر باشند؛ زیرا کشورهای آفریقایی بر روی دریاهایی از منابع طبیعیِ بسیار لازم برای مردمان‌شان زندگی می‌کنند؛ اما سلطه‌پذیر هستند. همچنین لزوماً همهٔ کسانی که سلطه‌گر نیستند، سلطه‌پذیر هم نیستند؛ زیرا کشورهایی هستند که سعی دارند سلطه‌پذیری نکنند و سلطهٔ سلطه‌گران را نپذیرند و اگر بتوانند در جنبهٔ اقتصادی یا سیاسی از تسلط بیگانگان می‌گریزند؛ اما در جنبهٔ فرهنگی، سلطهٔ سلطه‌گران را پذیرفته‌اند. این واقعیتی است که با انکار آن هیچ‌کس نمی‌تواند به نتیجه برسد.[4]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۰۹/۱۸.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۶/۰۶/۳۱.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۴/۲۵.
۴ ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۸/۲۴.

نظام سلطه به میل خود انقلاب‌ها را نفی و برای رژیم‌های انقلابی مشکل‌تراشی می‌کند؛ نیکاراگوئه و کشورهای انقلابی جنوب آفریقا چند مثال این حقیقتند. در نظام سلطه، مراکز سلطهٔ جهانی به همهٔ دنیا به چشم طعمه نگاه می‌کنند؛ نظام سلطه در واقع زنجیره‌ای از دولت‌ها و قدرت‌هایند و پشت سر این دولت‌ها، کمپانی‌ها، مراکز اقتصادی و مراکز مالی هستند. امروز مظهر نظام سلطه، آمریکاست. هر سیئه‌ای که در دنیا بر اساس نظام سلطه به وجود آید، حتماً بخشی از گناه آن به گردن آمریکاست. بزرگ‌ترین بلاهای عالم برای ملت‌های دنیا، همین نظام سلطه است.[1]

علت دشمنی متقابل انقلاب اسلامی و نظام سلطه

علت دشمنی متقابل انقلاب اسلامی و نظام سلطه این است که اسلام و انقلاب اسلامی نظام سلطه را در دنیا محکوم می‌سازد و مسؤول بدبختی ملت‌ها و انسان‌ها در سراسر عالم می‌شمارد؛[2] زیرا انقلاب اسلامی داعیهٔ محو نظام سلطه را دارد؛[3] چون منطق انقلاب، منطق اسلام است که شعار آن این است که: ﴿لا تَظلِمونَ وَ لا تُظلَمون﴾؛[4] نباید ظلم کنید و نباید بگذارید به شما ظلم بشود. این پیام انقلاب اسلامی که پیام اسلام است را همه انسان‌ها قبول دارند و در همهٔ عرصهٔ وجود انسان کسی نیست که از این پیام خرسند نباشد و به این پیام دل‌بسته نشود. حتی انسانی هم که در یك کشوری که دولتش صد درصد سلطه‌گر است زندگی می‌کند، این را رد نمی‌کند.[5]

بنابراین علت دشمنی عمیق و آشتی‌ناپذیر استکبار و در رأس آن‌ها آمریکا و شبکهٔ صهیونیستی دنیا با جمهوری اسلامی این است که جمهوری اسلامی سلطه‌گری و استثمار ملت‌ها را، از جمله، انقلاب

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۶/۰۶/۳۱، ۱۳۸۳/۰۸/۱۵، ۱۳۷۴/۰۸/۱۰، ۱۳۶۸/۱۰/۰۶.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۱/۱۲.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۴/۰۲.
۴. بقره: ۲۷۹.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۰۶/۲۶، ۱۳۸۹/۰۴/۰۲.

اسلامی آن‌ها را نفی کرده است که مصادیق آن نفی استثمار، نفی تحقیر ملت‌ها، نفی وابستگی سیاسی، نفی نفوذ و دخالت در کشورها، نفی سکولاریسم اخلاقی و اباحی‌گری است.

در مقابل این نفی‌ها، انقلاب اسلامی اصولی را هم اثبات می‌کند و بر آن‌ها پافشاری می‌کند که عبارتند از: اثبات هویت ملی، هویت ایرانی، اثبات ارزش‌های اسلامی، دفاع از مظلومان جهان، تلاش برای دست پیدا کردن و فتح قله‌های دانش بجای دنباله‌روی و تقلید در دانش و فتح قله‌های آن.

در حقیقت اثبات سلطه‌ناپذیری و نفی مصادیق استثمار و سلطه‌پذیری، به معنای نفی و رد آمریکا و شبکهٔ صهیونیستی دنیا است و عامل دشمنی متقابل است. این‌که می‌گویند جمهوری اسلامی رفتار خود را عوض کند، یعنی از این نفی‌ها و از این اثبات‌ها دست بردارد. جمهوری اسلامی توانسته با همین ایستادگی در این نفی و در آن اثبات، با جبههٔ گستردهٔ مجهز به انواع امکانات مواجه شود و در مقابل او مقاومت کند؛ همان حالتی که در هشت سال دفاع مقدس بود که شرق و غرب و اروپا و ناتو و بعضی از کشورهای عربی و همه، علیه جمهوری اسلامی دست به دست هم دادند و بالاخره انقلاب اسلامی همهٔ آن‌ها را وادار به عقب‌نشینی کرد، اما خود، عقب‌نشینی نکرد. نگاه ایالات متحدهٔ آمریکا به نظام اسلامی، نگاه نفی موجودیت و هویت است، نگاه انقلاب اسلامی نیز به آمریکا، نفی موجودیت استکباری آمریکاست.[1]

چالش‌های انقلاب با مستکبران

نفی و اثبات‌های انقلاب اسلامی در مقابل استکبار جهانی باعث شد که از ابتدای شکل‌گیری انقلاب اسلامی، مستکبران جهان به دشمنی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، ۱۳۸۹/۰۵/۲۷.

با انقلاب اسلامی و ایجاد چالش‌هایی برای آن بپردازند. آنان در هر دوره‌ای به فراخور وضعیت سیاسی داخلی و تحولات خارجی، شیوه‌ای جدید را در دشمنی با انقلاب در پیش گرفتند که از منظر معظم‌له تفاوت نوع چالش‌های گذشته و فعلی انقلاب، نشانه رشد و حرکت رو به جلو و عقب راندن دشمن است؛ زیرا عمده چالش‌های ما با دشمنان محدود به داخل مرزهای ایران اسلامی بود؛ اما امروز در خارج از مرزها قرار دارد که نشان از موفقیت انقلاب اسلامی در صدور پیام انقلاب اسلامی به همه آزادی‌خواهان در جهان است که باعث شده است تا «ایران به برکت انقلاب، اکنون در جایگاهی متعالی و شایستهٔ ملّت ایران در چشم جهانیان و عبور کرده از بسی گردنه‌های دشوار در مسائل اساسی خویش است».[1]

از منظر رهبری معظم «راه طی شده فقط قطعه‌ای از مسیر افتخارآمیز به سوی آرمان‌های بلند نظام جمهوری اسلامی است. دنبالهٔ این مسیر که به گمان زیاد، به دشواریِ گذشته‌ها نیست».[2]

بنابراین ایران مقتدر، امروز هم مانند آغاز انقلاب با چالش‌های مستکبران؛ امّا با تفاوتی کاملاً معنی‌دار روبه‌رو است که جوانان به‌عنوان آینده‌سازان انقلاب اسلامی باید با آن‌ها آشنا شوند. برخی از چالش‌های امروز انقلاب اسلامی با مستکبران و تفاوت‌های آن با گذشته عبارتند از:

۱. حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی

از منظر رهبری، امروز اولین چالش، حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی است. ایشان در تشریح این چالش می‌نویسند: «اگر آن روز چالش با آمریکا بر سر کوتاه کردن دست عمّال بیگانه یا تعطیلی سفارت رژیم صهیونیستی در تهران یا رسوا کردن لانهٔ جاسوسی بود، امروز چالش بر سرِ حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی و برچیدن بساط نفوذ نامشروع آمریکا از منطقهٔ غرب آسیا و حمایت

۱ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، ۱۳۸۹/۰۵/۲۷.
۲ . همان.

جمهوری اسلامی از مبارزات مجاهدان فلسطینی در قلب سرزمین‌های اشغالی و دفاع از پرچم برافراشتهٔ حزب‌الله و مقاومت در سراسر این منطقه است».[1]

۲. جلوگیری از انتقال سلاح‌های ایرانی به نیروهای مقاومت

دومین چالش مستکبران با انقلاب اسلامی جلوگیری از انتقال سلاح‌های ایرانی به نیروهای مقاومت است. رهبر معظم انقلاب در این باره می‌فرمایند: «اگر آن روز، مشکل غرب جلوگیری از خرید تسلیحات ابتدایی برای ایران بود، امروز مشکل او جلوگیری از انتقال سلاح‌های پیشرفتهٔ ایرانی به نیروهای مقاومت است».[2]

۳. احتیاج به ائتلاف برای مقابله با جمهوری اسلامی

سومین چالش مورد اشاره رهبری این است که مستکبران برای منزوی و سرنگون کردن انقلاب اسلامی احتیاج به ائتلاف با دیگر دشمنان و مخالفان برای مقابله با جمهوری اسلامی هستند. ایشان دراین باره می‌فرمایند: «اگر آن روز گمان آمریکا آن بود که با چند ایرانی خودفروخته یا با چند هواپیما و بالگرد خواهد توانست بر نظام اسلامی و ملّت ایران فائق آید، امروز برای مقابلهٔ سیاسی و امنیّتی با جمهوری اسلامی، خود را محتاج به یک ائتلاف بزرگ از ده‌ها دولت معاند یا مرعوب می‌بیند و البتّه باز هم در رویارویی، شکست می‌خورد».[3]

لوازم دستیابی به اهداف گام دوم

بی‌تردید هر حرکت بزرگی همچون انقلاب اسلامی برای دستیابی به اهداف خود نیازمند لوازمی است که در شکل‌گیری انقلاب اسلامی و برداشتن گام اول آن، جوانان انقلابی توانستند با پایبندی به ضروریات و لوازم آن، انقلاب شکوهمند اسلامی را از میان حوادث و توطئه‌های بزرگ

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، ۱۳۸۹/۰۵/۲۷.
۲. همان.
۳. همان.

به سلامت به درآورده و به دست نسل جدید انقلاب برسانند و حتی در این راه از نثار جان خود دریغ نکردند.

در گام دوم انقلاب اسلامی نیز برای تداوم آن و ناکام نماندن تلاش‌های جوانان نسل گذشته باید جوانان نسل نو انقلاب، به لوازم دستیابی به اهداف گام دوم انقلاب اسلامی پایبند باشند. رهبر معظم انقلاب توجه به دو مسئله - توسط جوانان که گام دوم انقلاب اسلامی به‌وسیله ایشان تحقق و تداوم خواهد یافت - را لازمه دستیابی به اهداف گام دوم انقلاب اسلامی می‌دانند که عبارتند از:

۱. همّت، هوشیاری، سرعت عمل و ابتکار

از منظر مقام معظم رهبری اولین لازمه برداشتن موفق گام دوم انقلاب توسط نسل جوان برای تبدیل شدن به الگوی کامل نظام پیشرفتهٔ اسلامی این است که در این مسیر نورانی همّت، هوشیاری، سرعت عمل و ابتکار داشته باشند.[۱]

در ادامه مقام معظم رهبری متذکر می‌شوند که لازمه همت، هوشیاری، سرعت عمل و ابتکار، حضور جوانان در صحنه‌های انقلاب و بردوش گرفتن بار مسؤولیت است و این‌که شانه خود را از آن خالی نکنند؛ لذا باید مدیران جوان، کارگزاران جوان، اندیشمندان جوان، فعّالان جوان، در همهٔ میدان‌های سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و بین‌المللی و نیز در عرصه‌های دین و اخلاق و معنویّت و عدالت، شانه‌های خود را به زیر بار مسؤولیّت دهند.[۲]

جوانان باید برای موفقیت در این مسیر به دو مسئله مهم توجه داشته باشند:

الف) از تجربه‌ها و عبرت‌های گذشته بهره گیرند؛

ب) در مسیر حرکت خود، نگاه انقلابی و روحیهٔ انقلابی و عمل جهادی را به کار بندند و ایران عزیز را الگوی کامل نظام پیشرفتهٔ اسلامی بسازند.[۳]

۱ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، ۱۳۸۹/۰۵/۲۷.
۲ . همان.
۳ . همان.

۲. فعال کردن ظرفیت‌های طبیعی و انسانی و فرصت‌های کشور

دومین لازمه گام دوم انقلاب اسلامی توجه به ظرفیت‌های طبیعی و انسانی و نیز فرصت‌های کشور و فعال کردن آن‌ها است که رهبر معظم انقلاب در تشریح این ظرفیت‌ها و فرصت‌ها می‌نویسند: «نکتهٔ مهمّی که باید آینده‌سازان در نظر داشته باشند، این است که در کشوری زندگی می‌کنند که از نظر ظرفیت‌های طبیعی و انسانی، کم‌نظیر است و بسیاری از این ظرفیت‌ها با غفلت دست‌اندرکاران تاکنون بی‌استفاده یا کم‌استفاده مانده است. همت‌های بلند و انگیزه‌های جوان و انقلابی، خواهند توانست آن‌ها را فعّال و در پیشرفت مادّی و معنوی کشور به معنی واقعی جهش ایجاد کنند».[۱]

رهبر معظم انقلاب در تشریح این دو ظرفیت مهم کشور که باید جوانان از آن‌ها در راستای ساخت آینده انقلاب اسلامی بهره بگیرند و به آن‌ها توجه کنند می‌فرمایند:

نیروی انسانی مستعد و کارآمد: «مهم‌ترین ظرفیّت امیدبخش کشور، نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی است. جمعیّت جوان زیر ۴۰ سال که بخش مهمّی از آن نتیجهٔ موج جمعیّتی ایجاد شده در دههٔ ۶۰ است، فرصت ارزشمندی برای کشور است. ۳۶ میلیون نفر در سنین میانهٔ ۱۵ و ۴۰ سالگی[۲]، نزدیک به ۱۴ میلیون نفر دارای تحصیلات عالی، رتبهٔ دوّم جهان در دانش‌آموختگان علوم و مهندسی[۳]، انبوه جوانانی که با روحیهٔ انقلابی رشد کرده و آمادهٔ تلاش جهادی برای کشورند و جمع چشمگیر جوانان محقّق و اندیشمندی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، ۱۳۸۹/۰۵/۲۷.

۲. علیرضا زاهدیان معاون طرح‌های آماری مرکز آمار ایران در کنگره «علوم سلامت، باروری و فرزند آوری» با بیان این‌که جمعیت ایران در سال ۹۵ به ۷۹ میلیون ۹۲۶ هزار رسید، گفت: «۵۱ درصد جمعیت ایران را مردان و ۴۹ درصد را خانم‌ها تشکیل می‌دهند. وی ادامه داد: میانگین سنی کشور به ۳۱.۱ و میانه سنی جمعیت از ۲۷ سال به ۳۰ رسیده و ۵۰ درصد جمعیت زیر ۳۰ سال قرار دارند». درگاه ملی آمار ایران به آدرس: https://www.amar.org.ir

۳. معاون آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در مصاحبه با خبرگزاری جمهوری اسلامی در تاریخ ۱۹ تیر ۱۳۹۷ اظهار داشت: «جمهوری اسلامی ایران بعد از روسیه بیشترین تعداد دانش آموختگان حوزهٔ مهندسی را در دنیا دارد». https://www.irna.ir

که به آفرینش‌های علمی و فرهنگی و صنعتی و غیره اشتغال دارند؛ این‌ها ثروت عظیمی برای کشور است که هیچ اندوختهٔ مادّی با آن مقایسه نمی‌تواند شد».[1]

فرصت‌ها و ظرفیت‌های دست‌نخورده مادی کشور: دومین ظرفیت کشور فرصت‌ها و ظرفیت‌های دست‌نخورده مادی کشور است که رهبر معظم انقلاب اسلامی در تشریح آن می‌فرمایند: «به‌جز این‌ها، فرصت‌های مادّی کشور نیز فهرستی طولانی را تشکیل می‌دهد که مدیران کارآمد و پُرانگیزه و خردمند می‌توانند با فعّال کردن و بهره‌گیری از آن، درآمدهای ملّی را با جهشی نمایان افزایش داده و کشور را ثروتمند و بی‌نیاز و به معنی واقعی دارای اعتمادبه‌نفس کنند و مشکلات کنونی را برطرف نمایند. ایران با دارا بودن یک درصد جمعیّت جهان، دارای ۷ درصد ذخایر معدنی جهان است[2]: منابع عظیم زیرزمینی، موقعیت استثنائی جغرافیایی میان شرق و غرب و شمال و جنوب، بازار بزرگ ملّی، بازار بزرگ منطقه‌ای با داشتن ۱۵ همسایه با ۶۰۰ میلیون جمعیّت، سواحل دریایی طولانی، حاصلخیزی زمین با محصولات متنوّع کشاورزی و باغی، اقتصاد بزرگ و متنوّع، بخش‌هایی از ظرفیت‌های کشور است؛ بسیاری از ظرفیت‌ها دست‌نخورده مانده است. گفته شده است که ایران از نظر ظرفیت‌های استفاده‌نشدهٔ طبیعی و انسانی در رتبهٔ اوّل جهان است. بی‌شک شما جوانان مؤمن و پُرتلاش خواهید توانست این عیب بزرگ را برطرف کنید. دههٔ دوّم چشم‌انداز، باید زمان تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و نیز ظرفیت‌های استفاده‌نشده باشد و پیشرفت کشور از جمله در بخش تولید و اقتصاد ملّی ارتقاء یابد».[3]

۱. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

۲. مشاور رییس سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی با بیان این‌که ۷درصد ذخایر معدنی کل جهان در ایران است، گفت: «ارزش ذخایر معدنی کشور ایران براساس برآورد اولیه ۷۰۰میلیارد دلار است که با اکتشافات جدید این رقم تا ۱۴۰۰میلیارد دلار تخمین زده می‌شود. این درحالی است که ایران، تنها یک‌درصد از جمعیت جهان را در خود جای داده است». ۲۸ شهریور ۱۳۹۴ https://www.smtnews.ir

۳ . ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

خلاصه درس

موضوع چالش‌های انقلاب اسلامی با مستکبران از جمله مباحث مهم از دیدگاه مقام معظم رهبری در این بیانیه است. علت دشمنی متقابل انقلاب اسلامی و نظام سلطه این است که اسلام و انقلاب اسلامی نظام سلطه را در دنیا محکوم می‌سازد و مسؤول بدبختی ملت‌ها و انسان‌ها در سراسر عالم می‌شمارد؛ زیرا انقلاب اسلامی داعیهٔ محو نظام سلطه را دارد.

ایران مقتدر، امروز هم مانند آغاز انقلاب با چالش‌های مستکبران، امّا با تفاوتی کاملاً معنی‌دار روبه‌رو است که جوانان به‌عنوان آینده‌سازان انقلاب اسلامی باید با آن‌ها آشنا شوند. برخی از چالش‌های امروز انقلاب اسلامی با مستکبران و تفاوت‌های آن با گذشته عبارتند از:

۱. حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی؛

۲. جلوگیری از انتقال سلاح‌های ایرانی به نیروهای مقاومت؛

۳. احتیاج به ائتلاف برای مقابله با جمهوری اسلامی.

رهبر معظم انقلاب توجه به دو مسئله توسط جوانان که گام دوم انقلاب اسلامی به‌وسیله ایشان تحقق و تداوم خواهد یافت را لازمه دستیابی به اهداف گام دوم انقلاب اسلامی می‌دانند که عبارتند از:

۱. همّت و هوشیاری و سرعت عمل و ابتکار؛

۲. فعال کردن ظرفیت‌های طبیعی و انسانی و فرصت‌های کشور.

پرسش‌ها

۱. معنای استکبار چیست؟

۲. بخش‌های نظام سلطه را نام ببرید.

۳. علت دشمنی متقابل انقلاب اسلامی و نظام سلطه چیست؟

۴ یک مورد از چالش‌های امروز انقلاب اسلامی با نظام سلطه را تشریح کنید.

۵. لوازم دستیابی به اهداف گام دوم انقلاب را بیان کنید.

درس هفتم

توصیه‌ها (۱)

توصیه کلیدی: امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده

بخش دوم بیانات رهبری پس از مرور سرگذشت تاریخ انقلاب اسلامی و ضرورت‌های شناخت دستاورد و برکات آن و نیز لوازم برداشتن گام دوم، توصیه‌های معظم له درباره هفت موضوع و سرفصل محوری مورد نیاز جوانان امروز است که شامل: «علم و پژوهش، معنویّت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزّت ملّی و روابط خارجی و مرزبندی با دشمن، سبک زندگی» است.

رهبری معظم پیش از پرداختن به سرفصل‌های مذکور یک توصیه کلیدی که در تمام سرفصل‌ها مورد نیاز جوانان است را یادآوری کرده و تذکر می‌دهند. این توصیه کلیدی، توصیه به «امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده» در همه کارها است.

نقش و اهمیت امید در کارها

از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، امید و نگاه خوش‌بینانه نقش و اهمیت بسیاری در ساخت آینده دارد و ضرورت آن برای جوانان بسیار ضروری‌تر است، از این رو معظم‌له درباره اهمیت و نقش آن می‌فرمایند:

«بدون این کلید اساسیِ همهٔ قفل‌ها، هیچ گامی نمی‌توان برداشت. آنچه می‌گویم یک امید صادق و متّکی به واقعیت‌های عینی است. این‌جانب همواره از امید کاذب و فریبنده دوری جسته‌ام، امّا خود و همه را از نومیدی بی‌جا و ترس کاذب نیز برحذر داشته‌ام و برحذر می‌دارم».[1]

بر اساس روایات اسلامی نیز، امید، انگیزه تلاش را در انسان پدید می‌آورد و به عنوان یك نیروی انگیزشی مهم، در تنظیم و هدایت اعمال و رفتار انسان، اثر می‌گذارد. در برخی روایات اسلامی امید در کنار خوف آمده است: «إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ فِي قَلْبِهِ نُورَانِ: نُورُ خِيفَةٍ، وَ نُورُ رَجَاءٍ، لَوْ وُزِنَ هَذَا لَمْ يَزِدْ عَلَى هَذَا، وَ لَوْ وُزِنَ هَذَا لَمْ يَزِدْ عَلَى هَذَا»[2]؛ (هیچ بنده مؤمنی نیست، مگر آن که در دلش دو نور است: نور ترس و نور امید، که اگر هریك از آن‌ها وزن شود، بر دیگری فزونی نمی‌یابد).[3]

در این روایات به این موضوع اشاره شده است که برای آن که «خوف و رجا»، نقش مثبتی در تنظیم و هدایت رفتار انسان داشته باشد، باید هر دو به یك اندازه و در سطح مساوی باشند. امام صادق ﷺ می‌فرماید: «ارْجُ اللهَ رَجَاءً لَا يَجْرَئُكَ عَلَى مَعْصِيَتِهِ، وَ خَفِ اللهَ خَوْفاً لَا يُؤْيِسُكَ مِنْ رَحْمَتِهِ»[4]؛ (به خدا چنین امیدوار باش که تو را بر انجام دادن گناهان، بی‌پروا نکند و از خدا چنان بترس که تو را از رحمت او، نومید نسازد).

حربه‌های دشمن برای ایجاد ناامیدی

بدترین بلایی که ممکن است بر سر یك نسل در یك کشور بیاید، ناامیدی و یأس از آینده است که سم مهلك همه فعالیت‌ها است. کسانی که کشفیات بزرگ را در زمینه‌های علوم تجربی و دانش‌های گوناگون انجام داده‌اند، اگر ناامید از نتیجه بودند، قطعاً نتیجه نمی‌گرفتند، به

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۶۷/۲.
۳. شجاعی، محمد صادق، درآمدی بر روان‌شناسی تنظیم رفتار با رویکرد اسلامی، ۹۸.
۴. ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی (الشیخ الصدوق)، الأمالی، ۶۵/ ۲۹.

همین علت امید، نیروی عظیمی است که انسان را پیش می‌برد؛ از این رو تلاش دشمنان این است که جوانان را از آینده کشور ناامید کنند و در مواردی با تأثیرگذاری در برخی از جوانان تحصیل‌کرده آن‌ها را وادار به مهاجرت از کشور کنند؛ بنابراین یکی از کارهای مهمی که باید به‌ویژه در محیط‌هایی که جوانان حضور دارند انجام شود، تزریق امید به نسل آینده انقلاب اسلامی است. دشمنان ملت ایران نیز همیشه سعی کرده‌اند که میکروب ناامیدی را در درون جامعهٔ ایرانی رسوخ دهند و با عباراتی چون: «شما نمی‌توانید»، «شما قادر نیستید»، «آینده‌تان تاریك است»، «افق‌تان تیره است»، «بیچاره شدید»، «پدرتان درآمد» جامعه به‌ویژه جوانان را ناامید، کسل، بی‌اعتماد به نفس، تنبل و چشم به دست بیگانه بار بیاورند.

مقام معظم رهبری با اشاره به تلاش دشمن در طول چهل سال گذشته بر علیه جمهوری اسلامی، به شیوه‌های تبلیغاتی آن‌ها اشاره کرده و هدف آن‌ها را در فعالیت‌های رسانه‌ای تزریق ناامیدی در جامعه ایرانی و مأیوس کردن آن‌ها دانسته و درباره حربه‌های آن‌ها می‌نویسد: «در طول این چهل سال - و اکنون مانند همیشه- سیاست تبلیغی و رسانه‌ای دشمن و برنامه‌های آن، مأیوس‌سازی مردم و حتّی مسؤولان و مدیران ما از آینده است. این حربه‌ها عبارتند از:

۱. خبرهای دروغ، تحلیل‌های مغرضانه؛

۲. وارونه نشان دادن واقعیت‌ها؛

۳. پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش؛

۴. بزرگ کردن عیوب کوچک و کوچک نشان دادن یا انکار محسّنات بزرگ».

معظم‌له این شیوه‌ها را برای ناامید کردن مردم به‌ویژه جوانان، برنامهٔ همیشگی هزاران رسانهٔ صوتی و تصویری و اینترنتی دشمنان ملّت ایران می‌دانند و متذکر می‌شوند که دنباله‌های آنان در داخل کشور نیز قابل مشاهده‌اند که با استفاده از آزادی‌ها در خدمت دشمن حرکت می‌کنند.[۱]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

از این رو رهبر معظم انقلاب مقابله با ناامیدی و تزریق امید در جامعه را وظیفه همگان به‌ویژه جوانان دانسته‌اند تا بتوانند شعله‌های سوزان ناامیدی از انقلاب اسلامی را از بین ببرند. اهمیت امیدافزایی در جامعه از منظر رهبری نخستین و ریشه‌ای‌ترین جهاد جوانان است که باعث حفظ و تداوم دستاورد و برکات انقلاب اسلامی می‌شود. برخی از وظایف مورد اشاره رهبری در راستای امیدافزایی در جامعه عبارتند از:

۱. شما جوانان باید پیش‌گام در شکستن این محاصرهٔ تبلیغاتی باشید؛

۲. در خود و دیگران نهال امید به آینده را پرورش دهید؛

۳. ترس و نومیدی را از خود و دیگران برانید.[۱]

نشانه‌های امیدبخش در انقلاب اسلامی

رهبر انقلاب یادآور می‌شوند که برخی از نشانه‌های امیدبخش که در برابر چشم همه قرار دارد عبارتند از:

۱. رویش‌های انقلاب بسی فراتر از ریزش‌ها است. برخی از رویش‌های انقلاب شکل‌گیری جریان‌ها و نهادهای انقلابی نظام اسلامی هستند که نمونه‌های آن جهاد دانشگاهی است که از رویش‌های اصلی خود انقلاب است[۲] و برخی از رویش‌های انقلاب شخصیت‌های علمی انقلابی هستند که نمونه آن دانشمند مؤمن و جهادگر، مرحوم دکتر «سعید کاظمی آشتیانی است که مؤسسه‌ی رویان که مجمع ارزشمندی از نوآوران و جهادگران عرصه‌ی علوم زیستی است نقش مهمی در پیدایش و رشد و اعتلای آن داشت.[۳] بعضی از رویش‌ها، پدیده‌هایی مانند اعتکاف جوانان است؛ بنابراین اینکه ده‌ها هزار نفر در مراسم اعتکاف شرکت کنند، آن هم اغلب همه جوان، جزو رویش‌های انقلاب است.[۴]

۲. دست‌ودل‌های امین و خدمتگزار، به‌مراتب بیشتر از مفسدان و خائنان و کیسه دوختگان است؛

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای،۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۴/۲۵.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۱۰/۱۵.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۰۵/۲۸.

۳. دنیا به جوان ایرانی و پایداری ایرانی و ابتکارهای ایرانی، در بسیاری از عرصه‌ها با چشم تکریم و احترام می‌نگرد.

ایشان در پایان این بحث تأکید می‌کنند که باید جوانان قدر خود را بدانند و با قوّت خداداد، به‌سوی آینده خیز بردارند و حماسه بیافرینند.[۱]

۱. علم و پژوهش

اولین مورد از توصیه‌های مقام معظم رهبری به جوانان، پرداختن به علم و پژوهش است. اولویت داشتن علم و پژوهش در میان توصیه‌های دیگر مقام معظم رهبری برای جوانان جهات مختلفی دارد که یکی از آن‌ها این است که موفقیت جوان در همه فعالیت‌های او در آینده به علم و پژوهش وابسته است.

دلیل دیگر اولویت علم و پژوهش این است که جوان به دلیل عدم اشتغال به امور دیگر همچون امور اجتماعی و سیاسی و کم بودن فرصت جوانی در اولویت توصیه‌های معظم‌له قرار گرفته است و اصولاً بزرگ‌ترها به‌ویژه پدران در هنگام نصیحت جوانان، اولین موضوعی که به آن‌ها توصیه و تشویق می‌کنند، علم‌آموزی است تا جوان با مسلح شدن به سلاح علم و سپس ایمان بتواند در نقش‌های دیگر خود در جامعه موفق شود. در اندیشه اسلامی نیز علم باعث تقویت ایمان می‌شود؛ چنانکه پیامبر خدا ﷺ در لزوم همراهی علم و ایمان و تأثیر علم بر تقویت ایمان می‌فرماید: «نِعمَ وَزیرُ الإیمانِ العِلمُ»[۲]؛ (دانش، دستیاری نیکو برای ایمان است) و یا در روایتی دیگر عمل را مایه حیات و ستون ایمان دانسته و می‌فرماید: «العِلمُ حَیاةُ الإسلامِ وعِمادُ الإیمانِ»[۳]؛ (دانش، [مایه] حیات اسلام و ستون ایمان است)؛ بنابراین جوانی که علم نیاموزد، نمی‌تواند به‌خوبی در زمینه‌های دیگر همچون اقتصاد، سیاست، فرهنگ و دیگر امور به‌صورت کامل موفق شده و بدرخشد.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. کلینی، محمّد بن‌یعقوب، کافی، ۳/۴۸/۱.
۳. سیوطی، جلال‌الدین عبدالرحمان بن أبی بکر، الجامع الصغیر فی أحادیث البشیر النذیر، ۵۷۱۱/۱۹۲/۲.

ضرورت علم و پژوهش

۱. وسیله عزت و اقتدار کشور

اولین ضرورت علم و پژوهش برای کشور این است که «دانش، آشکارترین وسیلهٔ عزّت و قدرت یک کشور است»؛[۱] چنانکه امام علی ﷺ می‌فرمایند: «لا عِزَّ أشرَفُ مِنَ العِلمِ»؛[۲] (عزّتی والاتر از دانش نیست.) و نیز «روی دیگر دانایی، توانایی است».[۳] چنانکه رسول خدا ﷺ فرمودند: «إنَّ العِلمَ حَیاةُ القُلوبِ، ونورُ الأبصارِ مِنَ العَمی، وقُوَّةُ الأبدانِ مِنَ الضَّعفِ»[۴]؛ (دانش، زندگیِ دل‌هاست و روشناییِ دیدگان در برابر نابینایی، و توانایی پیکرها در برابر ناتوانی.) بنا به فرموده امیرالمؤمنین که فرمودند: «العِلمُ أجَلُّ بِضاعَةٍ»[۵]؛ (بزرگ‌ترین سرمایه، دانش است)، هیچ سرمایه‌ای برتر از دانش نیست. به همین علت جامعه‌ای که جوانان آن مسلح به سلاح علم و دانش باشند آن کشور در جهان دارای عزت و شرف و قدرت است و می‌تواند حرفی برای گفتن داشته باشد و شکوفایی داشته باشد.

۲. تأثیر دانش و قدرت نفوذ آن بر جوامع

از دیگر دلایل ضرورت علم و دانش برای کشور که باید جوانان به آن توجه کنند این است که دانش تأثیر بسیاری در پیشرفت کشورها و نفوذ آن‌ها در جوامع دیگر دارد، لذا امروزه شاهدیم که «دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دویست‌ساله فراهم کند و با وجود تهیدستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آن‌ها را به دست گیرد».[۶] از این رو رهبری معظم توصیه می‌کنند که جوانان دانش و پژوهش را در اولویت کارهای

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم، ح ۱۰۶۵۶.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۴. ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی(الشیخ الصدوق)، الخصال، ۵۲۲، ح ۱۲.
۵. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم، ح ۶۱۲.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

خود قرار دهند تا بتوانند هدف بزرگ انقلاب اسلامی که اعتلای کلمه الله در جوامع است را با علم و دانش و پیشرفت کشور با تبدیل شدن به الگوی کامل یک کشور موفق به احتزاز درآورند و به رشد و توانمند شدن مسلمانان در جهان کمک کنند.

ایشان تأکید می‌کنند که استفاده از دانش در نظر ما به معنای سوءاستفاده از آن مانند آنچه غرب کرد نیست؛ امّا مؤکّداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمهٔ دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم.

وضعیت ما در علم و پژوهش

رهبر معظم انقلاب اسلامی در ادامه به تشریح وضعیت کشور در حوزهٔ علم و پژوهش پرداخته و با مطلوب ارزیابی کردن آن برخی از شاخصه‌های مثبت بودن علم و پژوهش را تبیین می‌کنند:

۱. یازده برابر شدن شتاب رشد متوسط علم[۱]

رهبری در این باره می‌فرماید: «بحمدالله استعداد علم و تحقیق در ملّت ما از متوسّط جهان بالاتر است. اکنون نزدیک به دو دهه است که رستاخیز علمی در کشور آغاز شده و با سرعتی که برای ناظران جهانی غافلگیرکننده بود - یعنی یازده برابر شتاب رشد متوسّط علم در جهان- به پیش رفته است».[۲]

۲. رتبه شانزدهم در بین دویست کشور در رشد علمی[۳]

رهبری در این باره می‌فرماید: «دستاوردهای دانش و فنّاوری ما در این مدّت که ما را به رتبهٔ شانزدهم در میان بیش از دویست کشور جهان رسانید و مایهٔ شگفتی ناظران جهانی شد».[۴]

۱. science-metrix.com و newscientist.com به نقل از http://farsi.khamenei.ir
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۳. مهراد مؤسس مرکز منطقهای اطلاع رسانی علوم و فناوری: تلاش‌های بی‌وقفه دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی کشور با بودجه بسیار ناچیز پژوهشی به همراه سیاست‌های علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی باعث شده است که جمهوری اسلامی ایران از نظر تولید علم در رتبه ۱۶ جهان و اول منطقه و کشورهای اسلامی قرار گیرد. https://www.farsnews.ir
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

۳. رتبه نخست در برخی از رشته‌های حساس[۱]

رهبری در این باره می‌فرماید: «دستاوردهای دانش و فناوری در برخی از رشته‌های حسّاس و نوپدید به رتبه‌های نخستین ارتقاء داد، همه و همه در حالی اتّفاق افتاده که کشور دچار تحریم مالی و تحریم علمی بوده است. ما با وجود شنا در جهت مخالف جریان دشمن‌ساز، به رکوردهای بزرگ دست یافته‌ایم و این نعمت بزرگی است که به‌خاطر آن باید روز و شب خدا را سپاس گفت».[۲]

توصیه‌ها و مطالبات رهبری در حوزهٔ علم و پژوهش

رهبر معظم انقلاب اسلامی در پایانِ توصیه‌های خود درباره علم و پژوهش، مطالبات خود برای پیشرفت کشور در علم و پژوهش را در قالب توصیه‌هایی در چند سرفصل تبیین می‌کنند:

۱. عبور از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها

رهبری در این باره می‌فرماید: «امّا آنچه من می‌خواهم بگویم این است که این راه طی شده، با همه اهمّیّتش فقط یک آغاز بوده است و نه بیشتر. ما هنوز از قلّه‌های دانش جهان بسیار عقبیم؛ باید به قلّه‌ها دست یابیم. باید از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها عبور کنیم. ما از این مرحله هنوز بسیار عقبیم؛ ما از صفر شروع کرده‌ایم».[۳]

۲. تداوم شتاب علمی

رهبری در این باره می‌فرماید: «عقب‌ماندگی شرم‌آور علمی در دوران پهلوی‌ها و قاجارها در هنگامی که مسابقهٔ علمی دنیا تازه شروع شده بود، ضربهٔ سختی بر ما وارد کرده و ما را از این کاروان شتابان، فرسنگ‌ها عقب نگه داشته بود. ما اکنون حرکت را آغاز کرده و با شتاب پیش می‌رویم ولی این شتاب باید سال‌ها با شدّت بالا ادامه یابد تا آن عقب‌افتادگی جبران شود».[۴]

۱. https://www.farsnews.ir به نقل از مهراد مؤسس مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۳. همان.
۴. همان.

۳. جهاد علمی جوانان برای ناکام ساختن دشمن

رهبری در این باره می‌فرماید: «این‌جانب همواره به دانشگاه‌ها و دانشگاهیان و مراکز پژوهش و پژوهندگان، گرم و قاطع و جدّی دراین‌باره تذکّر و هشدار و فراخوان داده‌ام، ولی اینک مطالبهٔ عمومی من از شما جوانان آن است که این راه را با احساس مسؤولیّت بیشتر و همچون یک جهاد در پیش گیرید. سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته شده و این انقلاب، شهیدانی از قبیل شهدای هسته‌ای نیز داده است. به‌پاخیزید و دشمن بدخواه و کینه‌توز را که از جهاد علمی‌شما به شدّت بیمناک است ناکام سازید».[۱]

۲. معنویّت و اخلاق

معنای معنویّت و اخلاق

دومین توصیه مقام معظم رهبری درباره معنویّت و اخلاق است. معظم‌له معنویّت را به معنای برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکّل، ایمان در خود و در جامعه دانسته‌اند و درباره معنای اخلاق فرموده‌اند: «اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راست‌گویی، شجاعت، تواضع، اعتمادبه‌نفس و دیگر خلقیّات نیکو است».[۲]

ضرورت معنویّت و اخلاق

۱. جهت‌دهی فعالیت‌های انسان

از منظر رهبری معظم «معنویّت و اخلاق، جهت‌دهندهٔ همهٔ حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آن‌ها، محیط زندگی را حتّی با کمبودهای مادّی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتّی با برخورداری مادّی، جهنّم می‌آفریند»[۳]؛ زیرا از نظر

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲
۲. همان.
۳. همان.

اجتماعی جامعه منهای معنویت جامعه‌ای شکست‌خورده در همه عرصه‌هاست؛ هرچند در عرصه‌های فنّاوری و صنعت دارای پیشرفت‌های فراوانی باشد.[1] چنین اجتماعی در مسیر انحطاط اخلاقی حرکت خواهد کرد و هرگز به سعادت نخواهد رسید.

اما در زندگی معنوی که در ارتباط‌های چهارگانه: ۱. ارتباط با خدا؛ ۲. ارتباط با خود؛ ۳. ارتباط با جامعه؛ ۴. ارتباط با جهان، شکل می‌گیرد، انسان مؤمن در پرتو ایمان و عمل صالح با نگاه معنوی به تفسیر هستی و انسان می‌پردازد و چون دارای جهان‌شناسی معنوی است، ایدئولوژی معنوی نیز داشته و با چنین دیدگاهی عالم را محضر خدا دیده و خود را در حضور او می‌یابد[2] در نتیجه در هر کار او جهت الهی و قیام لله پیدا می‌کند[3] و تا معنویت و عقیده به توحید و معاد در کسی نباشد محال است انسان از خود بگذرد و در فکر امت باشد.[4] انسان اگر خود را اصلاح کند می‌تواند به اصلاحات دست بزند و جامعه را اصلاح نماید.[5]

۲. ایجاد برکت در جامعه

از منظر مقام معظم رهبری «شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد»[6]؛ چنانکه خداوند در آثار تقوا در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيْهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَالْأَرْضِ﴾[7]؛ (اگر اهل سرزمین‌ها ایمان می‌آوردند و تقوا می‌ورزیدند، هر آینه برکت‌های آسمان و زمین را بر ایشان می‌گشادیم). در حقیقت معنویت و اخلاق، عامل پیشرفت دائمی، رشد متوازن وجودی، ثبات قدم در همه عرصه‌ها و مانع

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۱۸؛ ۱۳۸۳/۳/۱۴؛ همو، مکتوبات، ۱۳۸۰/۶/۱۹؛ ۱۳۷۸/۳/۲۵.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۶۱/۱۳.
۳. ر.ک: امام خمینی، ۱۳۷۸، ۶۹-۷۰.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۲۲/۳.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۸۳/۸ -۲۸۴؛ ۳۸۳/۱۱ – ۳۸۶؛ ۳۹۳/۱۴
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۷. اعراف: ۹۶.

فروپاشی و سقوط از قله بلند و مقام رفیع علمی و عملی[1] و حرکت‌بخش و حرارت‌آفرین است و انسان را در کشف و تولید و ساختن ابزارهای تکنولوژی پیشرفته متناسب با زمان یاری می‌کند؛ زیرا در پرتو توجه و تقرب به خدا، کارهای دشوار به سرانجام می‌رسد.[2]

لوازم رشد معنوی و اخلاقی

رشد معنوی و اخلاقی در هر فرد و جامعه‌ای نیازمند لوازمی است که تأمین شدن آن‌ها به رشد فرد و جامعه کمک می‌کند. رهبر معظم انقلاب اسلامی دو عامل زیرا را لازمه رشد معنوی و اخلاقی فرد و اجتماعی می‌دانند:

۱. جهاد و تلاش

یکی از لوازم رشد معنوی و اخلاقی، «تلاش و جهاد است»[3]؛ زیرا در متون دینی یکی از موانع رشد معنوی و اخلاقی، تبعیت از هوای نفس معرفی شده است که نفس انسان را با معصیت و گناه آلوده می‌سازد و انسان را از پیمودن راه الهی نگه می‌دارد، از این رو مبارزه با نفس، مصداق جهاد اکبر است؛ چنانکه پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرمایند: «المُجاهِدُ مَن جَاهَدَ نَفْسَهُ فی اللهِ»[4]؛ (مجاهد [حقیقی]، کسی است که به خاطر خدا، با نفْس خود مبارزه کند.) و مبارزه با نفس برترین جهاد است؛ چنانکه پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرمایند: «أفْضَلُ الجِهادِ أنْ تُجاهِدَ نَفْسَكَ وهَوَاكَ فی ذاتِ اللهِ تعالی»[5]؛ (برترین جهاد، این است که به خاطر خداوند متعال، با نفْس و هواهای نفسانی‌ات جهاد کنی).

۱. ر.ک: آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۱/۲۹.
۲. ر.ک: آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۲/۱۴
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۴. الهندی، علی المتّقی بن حسام الدین، کنز العمّال فی سنن الأقوال و الأفعال، ۱۱۲۶۱/۴۳۰/۴.
۵. همان، ۱۱۲۶۵/۴۳۱/۴.

۲. همراهی حکومت‌ها

دومین لازمه رشد معنویت و اخلاق در جامعه از منظر رهبر معظم انقلاب، همراهی حکومت‌ها است و جامعه در دستیابی به این مهم «بدون همراهی حکومت‌ها توفیق چندانی نخواهد یافت»[۱]؛ زیرا برداشتن بسیاری از موانع رشد معنوی و اخلاقی جامعه با تدبیر و قدرت حکومت‌ها امکان‌پذیر است؛ مانند مقابله با جریان‌های ضد دین و معنویت و ناهنجاری‌های اجتماعی، مانند اعتیاد، بی‌حجابی که شناسایی و برخورد با آن‌ها، نیازمند حمایت و یاری حکومت از آن‌ها و وضع قوانین لازم در این زمینه است.

راهکارهای دولت‌ها برای رشد معنویت و اخلاق

از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی گسترش اخلاق و معنویّت با دستور و فرمان به دست نمی‌آید و حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، اما از طرفی در این زمینه مسؤولیت دارند که مهم‌ترین شیوه‌های بسط معنویت و اخلاق در جامعه توسط حکومت‌ها عبارتند از:

۱. داشتن منش و رفتار اخلاقی و معنوی

اولین وظیفه کارگزاران حکومت‌ها این است که باید خود دارای منش و رفتار اخلاقی و معنوی باشند؛[۲] زیرا کارگزاران، بازوان اجرایی و عاملان اقامه عدل و بسط قانون در جامعه هستند که شایستگی، توانمندی، استوارگامی و سلامت رفتاری آنان، مهم‌ترین نقش را در سامان‌یابی جامعه در ابعاد مختلف همچون بسط معنویت و اخلاق دارد. از این رو امیرالمؤمنین علیه‌السلام در حکم خود به مالک اشتر در توصیه‌هایی، مراقبت از تقوای الهی در رفتار و گفتار را سفارش می‌کند.[۳]

به همین علت انسان متدینِ انقلابیِ باید مسلطِ بر نفس و عامل برای خدا باشند. این لازمهٔ حکومت اسلامی است و حکومت اسلامی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.
۳. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، نامه ۵۳.

با داشتن این‌گونه افراد، پایدار خواهد شد و استمرار خواهد یافت.[1]

۲. ایجاد زمینه رواج معنویت و اخلاق در جامعه

دستگاه‌های مسؤول حکومتی در رواج معنویت و اخلاق در جامعه وظایفی سنگین بر عهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسؤولانه آن را انجام دهند. برای رسیدن به این هدف باید برنامه‌های کوتاه‌مدّت و میان‌مدّت جامعی تنظیم و اجرا شود. البتّه این به معنی رفع مسؤولیّت از اشخاص و نهادهای غیرحکومتی نیست.[2] شیوه‌های ارائه شده برای رواج معنویت به عنوان وظیفه حکومت‌ها توسط مقام معظم رهبری عبارتند از:

۱. میدان دادن و کمک‌رسانی به نهادهای اجتماعی؛

۲. ستیز معقولانه با کانون‌های ضدّ معنویّت و اخلاق؛ تا جهنّمی‌ها نتوانند مردم را با زور و فریب، جهنّمی کنند؛

۳. استفاده از ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته؛ زیرا ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر، امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضدّ معنویّت و ضدّ اخلاق نهاده است و این ابزارها برای تهاجم روزافزون دشمنان به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان و حتّی نونهالان مورد استفاده ابزاری قرار می‌گیرد.[3]

سیاست‌های ارائه شده توسط مقام معظم رهبری در بیانیه، همان ساختار امربه‌معروف و نهی از منکر در اسلام است که بنا به روایات رسیده از معصومین علیهم‌السلام در اسلام جایگاه خیلی رفیع و ارزشمندی دارد و انسان‌ها با انجام این دو وظیفه می‌توانند سعادت دنیا و آخرت خود را تأمین کنند و با ترک آن خیر و برکت سلب می‌شود؛ چنانکه علی علیه‌السلام می‌فرماید «وَ مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا وَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنْ الْمُنْكَرِ إِلَّا كَنَفْثَةٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍ»[4]؛ (تمام کارهای نیک و جهاد در راه خدا در برابر امر به معروف و نهی از منکر چون قطره‌ای است در برابر دریای پهناور).

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۹/۱۴.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۴. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، حکمت ۳۷۴.

خلاصه درس

بخش دوم بیانات رهبری توصیه‌های معظم‌له درباره هفت موضوع و سرفصل محوری است. رهبری معظم پیش از پرداختن به سرفصل‌های مذکور یک توصیه کلیدی را که در تمام سرفصل‌ها مورد نیاز جوانان است را یادآوری و تذکر می‌دهند. این توصیه کلیدی، داشتن امید به آینده در همه کارها است.

اولین توصیه رهبری درباره علم و پژوهش است. ضرورت علم و پژوهش عبارتند از:

۱. وسیله عزت و اقتدار کشور؛

۲. تأثیر مهم در ایجاد قدرت نفوذ در جوامع. مطالبات رهبری در این فصل، از جوانان عبارت است از:

۱. عبور از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها؛ ۲. تداوم شتاب علمی؛ ۳. جهاد علمی جوانان برای ناکام ساختن دشمن.

دومین توصیه رهبری درباره معنویّت و اخلاق است. ضرورت معنویّت و اخلاق این است که:

۱. جهت‌دهی به فعالیت‌های انسان می‌دهد؛

۲. ایجاد برکت در جامعه می‌کند.

رشد معنوی و اخلاقی در هر فرد و جامعه‌ای نیازمند لوازمی است که عبارت است از:

۱. جهاد و تلاش؛ ۲. همراهی حکومت‌ها.

پرسش‌ها

۱. توصیه کلیدی رهبر معظم انقلاب اسلامی به جوانان چه بود؟

۲. اهمیت توصیه کلیدی رهبری در چیست؟

۳. حربه‌های دشمن برای گرفتن امید از جوانان چیست؟

۴. ضرورت علم و پژوهش برای جوانان کدام است؟

۵. معنا و اهمیت معنویت و اخلاق چیست؟

۶. وظیفه حکومت‌ها در قبال رشد معنوی جامعه را تبیین کنید.

درس هشتم

توصیه‌ها (۲)

۳. اقتصاد

اهمیت اقتصاد

سومین موضوع در توصیه‌های مقام معظم رهبری، اقتصاد است که به دو دلیل زیر نقش مهمی در زندگی انسان‌ها و نظام اسلامی دارد:

۱. اقتصاد قوی، عامل مهمّ سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری: اولین دلیل اهمیت اقتصاد این است که یک نقطهٔ کلیدیِ تعیین‌کننده است. اقتصاد قوی، نقطهٔ قوّت و عامل مهمّ سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطهٔ ضعف و زمینه‌ساز نفوذ و سلطه و دخالت دشمنان است. از این رو مستکبران عالم به‌ویژه دولت آمریکا توانسته‌اند به‌وسیله اقتصاد در دنیا قدرت نفوذ بیشتری داشته باشند و کشورهای ضعیف را استثمار کنند و در فرهنگ، سبک زندگی، سیاست آن ها تاثیر گذارند.[۱] کشورهایی که تحت سلطه‌اند، هرگز اقتصاد قوی نداشته‌اند. البته گاهی رونق اقتصادی ظاهری داشته‌اند؛ اما ساخت اقتصادی آن‌ها خراب و وابسته است؛ یعنی اگر قدرت‌ها بخواهند با کوچک‌ترین تحریمی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

می‌توانند اقتصاد آن‌ها را فروبریزند و آن‌ها را نابود کنند؛ مانند چند کشور آسیای شرقی که نسبتاً رونق اقتصادی داشتند، یك سرمایه‌دار آمریکایی یهودی توانست آن‌ها را در مدت دو سه ماه به ورشکستگی برساند.[1] به همین علت همواره رهبر معظم انقلاب اسلامی به تقویت اقتصاد برای جلوگیری از نفوذ و تسلط دشمنان تأکید کرده و در ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، بر جلوگیری از نفوذ و سیطره بیگانگان بر اقتصاد ملی اشاره می‌کنند.[2]

از مهم‌ترین راهکارهای ضعیف کردن اقتصاد کشورها به‌ویژه در ایران اسلامی توسط دشمنان، ایجاد وابستگی اقتصادی است. معظم‌له راهکار مقابله با وابستگی را مبتنی بر توجه به چند عامل می‌دانند که عبارتند از: ۱. تولید انبوه و باکیفیّت؛ ۲. توزیع عدالت‌محور؛ ۳. مصرف به‌اندازه و بی‌اسراف؛ ۴. مناسبات مدیریّتی خردمندانه.

دلیل تکرار این موارد در سال‌های اخیر از سوی ایشان، به‌خاطر همین تأثیر شگرفی است که اقتصاد می‌تواند بر زندگی امروز و فردای جامعه بگذارد.

۲. اثرگذاری فقر و غنا در مادّیّات و معنویّات بشر: دومین دلیل اهمیت اقتصاد، اثرگذاری فقر و غنا در مادّیّات و معنویّات بشر است. به همین علت اقتصاد، از بخش‌های مهم زندگی است که نمی‌توان آن را نادیده گرفت و امری حاشیه‌ای دانست. از دیدگاه اسلام نیز اقتصاد قوی و پویا باعث ایجاد بستر و زمینه‌های رشد معنوی است و یاری‌گر آن است. رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرماید: «نِعمَ العَونُ عَلی تَقوَی اللهِ عزو جل المالُ»[3]؛ (نیکو یاوری است مال برای تقوای خدایی!).[4] همچنین روایات

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱.
۲. ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی توسط مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴/۰۳/۰۲.
۳. الهندی، علی المتّقی بن حسام‌الدین، کنز العمّال فی سنن الأقوال و الأفعال، ۶۳۴۲/۲۳۹/۳.
۴. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در حدیثی به تقویت اقتصاد مؤمنان در آخرالزمان تأکید کرده و آن را موجب حفظ دین و دنیا دانسته و می‌فرمایند: «إذا کانَ فی آخِرِ الزَّمانِ؛ لابُدَّ لِلنّاسِ فیها مِنَ الدَّراهِمِ وَالدَّنانیرِ یُقیمُ الرَّجُلُ بِها دینَهُ ودُنیاهُ»؛ (چون آخر الزّمان فرا رسد، مردم را چاره‌ای جز داشتن درهم‌ها و دینارها نیست تا هر فرد دین و دنیای خود را با آن برپای دارد). الهندی، علی المتّقی بن حسام الدین، کنز العمّال فی سنن الأقوال و الأفعال، ۶۳۳۳/۲۳۸/۳.

اسلامی تأکید می‌کنند که اقتصاد ناکارآمد و ضعیف، باعث تولید فقر شده و فقر می‌تواند در واپس‌گرایی معنوی انسان اثر گذاشته و انسان را حتی تا مرز کفر پیش ببرد؛ چنانکه پیامبر خدا ﷺ می‌فرماید: «کادَ الفَقرُ أن یَکونَ کُفرا»[1]؛ (فقر، انسان را در آستانه کفر قرار می‌دهد).

تأثیر فقر در دین‌داری انسان مؤمن به حدی است که رسول خدا ﷺ معتقدند که اگر نان نبود انسان فرائض خود را انجام نمی‌داد: «لَولَا الخُبزُ ما صُمنا ولا صَلَّینا، ولا أدَّینا فَرائِضَ رَبِّنا عزو جل»[2]؛ (اگر نان نبود، روزه نمی‌گزاردیم، نماز نمی‌خواندیم و واجب‌های پروردگار خویش را به جای نمی‌آوردیم).

رویکرد انقلاب اسلامی به اقتصاد و کسب ثروت به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف مطرح است؛ زیرا بدون آن نمی‌توان به هدف‌ها رسید، به همین دلیل خود اقتصاد هدف نیست.[3] هدف نبودنِ اقتصاد در اسلام و انقلاب اسلامی باعث شده است که بر اساس مبانی دینی تحقق اهداف اقتصادی در چارچوب اقتصاد اسلامی جایز باشد، لذا کسی حق ندارد از راه‌های حرام کسب درآمد کند. قرآن در این باره می‌فرماید: ﴿یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَأْکُلُوا أَمْوالَکُمْ بَیْنَکُمْ بِالْباطِلِ إِلَّا أَنْ تَکُونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ مِنْکُم﴾[4]؛ (ای کسانی که ایمان آورده‌اید اموال‌تان را در میان خود به باطل نخورید مگر این که داد و ستدی از روی رضایت شما باشد).

تأکید اسلام بر اقتصاد پاک و کسب حلال، به‌خاطر هدف نبودن آن در نظام اقتصاد اسلامی و نگاه ابزاری به آن برای رسیدن به اهداف است.

۱. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۴/۳۰۷/۲.
۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۶/۲۸۷/۶ و ۱۳/۷۳/۵.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱.
۴. نساء: ۲۹.

چالش‌های اقتصادی کشور

کشور در حرکت رو به پیشرفت اقتصادی خود دچار آسیب بوده است که از منظر مقام معظم رهبری «انقلاب اسلامی راه نجات از اقتصاد ضعیف و وابسته و فاسد دوران طاغوت را به ما نشان داده، ولی عملکردهای ضعیف، اقتصاد کشور را از بیرون و درون دچار چالش ساخته است».[1]

از منظر رهبری، اقتصاد کشور با دو چالش زیر روبرو است:

الف) چالش‌های بیرونی: که شامل تحریم و وسوسه‌های دشمن است که در صورت اصلاح مشکل درونی، کم‌اثر و حتّی بی‌اثر خواهد شد.

ب) چالش‌های درونی: که عبارتند از: عیوب ساختاری و ضعف‌های مدیریّتی که در شکل‌های مختلف در اقتصاد کشور بروز و ظهور دارند که رهبری مواردی از آن‌ها را برشمرده‌اند:

۱. وابستگی اقتصاد به نفت

اولین چالش درونی کشور و مهم‌ترین اشکال اقتصاد کشور، وابستگی اقتصاد به نفت است. کیفیت بنای هندسهٔ اقتصاد کشور، از دوران رژیم وابستهٔ پهلوی، کیفیّت غلطی بوده که تغییر دادن آن تا امروز، کار دشواری بوده است. به‌خصوص در دوران جنگ که فرصت سازندگی و تولید هم نبود، همان روش وابستگی به نفت، ادامه پیدا کرد؛ روز به روز تشدید شد، یا لااقل همان‌طور ادامه یافت.[2]

رهبر معظم انقلاب معتقدند که ما باید به جایی برسیم که اگر یک روزی به خاطر قضایای سیاسی، اقتضائات سیاسی، یا اقتضائات اقتصادی در دنیا، اراده کردیم که صادرات خود را مثلاً برای مدت پانزده روز یا یک ماه متوقف کنیم، بتوانیم این کار را انجام دهیم.[3]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۰۱/۰۱.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۵/۲۶.

۲. دولتی بودن بخش‌هایی از اقتصاد

دومین چالش و ضعف اقتصاد کشور، دولتی بودن بخش‌هایی از اقتصاد است که در حیطهٔ وظایف دولت نیست. مسئلهٔ تصدی‌گری دولت در غیر وظایف حاکمیت از مسائل مهمی است که باید تا آنجایی که امکان دارد، اجتناب شود تا به‌وسیله مردم انجام شود.[۱]

۳. نگاه به خارج به جای نگاه به توان و ظرفیّت داخلی

سومین چالش درونی اقتصاد کشور، نگاه به خارج، به جای توجه به توان و ظرفیّت داخلی و استفادهٔ اندک از ظرفیّت نیروی انسانی کشور است. خداوند متعال در آیات الهی به این حقیقت اشاره می‌کند که چشم داشتن به امکانات دیگران یکی از مهم‌ترین عوامل سقوط یک جامعه است و این جامعه نمی‌تواند از عزت کافی برخوردار باشد و مدام برای بهره‌وری از امکانات دیگران باید در برابر آن‌ها سر تعظیم فرود بیاورد و در برابر آن‌ها خضوع و خشوع کند، لذا خداوند متعال در آیات الهی به پیامبر اکرم ﷺ توصیه می‌کند تا به امکانات دیگران چشم نداشته باشد.[۲]

ازجمله راهکار برون رفت از چالشِ نگاه به خارج در اقتصاد، تقویت و حمایت از بنگاه‌های تولیدی متوسّط و کوچک است که بانک‌ها در این زمینه می‌توانند نقش ایفا کنند.[۳] همچنین تقویت فعالیت‌های بنگاه‌های دانش‌بنیان؛ زیرا پیشرفت علم و فنّاوری به پیشرفت اقتصاد کمک می‌کند و بنگاه‌های دانش‌بنیان می‌توانند به اقتصاد ملّی کمک کنند.[۴]

۴. بودجه‌بندی معیوب و نامتوازن

چهارمین چالش اقتصاد کشور که رهبری معظم به آن در بیانیه اشاره فرمودند، بودجه‌بندی معیوب و نامتوازن است که باید در بودجه‌بندی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۶/۰۶.
۲. ر.ک: طه: ۱۳۱.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱.
۴. همان.

به تقویت و توازن آن توجه کرد و این نقیصه را برطرف کرد.[1] از جمله اشکالات بودجه‌بندی معیوب و نامتوازن از نظر کارشناسان، عدم توازن در توزیع صحیح بودجه در ارکان مدیریتی و سهم مصوب برای بودجه عمومی کشور است.[2]

۵. عدم ثبات سیاست‌های اجرائی اقتصاد

پنجمین چالش اقتصاد کشور، عدم ثبات سیاست‌های اجرائی اقتصاد است که می‌تواند ضربه زیادی به اقتصاد بزند؛ بنابراین باید ثبات و شفافیت و انسجام سیاست‌ها و مقررات اقتصادی انجام بشود که مردم بتوانند روی آن برنامه‌ریزی کنند.[3]

۶. عدم رعایت اولویت‌ها

ششمین چالش اقتصادی کشور، عدم رعایت اولویت‌ها در اقتصاد است. باید اولویت را در نیازها جستجو کرد و با آگاهی و شتاب لازم و تدبیر مقتضی، آن نیازها را برآورده ساخت؛[4] زیرا یکی از نقاط امید دشمنان برای فلج کردن نظام اسلامی، مسألهٔ اقتصاد است که با اولویت‌بندی در مصرف منابع و ثروت کشور و نیز بهره‌گیری از نیروی کار فراوان، می‌توان چهرهٔ زشت فقر را از کشور زدود و امید دشمن را قطع کرد.

۷. هزینه‌های زائد و حتّی مسرفانه

هفتمین چالش درونی اقتصاد کشور، وجود هزینه‌های زائد و حتّی مسرفانه در بخش‌هایی از دستگاه‌های حکومتی است.[5] باید همواره سیاست‌های اقتصادی امام علی علیه‌السلام در مصرف اموال عمومی در حکومت‌داری، مورد توجه کارگزاران نظام اسلامی باشد. امام علیه‌السلام

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. اخوان، محمد جواد، مقاله «چرا بودجه همچنان نیازمند اصلاح ساختاری است؟»سایت روزنامه جوان در تاریخ۱۳۹۸/۹/۳۰، https://www.Javann.ir
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۳/۲۹.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۰۵/۱۱.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

برای این‌که کارگزاران را به نهایت صرفه‌جویی در درآمدهای عمومی توجّه دهند و آنان را به جلوگیری از اسراف وادارند، در بخش‌نامه‌ای از آنان خواستند تا حتی در نوشتن نامه به او صرفه‌جویی کنند و چنین تأکید کردند «أدِقّوا أقلامَکُم و قارِبوا بَینَ سُطورِکُم، وَاحذِفوا عَنّی فُضولَکُم وَاقصِدوا قَصدَ المَعانی و إیّاکُم وَالإکثارَ، فَإنَّ أموالَ المُسلِمینَ لا تَحتَمِلُ الإضرارَ»[1]؛ (قلم‌هایتان را تیز کنید و سطرها را به هم نزدیک سازید. [در نگارش] برای من، زیادی‌ها را حذف کنید و به معنا بنگرید و بپرهیزید از زیاده نویسی؛ چرا که بیت‌المال مسلمانان، زیان را برنمی‌تابد). ایشان گذشته از سفارش کارگزاران به صرفه‌جویی خودشان نیز در مصرف بیت المال به‌صورت شگفت‌انگیز التزام داشتند تا جایی که حتی حاضر نبودند برای پاسخ‌گویی به کسانی که برای کار شخصی در شب به او مراجعه می‌کردند، از نور چراغی که به درآمدهای عمومی تعلّق داشت، استفاده کنند.[2] بنابراین باید مسؤولان کشور، براساس آموزه‌های دینی، راه صرفه‌جویی و مقابله با اسراف را به مردم بیاموزند و خود هم اسراف نکنند؛ چرا که اسراف مسؤولان دولتی به دلیل اسراف از بیت المال، از اسراف مردم عادّی مضرتر و گناه آن بیشتر است.

اقتصاد مقاومتی

اهمیت اقتصاد مقاومتی

مقام معظم رهبری راهکار تقویت اقتصاد امروز کشور و برون رفت از مشکلات را در اقتصاد مقاومتی دانسته و بر اجرایی شدن آن در همه بخش‌های اقتصاد تأکید کرده و می‌فرمایند: «راه‌حلّ این مشکلات، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که باید برنامه‌های اجرایی برای همهٔ بخش‌های آن تهیّه و با قدرت و نشاط کاری و احساس مسؤولیّت، در دولت‌ها پیگیری و اقدام شود».[3] معظم‌له با توجه به تأثیر اقتصاد

۱. ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی(الشیخ الصدوق)، الخصال، ۳۱۰، ح ۸۵.
۲. ر.ک: شوشتری، قاضی نور الله، إحقاق الحقّ و إزهاق الباطل، ۵۳۹/۸.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

مقاومتی، به تهیه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی سفارش کرده و الزامات تهیه این سیاست‌ها را در تهیه برنامه‌های اجرایی برای همهٔ بخش‌های آن و پیگیری با قدرت و نشاط کاری و احساس مسؤولیّت در دولت‌ها می‌دانند. ایشان راهکار اجرای سیاست‌های تهیه شده برای اقتصاد مقاومتی و تأثیرگذاری آن را در توجه به چهار اصل می‌دانند: ۱. درون‌زایی اقتصاد کشور؛ ۲. مولّد شدن و دانش‌بنیان شدن؛ ۳. مردمی کردن اقتصاد و تصدّی‌گری نکردن دولت؛ ۴. برون‌گرایی با استفاده از ظرفیّت‌هایی که قبلاً به آن اشاره شد.[۱]

نقش جوانان در اقتصاد مقاومتی

از دیدگاه رهبری جوانان نقش مهمی در اقتصاد و تقویت آن دارند و در تأثیرگذاری ایشان در اقتصاد مقاومتی می‌فرمایند: «بی‌گمان یک مجموعهٔ جوان و دانا و مؤمن و مسلّط بر دانسته‌های اقتصادی در درون دولت خواهند توانست به این مقاصد برسند. دوران پیشِ رو باید میدان فعّالیّت چنین مجموعه‌ای باشد».[۲]

نقش تحریم در بروز مشکلات اقتصادی

رهبری معتقدند که راه برون رفت از مشکلات اقتصادی در داخل کشور است و مشکلات صرفاً ناشی از تحریم‌ها نیست. ایشان در این باره می‌فرمایند: «جوانان عزیز در سراسر کشور بدانند که همهٔ راه‌حل‌ها در داخل کشور است. این‌که کسی گمان کند که مشکلات اقتصادی صرفاً ناشی از تحریم است و علّت تحریم هم مقاومت ضدّ استکباری و تسلیم نشدن در برابر دشمن است؛ پس راه‌حل، زانو زدن در برابر دشمن و بوسه زدن بر پنجهٔ گرگ است خطایی نابخشودنی است».[۳] معظم‌له منشأ این تحلیل سراپا غلط که هرچند گاه از زبان و قلم برخی غفلت‌زدگان داخلی صادر می‌شود را کانون‌های فکر و توطئهٔ خارجی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.
۳. همان.

می‌دانند که با صد زبان به تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران و افکار عمومی داخلی القاء می‌شود.

۴. عدالت و مبارزه با فساد

چهارمین توصیه و سفارش مقام معظم رهبری به مسئله عدالت و مبارزه با فساد است. عدل، نقطه مقابل «ظلم» است. جامع‌ترین معنای عدل، «نهادن هر چیز در جایگاه ویژه آن» است؛ چنانکه امام علی ﷺ می‌فرماید: «العَدلُ یضَعُ الأُمورَمَواضِعَها»[۱]؛ (عدل، قرار دادن امور در جایگاه‌های خود است).

مقام معظم رهبری معتقدند عدالت و مبارزه با فساد که یکی از مصادیق ظلم است، لازم و ملزوم یکدیگرند؛ زیرا برای اجرای عدالت باید با فساد مبارزه کرد و جامعه‌ای که در آن مبارزه با فساد وجود نداشته باشد، عدالت معنا ندارد و در جامعه و حکومتی که مدیران و افراد آن جامعه گرفتار فسادند، عدالتی وجود ندارد. البته از نگاه معظم‌له اجرای عدالت و مبارزه با فساد به معنای جرم بودن کسب ثروت در جمهوری اسلامی نیست، بلکه مورد تشویق است؛ اما تبعیض در توزیع منابع عمومی و میدان دادن به ویژه‌خواری و مدارا با فریب‌گران اقتصادی که همه به بی‌عدالتی می‌انجامد، به شدّت ممنوع است. همچنین غفلت از قشرهای نیازمندِ حمایت، به هیچ رو مورد قبول نیست.[۲]

جایگاه و ضرورت عدالت و مبارزه با فساد

۱. مشروعیت بخشی به نظام

اولین ضرورت عدالت در جامعه اسلامی این است که عدالت در جامعه باعث مشروعیت نظام سیاسی است؛ زیرا «فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی، تودهٔ چرکین کشورها و نظام‌ها و اگر در بدنهٔ

۱. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، حکمت ۴۳۷.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

حکومت‌ها عارض شود، زلزلهٔ ویرانگر و ضربه‌زننده به مشروعیّت آن‌ها است؛ و این برای نظامی چون جمهوری اسلامی که نیازمند مشروعیّتی فراتر از مشروعیت‌های مرسوم و مبنائی‌تر از مقبولیّت اجتماعی است، بسیار جدّی‌تر و بنیانی‌تر از دیگر نظام‌ها است».[1] بنابراین وجود کارگزاران کارآمد و شایسته در نظام اسلامی که بر مبنای معیارها و اخلاق اسلامی حرکت نمایند، موجبات رضایت مردم از نظام سیاسی را در پی خواهد داشت و رضایت مردم و احساس عدم بیگانگی آنان با نظام سیاسی، مشروعیت سیستم سیاسی را تحکیم نموده و باعث افزایش دوام و حیات ساختار سیاسی خواهد شد.

۲. امکان وسوسهٔ مال و مقام حتی در عَلَوی‌ترین حکومت

دومین دلیل ضرورت عدالت در جامعه، امکان فساد در حکومت‌ها در ادوار مختلف تاریخ حتی حکومتی همچون حکومت علوی است که خطری برای همه کارگزاران است.[2] رهبر معظم انقلاب اسلامی به دلیل نقش وسوسه مال و مقام در ایجاد فساد در کارگزاران نظام و ناعدالتی، با سفارش به ساده زیستی، مسؤولان را به مسابقه در زهد انقلابی فراخوانده و آنان را از خطر فساد بر حذر می‌دارند.[3]

۳. عدالت در صدر اهداف نظام اسلامی

از دیدگاه مقام معظم رهبری «عدالت در صدر هدف‌های اوّلیّهٔ همهٔ بعثت‌های الهی است و در جمهوری اسلامی نیز دارای همان شأن و جایگاه است».[4] امام علی علیه‌السلام درباره نگاه اسلام به عدل می‌فرمایند: «العَدلُ أَساسٌ بِهِ قَوامُ العالَمِ»؛[5] (عدالت، بنیادی است که استواری عالَم به آن است)[6] و درباره نقش آن در قوام و پایداری حکومت‌ها می‌فرمایند:

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: تمیمی مغربی، أبی حنیفة، نعمان بن محمّد بن منصور بن أحمد بن حیّون، دعائم الإسلام و ذکر الحلال و الحرام و القضایا و الأحکام، ۱۸۹۲/۵۳۲/۲.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۴. همان.
۵. کنجی، محمّد بن طلحهٔ، مطالب السؤول فی مناقب آل الرسول، ۲۱.
۶. پسندیده، عباس، الگوی اسلامی شادکامی با رویکرد روان شناسی مثبت گرا، ۷۵-۷۴.

«ثَباتُ المُلکِ فِی العَدلِ»؛[1] (پایداری حکومت در عدالت است). بر این اساس از دیدگاه نظام اسلامی، از جمله حقوق هر انسانی، برخورداری از عدالت است، لذا در قانون اساسی حق برخورداری از عدالت برای همه انسان‌ها لحاظ شده است.[2]

در اندیشه مقام معظم رهبری عدالت «کلمه‌ای مقدّس در همهٔ زمان‌ها و سرزمین‌ها است و به‌صورت کامل، جز در حکومت حضرت ولیّ‌عصر (ارواحنا فداه) میسّر نخواهد شد»؛[3] چراکه بنابر روایات، عصر ظهور، عصر اجرای قسط و عدل است[4] که به‌واسطه آن حکومت، عالم سرشار از عدالت و پاکی خواهد شد و امّت واحده تحقق خواهد یافت.[5] پیامبر خدا ﷺ در باره عدالت‌گستری امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه می‌فرمایند: «لا تَقومُ السّاعَةُ حَتّی یَملِكَ النّاسَ رَجُلٌ مِن أهلِ بَیتی... فَیَملَؤُها قِسطاً وعَدلاً»؛[6] (قیامت برپا نمی‌شود تا آن که مردی از خاندانم فرمانروای مردم شود... و او زمین را از عدل و داد پر کند).

مطالبات رهبری در حوزهٔ عدالت و مبارزه با فساد

رهبر معظم انقلاب معتقدند که اجرای عدالت فریضه‌ای بر عهدهٔ همه به‌ویژه حاکمان و قدرتمندان است و با وجود تحقق کامل آن در عصر ظهور، اکنون اجرای آن به‌صورت نسبی، همه جا و همه وقت ممکن است؛ از این رو مطالباتی را در راستای اجرای آن مطرح می‌کنند که عبارتند از:

۱. ایجاد دستگاهی حکومتی برای مبارزه با فساد

اولین مطالبه رهبری معظم این است که اجرای عدالت در جامعه «ایجاب می‌کند که دستگاهی کارآمد با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع در

۱. مشکینی، علی، المواعظ العددیّة، ۵۴.
۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصول ۱۹، ۲۱ و ۸.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۱/۰۹.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۰۶/۲۴.
۶. ابن بلبان، علی، صحیح ابن حبّان، ۶۸۲۴/۲۳۶/۱۵.

قوای سه‌گانه حضور دائم داشته باشد و به‌معنای واقعی با فساد مبارزه کند، به‌ویژه در درون دستگاه‌های حکومتی».[1]

ایشان درباره وضعیت کشور در مبارزه با فساد و اجرای عدالت معتقدند که: «نسبت فساد در میان کارگزاران حکومت جمهوری اسلامی در مقایسه با بسیاری از کشورهای دیگر و به‌خصوص با رژیم طاغوت که سرتاپا فساد و فسادپرور بود، بسی کمتر است و بحمدالله مأموران این نظام غالباً سلامت خود را نگاه داشته‌اند، ولی حتّی آنچه هست غیرقابل قبول است».[2]

ایشان با وجود انسان‌های پاک در میان کارگزاران نظام اسلامی فاصله کشور با عدالت آرمانی را نیازمند برداشتن گام‌های بلندتر دانسته و می‌فرمایند: «جمهوری اسلامی ایران در این راه گام‌های بلندی برداشته است که قبلاً بدان اشاره‌ای کوتاه رفت؛ و البتّه در توضیح و تشریح آن باید کارهای بیشتری صورت گیرد و توطئهٔ واژگونه‌نمایی و لااقل سکوت و پنهان‌سازی که اکنون برنامهٔ جدّی دشمنان انقلاب است، خنثی گردد. با این همه این‌جانب به جوانان عزیزی که آینده کشور، چشم‌انتظار آن‌ها است صریحاً می‌گویم آنچه تاکنون شده با آنچه باید می‌شده و بشود، دارای فاصله‌ای ژرف است».[3]

۲. طهارت اقتصادی مقامات حکومت

دومین مطالبه رهبری، ضرورت طهارت اقتصادی مقامات نظام اسلامی است؛ زیرا «طهارت اقتصادی شرط مشروعیّت همهٔ مقامات حکومت جمهوری اسلامی است».[4] به همین علت تکلیف دولت اسلامی و مشروعیت آن این است که عدالت را در جامعه مستقر کند و این هم جز با مبارزه علیه فساد و افزون‌طلبی انسان‌های مفت‌خوار و

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.
۳. همان.
۴. همان.

سوء استفاده‌کن امکان‌پذیر نیست.[1] بنابراین «همه باید از شیطانِ حرص برحذر باشند و از لقمهٔ حرام بگریزند و از خداوند در این باره کمک بخواهند».[2]

۳. تشکیل دستگاه نظارتی برای مبارزه با تشکیل نطفهٔ فساد

سومین مطالبه رهبری معظم این است که دستگاه‌های نظارتی و دولتی با قاطعیّت و حسّاسیّت، از تشکیل نطفهٔ فساد پیشگیری و با رشد آن مبارزه کنند. این مهم با تشکیل دستگاه‌های نظارتی به‌وسیله انسان‌هایی باایمان و جهادگر و منیع‌الطّبع با دستانی پاک و دل‌هایی نورانی ممکن است. این مبارزه بخش اثرگذاری است از تلاش همه‌جانبه‌ای که نظام جمهوری اسلامی باید در راه استقرار عدالت به کار برد.

۴. جلوگیری از شکاف طبقاتی به‌وسیله اجرای قوانین مبارزه با فساد

آخرین مطالبه در حوزهٔ عدالت و مبارزه با فساد در جمهوری اسلامی، جلوگیری از شکاف طبقاتی است که لازمه آن این است که «دل‌های مسؤولان به‌طور دائم باید برای رفع محرومیت‌ها بتپد و از شکاف‌های عمیق طبقاتی به شدّت بیمناک باشد».[3] از منظر معظم‌له راه مبارزه با فساد و اجرای عدالت این است که قوانین و سیاست‌های مرتبط با این دو مسئله به‌صورت شایسته اجرا شود که در این زمینه چشم امید، به جوانان است، از این رو می‌فرمایند: «این سخنان که در قالب سیاست‌ها و قوانین، بارها تکرار شده است ولی برای اجرای شایستهٔ آن، چشم امید به شما جوان‌ها است؛ و اگر زمام ادارهٔ بخش‌های گوناگون کشور به جوانان مؤمن و انقلابی و دانا و کاردان -که بحمدالله کم نیستند- سپرده شود، این امید برآورده خواهد شد؛ ان‌شاءالله»[4]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۰۶/۰۵.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۳. همان.
۴. همان.

خلاصه درس

سومین موضوع در توصیه‌های مقام معظم رهبری، درباره اقتصاد است. از منظر معظم‌له، به دو دلیل اقتصاد در زندگی انسان‌ها و نظام اسلامی دارای اهمیت است:

۱. اقتصاد قوی، عامل مهمّ سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری؛

۲. اثرگذاری فقر و غنا در مادّیّات و معنویّات بشر. کشور در حرکت رو به پیشرفت اقتصادی خود دچار آسیب و چالش درونی و بیرونی است که از جمله مصادیق آن وابستگی اقتصاد به نفت است. راهکار تقویت اقتصاد کشور و برون رفت از مشکلات در اقتصاد مقاومتی است و مشکلات کشور صرفاً ناشی از تحریم‌ها نیست.

چهارمین توصیه و سفارش مقام معظم رهبری به مسئله عدالت و مبارزه با فساد است. ایشان معتقدند عدل و مبارزه با فساد که یکی از مصادیق ظلم است، لازم و ملزوم یکدیگرند؛ زیرا برای اجرای عدالت باید با فساد مبارزه کرد و جامعه‌ای که در آن مبارزه با فساد وجود نداشته باشد، عدالت معنا ندارد. از این رو مطالباتی را در راستای اجرای آن مطرح می‌کنند که عبارتند از:

۱. ایجاد دستگاهی حکومتی برای مبارزه با فساد؛

۲. طهارت اقتصادی مقامات حکومت؛

۳. تشکیل دستگاه نظارتی برای مبارزه با تشکیل نطفهٔ فساد؛

۴. جلوگیری از شکاف طبقاتی به‌وسیله اجرای قوانین مبارزه با فساد.

پرسش ها

۱. اهمیت اقتصاد از منظر مقام معظم رهبری را تبیین کنید.

۲. چالش‌های اقتصادی کشور را نام ببرید.

۳. اهمیت اقتصاد مقاومتی و نقش تحریم‌ها در اقتصاد کشور را تبیین کنید.

۴. جایگاه و ضرورت عدالت و مبارزه با فساد را شرح دهید.

۵. مطالبات رهبری معظم انقلاب در حوزهٔ عدالت و مبارزه با فساد را نام ببرید.

درس نهم

استقلال و عزت حکومت

۵. استقلال و آزادی

معنای استقلال و آزادی

پنجمین توصیه مقام معظم رهبری دربارهٔ استقلال و آزادی است. معظم‌له در معنای این دو واژه می‌نویسند: «استقلال ملّی به معنی آزادی ملّت و حکومت از تحمیل و زورگویی قدرت های سلطه‌گر جهان است؛ و آزادی اجتماعی به‌معنای حقّ تصمیم‌گیری و عمل کردن و اندیشیدن برای همهٔ افراد جامعه است».[۱]

اهمیت استقلال و آزادی

استقلال و آزادی انسان از دیدگاه مقام معظم رهبری «از جملهٔ ارزش‌های اسلامی‌اند و این هر دو عطیّهٔ الهی به انسان‌هایند»[۲]؛ زیرا خداوند، انسان را آزاد و مستقل آفریده است.

استقلال و آزادی مصادیق متعددی دارد که مهم‌ترین آن‌ها استقلال در عمل و آزادی در فکر و عقیده است که نخستین گام در راه تحقّق

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. همان.

عدالت و گسترش احترام به حقوق مردم است؛ البته منظور از آزادی، آزادی سازنده است، نه ویرانگر و آزادی از بندهای درونی و برونی و به تعبیر قرآن کریم، رهایی از «إصر»: ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾[1] (و از [دوش] آنان قید و بندهایی را که بر ایشان بوده است، بر می‌دارد).[2]

ممکن است از آنچه در مورد آزادی عقیده و آزادی اظهار عقیده در اسلام گفته شده، نتیجه گرفته شود که اسلام، هیچ اقدامی را برای مبارزه با عقاید موهوم و پالایش باورهای نادرست، تجویز نمی‌کند؛ اما این برداشت صحیح نیست؛ زیرا اسلام، با این که آزادی بیان عقیده را از آن رو که زمینه تکامل انسان است تأیید می‌کند، مبارزه اساسی با عقاید موهوم را نیز به جهت آزادسازی اندیشه از بند باورهای نادرست ضروری می‌داند، ضمن آن که پیروزی نهایی در این مبارزه را پیش‌بینی می‌کند و بر این باور است که در آینده تاریخ، روزی خواهد آمد که جامعه بشری از بند باورهای نادرست، رها می‌شود و آن، روزی است که اسلام بر همه جهان، حاکم گردد[3و4] از منظر معظم‌له استقلال و آزادی هیچ‌کدام تفضّل حکومت‌ها به مردم نیستند، بلکه حکومت‌ها موظّف به تأمین این دو هستند.[5]

استقلال و آزادی مردم ایران، ثمره خون شهدا

رهبر معظم انقلاب در ادامه به قدر دانستن استقلال و آزادی پرداخته و معتقدند «منزلت آزادی و استقلال را کسانی بیشتر می‌دانند که برای آن جنگیده‌اند ملّت ایران با جهاد چهل‌سالهٔ خود، از جملهٔ آن‌ها

۱. اعراف: ۱۵۷.
۲. محمدی ری شهری، محمد، دانش نامه امیر المومنین ﷺ بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ، ۲۴۵/۳.
۳. «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدى وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ»؛ (اوست کسی که پیامبر خود را به [قصد] هدایت، با آیین درست روانه ساخت تا آن را بر تمام ادیان، پیروز گرداند)، فتح: آیه ۲۸.
۴. محمدی ری شهری، محمد، دانش‌نامه عقاید اسلامی، ۱۴۷/۱-۱۴۶.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

است. استقلال و آزادی کنونی ایران اسلامی، دستاورد، بلکه خون‌آوردِ صدها هزار انسان والا و شجاع و فداکار است؛ غالباً جوان، ولی همه در رتبه‌های رفیع انسانیّت».[1]

حفظ استقلال و آزادی وظیفهٔ همگانی

تمام تلاش و جان‌افشانی‌های مردم در تاریخ انقلاب، برای حفظ استقلال، آزادی و عزت ملی است که از جمله حقوق مردم و مطالبه به‌حق ایشان است[2] تا مسؤولین با توجه به مصالح مردم در راستای استقلال کشور و دادن آزادی به مردم تلاش کنند،[3] لذا ایشان معتقدند که «همه - مخصوصاً دولت جمهوری اسلامی‌موظّف به حراست از آن با همهٔ وجودند»؛ اما متذکر می‌شوند که «این ثمر شجرهٔ طیّبهٔ انقلاب را با تأویل و توجیه‌های ساده‌لوحانه و بعضاً مغرضانه، نمی‌توان در خطر قرار داد».[4]

برداشت نادرست از معنای استقلال و آزادی

آخرین نکته مورد اشاره رهبر معظم انقلاب درباره استقلال و آزادی، درباره برداشت‌های نادرست دربارهٔ آن‌ها است. ایشان معتقدند استقلال در سیاست و اقتصاد با ارتباط داشتن با دیگر کشورها در این امور و آزادی با پایبندی به اخلاق و قانون و ارزش‌های الهی و عمومی منافاتی ندارند و معنای جز این را، برداشت نادرست از استقلال و آزادی می‌دانند و در این باره می‌فرمایند: «بدیهی است که «استقلال» نباید به معنی زندانی کردن سیاست و اقتصاد کشور در میان مرزهای خود و «آزادی» نباید در تقابل با اخلاق و قانون و ارزش‌های الهی و حقوق عمومی تعریف شود؛[5] زیرا آزادی به عنوان حقی فطری و طبیعی برای

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۳/۰۸.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام: ۳۰۴/۴.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۵. همان.

انسان است،[1] تنها در سایهٔ توحید و عبودیت و بندگی خدا محقق می‌شود.[2] لذا هر آنچه که به شهوات و امیال انسانی دامن بزند و عقل آدمی را از کار بیندازد، همانا مانع آزادی خواهد بود. از همین روست که گفته می‌شود آزادی انسانی به قوانین الهی محدود می‌شود و انسان نمی‌تواند به بهانهٔ آزادی، خود را به فساد و بی‌عفتی آلوده نماید؛ چون گذشتن از حدود الهی در حقیقت آزادی غیرمنطقی و باطلی است که در نهایت منجر به نقض آزادی انسانی خواهد شد.[3] از این رو در رویکرد انقلاب اسلامی، آزادی سیاسی و اجتماعی، تنها از رهگذر آزادی معنوی و انسانی به دست می‌آید. امکان ندارد که بشر همچنان اسیر خشم و شهوت و حرص خود باشد؛ اما همچنان از آزادی اجتماعی دم بزند؛[4] و این واقعیتی است که تجربهٔ انقلاب‌های گذشتهٔ دنیا به‌خوبی آن را نشان می‌دهد. برای نمونه، در انقلاب فرانسه - که به عنوان مبدأ آزادی و رفع استبداد معرفی می‌شود- به علت اکتفا به آزادی اجتماعی و نادیده گرفتن آزادی‌های فطری و معنوی- چندی پس از وقوع انقلاب، عملاً استبداد و سلطنت به عرصهٔ قدرت بازگشت.[5]

۶. عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن

ششمین توصیه مقام معظم رهبری دربارهٔ روابط بین‌المللی است. مسؤولان سیاسی کشور باید در رابطهٔ با «عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن»، به شاخصه‌های اصلی «عزّت، حکمت، و مصلحت» توجه کرده و آن‌ها را حفظ کنند.[6]

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۰۶/۳
۲. امام خمینی، شرح چهل حدیث، ۲۵۶.
۳. امام خمینی، صحیفه امام، ۲۸۳/۸.
۴. مطهری، مجموعه آثار، ۴۴۰/۲۳، ۴۴۱
۵. لعل نهرو، جواهر، نگاهی به تاریخ جهان، ج۲، فصل ۱۰۱ و ۱۰۲.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

مظاهر عزت ملی جمهوری اسلامی

۱. نهضت بیداری اسلامی و مقاومت در برابر سلطهٔ آمریکا و صهیونیسم

رهبر معظم انقلاب معتقدند که صحنهٔ جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقّق یافته یا در آستانهٔ ظهورند که از جمله آن‌ها حوادثی است که برخی از آن‌ها مظاهر عزت ملی برای جمهوری اسلامی هستند. از جمله تحرّک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطهٔ آمریکا و صهیونیسم است[۱] و مواضع ایران اسلامی و پایداری منحصر به فرد آن در میان دولت‌های اسلامی توانست به مردم قهرمان کشورهای اسلامی امید و الگو بخشد.[۲]

۲. شکست سیاست‌های آمریکا در منطقهٔ غرب آسیا

دومین مظهر عزت ملی، «شکست سیاست‌های آمریکا در منطقهٔ غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه»[۳] است. در قضایای لبنان، فلسطین و عراق، همهٔ علائم، نشان شکستِ سیاست‌های آمریکا را در این منطقه نشان می‌دهد.[۴] سیاست‌های آمریکا با هزینه‌های بسیاری که در غرب آسیا به‌ویژه در عراق و سوریه نموده است، با همت رزمندگان عراق، سوریه و ایران و نیز مدافعان حرم به‌ویژه حاج قاسم سلیمانی که شهدای بسیاری را تقدیم کرده‌اند، با شکست مواجه شده و داعش که مولود سیاست‌های آمریکاست، در منطقه از بین رفته است. امروز انتخابات عراق در مقابل چشم هوشیاران عالم، مظهر شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه است. کسانی که در این انتخابات پیروز شدند، از جملهٔ همان کسانی هستند که در هر کشوری از کشورهای مسلمان اگر رفراندومی صورت بگیرد، به این‌گونه افراد- یعنی ضد

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای،۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: عباسی، روح‌الله، بازگشت به اسلام، ماهیت بیداری، انتشارات دفتر علم، و ارجنگی، عبدالله، موج سوم بیداری اسلامی، موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور،۱۳۹۰.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۷/۱۸.

آمریکا، طرفدار هویت ملی و طرفدار اسلام- رأی خواهند داد.[1]

۳. حضور قدرتمندانهٔ سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا

سومین مظهر عزت ملی، «گسترش حضور قدرتمندانهٔ سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه» است؛ آمریکا درصدد جبران است و یکی از کارها این است که در منطقه سعی می‌کنند کانون مرکزی این حماسه و حرکت را که جمهوری اسلامی است، دچار انزوا کنند. مسئلهٔ هلال شیعی که دشمنان مطرح کرده‌اند، برای این بود که جامعهٔ اهل سُنّت را از قدرت شیعه به‌ویژه جمهوری اسلامی بترسانند. قدرت فرامنطقه‌ای ایران که دائم آمریکایی‌ها و رسانه‌های آن‌ها تکرار می‌کنند که ایران یك قدرت بزرگ فرامنطقه‌ای شده است بیش از آنچه که بخواهند یك واقعیتی را منصفانه بیان کنند، برای این است که دولت‌های خلیج فارس، دولت‌های عربی و دولت‌های همسایه را از ایران بترسانند که این نشان از قدرتمند شدن ایران است؛ اما حقیقت آن است که قدرت جمهوری اسلامی موجب تعرض به هیچ کشوری و هیچ دولتی نیست؛ زیرا انقلاب اسلامی سر ستیز با هیچ دولتی و هیچ کشوری ندارد؛ بلکه طرفدار حق و عدالت است و با ظلم و تجاوز و طغیانی که در سطح بین‌المللی مشاهده می‌شود، مقابله می‌کند. جمهوری اسلامی بحمد الله یك دولت، یك کشور و یك نظام مقتدری است که اقتدارش به خاطر تمسّك به دین و اصول اسلامی و تکیهٔ به ملت[2] و «شجاعت و حکمت مدیران جهادی»[3] است.

موضع دشمن در برابر عزت ملی جمهوری اسلامی

سردمداران نظام سلطه و دشمنان جمهوری اسلامی با مشاهده قدرت نظام اسلامی و نفوذ آن در منطقه که نشان از عزت ملی جمهوری اسلامی دارد، نگران شده و برای کنترل قدرت جمهوری اسلامی دست به

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۱/۱۹.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۷/۱۸.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

توطئه زده و برای فریب افکار عمومی با خدعه و دروغ، پیشنهادهایی را مطرح می‌کنند که باید مسؤولان نظام اسلامی به‌ویژه وزارت امور خارجه در برابر خدعه‌های آن‌ها هوشیار باشند. امروز ملّت ایران علاوه بر آمریکای جنایت‌کار، تعدادی از دولت‌های اروپایی را نیز خدعه‌گر و غیرقابل اعتماد می‌داند. دشمنان انقلاب اسلامی همواره از روش‌های دشمن برای شکستن عزت و اقتدار جمهوری اسلامی در منطقه و در نهایت از بین بردن آن استفاده می‌کنند که برخی از این تلاش‌ها در سه حوزهٔ فرهنگی، سیاسی- اجتماعی و اقتصادی به شرح زیر است:

تلاش‌های فرهنگی دشمن: امروز هیچ‌کس نمی‌تواند انکار کند که فوری‌ترین هدف دشمنان جمهوری اسلامی، تسخیر پایگاه‌های فرهنگی در کشور است. آنان در صددند بدین وسیله، باورهای اسلامی و انقلابی را که اصلی‌ترین عامل ایستادگی ملت ایران در برابر نظام سلطهٔ استکباری است، از ذهن‌ها و دل‌ها بزدایند و باورهای سلطه‌پذیری و فرودستی در برابر غرب را به‌جای آن بنشانند. تلاش آشکار از سوی واسطه‌ها و دست‌نشاندگان امپراتوری‌های زر و زور، در بسیاری از عرصه‌های فرهنگی برای تردید افکنی در مبانی اسلام و انقلاب، امروز افراد دیرباور را نیز به دغدغه افکنده است و کسانی که دیروز هشدار در برابر شبیخون فرهنگی را جدّی نمی‌گرفتند، امروز آن را به چشم خود می‌بینید. بی‌شك نخستین آماج این شبیخون، جوانان‌اند، به‌ویژه آنان که در جادهٔ دانش و فرزانگی قدم برمی‌دارند و آیندهٔ فرهنگی و سیاسی کشور در دست آن‌ها است. درست است که دشمن به‌رغم تلاش و هزینهٔ فراوان، نتوانسته است به محصول مورد نظر خود دست یابد، ولی به روشنی می‌دانیم که مهم‌ترین پاسخ کوبندهٔ بدخواهان، معرفت و ایمان روشن‌بینانه و قدرت تحلیل سیاسی است.

در این راه، آموختن دین و سیاست از انسان‌های امین و آگاه و نیز رعایت پرهیزگاری و پارسائی در کار شخصی و جمعی و البته کمك

و راهنمایی طلبیدن از خداوند دانا و مهربان، خطّ روشن و مسیر بی‌ضلالت است.[1]

تلاش‌های سیاسی- اجتماعی: از دیگر تلاش‌های دشمنان انقلاب اسلامی برای شکستن عزت جمهوری اسلامی تلاش‌های سیاسی –اجتماعی است که در داخل و خارج از کشور انجام می‌دهند. سردمداران استکبار در بُعد سیاست خارجی در منطقه تلاش می‌کنند که انقلاب اسلامی را به دلیل تأثیرگذاری در بیداری اسلامی و هوشیاری ملت‌های مورد ستم، با تهمت و خدعه در میان ملت‌های جهان و منطقه منزوی کنند تا از قدرت نفوذ ایران در کشورهای اسلامی و غیراسلامی کاسته شود.[2]

در بُعد داخلی دشمنان تلاش می‌کنند که با ایجاد تفرقه به‌وسیله ترفندهای تبلیغاتی و بهره‌گیری از اختلافات سلیقه‌های سیاسی، آن‌ها را تنازع و تفرقه بکشانند[3] و صفوف ملت را درهم شکنند که خوشبختانه در دنیای کنونی که بیشتر ملت‌ها یا دچار درگیری‌های خونین، یا سرگرم اختلافات خودخواهانه، یا در چنگ حکام دیکتاتور، یا فریفتهٔ اغواگری‌های تبلیغات و یا دنباله‌رو احزاب سیاسی و رؤسای دنیاطلبند، ملت ایران با عزمی راسخ و برخاسته از ایمان و با شور و همتی خیره‌کننده، با رشد عقلانی و سیاسی خود، وحدت خود را با حضور سیاسی در انتخابات‌ها نشان داده و حفظ کرده‌اند و به‌رغم تلاش حساب‌شدهٔ دشمنان که با ترفندهای گوناگون می‌خواستند صحنهٔ کار و سیاست را از ملت تهی کنند و میان او با نظام انقلابی و الهی‌اش فاصله بیندازند، صحنهٔ انتخابات را با حضور مبارك خود، سرشار از شور و شعور و اراده و انتخاب کرده‌اند[4] که مظهر سیاسی حضور و نقش‌آفرینی در سرنوشت کشور است.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۰۶/۱۰.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۷/۱۸.
۳. همان.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۰۵/۱۲.

ملت ایران با سرلوحه قرار دادن اصل «نه شرقی، نه غربی»[1] که خطوط اصلی سیاست خارجی جمهوری اسلامی است و تغییر نیافته و هرگز نیز قابل تغییر نیست، با بصیرت به راه خود ادامه داده و دست رد به تفرقه‌افکنی‌های آن‌ها زده است.

تلاش‌های اقتصادی: از جمله تلاش‌های دشمنان برای ایجاد تفرقه در میان صفوف ملت و از بین بردن یکپارچگی آنان برای شکستن نیروی عظیم وحدت، ایجاد مشکلات اقتصادی و تلاش برای توقف ملت ایران در زمینه‌های گوناگون سازندگی کشور و رفاه عمومی خود است که نقشه‌های آن‌ها در این باره به‌صورت کوتاه‌مدت و میان‌مدت برنامه‌ریزی و اجرا شده است؛[2] اما امروز با وجود تحریم‌های اقتصادی، ملت ایران روز به روز به‌صورت مضاعف رشد کرده، پیش رفته و نه فقط عقب نرفته و متوقف نشده، بلکه حتّی بیش از متعارف رشد کرده است.[3]

راهبردها و راهکارهای حفظ عزت ملی

مقام معظم رهبری با تأکید بر ضرورت حفظ عزت ملی در روابط خارجی، وظیفه دولت جمهوری را حفظ عزت ملی در سیاست و روابط خارجی می‌دانند و در ادامه راهبردها و راهکارهای حفظ عزت ملی را در فصل‌های زیر مورد تأکید قرار می‌دهند:

۱. حفظ مرزبندی دولت جمهوری اسلامی با دشمنان خدعه‌گر؛
۲. عقب‌نشینی نکردن حتی یک گام از ارزش‌های انقلابی و ملی؛
۳. نهراسیدن از تهدیدهای پوچ دشمنان؛
۴. در همه حال، عزّت کشور و ملّت خود را در نظر داشتن؛
۵. حل حکیمانه و مصلحت‌جویانه و البتّه از موضع انقلابی مشکلات

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۳/۱۳.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۱/۰۱.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۲/۰۱.

قابل حلّ خود با [اروپایی‌ها].[1]

البته مقام معظم رهبری معتقدند که در مورد مشکلات نظام اسلامی با آمریکا حلّ هیچ مشکلی متصوّر نیست و مذاکره با آن جز زیان مادّی و معنوی محصولی نخواهد داشت. به همین علت معظم‌له در دیدار با نخست‌وزیر ژاپن با اشاره به صحبت‌های نخست‌وزیر ژاپن تأکید کردند: «ما به‌هیچ‌وجه تجربه تلخ مذاکرهٔ چند سال اخیر با آمریکا را تکرار نخواهیم کرد».[2]

دفتر مطالعات پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۳/۲۳.

خلاصه درس

پنجمین توصیه دربارهٔ استقلال و آزادی است که از جملهٔ ارزش‌های اسلامی‌اند. از مصادیق استقلال و آزادی استقلال در عمل و آزادی در فکر و عقیده است. منزلت آزادی و استقلال را کسانی بیشتر می‌دانند که برای آن جنگیده‌اند. در سیاست و اقتصاد، ارتباط داشتن با دیگر کشورها در این امور، با آزادی و پایبندی به اخلاق و قانون و ارزش‌های الهی و عمومی منافاتی ندارند و معنایی جز این، برداشت نادرست از استقلال و آزادی است.

ششمین توصیه دربارهٔ روابط بین‌المللی است. مسؤولان سیاسی کشور باید در رابطهٔ با «عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن»، به شاخصه‌های اصلی «عزّت، حکمت، و مصلحت» توجه کرده و آن‌ها را حفظ کنند. مظاهر عزت ملی جمهوری اسلامی عبارتند از:

۱. نهضت بیداری اسلامی و مقاومت در برابر سلطهٔ آمریکا و صهیونیسم؛

۲. شکست سیاست‌های آمریکا در منطقهٔ غرب آسیا؛

۳. حضور قدرتمندانهٔ سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا.

راهبردها و راهکارهای حفظ عزت ملی مبارزه با آن عبارتند از:

۱. حفظ مرزبندی دولت جمهوری اسلامی با دشمنان خدعه گر؛

۲. عقب‌نشینی نکردن حتی یک گام از ارزش‌های انقلابی و ملی؛

۳. نهراسیدن از تهدیدهای پوچ دشمنان؛

۴. در همه حال، عزّت کشور و ملّت خود را در نظر داشتن؛

۵. حل حکیمانه و مصلحت‌جویانه و البتّه از موضع انقلابی در مشکلات قابل حلّ خود با اروپایی‌ها است.

پرسش ها

۱. معنای استقلال و آزادی از منظر رهبری چیست و برداشت نادرست از معنای آن چه می باشد؟

۲. شاخصه‌های اصلی در سیاست خارجی برای حفظ عزت ملی را بیان کنید.

۳. مظاهر عزت ملی جمهوری اسلامی چیست؟

۴. راهبردها و راهکارهای عملی حفظ عزت ملی چیست؟

دفتر مطالعات پژوهش ها و ارتباطات حوزوی

درس دهم

سبک زندگی

۷. سبک زندگی

آخرین توصیه مقام معظم رهبری درباره سبک زندگی است که با سخنی کوتاه دراین‌باره، پرداختن بیشتر به آن را به زمان دیگری محول می‌کنند. آنچه که در این سخن کوتاه معظم‌له درباره سبک زندگی مطرح شده است، اهمیت پرداختن به سبک زندگی و اشاره به تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران اسلامی است که زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملّت زده است، لذا از جوانان می‌خواهند با آن مقابله کنند. ایشان لازمه مقابله با سبک زندگی غربی را جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌دانند؛ چرا که صد سال است که فرهنگ غربی به پشتوانهٔ پول، زور، سلاح و دیپلماسی سعی می‌کند فرهنگ و سبک زندگی خود را بر جوامع اسلامی تحمیل و آن‌ها را از هویت خود بیگانه کند.[۱]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

سبک زندگی صحیح؛ عاملِ تداومِ انقلاب

قبل از انقلاب اسلامی، تمرکز اصلیِ آیت‌الله خامنه‌ای(مدظله العالی) بر «تجدید انقلاب اسلامی» پیامبر اسلام ﷺ و تلاش علمی و عملی برای برانگیختنِ آگاهانهٔ مردم در جهت تحقق همین اصل بوده است.[1] با وقوع انقلاب اسلامی ایران، طرح اساسی ایشان با توجه به عبرت‌های تاریخ اسلام و وقایعِ رخ داده برای انقلاب اسلامی پیامبر اسلام ﷺ و ائمه هدی علیهم‌السلام، بر «تداوم انقلاب» به عنوان مهم‌ترین مسؤولیتِ پس از انقلاب تمرکز یافت.

انقلاب اسلامی در ساحتِ ایجاد خود، همچنان که از اسلام منشأ یافته است، در عین حال متّکی به مردم بوده و از آنجا که عاملِ بقای آن همان عاملِ ایجاد کنندهٔ آن خواهد بود[2]، لذا برخورداریِ مردم از سبکِ زندگیِ دینی و رواج ارزش‌های اخلاقیِ اسلام در جامعه به نحوی که ارزش‌های اصلیِ جامعه محسوب شود، یکی از ارکانِ تداومِ انقلاب اسلامی است.[3] در این میان، سبکِ زندگی در ارتباط با جوانان از اهمیّت مضاعفی برخوردار است. چه آنکه «پیشرانِ حرکتِ انقلاب، جوان‌ها هستند.»[4] همّت گماشتن آیت‌الله خامنه‌ای(مدظله العالی) قبل و حتی بعد از انقلاب اسلامی به تربیتِ نسل‌های نوجوان و جوان با تکیه بر قرآن کریم، نشان می‌دهد ایشان از همان روزهای آغازین انقلاب اسلامی، به آیندهٔ انقلاب و تداومِ آن می‌اندیشیدند.[5]

دلالتِ سبک زندگی بر نوع رفتارها

عبارت سبک زندگی را باید أخصّ از زندگی دید. با دقت در معنای واژهٔ «سَبک»، می‌توان مراد از سبکِ زندگی را دقیق‌تر یافت. سَبک

۱. آیت‌الله خامنه‌ای، دو امام مجاهد، صص۲۶۹ تا ۲۷۲.
۲. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۰/۲۹.
۳. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۷/۲۶.
۴ . آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۵۹/۰۹/۳
۵ . طیاری نژاد، رامین، کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، مقاله «بررسی بند هفتم توصیه‌های رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب با موضوع سبک زندگی اسلامی ایرانی» KHAMENEI.IR

مترادف واژهٔ «سیره» بر وزن «فِعلَه» در زبان عرب است. در این وزن، واژه نه بر نفْس عمل که بر نوعِ عمل دلالت دارد و اهل لغت آن را همان طریقه، هیئت، رفتار و روش و حالتی دانسته‌اند که انسان و غیر انسان بر آن حالت باشند.[1] شهید مطهری نیز «سیره» را نوع و سبک رفتار دانسته است.[2]

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای(مدظله العالی) آنجایی که سخن از سبک زندگی به میان آورده‌اند، هم‌ردیف آن عبارات «روشِ زندگی» و «عاداتِ زندگی» را نیز به کار برده‌اند[3] که می‌تواند حکایت از دلالتِ سبکِ زندگی بر رفتارهایی داشته باشد که به عادتِ یک فرد یا جامعه تبدیل شده‌اند و از آنجا که در توضیح سبک زندگی، عبارت «چگونگیِ مشیِ زندگی»[4] را به کار برده‌اند، استفاده می‌شود که اساساً سبک زندگی، نه بر نَفس عمل و رفتار، بلکه بر کیفیت، شیوه و چگونگی رفتارها دلالت دارد. بر این اساس در سبک زندگی، چگونگی آن دسته از رفتارهای فردی و اجتماعی مورد نظر است که برای انسان به یک عادت یا حالتِ پایا تبدیل شده باشند و از نوعی تداوم برخوردار باشند.[5]

اثرِ قطعیِ سبک زندگی بر تلقیّات و تعلّقات

یکی از اصول تربیتی در نظام فکری آیت‌الله خامنه‌ای(مدظله العالی)، اصل تأثیرِ متقابلِ رفتارها، باورها و گرایش‌ها است. بر این اساس، تعلّقات و تلقیّات انسان از رفتارهای خوب و بد او اثر می‌پذیرد. کار اگر بد باشد، «...روی دل ما اثر می‌گذارد، روی اخلاق ما اثر می‌گذارد، گاهی روی برداشت‌ها و تلقی‌های ما اثر می‌گذارد. دل‌بستگی که پیدا می‌کنیم، این دل‌بستگی روی ذهنیات ما اثر می‌گذارد»[6] در باب عملِ خوب هم

۱. طریحی، مجمع‌البحرین، ۳۴۰/۳ و راغب اصفهانی، مفردات ألفاظ القرآن، ۲۴۷.
۲. مطهری، مرتضی، سیری در سیره نبوی، ۴۵و۴۶.
۳. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۱۰/۱۴ و ۱۳۹۱/۰۷/۲۳.
۴. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۷/۰۵.
۵. مطهری، مرتضی، سیری در سیره نبوی، ۴۵و۴۶.
۶. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۰۳/۰۳.

همین اصل وجود دارد. چنانکه ایمان «انسان را می‌کشاند و به عمل صالح دلالت می‌کند...عمل صالح هم انسان را به ایمان دلالت می‌کند یعنی یک تأثیر و تأثر متقابل وجود دارد».[1] این اصل ما را به یک راهبرد مهم می‌رساند و آن این‌که اصلاح و تغییر تمایلات و اندیشه‌ها می‌تواند به‌واسطهٔ همین رفتارهای ظاهری صورت بگیرد؛ پس باید مراقب عملِ جامعه و سبک زندگی جامعه بود. تأثیرِ عمل بر باور، قطعی و اجتناب‌ناپذیر است: «عمل بد، به تغییر باورها منتهی می‌شود».[2] البته در منظومهٔ فکری معظم‌له، آنچه می‌تواند «مادهٔ خام» وجود انسان را به «شکل‌های برتر» تبدیل بکند، استمرارِ عمل است[3] و همین استمرار عمل است که می‌تواند ادراک و آگاهی را به ایمان که همان باورِ قلبی است تبدیل کند.[4] در منطق قرآن نیز عملِ بد می‌تواند باور را ایجاد، متأثر و حتی متحول نماید: ﴿ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاؤُا السُّوأَى أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ﴾.[5] همین اصل در سبکِ زندگی نیز جاری است. در سبک زندگیِ دینی، تداوم عمل با معرفت دینی توأم است: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ...﴾[6] در این آیه، منظور از کلام طیّب همان عقاید حقّ است. علامه طباطبایی با عنایت به عبارت «الْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ»، مرجع ضمیر در «یرفعهُ» را عقاید حقّ می‌داند و معتقد است به میزانی که عمل مکرر شود، اعتقاد راسخ‌تر، روشن‌تر و در تأثیرش قوی‌تر می‌گردد.[7] بر این اساس، سبکِ زندگی به عنوان راهبردی برای تغییر نگرش‌ها و باورها مطرح است.[8]

۱. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۸/۲۰.
۲. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۳/۲۳.
۳. خسروپناه، عبدالحسین، منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای، ۳۸۳.
۴. امام خمینی ﷺ، شرح حدیث جنود عقل و جهل، ۸۷ و ۸۸ و آیت‌الله خامنه‌ای، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، ۱۰۳.
۵. روم: ۱۰: «آن گاه فرجام کسانی که بدی کردند [بسی] بدتر بود، [چرا] که آیات خدا را تکذیب کردند و آنها را به ریشخند می‌گرفتند».
۶. فاطر: ۱۰.
۷. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ۲۳/۱۷.
۸ . طیاری نژاد، رامین، کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، مقاله «بررسی بند هفتم توصیه‌های رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب با موضوع سبک زندگی اسلامی ایرانی» KHAMENEI.IR

باطن سبک زندگی غربی

حقیقت سبک زندگی غربی، زندگی مادیِ شهوت‌آلودِ گناه‌آلودِ هویت‌زدا و ضد معنویت است که هویت انسان‌ها را تغییر می‌دهد و هویت غربی را جایگزین هویت اسلامی- ایرانی می‌کند؛ زیرا واقعیت‌های زندگی و رفتار روزانه افراد در فکر و دل انسان اثر می‌گذارد، به همین دلیل با تغییر سبک زندگی، هویت انسان‌ها دچار تغییر می‌شود. از همین رو یکی از مهم‌ترین اهداف دشمنان ملّت ایران و دشمنان اسلام این است که سبک زندگی مسلمان‌ها را عوض کرده و شبیه به سبک زندگی خود کنند.[1] به همین علت باید به سبک زندگی اسلامی و تمدن بزرگ اسلامی زیست کرد و از این نترسیم که مورد طعنه دشمن قرار گیریم که به ما کهنه‌پرست بگویند.[2، 3]

تفاوت‌های سبک زندگی غربی با سبک زندگی اسلامی

در اندیشه انقلاب اسلامی، اسلام، تکلیف مسلمانان را در معاشرت، کیفیت زندگی فردی، خورد و خوراک، لباس پوشیدن، درس خواندن، روابط با حکومت، روابط با یکدیگر و معاملات‌شان معین کرده است و تقلید و یادگیری از غرب مناسب شأن یک ملت مستقل نیست.[4] از سوی دیگر مکاتب اومانیستی– لیبرالیستی در تلاش‌اند که رفتارهای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جوامع و نیز اخلاق، تعلقات و تمایلات ملت‌ها را مبتنی بر ایدئولوژی مدرن، مهندسی، بازسازی، طراحی و ترویج کنند[5] که این امر موجب انحراف در سبک زندگی تراز انقلاب اسلامی خواهد شد؛ چنانکه به تضعیف روحیهٔ قناعت، کار و تلاش، همیاری، ساده‌زیستی و دستگیری از مستضعفان می‌گردد.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵۹/۹.
۳. رزمجویی، هادی، مقاله «هویت»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی.
۴. ر.ک: آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۹/۱۵.
۵. ر.ک: آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۸/۰۴؛ ۱۳۷۹/۰۸/۰۹.

دشمنان اسلام علاوه بر اخلاق، فکر و اعتقاد، عمل مردان و زنان مسلمان را هدف قرار داده و با ایجاد جریان‌های ضد اخلاقی مانند فمینیسم، تلاش می‌کنند در پوشش اسلامی بستر انحرافات اخلاقی را در جامعه اسلامی فراهم سازند.[1]

امروزه در دنیا، سررشتهٔ فرهنگ دست عده‌ای است که چگونگی مد لباس و پوشش و کیفیت زندگی و نشست و برخاست و اخلاق و معرفت را برای انسان‌های بی‌گناه و بی‌خبر رقم می‌زنند و تعیین سرمشق می‌کنند. در این میان اگر ملتی بتواند خود را از سرایت موج مسموم فرهنگیِ ساخته و پرداختهٔ بیگانگان حفظ کند، مستقل خواهد بود؛ اما اگر نتواند و تحت تأثیر غلبهٔ فرهنگ بیگانه قرار بگیرد، ملتی وابسته و اسیر خواهد شد.[2]

در حقیقت سبک زندگی به عنوان الگوی رفتاری جامعه، خودبه‌خود تحت تأثیر مبانی و مفاهیم، ساختارها و فرایندهای فرهنگی، نگرش‌ها و ارزش‌های تحمیل‌شده، دچار آسیب گردیده و بستر تهاجم فرهنگی را بیش از پیش تقویت می‌کند[3] این در حالی است که در اندیشه انقلاب اسلامی برای متمکنین، میانه‌روی؛ و برای قشرهای متوسط، قناعت در امور شخصی؛ و برای همه، تلاش و کار و تولید و رونق دادن به وضع عمومی، فریضه‌ای انقلابی و ملی- اسلامی است.[4،5]

راهبردِ مروّجان سبک زندگی غربی

خطرِ ترویجِ سبکِ زندگیِ غربی در توصیهٔ هفتم از بیانیهٔ گام دوم انقلاب گوشزد شد. آیت‌الله خامنه‌ای(مدظله العالی) قبلاً تصریح کرده بودند که عده‌ای در داخلِ کشور درصدد ترویج اخلاق و سبک زندگی غربی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۷/۱۸.
۲. ر.ک: آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۹/۱۵.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۴/۱۵.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۹/۰۲.
۵. انصاری، ابراهیم، مقاله «ابعاد اقتصادی، اجتماعی تهاجم فرهنگی»، ۶۲.

با هدفِ به انحراف کشاندنِ انقلاب اسلامی هستند.[1] مروّجان سبک زندگیِ غربی تحت عناوینی چون «تحولِ شخصیّت ایرانی»، به هدفِ خود تصریح کرده‌اند. آن‌ها با هدفِ پیوستن به جهانی‌شدن به عنوان یک فرآیندِ غربی - آمریکایی، درصدد اصلاحِ حاکمیت ایران و تغییر مسیرِ انقلاب هستند. معتقدند راهِ اصلاحِ حاکمیت از تغییر باورها و تغییر باورها از طریقِ تغییر سبکِ زندگی و مطابقتِ نظمِ رفتاریِ مردم با نظمِ غربی می‌گذرد. در این صورت خواستِ مردم با خواستِ انقلاب متفاوت می‌شود و در نتیجه انقلاب اسلامی تابع خواستِ جامعه تغییر مسیر خواهد داد. واقعیت این است که دشمن فهمیده که راهِ اثرگذاری بر باورهای مردم، تغییر نظمِ رفتاریِ ظاهری و به اصطلاح تغییر سبکِ زندگی است. تدوین أسناد بین‌المللی همچون سندِ آموزش ۲۰۳۰ و تولیدات و تبلیغاتِ بی‌شمار رسانه‌ای را می‌توان در همین چهارچوب تحلیل کرد.[2]

زن و نهاد خانواده، مهم‌ترین اهداف سبک زندگی غربی

نهاد خانواده و هویت زن مسلمان از اصلی‌ترین موانع در برابر فرهنگ و هویت غربی است. به دلیل تأثیرگذاری زن در نهاد خانواده و تغییر سبک زندگی، مهم‌ترین اهداف غرب در ترویج سبک زندگی غربی‌اند. به همین علت خانواده و هویت زن مسلمان از اصلی‌ترین موانع در برابر فرهنگ و هویت غربی است. غرب در این راه از تمام عوامل اثرگذاری و قدرت شامل پول، تبلیغات، اسلحه، فریبنده‌های گوناگون مادی، استفاده از غرائز طبیعی جنسی انسان برای دور کردن زن مسلمان از هویت اسلامی خود استفاده می‌کند. نگاه غرب به زن، نگاهی منحط، ناقص، گمراه‌کننده و غلط است که موجب شده هویت حقیقی زن از بین برود، ولی نگاه اسلام به زن، نگاهی عزت‌بخش،

۱. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷.
۲ طیاری نژاد، رامین، کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، مقاله «بررسی بند هفتم توصیه‌های رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب با موضوع سبک زندگی اسلامی ایرانی» KHAMENEI.IR

کرامت‌بخش، رشدآفرین، استقلال‌دهندهٔ به هویت و شخصیت زن است. زن از نگاه غرب، هویت استقلالی ندارد و در واقع به عنوان یک کالا و به عنوان وسیلهٔ تمتع برای مرد در جامعه عرضه می‌شود. تشویق و تحریص بر عریان‌گرایی نیز به همین جهت است. با این حال و برخلاف ادعای اولیهٔ غرب، آزادی جنسی و بی‌بند و باری جنسی در غرب موجب نشده است، شهوتِ بشری که غریزی و طبیعی است از جوشش بیفتد و زن‌آزاری نیز در طول صد سال و دویست سال گذشته افزایش پیدا کرده است. در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین مشکلات دنیای غرب، متلاشی شدن خانواده‌ها و افزایش فرزندان بی‌هویت است که ناشی از بی‌هویتی زن و مرد غربی است.[1] امروز هم در غرب وقتی زنی با مردی ازدواج می‌کند و به خانهٔ شوهر می‌رود، حتّی نام خانوادگی او عوض می‌شود و نام خانوادگی مرد را بر خود می‌گذارد که [این عمل] نشانهٔ همان فرهنگ قدیمی غربی است که مرد سرور زن است، ولی در کشور ما زن هویّت خانوادگی خودش را بعد از ازدواج هم حفظ می‌کند[2،3]

زن در هویت اسلامی

زن در هویت اسلامی که هویتی مبتنی بر حقیقت وجودی و فطری او است، در عین رشد علمی، شخصیتی و اخلاقی، سیاسی؛ زن باقی می‌ماند. زن بودن، برای زن یک نقطهٔ امتیاز و افتخار است و برخلاف هویت غربی، دور کردن زن از محیط، خصوصیات و اخلاق زنانه مانند خانه‌داری، فرزندداری و شوهرداری افتخاری محسوب نمی‌شود. اسلام با نظر کرامت به زن نگاه می‌کند. همهٔ خصوصیات انسانی میان زن و مرد مشترک است.[4]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۰۴/۲۱.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۰۷/۳۰.
۳. رزمجویی، هادی، مقاله «هویت»، اندیشه نامه انقلاب اسلامی.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۰۴/۲۱.

در هویت اسلامی نقش زن در خانواده، نقشی بی‌بدیل است[1]، خانواده در تشکیل و ادامه، قائم به وجود زن است. زن عضو اصلی و رکن خانواده بوده و خانواده برای حفظ خود، شدیداً نیازمند خدمات اوست؛[2] از طرفی خانواده، مهم‌ترین میدان و فرصت برای بروز قابلیت‌های پنهان اوست و اگر امروز جهان در حفظ خانواده ناتوان است، به خاطر آن است که زن، وظیفه خود را در حفظ آن از یاد برده است؛[3] لذا خانواده باید محیطی امن همراه با عزت و آرامش برای زن باشد تا او بتواند وظائف خود را در آن ایفا کند[4،5]

زن در نگاه انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، یکی از مسائلی که به شکلی جدی مورد بحث و توجه افکار عمومی ایران و جهان قرار گرفت موضوعِ «زن» و نقش آن در سبک زندگی بود. زنان مسلمان در انقلاب و دفاع مقدس نشان دادند زن می تواند، عفیف، محجبه و شریف بوده و در عین حال، در متن و مرکز باشد. می‌توان سنگر خانواده را پاکیزه نگاه داشت و در عرصهٔ سیاسی و اجتماعی نیز، سنگرسازی‌های جدید کرد و فتوحات بزرگ به ارمغان آورد.[6]

پیامبر اسلام ﷺ یکی از شاخصه‌های ارزیابی کرامت هر مرد را نوع برخورد محترمانه با زنان می‌دانند.[7] برنامه‌ریزی نظام جمهوری اسلامی برای تکریم زنان در دو حوزهٔ مختلفِ رفتار خود زنان و رفتار با زنان، تحقق می‌یابد که هر دو باید احترام‌آمیز، مملو از محبت، نجابت و عفت باشد.[8]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰؛ ۱۳۸۴/۵/۵.
۳. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۱۸۹/۱۹.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۷/۳۰.
۵. رزمجویی، هادی، مقاله «هویت»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۱۲/۱۶.
۷. ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی (الشیخ الصدوق)، کتاب من لا یحضره الفقیه، ۴۴۳/۳.
۸. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۲/۱۱.

امام خمینی ﷺ با قیام و رهنمودهایش، همه؛ به ویژه زنان را زنده کرد و باعث شد با نوع تکریم، ارزش‌گذاری و بینش او، زنان بتوانند حقیقت شخصیت خود را یافته و نقش بزرگ تاریخی‌شان را ایفا کنند. او زن را به یك جهش عظیم و بی‌سابقه واداشت و آن‌چنان اثر عمیق در فرهنگ غالب آن‌ها گذاشت که کمتر قسمتی از زندگی زن بود که از این تحول، تأثیر نپذیرفته باشد.[1] امام خمینی ﷺ زنان را پرورش دهنده زنان و مردان شایسته می‌خواندند و جمله معروف‌شان این بود که از دامن زن مرد به معراج می‌رود.[2،3]

راهبردِ جریان فرهنگیِ انقلاب اسلامی

دشمن راهبردِ خود را بر تغییرِ سبکِ زندگی با هدفِ تغییر باورها متمرکز کرده است. این راهبرد البته از پشتوانهٔ نظری برخوردار است و آن این‌که «واقعیت‌های زندگی، در فکر انسان اثر می‌گذارد؛ رفتار روزانه در دل و روح انسان اثر می‌گذارد - هم روح خود انسان، هم روح مخاطبان و معاشران انسان - این‌ها می‌خواهند این [سبک زندگی] را تغییر بدهند».[4] راهِ مقابله با این تهاجم نیز از ترویجِ سبکِ زندگیِ دینی و تعمیق و گسترش آن در متن جامعه می‌گذرد. علمای دینی در حوزهٔ تربیت نیز بر همین شیوه تأکید دارند. انسان موجودی است که نیازمند تربیتِ عقل، نفس، قلب و آداب ظاهریِ خود است. در این میان انسان اگر بخواهد عقل و نفسِ خود را تربیت کند، ابتدا باید از ادب ظاهری شروع کند. ادب ظاهری، اثرِ تربیتی خود را در نفس و قلبِ انسان خواهد گذاشت.[5] همچنان که رهبر انقلاب در توصیهٔ هفتم بیانیه هم تأکید کردند و قبلاً در دیدار دانشجویان هم خطاب

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۰/۲۶، ۱۳۶۷/۷/۳۰، ۱۳۷۰/۶/۲۵.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۴۱/۷.
۳. بهزادپور، سیمین‌دخت، مقاله «زن»، اندیشه نامه انقلاب اسلامی.
۴. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۱۰/۱۴.
۵. تهرانی، مجتبی ادب الهی(تربیّت مربی)، ۷۷.

به جوانانِ دانشجو گفته بودند،[1] مسؤولیتِ اصلیِ این جهاد، بر عهده جوانان است. جوانان به مثابه پیشرانِ حرکتِ انقلاب، اگر خود به رعایتِ سبکِ زندگیِ دینی ملتزم باشند، جامعه را هم دنبال خود حرکت خواهند داد. تأکید حضرت آیت‌الله خامنه‌ای(مدظله العالی) بر مظاهرِ دینی در میانِ جوانان همچون اعتکاف، رونق یافتن فضاهای دینی، اردوهای جهادی، صحنه‌های عبادت، پیاده‌روی‌های زیارت اربعین و... اهمیت همین مطلب را می‌رساند.[2]

شرط تحقق سبک زندگی اسلامی-ایرانی

شرط در تحقق سبک زندگی اسلامی - ایرانی و شکل‌گیری و تقویت هویت اسلامی - ایرانی عدم تقلید است. تقلید از غرب و سبک زندگی غربی برای کشورهایی که این تقلید را برای خود روا دانستند و عمل کردند - حتی برای کشورهای مقلدی که به‌ظاهر به صنعتی و ثروتی رسیده‌اند - جز ضرر و فاجعه به بار نیاورده است. علت این است که فرهنگ غرب، فرهنگ مهاجم و فرهنگ نابودکنندهٔ دیگر فرهنگ‌ها است؛ هر جا غربی‌ها وارد شدند، فرهنگ‌های بومی را نابود کرده و بنیان‌های اساسیِ اجتماعی را از بین بردند و تا آنجایی که توانستند، تاریخ، زبان و خط ملت‌ها را تغییر دادند.[3،4]

نمودار اجمالی بیانیه‌ی گام دوم

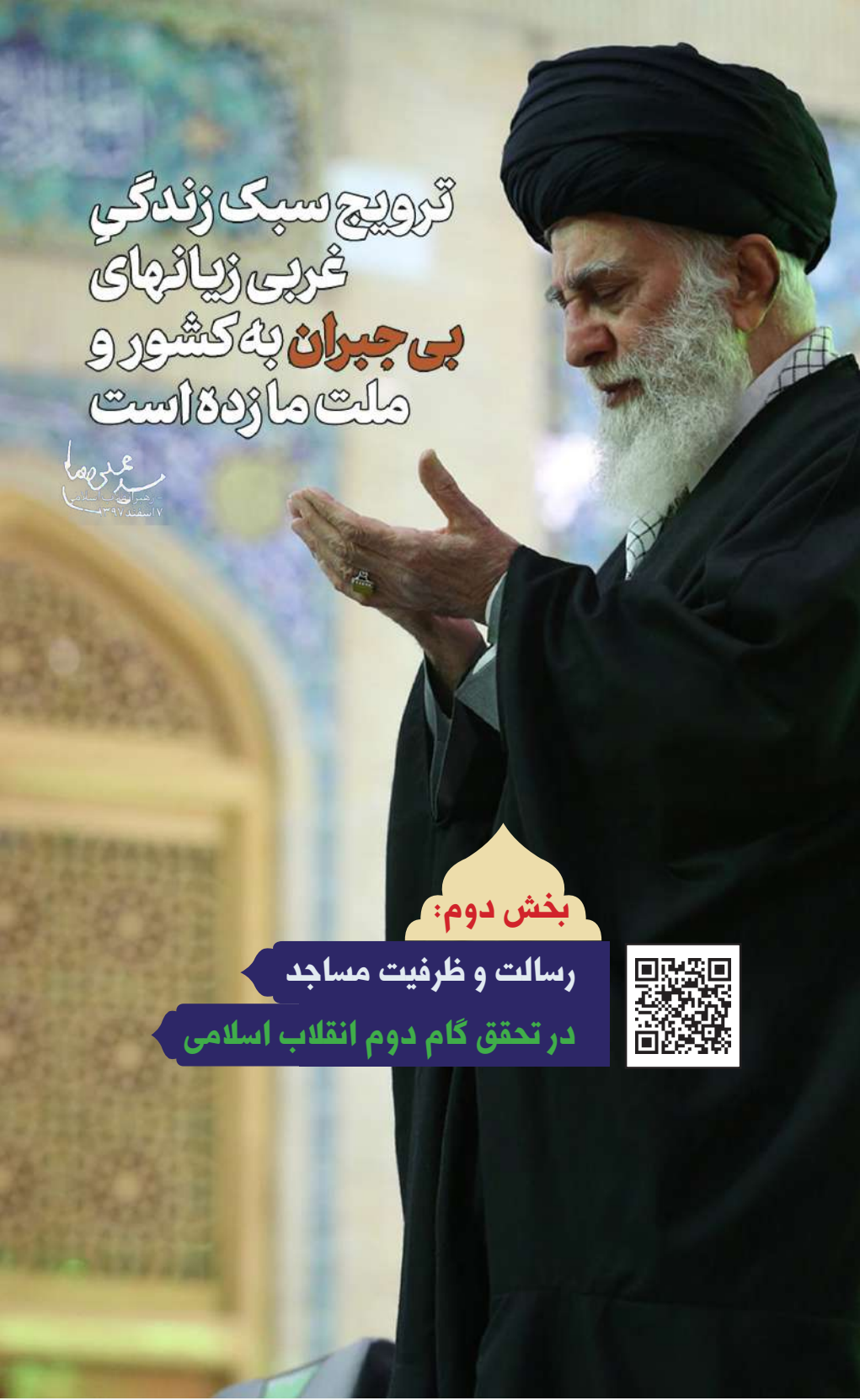
۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷.
۲. طیاری نژاد، رامین، کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، مقاله «بررسی بند هفتم توصیه‌های رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب با موضوع سبک زندگی اسلامی ایرانی» KHAMENEI.IR
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام،۴۳۴/۲۱.
۴. رزمجویی، هادی، مقاله «هویت»، اندیشه نامه انقلاب اسلامی.

خلاصه درس

آخرین توصیه مقام معظم رهبری درباره سبک زندگی است. آنچه که در این سخن کوتاه معظم‌له درباره سبک زندگی مطرح شده است، اهمیت پرداختن به سبک زندگی و اشاره به تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران اسلامی است که است که زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملّت زده است، لذا از جوانان می‌خواهند با آن مقابله کنند. ایشان لازمه مقابله با سبک زندگی غربی را جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌دانند. باطن سبک زندگی غربی، زندگی مادیِ شهوت‌آلودِ گناه‌آلودِ هویت‌زدا و ضد معنویت است که هویت انسان‌ها را تغییر می‌دهد و هویت غربی را جایگزین هویت اسلامی- ایرانی می‌کند. شرط اول در تحقق سبک زندگی اسلامی - ایرانی و شکل‌گیری و تقویت هویت اسلامی – ایرانی، عدم تقلید است. زن مهم‌ترین ابزار غرب در ترویج سبک زندگی غربی است، لذا باید در جامعه اسلامی به تقویت هویت زن پرداخت. بازیابی هویت زن مسلمان باعث ساخت هویت خانواده و به تبع آن جامعه می‌شود.

پرسش ها

۱. آثار زیان‌بار سبک زندگی غربی کدامند؟
۲. حقیقت سبک زندگی غربی چیست؟
۳. شرط تحقق سبک زندگی اسلامی- ایرانی چه می باشد؟
۴. مهم‌ترین ابزار غرب برای ترویج سبک زندگی غربی چیست؟
۵. نگاه اسلام و انقلاب اسلامی را به هویت زن تشریح کنید.

بخش دوم:

رسالت و ظرفیت مساجد
در تحقق گام دوم انقلاب اسلامی

درس یازدهم

جایگاه و خدمات مساجد در اسلام و انقلاب اسلامی

مساجد کشور گسترده‌ترین زنجیره و مجموعه ارتباطی نظام اسلامی با مردم در تمام محلات و مناطق شهرها و روستاهای کشور است که در انقلاب اسلامی و تحقق گام اول آن همواره نقشِ محوری تحولات را برعهده داشته است که در گام دوم نیز می‌تواند نقش پیشران برای بُروز و ظهور و هدایت ظرفیت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، اقتصادی مردم؛ به‌ویژه جوانان را داشته باشد که در این بخش با نگاه به نقش محوری مساجد در شکل‌گیری انقلاب اسلامی به بررسی رسالت و ظرفیت مساجد در گام دوم انقلاب اسلامی و الزامات تحقق مفاد بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی خواهیم پرداخت.[1]

جایگاه و کارکردهای مسجد در اسلام

اولین نقطه‌ای که خداوند زمین را از آنجا گستراند و «دحو الارض» از آنجا شروع شد کعبه بوده است؛ چنانکه امام صادق علیه‌السلام دراین‌باره

۱. محتوای درس یازدهم تا چهاردهم اقتباسی است از مقاله «مسجد» نوشته جناب آقای جواد شفیعیان، منتشر شده در جلد اول اندیشه نامه انقلاب اسلامی با کسب اجازه از دفتر اندیشه نامه انقلاب اسلامی و مقاله «رسالت و ظرفیت مساجد در تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» که در دفتر مطالعات، پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی مرکز رسیدگی به امور مساجد، تدوین شده است.

می‌فرماید: «خَلَقَهُ اللهُ قَبلَ دَحوِ الأَرضِ بِأَلفَی عامٍ»[1]؛ (خداوند، آن را دو هزار سال پیش از دَحْوُ الأرض[2] آفریده است).

از کعبه با محیط اطراف آن در قرآن در موارد متعدد با عنوان مسجدالحرام یاد شده است[3] و دربارهٔ حرمت و ثواب نماز خواندن در آن از امام صادق ﷺ آمده است: «مَكَّةُ حَرَمُ اللهِ و حَرَمُ رَسولِهِ و حَرَمُ أميرِالمُؤمِنينَ عليهما السّلام، الصَّلاةُ فيها بِمِائَةِ أَلفِ صَلاةٍ و الدِّرهَمُ فيها بِمِائَةِ أَلفِ دِرهَمٍ؛ و المَدينَةُ حَرَمُ اللهِ و حَرَمُ رَسولِهِ و حَرَمُ أميرِالمُؤمِنينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيهِما، الصَّلاةُ فيها بِعَشرَةِ آلافِ صَلاةٍ و الدِّرهَمُ فيها بِعَشرَةِ آلافِ دِرهَمٍ؛ و الكوفَةُ حَرَمُ اللهِ و حَرَمُ رَسولِهِ و حَرَمُ أميرِالمُؤمِنينَ عليهما السّلام، الصَّلاةُ فيها بِأَلفِ صَلاةٍ و الدِّرهَمُ فيها بِأَلفِ دِرهَمٍ»؛[4] (مکّه، حرم خدا و حرم پیامبر و حرم امیر مؤمنان است. نماز در آن، صد هزار نماز است و یك درهم انفاق در آن، برابر با صد هزار درهم است. مدینه نیز حرم خدا و حرم پیامبر خدا و حرم امیر مؤمنان است. نماز در آن، ده هزار برابر و یك درهم انفاق در آن، ده هزار درهم است. کوفه هم حرم خدا و حرم پیامبر خدا و حرم امیر مؤمنان است. نماز در آن، همچون هزار نماز است و یك درهم انفاق در آن، برابر هزار درهم است).

پس از هجرت رسول خدا ﷺ، یکی از نخستین اقدامات آن حضرت تأسیس این پایگاه در منطقه قبا و سپس در یثرب (مدینه) بوده است.[5] مسجد قبا محل برگزاری اولین نماز جمعه مسلمانان بوده است.[6]

توجه گسترده به مسائل مرتبط با مسجد در روایات اسلامی حاکی از اهمیت آن در اسلام است؛ به‌گونه‌ای که در کتب روایی، هزاران حدیث در این باره آمده است و در آن‌ها به اموری چون فضیلت مسجد[7]، بنا و

۱. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۱۹۸/۴.
۲. روز گسترده شدن و سفت شدن زمین از زیر کعبه، روز ۲۵ ذی قعده.
۳. بقره: ۱۴۴، ۱۴۹، ۱۹۱، ۱۹۶، ۲۱۷؛ مائده: ۲؛ فتح: ۲۵، ۲۷.
۴. ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی (الشیخ الصدوق)، کتاب من لا یحضره الفقیه، ۲۲۸/۱.
۵. ر.ک: ابن هشام، عبدالملک حمیری، السیرة النبویة، ۳۴۲/۴-۳۴۳.
۶. ر.ک: مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۳۰۰/۲۷؛ مکارم شیرازی، ناصر و دیگران، تفسیر نمونه، ۱۳۱/۲۴.
۷. ر.ک: ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی (الشیخ الصدوق)، کتاب من لا یحضره الفقیه، ۲۴۰/۱-۲۳۶ «بَابُ فَضْلِ الْمَسَاجِدِ وَ حُرْمَتِهَا وَ ثَوَابِ مَنْ صَلَّى فِيهَا».

احداث آن[1]، احکام و آداب مرتبط با مسجد[2] پرداخته شده است.

از جمله در این احادیث آمده است که خداوند مساجد را خانهٔ خود دانسته است؛ چنانکه از رسول الله ﷺ نقل شده است که فرمودند: «قالَ اللهُ تَبارَكَ و تَعالى: ألا إنَّ بُيوتى فِى الأَرضِ المَساجِدُ، تُضىءُ لِأَهلِ السَّماءِ كَما تُضىءُ النُّجومُ لِاهلِ الأَرضِ»؛[3] (خداوند تبارك و تعالی فرمود: آگاه باشید که خانه‌های من در زمین، مساجدند که به‌سانِ درخشش ستارگان برای اهل زمین، بر آسمانیان، نورافشانی می‌کنند).

و دربارهٔ گرامی‌داشت واردشدگان در مساجد آمده است: «إنَّ بُيوتَ اللهِ فِى الأَرضِ المَساجِدُ، و إنَّ حَقّا عَلَى اللهِ أن يُكرِمَ مَن زارَهُ فيها»[4]؛ (همانا خانه‌های خدا در زمین، مساجدند. بر خداست تا کسی را که در آن خانه‌ها دیدارش کند، گرامی بدارد).

لذا همواره به دوست داشتن مساجد سفارش شده و در این باره از پیامبر خدا ﷺ نقل شده است که فرموده‌اند: «مَن أحَبَّ القُرآنَ فَليُحِبَّ المَساجِدَ، فَإنَّها أفنِيَةُ اللهِ و أنِيَتُهُ، أذِنَ فى رَفعِها و بارَكَ فيها، مَيمونَةٌ مَيمونٌ أهلُها، مُزَيَّنَةٌ مُزَيَّنٌ أهلُها، مَحفوظَةٌ مَحفوظٌ أهلُها، هُم فى صَلاتِهِم وَ اللهُ فى حَوائِجِهِم، هُم فى مَساجِدِهِم وَ اللهُ مِن وَرائِهِم»؛[5] (هر کس قرآن را دوست دارد، مسجدها را نیز دوست بدارد؛ زیرا مساجد، آستان‌های خدا و بناهای او [جهت بار یافتن به پیشگاهش] هستند. برافراشتن‌شان را رخصت داده و مبارك‌شان گردانده است. مسجدها، خود و اهل‌شان با برکت‌اند، خود و اهل‌شان آراسته‌اند و نیز آن‌ها و اهل‌شان در امان‌اند. مسجدیان در پیِ نماز خویش‌اند و خداوند، در پیِ [بر آوردن] نیازشان. آنان در مسجدهای‌شان‌اند و خداوند، پشتیبان‌شان است).

۱. ر.ک: کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۳۶۸/۳.
۲. ر.ک: کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی،۴۸۹/۳-۴۹۵.
۳. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ۸۴ /۹۲/۱۴.
۴. الهندی، علی المتقی بن حسام الدین، کنز العمّال فی سنن الأقوال و الأفعال، ۵۸۰/۷ /۲۰۳۴۷.
۵. محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ۳۷۶۶/۳۵۵/۳.

پیامبر اکرم ﷺ با اشاره به آیه ۱۸ سوره توبه مساجد را خانه خداترسان و پرهیزکاران معرفی نموده و راحتی و آسایش و جواز عبور از صراط را برای کسانی دانسته‌اند که مسجد را خانه خود قرار دهند: «الْمَسَاجِدُ بُيُوتُ الْمُتَّقِينَ وَ مَنْ كَانَتِ الْمَسَاجِدُ بَيْتَهُ ضَمِنَ اللهُ لَهُ بِالرَّوْحِ وَ الرَّاحَةِ وَ الْجَوَازِ عَلَى الصِّرَاطِ...» ؛[1] (مساجد خانه پرهیزکاران است و کسی که مساجد خانه او باشند، خداوند راحتی و آسایش و جواز عبور از صراط را برای او ضمانت می‌کند).

کارکرد عبادی: در اندیشه اسلام، مسجد کانون اجتماع و محل تجمع مردم بر محور ذکر و دعا و توجه به خدای متعال بوده و اجتماع مسلمانان در آن بر محور نماز شکل گرفته است.

کارکرد فرهنگی - اجتماعی: مساجد در اسلام برخلاف دیگر عبادتگاه‌ها که صرفا کارکرد عبادی دارند و در آنها سایر امور فرهنگی، اجتماعی و مورد نیاز جامعه مورد توجه قرار ندارد؛ دارای کارکردی فرهنگی و اجتماعی است.

مسجد در صدر اسلام و نقطه آغاز ولادت خود از سوی پیامبر محل طرح مسائل مختلف و مشورت با مسلمانان و یا بسیج نیرو و امکانات و حتی محلی برای طرح مسائل فکری و اندیشه‌ای نحله‌های مختلف و تعلیم و تعلم بود.[2]

کارکرد علمی: در گزارش‌های تاریخی، مسجدالحرام در سال‌های نخستین بعثت، پایگاهی برای گردآوری یاران پیامبر ﷺ و آموزش ایشان و محلی برای گفتگو و مناظره با سران قریش[3] و همچنین مکانی مناسب برای حضور پیامبر ﷺ و اقامه نماز و قرائت قرآن بود تا مراجعه‌کنندگان به مسجدالحرام را با آیین جدید آشنا سازد.[4] ازاین‌رو مسجد را در زمره نخستین پایگاه‌های علمی دانسته‌اند که در کنار مراکز دیگر مورد استفاده علمای بزرگ بوده است. همچنین مسجد پیامبر در یثرب محل سخنرانی

۱. محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ۳۶۲/۳.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱
۳. ر.ک: طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، ۲۹/۱.
۴. جعفریان، رسول، تاریخ سیاسی اسلام، سیره رسول خدا ﷺ، ۲۸۶.

رسول خدا و گفتگوهای علمی ایشان با مسلمانان و به عبارتی محل تبلیغ، تبیین و نشر معارف و آموزه‌های اسلامی معرفی شده است.[1]

کارکرد سیاسی: مساجد در دوره‌های مختلف و با توجه به وقایع تاریخی و سیاسیِ پیش‌آمده، هر از گاهی گوشه‌ای از کارکردهای اولیه خود را عهده‌دار شده‌اند؛ مانند برخی خیزش‌ها و حرکت‌های صد سال اخیر در ایران که مسجد در آن نقش مؤثر اما ناپایدار داشت؛ اما قیام مشروطه و در پی آن انقلاب اسلامی ایران را می‌توان نمونه‌ای کامل از رجعت مسجد به کارکردهای اولیه دانست[2].

در گفتمان انقلاب اسلامی، بر اساس پیشینه مسجد در تاریخ اسلام، مساجد ستادهای اسلام و پایگاه‌های مهمی در دین‌داری و حرکت مردم در جهت دین تلقی می‌شوند.[3] همچنین مساجد دژهای محکم اسلام و سنگرهایی الهی و اسلامی است[4] که سرنوشت اسلام در آن رقم می‌خورد[5]؛ لذا امام خمینی رحمه‌الله در بیانی خطاب به ملت، روشنفکران و حقوق‌دانان تأکید می‌کنند که مسجد را حفظ کنند تا مملکت نجات پیدا کند.[6] احیای مسجد یکی از غایات انقلاب بوده[7] و اساساً یکی از اهداف انقلاب اسلامی آن بود که مسجد درست شود.[8] ترس رژیم طاغوت از مساجد[9] و صدمه‌ای که از ناحیه مسجد بر دشمنان اسلام وارد گردید[10] نیز از وجوه دیگری است که اهمیت مسجد را می‌نمایاند.

۱. کتانی، عبدالحی، نظام الحکومة النبویة المسمی التراتیب الاداریة، ۶۷/۱-۶۸؛ مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۳۸۶/۱۴؛ ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۶/۱۰-۱۷.
۲. شریف‌پور، رضا، مسجد و انقلاب اسلامی، ۴۳-۴۴.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۱/۱۲-۳۹۲؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۳۸/۹.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۷/۹-۳۹۸.
۶. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۶۰/۸.
۷. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵/۱۳-۱۶.
۸. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵/۱۳؛ ۱۴/۱۵.
۹. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۵۳۸/۹.
۱۰. امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۱/۱۲-۳۹۲.

نقش و خدمات مسجد در تحقق گام اول انقلاب اسلامی

مسجد در طول تاریخ منشأ آثار بزرگ و نهضت‌ها و حرکت‌های اسلامی بزرگ بوده است.[1] مطالعه تاریخ معاصر ایران و سایر کشورهای اسلامی نیز نشان می‌دهد که مساجد به‌عنوان مرکز و پایگاه دینی و فرهنگی، نقش بسیاری در ایجاد هسته‌های اولیه نهضت‌ها و جهت‌دهی به حرکت‌ها و جریانات مردمی داشته‌اند.[2] علت این امر جایگاه مسجد در اسلام است به‌طوری‌که اسلام با استفاده از سنگر مسجد و اجتماع در آن، امور اسلام را به‌پیش می‌بَرد.[3]

مسجد در اسلام همیشه مرکز جنبش‌ها و حرکت‌های اسلامی بوده است؛ پیوسته تبلیغات اسلامی از مسجد شروع می‌شد و حرکت قوای اسلامی برای سرکوبی کفار از مسجد بوده است. مسجد در صدر اسلام مرکز حرکات و مرکز جنبش‌ها بوده است، لذا علما و اهل مسجد باید از سنت نبوی پیروی کنند و مساجد را پایگاهی برای تبلیغ اسلام و قطع ایادی شرک و کفر و تأیید مستضعفین در مقابل مستکبرین قرار دهند.[4]

نقش مسجد در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب

پس از این دوران و در جریان انقلاب اسلامی ایران نیز، مساجد به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر و مهم در ایجاد و شکل‌گیری نهضت اسلامی و زمینه‌ساز گسترش، تعمیق و تثبیت این جریانات و تحولات انسانی بوده و در شکل‌دهی مبارزه علیه ظلم و استبداد نظام شاهنشاهی بسیار کارآمد بوده‌اند.[5]

فریاد بلند و روشنگری تاریخی امام خمینی رحمه‌الله علیه بر علیه ظلم و فساد رژیم شاهنشاهی و حامیان استکباری آن در مسجد اعظم قم و در

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۲. ر.ک: شریف‌پور، رضا، مسجد و انقلاب اسلامی، ۸۳-۱۰۶؛ ولایتی، علی‌اکبر، تاریخ معاصر ایران، ۲۸-۴۴.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۵۵/۱۷.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۶۵/۷.
۵. ر.ک: شریف‌پور، رضا، مسجد و انقلاب اسلامی، ۸۳.

مدرسه فیضیه در سال‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۴۱[۱] شروع نهضت عظیم انقلاب بود، ازاین‌رو نقطه آغاز این نهضت بزرگ و عامل پیش‌برنده آن مسجد بوده[۲] و شروع انقلاب اسلامی ایران نیز از مساجد بوده[۳] که ناشی از اقبال مردم به مساجد است.[۴]

در پی این اقبال، مسجد به محلی برای روشنگری نسبت به توطئه‌های رژیم طاغوت علیه ملت تبدیل شد[۵] و روش سرسختانه‌ای که امام خمینی در مخالفت با شاه تعقیب می‌کرد به علمای مخالف در داخل ایران روحیه شجاعت می‌بخشید. لذا بیشتر سخنرانی‌هایی که عمدتاً در مساجد برگزار می‌شد به‌طور روزافزونی رنگ مخالفت و خصومت با شاه به خود گرفت؛[۶] و همچنین با سوق دادن مردم و علما به سمت مسجد و حضور و روشنگری در آن از وقوع انحراف در نهضت پیشگیری و در عمل، نهضت هدایت گردید.[۷] بر این اساس مساجد عامل برانگیختن مردم به قیام بوده و این امر زمینه‌ساز شکل‌گیری توطئه‌های رژیم و دشمنان ملت علیه مسجد شد.[۸] ازاین‌رو دشمنان از مساجد صدمه دیده و از آن خوف داشتند.[۹]

نقش مسجد در تداوم انقلاب

مساجد از همان روزهای آغازین انقلاب، پایگاهی برای مقابله با تهدیدهای دشمنان به شمار آمده و فعالیت‌های مؤثری در حفظ امنیت و مدیریت نابسامانی‌ها داشته است.[۱۰] از ابتکارات مهم رهبر کبیر انقلاب در همان روزهای اول انقلاب و حتی پیش از اعلام پیروزی انقلاب، این بود که مسجد را مرکز تشکل و رسیدگی به امور قرار داد؛ چرا که در آن

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۸۷/۱، ۹۱-۹۳.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۶۰/۸؛ ۲۳۸/۹.
۳. ر.ک: مطهری، مرتضی مجموعه آثار، ۳۶۳/۲۴؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۸۵/۲.
۶. کدی، نیکی آر، ریشه های انقلاب در ایران، ۴۱۲-۴۱۳.
۷. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۲۹/۶؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۸. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۹/۱۳.
۹. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۱/۱۲-۳۹۲؛ ۳۶۱/۱۳-۳۶۲
۱۰. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۳۱/۶.

زمان با توجه به نابسامانی‌های به وجود آمده، وجود یک مرکز تشکل و هسته مرکزی، امری کاملاً ضروری بود. با محور قرار دادن مسجد یک سازمان‌دهی عظیم مسجدی با عنوان کمیته‌های انقلاب اسلامی شکل گرفت که مدت‌ها همه کارهای انقلاب و کشور به‌وسیله آن انجام می‌گرفت.[1] علاوه‌بر این برخی از فعالیت‌ها همچون ارائه شناخت و جهان‌بینی دینی و اسلامی به مردم و ارتقای آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی آنان که از دوران انقلاب آغاز شده بود، امتداد یافت و برخی دیگر از فعالیت‌ها همچون ایجاد ارتباطات اجتماعی میان افراد جامعه، ایجاد و ارتقای سطح همبستگی و تعاون میان مردم، تشکیل نهاد تعیین شایستگی مکتبی و تخصصی جهت گزینش افراد برجسته و کارا برای انجام امور سیاسی - اجتماعی کشور و مشارکت در مدیریت، نظارت و سازمان‌دهی نیروهای داوطلب و نظارت بر تأمین تدارکات نظامی برای آنان قوت بیشتری یافت.[2] همچنین مسجد در تمام دوران قبل و پس از پیروزی انقلاب محلی برای حمایت و پشتیبانی روحی، عاطفی و حتی اقتصادی از خانواده‌هایی بود که از رژیم ستم‌شاهی در قبل از انقلاب و سایر دشمنان پس از پیروزی انقلاب دچار آسیب شده بودند.[3]

در گفتمان انقلاب، با تأکید بسیار بر صدماتی که بر دشمن از ناحیه مسجد وارد شده، به توطئه‌های دشمنان در ایجاد انحراف در مساجد اشاره شده و به سعی آن‌ها برای خلوت نمودن مساجد گوشزد شده است.[4]

از برجسته‌ترین نمونه‌های کارکرد مسجد در حفظ و تداوم انقلاب اسلامی، نقش مساجد در سال‌های دفاع مقدس بوده است.[5] به‌علاوه امروزه مساجد در صورت عملکرد صحیح مبتنی بر ویژگی‌های مسجد تراز اسلامی و همچنین دوری از آسیب‌هایی که پیش‌تر بیان شد می‌توانند علاوه بر حفظ و تداوم انقلاب، زمینه‌های شکوفایی را نیز در عرصه‌های متعدد فرهنگی، علمی، سیاسی و اجتماعی فراهم نمایند.

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱.
۲. ر.ک: شریف‌پور، رضا، مسجد و انقلاب اسلامی، ۶۶.
۳. همان.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۶۱/۱۳-۳۶۲، ۳۶۵.
۵. ر.ک: شریف‌پور، رضا، مسجد و انقلاب اسلامی، ۸۳.

خلاصه درس

در اندیشه اسلام، مسجد کانون اجتماع و محل تجمع مردم بر محور ذکر و دعا و توجه به خدای متعال بوده. مسجد در زمره نخستین پایگاه‌های علمی و اجتماعی قرار گرفته که در کنار مراکز دیگر مورد استفاده علمای بزرگ بوده است. همچنین مساجد دژهای محکم اسلام و سنگرهایی الهی و اسلامی است که سرنوشت اسلام در آن رقم می‌خورد.

در جریان انقلاب اسلامی ایران، مساجد به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر و مهم در ایجاد و شکل‌گیری نهضت اسلامی و زمینه‌ساز گسترش، تعمیق و تثبیت این جریانات و تحولات انسانی بوده و در شکل‌دهی مبارزه علیه ظلم و استبداد نظام شاهنشاهی بسیار کارآمد بوده‌اند. فریاد بلند و روشنگری تاریخی امام خمینی ﷺ بر علیه ظلم و فساد رژیم شاهنشاهی و حامیان استکباری آن در مسجد اعظم قم و در مدرسه فیضیه در سال‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۴۱ شروع نهضت عظیم انقلاب بود، ازاین‌رو نقطه آغاز این نهضت بزرگ و عامل پیش‌برنده آن مسجد بوده و شروع انقلاب اسلامی ایران نیز از مساجد بوده که ناشی از اقبال مردم به مساجد است.

همچنین مساجد از همان روزهای آغازین انقلاب پایگاهی برای مقابله با تهدیدهای دشمنان به شمار آمده و فعالیت‌های مؤثری در حفظ امنیت و مدیریت نابسامانی‌ها داشته است. از ابتکارات مهم رهبر کبیر انقلاب در همان روزهای اول انقلاب و حتی پیش از اعلام پیروزی انقلاب، این بود که مسجد را مرکز تشکل و رسیدگی به امور قرار داد؛ چرا که در آن زمان با توجه به نابسامانی‌های به وجود آمده، وجود یک مرکز تشکل و هسته مرکزی، امری کاملاً ضروری بود. با محور قرار دادن مسجد یک سازمان‌دهی عظیم مسجدی با عنوان کمیته‌های انقلاب اسلامی شکل گرفت که مدت‌ها همه کارهای انقلاب و کشور به‌وسیله آن انجام می‌گرفت.

از برجسته‌ترین نمونه‌های کارکرد مسجد در حفظ و تداوم انقلاب اسلامی نقش مساجد در سال‌های دفاع مقدس بوده است. به‌علاوه امروزه مساجد در صورت عملکرد صحیحِ مبتنی بر ویژگی‌های مسجد تراز اسلامی و همچنین دوری از آسیب‌هایی که پیش‌تر بیان شد می‌توانند علاوه بر حفظ و تداوم انقلاب، زمینه‌های شکوفایی را نیز در عرصه‌های متعدد فرهنگی، علمی، سیاسی و اجتماعی فراهم نمایند.

پرسش‌ها

۱. جایگاه مسجد در اسلام را تشریح نمایید.
۲. کارکردهای مسجد در اسلام را بیان کنید.
۳. نقش مساجد در پیروزی انقلاب اسلامی را تبیین کنید.
۴. مساجد در تداوم انقلاب چه نقشی داشته‌اند؟

دفتر مطالعات پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی

درس دوازدهم

کارکرد و رسالت مسجد در تحقق بیانیهٔ گام دوم

در گام دوم انقلاب اسلامی مساجد به دلیل محوریت در همه‌ی امور فرهنگی - اجتماعی و سیاسی و اقتصادی، دارای رسالت و ظرفیت برای تحقق گام دوم انقلاب اسلامی و مفاد بیانیه گام دوم است که این مهم توجه کارگزاران نظام اسلامی در حمایت از کارکردها و ظرفیت‌های مساجد و امامان جماعت در انجام رسالت مساجد در این زمینه را می‌طلبد. مهم‌ترین کارکردها و رسالت مساجد در زمینه توصیه‌های هفت‌گانه بیان شده توسط مقام معظم رهبری عبارتند از:

۱. در حوزهٔ علم و پژوهش

اولین توصیه مقام معظم رهبری به‌ویژه نسبت به جوانان، علم و پژوهش است و این نشان از درجه اهمیت این موضوع دارد که مسجد می‌تواند نقش مهمی را در زمینه‌سازی، تشویق و تهییج ایفا نموده و مکانی برای تعلیم و تربیت در نظام اسلامی باشد؛ چنانکه در صدر اسلام و نقطه به‌وجود آمدن مکانی با عنوان مسجد از سوی پیامبر، محل طرح مسائل فکری و اندیشه‌ای نحله‌های مختلف و تعلیم و تعلم

بود.[1] پیامبر خدا ﷺ می‌فرمایند: «كُلُّ جُلوسٍ فِی المَسجِدِ لَغوٌ إلّا ثَلاثَةً: قِراءَةُ مُصَلٍّ أو ذِكرُاللهِ أو سائلٌ عَن عِلمٍ»[2]، (هر جلوسی در مسجد جز برای این سه چیز لغو و تباه است: نماز خواندن یا ذکر خدا گفتن یا فرا گرفتن علوم). به شهادت تاریخ، رسول خدا ﷺ از مسجدالحرام به معرفی، تبیین و انتشار آموزه‌های اسلامی اقدام نمود.[3] همچنین مسجد پیامبر در یثرب نیز محل ایراد خطبه رسول خدا و گفتگوهای علمی ایشان با مسلمانان و به عبارتی محل تبلیغ، تبیین و نشر معارف و آموزه‌های اسلامی معرفی شده است.[4] وجود این گونه گزارش‌های تاریخی از سیره رسول خدا ﷺ و همچنین سایر امامان شیعه علیهم‌السلام موجب شد تا در گفتمان انقلاب نیز مسجد مرکز تبلیغ[5] و تعلیم معرفی شود که همواره مورد بهره‌گیری علما بوده است.[6] به کار بردن تعابیری همچون مدرسه و دانشگاه برای مسجد و همچنین اشاره به ارزش والای تفکر در مساجد بر پایه آموزه‌هایی که از عالم و فقیه دریافت می‌شود از کارکرد علمی مسجد حکایت می‌کند.[7]

در اندیشه انقلاب اسلامی، مسجد محلی برای تبلیغ و تحصیل دین نیز معرفی شده است.[8] ازاین‌رو وجود و حضور امام جماعت عالم و واجد شرایط تعلیم در مساجد جهت حفظ جایگاه منبر و ایراد سخنرانی و همچنین پاسخگویی به سؤالات مردم مورد تأکید قرار گرفته است.[9]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱.
۲. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ۸۶/۷۷
۳. ر.ک: طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، ۲۹/۱.
۴. کتانی، عبدالحی، نظام الحکومة النبویة المسمی التراتیب الاداریة،، ۶۷/۱-۶۸؛ مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۳۸۶/۱۴.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۷/۱۰؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۶. ر.ک: مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۳۸۶/۱۴؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۷. ر.ک: مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۳۹۶/۲۴؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۸. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۷/۱۰؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۹. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۳۹۶/۲۴؛ ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۸۱/۴؛ ۵۳۸/۹-۵۳۹؛ ۱۲/۱۳-۱۳؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۰/۲۳.

بنابراین؛ بر اساس این که تعلیم و تعلم یکی از کارویژه‌هایی است که برای مسجد در نظر گرفته شده، لذا توصیه اول مقام معظم رهبری در خصوص لزوم شتاب‌دهی به تولید علم و پژوهش با ماهیت مسجد و خواست شارع و هدف او از تأسیس این مکان مطابقت دارد. با وجودی که تخصصی شدن علوم و تأسیس مدارس و دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه، کرسی‌های نظریه‌پردازی و تعلیم علوم را از مساجد خارج نمود؛ اما مساجد نقش معرفتی و علمی خود را حفظ و پس از انقلاب تقویت نمودند به‌طوری که تأسیس صدها کتابخانه عمومی در سطح مساجد و تجهیز آن با ده‌ها هزار کتاب و محتوای علمی در زمینه‌های مختلف، تشکیل هزاران حلقه علمی به‌خصوص با شرکت نوجوانان و جوانان، بنای ده‌ها سالن مطالعه، اجرای پروژه‌های مطالعاتی و پژوهشی با همکاری نخبگان و اندیشمندان فعال مسجدی و تشکیل بیش از ۲۵ هزار کانون فرهنگی و هنری و ۱۴ هزار کتابخانه زیر نظر کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد[۱] با عضویت بیش از ۲ میلیون نوجوان و جوان، همراه با سایر فعالیت‌ها، همگی نشان از جهاد علمی فراگیر در گستره مساجد کشور دارد که با توجه به توصیه اکید مقام معظم رهبری باید بر حجم کیفی و کمی آن‌ها افزوده گردد.

۲. در حوزهٔ معنویّت و اخلاق

معنویت‌خواهی و اخلاق‌مداری انسان، ریشه در فطرت او دارد. این تمایل در طول تاریخ، برخی انسان‌ها را در پی سراب‌ها کشانده و سبب سوء استفاده از حس معنویت‌خواهی بشر شده است.[۲] معنویت اسلامی معنویتی جامع و کامل است که به عالم درون و برون، به جهان غیب و شهادت، به روحانیت و جسمانیت و ظاهر و باطن به‌صورت جامع نظر می‌افکند.[۳]

۱. براتی، حسین(مدیرکل امور استان‌های ستاد عالی کانون‌های فرهنگی هنری مساجد کشور)، دی ۱۳۹۸، https://www.irna.ir/new
۲. شریفی، احمد حسین، درآمدی بر عرفان حقیقی و عرفانهای کاذب، ۳۱۳.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۶۷/۶-۴۶۸؛ مطهری، مجموعه آثار، ۲۱۶/۱۵.

معنویت در اندیشه‌ی انقلاب اسلامی، نقطه کانونی تعالی، تکامل و سیر و سلوک به‌سوی خدا به شمار می‌رود. معنویت کلید دردها است و نباید از آن غافل شد؛[1] و باید خلأ معنوی انسان، جامعه و جهان جدید را به‌وسیلهٔ آن پر کرده و بشریت را به عالم ملکوت متصل نمود.[2] با معنویت و اخلاق اسلامی است که زندگی سالم انسان‌ها شکل گرفته و رسالت خود را شناخته و بدان عمل می‌کنند و در صراط مستقیم حق حرکت کرده، از نورانیت الهی استفاده نموده تا به مراحل عالی معنویت برسند و به حاکمیت دین خدا دست یابند.[3]

به دلیل اهمیت و نقش معنویت و اخلاق در جامعه، دومین توصیه مقام معظم رهبری در بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، اشاعهٔ معنویت و اخلاق در سطح جامعه است که همواره مورد هجوم دشمنان قرار دارد؛ زیرا هر جامعه و مجموعه‌ای در دنیا که معنویت آن بیشتر است، بیشتر مورد تهاجم دشمنان است و استعمار تلاش می‌کند که روز به روز جریان مذهب و معنویت را ضعیف‌تر کرده و زندگی انسان‌ها را از اخلاق معنوی خالی‌تر کند.[4]

جریانی که همواره در مقابل این هجوم ایستادگی کرده است، روحانیون بودند که با حضور در مساجد و نماز جمعه و دیگر مراکز فرهنگی و نیز حضور در متن جامعه، معنویت و اخلاق را در جامعه گسترش داده و آن را حفظ کردند. انقلاب اسلامی اکنون نیز به آن تلاش‌ها نیازمند است.[5] بنابراین از جمله ظرفیت‌ها و کارکردهای ویژه مساجد گسترش معنویت و اخلاق است؛ زیرا در فرهنگ اسلام، مسجد «بیت الله» و خانه خداوند است[6] که در آن همواره نام خدا برده شده، کانون ایمان و تقوا، محیط پاکی و قداست، مرکز تبلور عبودیت و نیایش است.[7]

۱. امام خمینی، صحیفه امام، ۴۳۷/۵.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۸۷/۲؛ ۲۵۵/۸؛ ۳۳۶/۲۰.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۱/۱۹.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۲/۲۲.
۵. ر.ک: یت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۴/۰۴.
۶. ر.ک: حج: ۴۰؛ نور: ۳۶.
۷. ر.ک: حر عاملی، ۱۴۱۴، ۲۴۷/۵.

بر اساس کارکرد و نقش ویژه مسجد در حوزهٔ تبلیغ و تعلیم مسائل مربوط به ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی، مسجد مرکز تربیت صحیح[1] و مرکز تربیت دینی معرفی شده است.[2] بر پایه همین نقش تربیتی است که امام خمینی در توصیف برخی از ویژگی‌های حکومت اسلامی با بیان این نکته که «رژیم اسلامی افرادش از مسجد هستند»، مسجد را محل تربیت و رشد کارگزاران نظام دانسته است[3]، لذا از گذشته مرسوم بوده است که علما در مساجد حداقل هفته‌ای یک جلسه درس اخلاق برگزار می‌کردند و ضمن یادآوری روز حساب به شمارش مکارم اخلاق و معیارهای آن می‌پرداختند و امامان جماعت همواره در میان دو نماز یا هر فرصتی سعی می‌کردند نکات کلیدی از سیره و اخلاق پیامبر و ائمه هدی بیان کنند. از این رو مقام معظم رهبری با توجه به اهمیت اخلاق و معنویت در جامعه اسلامی و تأثیر آن بر جوانان، همواره از علما و روحانیون ازجمله در دیدار روحانیون و طلاب ایرانی و خارجی در صحن «مدرسهٔ فیضیهٔ قم» می‌خواهند که دروس اخلاق را برای آحاد جامعه به‌ویژه جوانان برگزار کنند.[4] بی‌شک تقویت معنویت و تقویت اخلاق و ارزش‌های فردی مانند اخلاص، ایثار، توکل و نیز ارزش‌های اجتماعی مانند خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمندان، مهم‌ترین ظرفیت‌ها و کارکردهای مساجد است که می‌بایست در گام دوم انقلاب اسلامی بیش از گذشته مورد توجه و محوریت برنامه‌های مساجد در راستای خودسازی و جامعه‌پردازی برای ایجاد تمدن بزرگ اسلامی قرار گیرد و برای آن برنامه‌ریزی کرد.

۳. در حوزهٔ اقتصاد

سومین ظرفیت و رسالت مسجد، همگام نمودن دین و زندگی است که مصادیق آن معنویت و خداپرستی در کنار تأمین زندگی شرافتمندانه

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۲/۵۰۰-۵۰۱.
۲. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۲۳/۵۲۹-۵۳۰؛ ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۸۸/۹-۸۹.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۰۹/۱۶.

است. اقتصاد اسلامی بر مبنای کسب رزق حلال ایجاد می‌شود و چهره فقر را به عنوان نماد و سپاه جهل[1] از جامعه می‌زداید. آثار مخرب اقتصاد بحران‌زده، جامعه را به ورطه سقوط می‌کشاند؛ چراکه گرانی قیمت‌ها اخلاق و رفتار مردم را بد می‌کند، امانت‌داری را از بین می‌برد و مردم مسلمان را در فشار و سختی به ستوه می‌آورد.[2]

در برخی روایات از معاملات و حساب و کتاب‌های مالی در محیط مسجد پرهیز داده شده است؛[3] اما طرح مباحث اقتصادی و بیان مکاسب محرمه و محلله نه تنها اشکالی ندارد، بلکه از وظایف مهم واعظین و علمای دین است تا مؤمنین را از احکام مکاسب و ضوابط کار و کسب در اسلام مطلع نمایند که اگر این کار به خوبی و درستی انجام گیرد، جامعه بازاریان و کسبه دین‌دار به وجود می‌آیند که خود در شکل دادن به اقتصاد اسلامی نقش بزرگی ایفا خواهند نمود، همچنان که در گذشته‌های نه چندان دور بازاریان در کلاس مکاسبی که امامان جماعت برگزار می‌نمودند حاضر می‌شدند و با اقتصاد اسلامی آشنا می‌گردیدند.

بر اساس این توصیه، اخلاق اقتصادی جایگاه مهمی دارد به طوری که توزیع عادلانه و پرهیز از اسراف به عنوان شاخص‌هایی از آن شمرده شده است که مساجد در ترویج این اخلاق نقش به‌سزایی دارند.

از سوی دیگر درون‌زایی اقتصاد کشور، مولّد شدن و دانش‌بنیان شدن آن و مردمی کردن اقتصاد از راهکارهایی است که در این توصیه، برای برون رفت از مشکلات اقتصادی بیان شده است که مساجد می‌توانند به صورت مؤثر ورود کنند به طوری که می‌توان از فضاهای فرهنگی مساجد جهت آموزش کسب و کارهای‌های خانگی و مهارت‌های اقتصادی استفاده نمود؛ در بسیاری از کشورها صنایع دستی نقش مهمی در جدول درآمدهای ارزی دارند؛ از این رو مساجد می‌توانند بخشی از

۱. ر.ک: کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۱۴/۲۳/۱.
۲. ر.ک: کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۶/۱۶۴/۵.
۳. طوسی، محمد بن حسن، ۲۶۳/۳.

ظرفیت خود را به این امر اختصاص داده و با استفاده از پتانسیل نیروهای ماهر مسجدی قدم مهمی در تقویت اقتصاد خانواده‌ها بردارند.

در حوزهٔ اقتصاد، مساجد می‌توانند با حمایت از گروه‌های جهادی و تبدیل شدن به پایگاهی برای شناسایی خانواده‌های بی‌بضاعت و رسیدگی به نیازهای آنان نقش مکمل را در حوزهٔ اقتصاد مردم ایفا کنند.

۴. در حوزهٔ عدالت و مبارزه با فساد

عدالت و عدل به معنای اعطای حق به آنچه که شایستگی آن حق را دارد است.[۱] عدالت در صدر هدف‌های اوّلیّه همه بعثت‌های الهی بوده و جایگاه رفیعی در اسلام دارد و خداوند همه را به انجام آن فرمان داده است[۲] که وجود آن در جامعه باعث گشایش در امور[۳] و آبادانی می‌شود.[۴]

در تاریخ اسلام، مسجد به‌عنوان محلی برای حل و عقد امور مسلمانان[۵] و محل قضاوت و «دکّهٔ القضاء» حاکمان برای اجرای عدالت بود است.[۶] از نگاه حداکثری به دین، مسجد صرفاً یک مکان برای عبادت به معنای نماز و قرآن خواندن نیست، بلکه پایگاهی برای احقاق حق و عدالت است.[۷]

از شروط اصلی امام جماعت عدالت است تا عدالت نه تنها در لسان که در عملکرد و نگاه امام هم لحاظ شود، بلکه از این طریق بر مأمومین تسری یافته و در جامعه نیز جاری گردد؛ از همین رو از گذشته تا کنون مساجد تریبون اصلی مبارزه با بی‌اخلاقی و ظلم و بی‌عدالتی بوده‌اند و علما همواره با بهره‌گیری از الگوی ظلم‌ستیزی سیدالشهدا علیه‌السلام

۱. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، خطبه ۳۷.
۲. نحل: ۹۰.
۳. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، خطبه ۱۵.
۴. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم، ح۳۴۰.
۵. ر.ک:امام خمینی، صحیفه امام، ۲۳۳/۱۷.
۶. ر.ک: شاذان قمی، شاذان بن جبرئیل، الایضاح، ۷۴؛ طبری امامی، محمد بن جریر، نوادر المعجزات فی مناقب الائمة الهداة، ۱۴۲۷، ۱۳۴؛ ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۶۵/۲؛ ۱۴/۱۵.
۷. ر.ک:امام خمینی، صحیفه امام، ۴۴۷/۴.

بر لزوم برخورد قاطع با ظالمین[1]، ویژه‌خواران و غاصبین بیت‌المال تأکید نموده‌اند که ضمن ارتقاء سطح مطالبه‌گری مردم از مسؤولین، موجب ترویج امر به معروف و نهی از منکر می‌گردد و احیای آن می‌تواند سلامت جامعه از انحرافات را تضمین نماید.

امامان جماعت با تکیه بر جایگاه مردمی می‌توانند با مفسدین اقتصادی و اخلاقی در محله برخورد کنند. همچنین لازم است با فساد بَیّن برخی مسؤولین خاطی در مناطق و محلات، برخورد نموده، عرصه را بر این افراد که غالباً از مواضع افکار عمومی هراس دارند تنگ نمایند و آن‌ها را از ارتکاب اعمال خلاف بازدارند که بازدارندگی یکی از خواص امر به معرف و نهی از منکر است؛ با احیای این واجب دینی جذابیت مساجد به عنوان نهادی مستقل از قوا، اما در ذیل حاکمیت اسلامی بیشتر شده و تلقی مردم نسبت به مساجد چون پناهگاه و مأمن مظلومان خواهد شد.

۵. در حوزهٔ استقلال و آزادی

کارکرد سیاسی - اجتماعی مساجد در راستای دست‌یابی به استقلال و آزادی، یکی از وسیع‌ترین و مهم‌ترین کارکردهای مسجد به شمار آمده است. استقلال کشور در همه عرصه‌ها ضامن عزت مردم و کشور است. خداوند عزت را مخصوص خود دانسته و پیامبر و مؤمنین را نیز عزیز می‌خواهد،[2] از همین رو حفظ عزت کشور که در گرو استقلال آن است وظیفه حکومت اسلامی است و این حاصل نخواهد شد مگر با تبعیت از ولیّ امر مسلمین. آزادی از بزرگ‌ترین موهبت‌های خداوند و از متعالی‌ترین ارزش‌های انسانی است.[3] بنابراین بر حکومت اسلامی واجب است که ضمن فراهم کردن آزادی‌های مشروع، از آن حفاظت و حراست نماید.

۱. طوسی، محمد بن الحسن، الأمالی، ۵۵.
۲. بقره: ۲۰۹.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۹۱/۱۲.

نگرش سکولار به مسجد که مسجد فقط محل عبادت و ذکر و دعا باشد پیشینه‌ای طولانی دارد و در میان همهٔ فرقه‌های مسلمان دیده شده و اختصاص به فرقهٔ خاصی از مسلمین ندارد؛ جز آنکه حاکمان اهل سنت را به‌طورکلی مشوق سلب کردن نقش‌های غیرعبادی مسجد دانسته‌اند.[۱]

در گفتمان انقلاب اسلامی بر اساس پیشینه مسجد در تاریخ اسلام، مساجد دژهای محکم اسلام و سنگرهای الهی و اسلامی‌اند[۲] که سرنوشت اسلام در آن رقم می‌خورد[۳] و استقلال و آزادی کشور را تأمین می‌کند؛ لذا امام خمینی در بیانی خطاب به ملت، روشنفکران و حقوق‌دانان تأکید می‌کنند که مسجد را حفظ کنند تا مملکت نجات پیدا کند.[۴]

مقام معظم رهبری نیز با توجه به نقش مساجد در حفظ استقلال و آزادی کشور و مقابله با فتنه‌انگیزی‌های فرصت‌طلبان در دیدار با بسیجان با اشاره به کمیته‌های دهه ۶۰ بسیج را متولد مساجد دانسته و از بسیجان می‌خواهند که از مساجد جدا نشده و با حضور در این کانون‌های معنوی و سیاسی در مقابله با فتنه‌ها به یاری انقلاب بپردازند.[۵] بنابراین در طول تاریخ انقلاب اسلامی، احیای مسجد یکی از غایات انقلاب بوده[۶] و اساساً یکی از اهداف انقلاب اسلامی آن بود که مسجد درست شود.[۷] ترس رژیم طاغوت از مساجد[۸] و صدمه‌ای که از ناحیه مسجد بر دشمنان اسلام وارد گردید[۹] نیز از وجوه دیگری است که اهمیت مسجد را می‌نمایاند.

۱. ر.ک: کمالی، فاطمه، سرایی، احمد، مسجد از دیدگاه فرق اسلامی (پرستشگاه در عهد سنت و تجدد)، ۱۷۲.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۳۸/۹.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۷/۹-۳۹۸.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۶۰/۸.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۹/۰۶.
۶. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵/۱۳-۱۶.
۷. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵/۱۳؛ ۱۴/۱۵.
۸. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۵۳۸/۹.
۹. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۱/۱۲-۳۹۲.

۶. در حوزهٔ عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن

از آنجا که جامعه اسلامی جامعه‌ای پویا و در حال حرکت به سمت تحقق ارزش‌های الهی است؛ همواره در ستیز با مظاهر کفر و شرک و نفاق قرار دارد که درصدد از بین بردن استقلال و آزادی آن در راستای ضربه زدن به عزت و غرور ملی آن است که باید همواره آمادگی لازم را داشته باشد.[۱]

عزت ملی سرمایه بزرگی است که فقدان آن با هیچ جایگزینی قابل جبران نیست و تحقق و استمرار آن در گرو اطاعت از ولیّ عادل است[۲] و پشتیبانی از فرامین او و مرزبندی با دشمن به عنوان یکی از شاخصه‌های اصلی «عزّت، حکمت و مصلحت» برای ایجاد ثبات سیاسی و جلوگیری از نفوذ دشمنان در جامعه اسلامی است.[۳]

از این رو از جمله وظایف نهادهای دولتی و نخبگان حوزه و دانشگاه، تلاش برای حفظ آرمان‌ها و تقویت عزت و غرور ملی است که مردم در راه رسیدن به آن بهای سنگینی داده‌اند، لذا مصالح مردم و حقوق آن‌ها اقتضا می‌کند که دولت‌ها عزت و غرور ملی را حفظ و در مردم تقویت نمایند تا احساس عزت و توانایی کنند.[۴] روحانیون در مساجد با موضع‌گیری و مرزبندی با دشمنان و حضور در صحنه‌های سیاسی و نیز روشنگری و بصیرت‌افزایی در میان مردم[۵] در حمایت از دولت‌هایی که در روابط خارجی به تقویت عزت ملی و حراست از غرور ملی مردم ایران همت می‌گمارند، نظام اسلامی را در این مسیر پرخطر یاری نمایند.[۶]

با توجه به پیشینه و نقش مسجد در حوزهٔ قیام و جهاد در طول تاریخ اسلام، مسجد در جایگاه کانون انقلاب اسلامی ایران و علت

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۷/۱۰؛ ۳۹۱/۱۲-۳۹۲؛ ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۲. ر.ک: کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ۲۰/۱.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۷۸/۰۲/۳۰.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۰۶/۰۸.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۹/۰۲.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۴/۱۵.

پیروزی آن قرار گرفت.[1] و پس از پیروزی و به‌طور خاص با شروع تجاوز آشکار دشمن به خاک ایران، مسجد نقش و کارکرد جهادی خود را بازیافت.

در آن دوران روحانیان انقلابی و آگاه بر پایه فرمان امام خمینی رحمه‌الله‌علیه مبنی بر آماده‌سازی مردم برای دفاع از میهن و نبرد با باطل،[2] با گردهم آوردن مردم در مساجد، آنان را از نقشهٔ شوم دشمنان باخبر نموده و از ملت برای دفاع از میهن و اعزام به جبهه دعوت می‌کردند. در بیشتر اوقات خیل داوطلبانی که برای نام‌نویسی به مساجد می‌آمدند، با مدیریت روحانی و پیش‌نماز محل و همکاری جوانان دیگر سازماندهی شده و برای آموزش‌های نظامی گسیل می‌شدند. وجود برخی مساجد همچون مسجد جامع خرمشهر در میدان نبرد و نقش بارز آن در آماده‌سازی رزمندگان قبل از دفاع و رسیدگی به امور آنان پس از آن، این مسجد را به‌عنوان نماد و یادمانی از مقاومت در برابر تجاوز، در تاریخ ایران ماندگار کرد.[3]

براساس این کارکرد، مساجد و منبرها محلی مناسب برای روشنگری افکار و انذار مسلمانان نسبت به توطئه‌های دشمنان[4] و اظهار برائت از آنان مبدل گشت؛[5] که در تاریخ شکل‌گیری انقلاب اسلامی نیز شاهد حضور علما و چهره‌های انقلابی برای آگاهی‌بخشی و افشای حقایق درباره رژیم طاغوت بود که بدین وسیله زمینه پیروزی این حرکت بزرگ را فراهم کردند.[6]

۱. ر.ک: مطهری، مجموعه آثار، ۳۶۳/۲۴؛ امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵/۱۳-۱۶؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۴۳/۱۳.
۳. حسینی، زهرا، دا، ۱۲۳، ۱۲۵-۱۲۶.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۷/۳؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۱۶/۲۰.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.

۷. در حوزهٔ سبک زندگی

سبک زندگی به معنای شیوه زندگی خاص یک فرد، گروه، یا جامعه، دربرگیرنده مجموعه‌ای از ارزش‌ها، شیوه‌های رفتار، حالت‌ها و سلیقه‌ها است که می‌تواند دنیاطلبانه، رهبانی و ترک دنیایی و یا اسلامی باشد به‌گونه‌ای که برای دنیا چنان کار کند که گویا همیشه زنده خواهد بود و برای آخرت چنان تلاش نماید که گویا فردا خواهد مرد.[۱]

رویکرد اسلامی به زندگی، در برابر سبک زندگی غربی قرار دارد که پیروی از آن، زیان‌های جبران ناپذیر اخلاقی، اقتصادی، دینی و سیاسی برای مردم دارد.[۲] به دلیل نقش و تأثیر روح مساجد در کالبد زندگی که آن را پرنشاط و پرانگیزه می‌سازد، توصیه شده است که در هر جا، سامان زندگی و مرکز و کانون اصلی معرفی باشد و در بنای شهر و روستا، قطب و محور باشد.[۳] از این رو نقش مسجد در تعلیم سبک زندگی اسلامی در جامعه به‌واسطه حضور مردم به‌ویژه جوانان اهمیت بسیاری دارد[۴] و امام جماعت مسجد می‌تواند با پایبندی عملی و بیان زبانی، سبک زندگی برتر اسلامی را به مخاطبان حاضر در مساجد آموزش دهد.

هدف از آنچه بیان گردید تبیین ارتباط وثیق میان کارکردهای مسجد و توصیه‌های مقام معظم رهبری ﷺ، برای حرکت در مسیر گام دوم انقلاب بود که با تقویت مسجد به عنوان نهادی فعال و اثرگذار در صحنه تعاملات فرهنگی می‌توان نمایی روشن از تمدن نوین اسلامی را به همگان نشان داد.

۱. حر عاملی، ۱۴۱۴، ۵۳۵/۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۴
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۱۹.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۷/۲۱.

خلاصه درس

۱. در حوزهٔ علم و پژوهش: تعلیم و تعلّم یکی از کارویژه‌های مسجد است. مساجد می‌توانند با تشویق و تحریص به علم‌آموزی و تعلیم و تعلم و تبدیل شدن به مرکز آموزش علم و پژوهش، رسالت خود را در این زمینه به خوبی انجام دهند.

۲. در حوزهٔ معنویّت و اخلاق: از جمله ظرفیت‌ها و کارکردهای ویژه مساجد گسترش معنویت و اخلاق است که مساجد می‌توانند با برنامه‌های معنوی خود مهم‌ترین نقش را در این زمینه ایفا کنند.

۳. در حوزهٔ اقتصاد: طرح مباحث اقتصادی و بیان مکاسب محرمه و محلله یکی از وظایف مهم واعظین و علمای دین در مساجد است. در حوزهٔ اقتصاد، مساجد می‌توانند با حمایت از گروه‌های جهادی و تبدیل شدن به پایگاهی برای شناسایی خانواده‌های بی‌بضاعت و رسیدگی به نیازهای آنان نقش مکمل را در حوزهٔ اقتصاد مردم ایفا کنند.

۴. در حوزهٔ عدالت و مبارزه با فساد: امامان جماعت با تکیه بر جایگاه مردمی می‌توانند ابتدا با امر به معروف و نهی از منکر و در گام دوم به‌وسیله برخورد با مفسدین اقتصادی و اخلاقی در محله، عرصه را بر این افراد تنگ نمایند.

۵. در حوزهٔ استقلال و آزادی: حمایت از گروه‌ها و جریان‌های انقلابی به‌ویژه حمایت از بسیج و سپاه و ارتش به عنوان نیروهای ارزشی، می‌توانند تبدیل به کانون حفظ استقلال و آزادی شوند.

۶. در حوزهٔ عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن: مساجد و منبرها محلی مناسب برای روشنگری افکار و انذار مسلمانان نسبت به توطئه‌های دشمنان و اظهار برائت از آنان خواهد بود که در تاریخ شکل‌گیری انقلاب اسلامی نیز شاهد حضور علما و چهره‌های انقلابی برای آگاهی‌بخشی و افشای حقایق درباره رژیم طاغوت بود که بدین وسیله زمینه پیروزی این حرکت بزرگ را فراهم کردند.

۷. در حوزهٔ سبک زندگی: نقش مسجد در تعلیم سبک زندگی اسلامی در جامعه به‌واسطه حضور مردم به‌ویژه جوانان اهمیت بسیاری دارد و امام جماعت مسجد می‌تواند با پایبندی عملی و بیان زبانی، سبک زندگی برتر اسلامی را به مخاطبان حاضر در مساجد آموزش دهند.

پرسش‌ها

۱. کارکرد و رسالت مساجد در حوزهٔ علم و پژوهش را تشریح کنید.
۲. علت تأکید اسلام بر محویت مساجد به عنوان کانون های اصلی محلات چیست؟
۳. کارکرد و رسالت مساجد در حوزهٔ اقتصاد را تشریح کنید.
۴. دیدگاه علمای اهل سنت درباره کارکردهای غیر عبادی مساجد چیست؟
۵. کارکرد و رسالت مساجد در حوزهٔ استقلال و آزادی را تشریح کنید.
۶. مساجد چگونه می توانند نقش مکمل در اقتصاد مردم را ایفا کنند؟

دفتر مطالعات پژوهش ها
وارتباطات حوزوی

درس سیزدهم

پیش نیازهای محقق شدن ظرفیت مساجد در گام دوم انقلاب

برای تحقق ظرفیت‌های مساجد در راستای اهداف بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، دو پیش‌نیاز اصلی وجود دارد که تحقق آن‌ها موجب شکوفایی هرچه بیشتر ظرفیت مساجد و تأثیرگذاری در حرکت جامعه اسلامی به سوی تمدن اسلامی است:

الف) تحقق حقوق و مطالبات مساجد

اولین پیش‌نیاز تحقق ظرفیت‌های مساجد در راستای اهداف بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، تحقق حقوق و مطالبات مساجد از نهادها و افراد مختلف است که نسبت به آن انجام وظیفه کنند تا زمینه انجام وظیفه مساجد در این خصوص ایجاد شود. نهادها و افرادی که نسبت به مساجد وظیفه دارند عبارتند از:

۱. حاکمیت و نظام اسلامی

مساجد در نظام اسلامی ذیل حاکمیت ولیّ‌فقیه قرار دارد؛ از این رو از جمله عوامل تأثیرگذار بر ایفای نقش مؤثر مساجد در انجام رسالت خود، اهتمام نظام و قوای اسلامی به امور مساجد از ساخت‌وساز تا فعال‌سازی و رونق آن علاوه بر ضرورت اهتمام مردم به مساجد است؛

زیرا در صورت ناتوانی یا تعلل مردم در عمل به تکلیف خود در امر مسجد، شارع مقدس راضی به ترک این امور نبوده و حکومت باید مستقلاً نسبت به این امور اقدام نماید.[1]

از آنجا که دسترسی آسان به مسجد نیاز ضروری مؤمنان، جوانان و نوجوانان عنوان شده[2]، بر وجود و تقویت مساجد در مدارس و دانشگاه‌ها به‌عنوان جایگاه امن و صفا تأکید شده است؛[3] و خطاب رهبران انقلاب به مسؤولین برای حفظ مسجد و عمارت آن[4] و تأکید بر این‌که لازم است همه کارهای مهندسی بزرگ یک پیوست ساخت مسجد داشته باشند،[5] به تکالیف حکومت و مسؤولان در امر احداث مسجد و دسترسی آسان به آن دلالت دارد.

علاوه بر مسئله ساخت‌وساز در بُعد فیزیکی، در بُعد محتوایی نیز حفظ قداست مساجد و تقویت هماهنگ جنبه‌های معنوی، انقلابی، تعلیمی و تبلیغی آن، به همراه سلامت و امنیت محیط آن و دور ماندن مساجد از منازعات و مناقشات داخلی قومی و قبیله‌ای، اقتضای آن را دارد که حکومت نسبت به تدبیر این امور قیام نماید؛ چراکه مساجد ذیل حاکمیت حاکم اسلامی یعنی ولی‌فقیه قرار دارد و هرگونه دخل و تصرف در زمین و اماکن، جهت ساخت‌وساز مسجد مشروع و در اختیار حاکمیت است، لذا با حکم به تأسیس مرکز رسیدگی به امور مساجد، تلاش شده است تا با کمک و حمایت از برنامه‌های اسلامی در مساجد و یا نصب امام جماعت و دیگر مسؤولین مربوط به مساجد در موارد مورد نیاز، به رونق، کارایی و شکوفایی هرچه بیشتر این پایگاه‌های انقلاب و اسلام کمک گردد.[6] همچنین نسبت به همراهی و همکاری سایر نهادهای حاضر در مسجد همچون نیروی مقاومت بسیج، با متولیان

۱. جمعی از نویسندگان، مطالعات استراتژیک توسعه و فرهنگ دینی، ۸۱/۲.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۶/۱۵.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۶۰/۸؛ ر.ک:آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۴/۲۸.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای ۱۳۸۷/۸/۲۹؛ همو، ۱۳۷۱/۶/۱۶.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰.

مسجد برای ایجاد جاذبه برای بچه‌ها، جوان‌ها و سایر اقشار مردم در محله‌ها تأکید شده است.[1] دامنه نقش مسؤولان و کارگزاران حکومت اسلامی در خصوص مسجد شامل اهتمام و توجه تک‌تک آن‌ها به حضور و گردهم آمدن در مساجد نیز هست.[2]

۲. حوزه‌های علمیه

استمرار اعتقاد مردم به روحانیون و حوزه‌های علمیه و نیز تداوم بسیج ملت توسط روحانیون در مساجد می‌تواند دوران رونق و شکوفایی مساجد را استمرار بخشد، لذا در بینش انقلاب اسلامی از روحانیون، به دژی محکم تعبیر شده که مردم نباید آن را از دست بدهند.[3] در مقابل، حوزه‌های علمیه نیز باید همواره قادر به ایفای چنین نقشی در خصوص مساجد باشند. مهم‌ترین نارسایی حوزه‌های علمیه در این خصوص به عدم گسترش کمّی متناسب با نیازها باز می‌گردد، به‌طوری‌که امروزه بسیاری از مساجد فاقد روحانی برای اقامه فریضه نماز جماعت و به تبع آن پیگیری سایر کارکردهای مسجد هستند.[4]

امروزه حوزه‌های علمیه وظیفهٔ هدایت قشرهای گوناگون را در سطوح مختلف بر عهده دارند و در این جهت علی‌رغم لزوم بهره‌گیری از وسایل تبلیغی گوناگون، همواره تبلیغ سنتی به‌ویژه سخنرانی و منبر، بی‌بدیل دانسته شده است.[5] علاوه بر این روحانیون شیعه برخلاف سایر ادیان؛ مانند روحانیون مسیحی، وابسته به تشکیلات دولتی نبوده و در ارتباط با مردم هستند و در شئون روحانی به مردم خدمت می‌کنند و در این جهت نیز از پشتوانه‌های مردمی برخوردارند.[6] لذا مسجد به‌عنوان تنها پایگاه مستقل، اصیل و اسلامی می‌تواند بهترین محل برای

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۸/۲۷.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۱۷/۴؛ ۸۸/۹-۸۹.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۶۰/۱۱.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۹/۱۳.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۲/۱۱.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۸/۱۷.

حفظ پیوندهای میان مردم و حوزه‌های علمیه باشد؛ بنابراین حفظ نقش بی‌بدیل روحانیت در تداوم ارتباط با مردم در مساجد و برپایی جلسه‌های مذهبی و رُودَررُو با مردم نشستن و با آن‌ها سخن گفتن یک وظیفه است.[۱]

به تبع این نقش و وظیفه‌ای که بر عهده روحانیت در این خصوص نهاده شده، بر حوزه‌های علمیه لازم است که در مدیریت و برنامه‌ریزی برای تربیت روحانیون متعهد، متخلق و متخصص به این امر توجه نموده و توسعه‌های کمّی و کیفی لازم را ایجاد نمایند.[۲]

۳. مردم و جوانان

مهم‌ترین نقش مردم در این جهت بر اهتمام خانواده‌ها و همه مردم به‌ویژه جوان‌ها به نماز و مسجد است؛[۳] و حضور مردم در نمازهای جماعت مساجد، عامل رونق و تقویت آن می‌باشد.[۴] توصیه و تذکر به حضور هر چه بیشتر مردم جهت اقامهٔ فرایض دینی و شعائر مذهبی در مساجد[۵] و تأکید بر اجتماع در مساجد در هر فرصت و برای هر حادثه و دفاع از قرآن و عدالت، بخش‌هایی از توصیه‌هایی است که در این خصوص صورت گرفته است.[۶] اهمیت این امر چنان است که در مواردی آباد ساختن مساجد در گرو آن خواهد بود.[۷]

امر به تحکیم و حفظ مسجد همراه با امر به پرجمعیت ساختن آن[۸] نیز می‌تواند اشاره روشنی به وجود رابطه میان حضور جمعیت در مسجد و حفظ و تحکیم آن باشد. در این راستا به حضور قشر جوان جامعه و همچنین حضور در وقت نماز تأکید شده است که این می‌تواند نشانه

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۸/۱۷.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۲/۱۱.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۰/۱۳.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۰۷/۱-۴۰۸؛ ۱۲۹/۶؛ ۳۶۱/۸؛ ۲۳۸/۹؛ ۳۹۳/۱۲-۳۹۴؛ آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۷۱/۶/۱۶.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۱۳/۱.
۶. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۵۵/۳.
۷. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۵۰۰/۱۲-۵۰۱.
۸. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۹/۱۳-۲۱.

کارآمدی بیشتر حضور و اجتماع جوانان در وقت‌های نماز در تحکیم و آبادانی مساجد باشد.[1]

۴. متولیان مساجد

امور مربوط به مسجد همچون ساخت‌وساز، تولیت، مدیریت، امامت مسجد و به‌طور خاص اعلام اذان و مانند آن از اموری است که شارع مقدس راضی به ترک آن نیست و لذا بر مؤمنین لازم است نسبت به ادای آن اقدام نمایند.[2] ازاین‌رو عوامل مختلفی در اداره مساجد سهیم بوده و دارای نقش هستند. هیئت امنا، خادم مسجد، امام جماعت، کانون‌های فرهنگی و مانند آن، امروزه متولیان برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت در مساجد بوده و بالطبع بخش قابل توجهی از عمل به تکلیف حفظ، تحکیم و رونق مساجد به عملکرد ایشان باز می‌گردد. در این راستا در گفتمان انقلاب مهم‌ترین توصیه به این عوامل، بازگرداندن مسجد به حال مساجد صدر اسلام است؛ به‌گونه‌ای که تمام امور مهم مسلمانان، در مساجد و با ابزار مسجد منتشر و پیگیری شود.[3] همچنین جهت تبدیل شدن مساجد به محل حل و عقد امور، عملکرد خوب مسجدی‌ها ضروری است.[4]

به لحاظ ظاهری، تنظیف، تطهیر، پاک‌سازی، غبارروبی و عطرافشانی مساجد کارهایی شایسته است.[5] همچنین پخش اذان در اوقات نماز از مساجد و بلندگوها عامل جلای دل‌های افسرده و موجب برگزاری نماز جماعت است[6] که حیات، رونق و آبادانی مسجد را در پی خواهد داشت. ازاین‌رو بر فعال‌سازی مساجد عمده در شهرها تأکید شده است.[7]

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۲۵/۱۳-۳۲۶؛ ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۳/۲؛ ۱۳۷۰/۱۰/۱۳.
۲. جمعی از نویسندگان، مطالعات استراتژیک توسعه و فرهنگ دینی، ۸۱/۲.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۰/۱۷-۴۱.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۳۳/۱۷.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹؛ همو، ۱۳۷۵/۶/۳۱.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۳/۲؛ ۱۳۷۰/۱۲/۱۴؛ ۱۳۸۷/۸/۲۹.
۷. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۰/۱۱.

بروز تفرقه در مساجد، امری مردود و غیرقابل قبول است. ازاین‌رو بر وحدت کلمه و حفظ صفوف مردم زیر پرچم اسلام در مسجد، بسیار تأکید شده است.

۵. امام جماعت

برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح نیازمند مدیریت و تلاش بسیاری است که روحانی دانا، مسؤولیت‌پذیر و پرهیزکار، محور این منظومه تلاش مقدس است.[۱] لذا تلاش جهت تأمین امام جماعت برای مساجد و توجه به سنت پیش‌نمازی مورد تأکید قرار گرفته است.[۲] با این بیان و همچنین ضرورت تحول بخشیدن و پیشرفت دادن به مساجد با برنامه‌ریزی مناسب،[۳] روحانی مسجد می‌تواند با فعال ساختن مسجد در چهارچوب کارکردهای متنوع، موجبات رونق و تقویت جایگاه آن را فراهم نماید. این امر موجب تقویت و افزایش قدرت اسلام در نزد مردم و عامل آبادانی مساجد و رواج منابر می‌باشد.[۴]

با توجه به جایگاه و اهمیت مسجد در اسلام و نقش وسیعی که در جوامع اسلامی برای آن قابل تصور است، منظومه‌ای از تلاش‌های متنوع و گوناگون برای مسجد ترسیم شده؛ که روحانی دانا، مسؤولیت‌پذیر و پرهیزکار، محور آن است. بر این اساس روحانی دلسوز در هر مسجد به پزشک و پرستار یک بیمارستان تشبیه شده و روح و مایه حیات مسجد است.[۵] روحانی مسجد باید به اقتضای این جایگاه تأثیرگذار و حیاتی از ویژگی‌های خاصی برخوردار بوده و رسالت معیّنی را پیگیری نماید؛ بنابراین پیش‌نماز بودن تنها وظیفهٔ روحانی نیست؛ بلکه یکی از آن‌هاست. اقامهٔ نماز، اقامهٔ حق و عدل، اقامهٔ دین و ابلاغ احکام دینی، وظیفهٔ روحانی به‌عنوان امام جماعت است؛ لذا امام جماعت محور مسجد است. امامت مسجد از جمله کارهای مهم و اساسی و نه

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۲/۱۱؛ ۱۳۶۹/۸/۷.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۷۸/۹-۴۷۹.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۸۹/۷/۲۰.

یک کار حاشیه‌ای است.[1] ازاین‌رو اداره امور مسجد - به مثابه یک نهاد - بر عهده علمای دین و روحانیون است که باید در راستای ایفای دو نقش اساسی تلاش کنند:

یک. حفظ و تحکیم جایگاه مسجد: اولین و مهم‌ترین نقشی که بر آن تأکید شده، حفظ و نگه‌داشتن مسجد و بقاء منبر با خطابه‌هایی با محتوا است.[2] توصیه به روحانیون به تلاش برای ساخت مسجد و توسعه آن[3] و همچنین اهتمام به پذیرش مسؤولیت امامت جماعت[4] و در کنار آن اقامهٔ حق و عدل، اقامهٔ دین و ابلاغ احکام دینی[5] از جمله اموری است که بر ایفای این نقش دلالت دارد.

دو. مدیریت مسجد: از آنجا که مسجد یکی از اماکن عمومی مسلمانان جهت پرستش خداوند است، هر مسلمانی علاقه‌مند به افزایش حضور مردم در این مکان مقدس می‌باشد، لذا لازم است به‌گونه‌ای اداره شود که بیشترین میل و رغبت را در مؤمنین برای حضور مداوم فراهم سازد. برای دستیابی به این هدف ارزشمند و الهی، بایستی به‌گونه‌ای عمل شود که بر جاذبه‌های مشروع مسجد افزوده شده و در اداره آن میل عمومی مؤمنین لحاظ گردد.[6] ازاین‌رو نقش‌آفرینی در اداره مسجد در ابعاد مختلف نیز با عنوان مدیریت محتوایی و معنوی مسجد بر عهده روحانی گذاشته شده است؛[7] یعنی محور مسجد امام جماعت است و مسجد بر محور او مدیریت می‌شود.[8] در این راستا راهکارهایی برای مدیریت صحیح مسجد و استفاده از مشارکت هیئت امنای مسجد و سایر مردم در این امر به امام جماعت ارائه شده است تا علاوه بر روحانی مسجد سایر اهل مسجد نیز در این امر نقش‌آفرین باشند.[9]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۳/۱۲-۱۳؛ ۴۲۵/۱۸.
۳. قرائتی، تقی، آیین امامت مسجد، ۲۰-۲۱.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۷/۸؛ همو، ۱۳۷۷/۶/۱۸.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱.
۶. نبوی، محمدحسن، مقاله «مدیریت مسجد»، مجله «مبلغان»، ش ۵۵، ص ۳.
۷. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۹۰/۷/۱۹.
۸. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱.
۹. نبوی، محمدحسن، مقاله «مدیریت مسجد»، مجله «مبلغان»، ش ۵۵، ص ۴.

ب) شکل‌گیری مساجد تراز انقلاب اسلامی

دومین پیش‌نیاز تحقق ظرفیت مساجد در راستای تحقق مفاد بیانیهٔ گام انقلاب اسلامی، شکل‌گیری مسجد تراز انقلاب اسلامی است. مسجد تراز انقلاب اسلامی، مسجدی است که به صورت جامع و گسترده در جامعه اسلامی فعال باشد و در راستای کارکرد عبادی خود، از اوصافی چون؛ خانه‌ی خدا و خانه‌ی مردم بودن، مکانی برای خلوت انس با خدا، کانون ذکر و معراج معنوی، برخوردار بوده و مکانی برای جلوت حشر با مردم باشد.

در راستای کارکردهای علمی نیز مسجد با عناوینی چون مرکز علم و جهاد و تدبیر امور دنیوی توصیف شده است. درعین‌حال اتصاف مسجد به پایگاه سیاست، تصویر مسجد اسلامی تراز را کامل نموده است.[1]

۱. برخورداری از امام جماعت مطلوب

مسجد تراز انقلاب اسلامی، دارای امام جماعت با ویژگی‌هایی است که توانایی تحقق کارکردهای متنوع و وسیع مسجد را دارد؛ زیرا کارکردهای متنوع مسجد تنها توسط روحانی دانا، مسؤولیت‌پذیر و پرهیزکار ممکن بوده و ازاین‌رو وجود روحانی توانا و پیش‌نماز مطلوب از مهم‌ترین ویژگی‌های مسجد است.[2]

در فقه اسلامی برای امام جماعت شرایطی تعیین شده است که در صورت فقدان این شرایط اقتدا به وی صحیح نمی‌باشد. این شرایط را در کتب فقهی؛ ایمان، عقل، بلوغ، حلال‌زاده بودن و عادل بودن برشمرده‌اند.[3] علاوه بر این شرایط که مربوط به صحت اقامه نماز جماعت می‌باشد، برای جایگاه امامت جماعت و صحت عملکرد وی در سایر امور مسجد ویژگی‌های دیگری بیان شده است که اگر از این

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۷/۸؛ همو، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۳. محقق حلی، جعفر بن حسن، شرائع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ۹۴/۱؛ همو، ۱۴۱۰، ۴۷؛ علامه حلی، حسن بن یوسف، قواعد الاحکام فی معرفة الحلال و الحرام، ۳۱۳/۱.

ویژگی‌ها برخوردار باشد؛ می‌تواند با مدیریت خود، امور مسجد را به سرانجام برساند.[1] ازاین‌رو در اندیشه انقلاب اسلامی بر زهد و همرنگی روحانی مسجد با مردم تأکید شده[2] و مردم‌داری، گرم گرفتن با مردم، خوش اخلاقی، بی‌حوصله نبودن و حسن خلق نیز بسیار مورد تأکید قرار گرفته و گرم‌ترین نماز جماعت‌ها متعلق به پیش‌نمازهای مردمی بیان شده است.[3] روحانی مسجد باید به زندگی در مسجد و معاشرت با مردم و اداره امور در آن بپردازد.[4] علاوه بر ویژگی‌های اشاره شده، به برخورداری امام جماعت از ویژگی‌هایی چون دانایی و خردمندی، کارشناس بودن، دلسوزی و مسؤولیت‌پذیری و بصیرت لازم در امور سیاسی و اجتماعی تأکید شده و به اهمیت وجود این ویژگی‌ها در راستای ایفای نقش مدیریت محتوایی و معنوی مسجد توسط امام جماعت اشاره شده است.[5]

امام جماعت تراز انقلاب اسلامی بر پایه نقش مدیریت محتوایی و معنوی مسجد و ضرورت حفظ و گرم نگه داشتن آن، رسالت‌هایی بر عهده دارد که عبارتند از: اقامه نماز جماعت،[6] بیان مسائل دینی، همچون احکام، اخلاق، تبیین عقاید و تهذیب نفس برای مردم[7] و پاسخگویی به سؤالات ایشان؛[8] بیان مسائل روز و روشنگری و بصیرت‌افزایی در مسائلی که انقلاب نیازمند آن است؛[9] تقویت و ایجاد پایداری و استقامت در مردم؛[10] رسیدگی به امور نمازگزاران و قرار دادن خود در معرض مراجعه مردم و احوالپرسی برای شنیدن درد دل‌ها و آگاهی از مشکلات آن‌ها و تلاش در رفع مشکلات در حد توان.[11]

۱. قرائتی، تقی، آیین امامت مسجد، ۶۱.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۲۰/۴.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۰/۲۳.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۷۰/۹-۱۷۱.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰؛ ۱۳۹۰/۷/۱۹.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۸/۱۷.
۷. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۳۲/۱۵.
۸. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ۳۹۶/۲۴.
۹. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۳۲/۱۵؛ ۴۴/۱۷، ۴۶.
۱۰. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۷۸/۹-۴۷۹.
۱۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۷/۸.

۲. حضور مردم و جوانان پرشور

حفظ حیات و پویایی مسجد در گرو حضور مردم و جوانان و توجه دادن به دفع توطئه‌های دشمنان اسلام است.[۱] تأثیر حضور و اقبال مردم و جوانان به مساجد در پیروزی انقلاب اسلامی[۲] حاکی از اهمیت این حضور در شکل‌گیری مسجد مطلوب است. از جمله تأثیرات انقلاب اسلامی بر سایر کشورهای مسلمان، رونق مساجد در آن‌ها بوده؛ به‌گونه‌ای که مساجد در این کشورها به کانونی برای جنبش‌های اسلامی تبدیل شده است.[۳] از آنجا که مهم‌ترین کارکرد مسجد کارکرد عبادی آن است، می‌توان حضور جوانان به خصوص در ایام اعتکاف و پرداختن به عبادت در آن را که همواره مورد تمجید بوده[۴] یکی از اصلی‌ترین عوامل حیات و پویایی مسجد و مطلوبیت آن دانست. مسجد می‌تواند در مجامع دانشجویی و دانش‌آموزی و سایر مراکز انسانی انبوه، جایگاه امن و صفا برای جوانان بوده و پایگاه تقوا و فعالیت آنان باشد.[۵]

۳. پاکیزگی و بنای ساده و جذاب

در فقه اسلام، بر پاک بودن مسجد تأکید شده است؛ به‌گونه‌ای که نجس نمودن آن حرام دانسته شده و در صورت نجس شدن پاک نمودن آن از نجاست واجب است.[۶] علاوه بر این به پاکیزگی از سایر آلودگی‌های محیطی و توجه به سایر جلوه‌های ظاهری مسجد نیز تأکید شده است؛ لذا مسجد باید همچون دل‌های جوان، پاکیزه و پیراسته و لبریز از شور و انگیزه و نشاط باشد.[۷]

همچنین مساجد باید در عین برخورداری از استحکام و نظافت و جذابیت اسلامی، از تزیین‌های مسرفانه مبرا باشند. در این خصوص

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۶/۲-۳۹۸.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۴/۶.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۲/۱۲؛ ۱۳۸۴/۵/۲۸؛ ۱۳۹۲/۲/۲۵.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۶/۱۵.
۶. ر.ک: امام خمینی، استفتائات، ۱۴۳.
۷. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۸۸/۸/۱۲.

امام خمینی رحمه‌الله با اشاره به این‌که پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نیازی به مساجد اشرافی و مناره‌های تزییناتی ندارند؛[1] در پیامی که برای احداث مصلای بزرگ تهران صادر نمود بر سادگی بنای آن تأکید کرد تا این مصلی یادآور سادگی محل عبادت مسلمانان صدر اسلام باشد.[2]

۴. ایجاد رونق و آبادانی

آبادانی و رونق مساجد و محافل دینی مورد تأکید بوده و از جوانان و آحاد مؤمنین خواسته شده است تا مساجد را گرم و مجهز نگه دارند.[3] ازاین‌رو بر پخش اذان در مواقع نماز تأکید شده است تا مسجدها در وقت نماز، سرشار و مالامالِ از انسان‌های ذاکر و ساجد و راکع گردد، این امر نشانه حضور و حیات مسجد در جامعه است.[4]

بر ضرورت وجود چنین ویژگی‌هایی در مسجد اسلامی، تأکید شده است که هیچ یک از آحاد جامعه نباید نسبت به خطری که از کمبود مسجد یا ضعف و نارسایی مساجد؛ جامعه و جوانان و خانواده‌ها و نسل‌های آینده را تهدید می‌کند، غافل گردد و خود را از برکات عظیمی که مسجد تراز اسلامی به کشور و نظام و مردم هدیه می‌کند، محروم سازد.[5]

۵. عمل به کارکردهای سیاسی – اجتماعی

در اندیشه انقلاب، مسجد دارای کارکرد سیاسی – اجتماعی است؛ از این رو همواره در تاریخ سدی بزرگ در برابر استعمار بوده و استعمارگران نقشه‌هایی داشته‌اند که این سد بزرگِ مخالف با ظلم و استبداد را به جایگاهی که در خدمت ظالمان و مستبدان است، مبدل سازند. مهم‌ترین هدف مساجدی که در خدمت استعمار قرار گرفته‌اند، برهم زدن وحدت مسلمانان است.[6]

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۸۰/۲۱.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۸۸/۲۱-۱۸۹.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۸/۲، ۴۵۱؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۳/۲؛ ۱۳۶۹/۱۱/۱۹؛ ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۵. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۶. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۳/۱۶.

با توجه به جایگاهی که مسجد به‌عنوان پایگاه اجتماع مسلمانان و کارگزاران نظام اسلامی دارد، مساجد محلی برای حفظ وحدت ملی و تمرکز بر اولویت‌ها است.[1] لذا پیدایش تفرقه در آن به هر عنوان و بهانه‌ای به‌ویژه در صفوف نماز جماعت، امری برای شکستن مسجد بوده و از هر اقدامی در این جهت به «قرآن بر نیزه کردن» تعبیر نموده‌اند.[2] در گفتمان اسلام ناب این‌گونه مساجد را مسجد ضرار دانسته و دعوت آن‌ها را دعوت فاسد معرفی نموده‌اند که اگر قابل اصلاح نباشند، باید تعطیل و حتی تخریب شوند.[3]

نتیجه آسیب‌های یاد شده و توطئه‌های بلندمدت و تدریجی دشمنان در خصوص مساجد، خلوت شدن مساجد و در نهایت روی‌گردانی مسلمانان از آن خواهد بود.[4] این در حالی است که در اندیشه اسلام ناب رونق و آبادانی مساجد و اهمیت گرم و پرشور بودن آن ضرورت دارد و مساجد نباید خلوت گردد.[5] اقبال به مساجد یکی از عوامل قدرت است و اقامه نماز در آن در روزهای جمعه و غیر جمعه عاملی برای شکل‌گیری مسجد به‌عنوان ستادی قوی برای اسلام می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که با قدرت یافتن این ستاد دیگر ترس از تسلیحات ابرقدرت‌ها معنا نخواهد داشت و بلکه از روزی باید ترسید که ملت به مساجد و اسلام پشت نمایند.[6]

در اندیشه انقلاب، مسجد و منبر محل فعالیت‌های سیاسی، اخلاقی و اجتماعی است، ازاین‌رو با اشاره به تلاش دشمن در جهت سلب این کارکردها، آمده است که غرب در پی تغییر وضعیت مسجد و منبر و حتی دانشگاه‌ها به شکلی است که بی‌ثمر باشند.[7]

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۷۶/۸.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۱/۱۲-۳۹۲.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۴/۴.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۵/۱۳-۱۶، ۱۹، ۳۶۵.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۱/۱۲-۳۹۲.
۶. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۰/۱۳-۲۱.
۷. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۱۸۴/۸-۱۸۵.

خلاصه درس

برای تحقق ظرفیت‌های مساجد در راستای اهداف بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، دو پیش‌نیاز اصلی وجود دارد که تحقق آن‌ها موجب شکوفایی هرچه بیشتر ظرفیت مساجد و تأثیرگذاری در حرکت جامعه اسلامی به سوی تمدن اسلامی است:

الف) تحقق حقوق و مطالبات مساجد: اولین پیش‌نیاز تحقق ظرفیت‌های مساجد در راستای اهداف بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، تحقق حقوق و مطالبات مساجد از نهادها و افراد مختلف است که نسبت به آن انجام وظیفه کنند تا زمینه انجام وظیفه مساجد در این زمینه ایجاد شود. نهادها و افرادی که نسبت به مساجد وظیفه دارند عبارتند از:

۱. حاکمیت و نظام اسلامی؛
۲. حوزه‌های علمیه؛
۳. مردم و جوانان؛
۴. متولیان مساجد؛
۵. امام جماعت.

ب) شکل‌گیری مساجد تراز انقلاب اسلامی: دومین پیش نیاز فعلیت یافتن ظرفیت مساجد در راستای محقق شدن مفاد بیانیهٔ گام دوم ، شکل گیری مسجد تراز انقلاب اسلامی است. مسجد تراز، مسجدی است که به صورت جامع و گسترده در عرصه‌های مختلف جامعه اسلامی فعال باشد و دارای اوصاف مسجدی با کارکردهای کامل فرهنگی(دینی و عبادی)، اجتماعی و سیاسی باشد.

پرسش ها

۱. پیش‌نیازهای تحقق ظرفیت مساجد در راستای اهداف بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی چیست؟

۲. نهادها و افرادی که نسبت به استیفای حقوق و مطالبات مساجد وظیفه دارند را نام ببرید.

۳. وظیفه نظام و حوزه‌های علمیه در قبال تحقق حقوق و مطالبات مساجد چیست؟

۴. ویژگی‌های مسجد تراز انقلاب اسلامی چیست؟

۵. دو وظیفهٔ مهم امام جماعت در مساجد را بیان کنید.

دفتر مطالعات پژوهش‌ها و ارتباطات حوزوی

درس چهاردهم

ضرورت‌ها، الزامات و آسیب‌های تحقق یافتن ظرفیت مساجد

الف) ضرورت‌ها و الزامات

۱. کارآمدی و ارتقای جایگاه مسجد در سیاست‌گذاری‌های کلان فرهنگی

همکاری مسؤولین و عالمان دینی در رونق و کارآیی و شکوفایی مساجد بسیار قابل توجه است.[۱] مساجد باید لبریز از شور و انگیزه و نشاط گردند.[۲] لازم است برای حضور مردم و به خصوص جوانان در مساجد برنامه‌ریزی شود تا مردم از برکات عظیم مسجد تراز اسلامی، محروم نمانند.[۳] همچنین لازم است رسیدگی به مسائل مختلف مسلمانان، مجالس مذهبی و عبادات در مساجد، با تنوع بیشتر و پررنگ‌تر صورت پذیرد و این اهداف در طرح کلان ارتقای جایگاه مسجد در سیاست‌گذاری‌های کلان فرهنگی مدنظر مسؤولان قرار گیرد.

۲. روزآمدی و ایجاد تحول با بهره‌گیری از تکنولوژی و ارتباطات

با پیشرفت تکنولوژی و ارتباطات، تحول و پیشرفت در مساجد ایجاد خواهد شد و با برنامه‌ریزی صحیح برای مساجد و استفاده از

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۷/۱۷.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۸/۱۲.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۴/۶؛ همو، ۱۳۸۹/۷/۲۰.

ابزارها و تکنولوژی جدید برای پیشرفت آن؛ مساجد جایگاه واقعی خود را به‌عنوان پایگاه اصلی حرکت تبلیغی و فرهنگی پیدا خواهند کرد و در این راستا باید از اشتیاق جوانان و دانشجویان به شناخت مفاهیم و معارف اسلامی نهایت استفاده را کرد و از ابزارهای تسهیل‌کننده، مثل رایانه‌ها و ارتباطات اینترنتی و فضای مجازی و سایبری که در اختیار است استفاده نمود؛ زیرا این ابزار قابلیت دارد که عقاید، افکار و سخنان حق را به هزاران مستمعی که گاه ناشناس هستند برساند و این فرصت فوق‌العاده‌ای است که نباید تضییع شود؛ در غیر این صورت همه باید در پیشگاه الهی پاسخگو باشند.[1] ازاین‌رو مساجد باید مراکزی برای تبلیغ نوین با استفاده از فضای سایبری و مجازی داشته باشند؛ تا گستره فعالیت مساجد از فضای مساجد عبور کرده و جهانی شود؛ در این راستا می‌توان از جوانان و فرهیختگان نیز استفاده کرد و تک‌تک مساجد را به مراکزی پویا در راستای تبلیغ و ترویج فرهنگ اسلامی در گستره‌ای جهانی تبدیل نمود.

۳. توجه به شایسته‌سالاری

در خصوص چشم‌انداز پیشرفت مساجد در آینده؛ بر حضور پیش‌نماز و روحانی و امام جماعت شایسته در مساجد تأکید شده است، زیرا روحانی پرهیزکار، خردمند، کارشناس و دلسوز در مساجد، همچون پزشک و پرستار در بیمارستان، روح و مایهٔ حیات مسجد معرفی شده، لذا باید این نقش مورد توجه جدی قرار بگیرد و امامان جماعت، آماده‌سازی خویش را برای طبابت معنوی، وظیفهٔ حتمی خود بدانند.[2]

۴. شکوفاسازی به کمک افراد، ارگان‌ها و نهادهای مختلف

در افق آینده، همکاری مسؤولین، فضلا و علمای دین و در مرتبه دیگر، اولیای مسجد موجب رونق و کارآیی و شکوفایی مساجد خواهد

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۷/۱۹.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰.

شد. در این امر، همکاری و هم‌فکری میان تمامی مسؤولین نیز به کمک خواهد آمد.[1] مساجد پاکیزه و پیراسته و لبریز از شور و انگیزه و نشاط شده، تبدیل به کانونی خواهند شد که مشکات نماز در آن بدرخشد. در این امر تمامی اولیای مسجد از قبیل امامان جماعات، هیئت‌های امنا، خادمان موظف و افتخاری، بخشی از این اقدام بزرگ و اثرگذار را بر دوش خود احساس می‌کنند.[2] در این راستا لازم است به تناسب رشدِ معماری و تحولات ایجاد شده در مدل شهرسازی، در راستای ساختار مساجد نیز تدابیری اندیشیده شود زیرا گاه ساکنان یک برج مسکونی یا یک مجموعه آپارتمانی بالغ بر هزاران نفر است که نیازمند مساجدی هستند متناسب با بناهای مدرن این گونه مجموعه‌ها که باید با مراعات طرح‌های اسلامی مهندسی و طراحی شوند.

۵. ایجاد رونق با حضور پررنگ‌تر مردم

حضور مردم جزء اصلی آبادانی مساجد است، پس از انقلاب اسلامی مساجد رونق پیدا کرده و کانون تحرکات اسلامی گردید، عامل این امر حضور جوانان در مساجد بود. در افق آینده نیز با برنامه‌ریزی در جهت برخورداری مردم از برکات عظیم مسجد تراز اسلامی، حضور مردم در مساجد پررنگ‌تر خواهد شد.[3] در راستای تحقق این هدف لازم است رسیدگی به مسائل مختلف مسلمانان، مجالس مذهبی و عبادات در مساجد، با تنوع بیشتر و پررنگ‌تر صورت پذیرد؛ زیرا مساجد تنها برای نماز نیست. در این خصوص اعتکاف نیز از دیگر عباداتی است که برای حضور بیشتر مردم و جوانان نیازمند برنامه‌ریزی و هزینه بیشتری می‌باشد.[4]

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۶۸/۷/۱۷.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۶۸/۷/۱۷؛ ۱۳۸۸/۸/۱۲.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۴/۶؛ همو، ۱۳۸۹/۷/۲۰
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۴/۲۶.

ب) آسیب‌ها و چالش‌ها

بروز آسیب‌ها و وجود چالش‌های متعدد توانسته - در طول تاریخ - مانع از عملکرد مطلوب مسجد و رسیدن آن به موقعیت مطلوب خویش شود. بروز این آسیب‌ها و چالش‌ها در برخی موارد به خود مسجد یا ناکارآمدی جامعه مسلمانان در بهره‌گیری صحیح از آن باز می‌گردد[1] و در برخی دیگر در اثر توطئه‌هایی است که دشمنان داخلی و خارجی اسلام علیه این پایگاه اسلامی انجام می‌دهند.[2]

۱. کمبود مساجد یا اسراف در نحوه ساخت مساجد

اولین چالش در امر مسجد که از آن به‌عنوان یک خطر و تهدید برای جامعه، جوانان، خانواده‌ها و نسل‌های آینده یاد شده است، کمبود مسجد در جامعه مسلمانان است.[3] نبود بنا و ساختمان مسجد در میان مسلمانان، جامعه را از تمامی دستاوردهای مسجد محروم می‌سازد؛ لذا احداث و بنای مسجد با استناد به قرآن کریم مورد تأکید قرار گرفته است.[4] تأکید بر احداث و وجود مسجد در جامعه نمی‌تواند بدین معنا باشد که وجود مسجد به هر شکل مطلوب بوده و خطر و تهدید پیش‌گفته را رفع می‌سازد. لذا در صورت وجود مساجد نیز ضعف‌ها و نارسایی‌هایی به‌عنوان آسیب‌های دیگر بیان شده است. از سوی دیگر، در گفتمان اسلام ناب، احداث بنای مسجد به شکل مرتفع و همراه با تزیین صرف که به آن ظاهری اشرافی می‌دهد، بدون توجه به مسئله ایمان به خدا، روز جزا و جهاد فی سبیل الله یک آسیب جدی است و اسلام از این‌گونه مساجد اشرافی بی‌نیاز است.[5]

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۹۱/۱۲ -۳۹۴؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۲. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۷۵/۱۳؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۴/۲۰؛ ۱۳۶۹/۳/۱۶.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۴/۲۸.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۴/۱۹-۲۵؛ ۸۰/۲۱.

۲. عدم برنامه‌ریزی صحیح

علاوه بر مسئله بنای مسجد و ظاهر آن، مهم‌ترین آسیب‌ها به مسئله فعالیت‌های آن باز می‌گردد. در این خصوص عدم برنامه‌ریزی صحیح، علت مبتلا شدن مسجد به افت کمّی و کیفی در فعالیت‌هایش است که فقدان برخی فعالیت‌ها مانند برقرار نبودن نماز جماعت و عدم پخش اذان در اوقات نماز نمونه‌هایی از آن است.[۱] همچنین انجام فعالیت بسیار اما بدون ضابطه، کاری ناروا و در مواردی همچون پخش صداهای آزاردهنده از مسجد به‌ویژه در شب و هنگام آسایش مردم خلاف شرع می‌باشد.[۲] عدم برنامه‌ریزی صحیح برای مسجد، مسجد را بی‌تحرک می‌سازد که این امر، انزوای اسلام را در پی خواهد داشت[۳] و منجر به روی‌گردانی جامعه از مسجد خواهد شد.

۳. بروز تفرقه و فرقه‌ای شدن

ماجرای مسجد «ضرار» در صدر اسلام که بنیان آن بر ایجاد تفرقه میان مسلمانان بود و تخریب آن به دستور پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله، حاکی از آن است که بروز این امر از کانون مسجد امری مردود و غیرقابل قبول است. ازاین‌رو بر وحدت کلمه و حفظ صفوف مردم زیر پرچم اسلام در مسجد، بسیار تأکید شده[۴] و از دولتمردان، وعاظ و علما خواسته شده است که در منابر و مساجد مردم را به وحدت دعوت نمایند.[۵] وقوع اختلاف و تفرقه و هر چه که نشانه نبود وحدت باشد در مساجدی که در آن فِرَقِ مختلف اسلامی حضور می‌یابند، مانند مسجدالنبی و مسجدالحرام از اهمیت بیشتری برخوردار است. ازاین‌رو حضور در این مساجد در ایام حج و سایر مساجدی که متعلق به فرقه‌ای از مسلمانان است نباید تحت تأثیر پاره‌ای اختلاف فتواهای کوچک و کم‌اهمیت قرار

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۲/۱۴.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۵۲/۱۸-۵۳.
۴. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۶۰/۳؛ ۳۶۱/۸؛ ۵۵/۱۷.
۵. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۳۰۳/۱۹.

گرفته و موجب جدایی صفوف برادران مسلمان گردد؛ بلکه باید مظاهر وحدت و اتحاد مانند شرکت در نماز جماعت آن‌ها تقویت شود.[1]

همچنین مساجد - طبق آیه ۱۸ سوره جن - متعلق به خداوند است و شایسته نیست که منتسب به اشخاص یا گروه‌های سیاسی باشد و همه باید ذیل نام خداوند در آن اجتماع کنند و هرگونه تفرقه و فرقه‌ای شدن باعث آسیب به کارکردهای مسجد است. با توجه به کارکردهای متنوع مسجد و حضور اقشار مختلف در آن که آن را به پایگاهی عبادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تبدیل نموده است، استفاده ابزاری و به عبارت دیگر سوءاستفاده از این پایگاه یکی از آسیب‌هایی است که مسجد را تهدید می‌کند. نمونه این بهره‌برداری ابزاری و سوء، از پایگاه‌های دینی، در خصوص کلیسا مطرح شده و نسبت به وقوع آن در مساجد نیز هشدارهایی بیان شده است.[2] نمونه‌های مختلفی از بهره‌برداری ابزاری از مساجد در تاریخ انقلاب وجود دارد که باید از آنها درس گرفت.

۴. عدم جذابیت

مسجد به‌عنوان پایگاهی اجتماعی باید محیطی برای حضور اقشار مختلف جامعه بوده و با توجه به تأکید بر حضور جوانان، باید محیطی جذاب و دل‌نشین برای این قشر خاص از جامعه باشد. عدم حضور جوانان در مساجد و اختصاص یافتن آن به حضور کهن‌سالان وضعیت اسف‌باری بود که مساجد کشورهای اسلامی پیش از انقلاب اسلامی ایران گرفتار آن بودند؛ اما به برکت انقلاب اسلامی این وضعیت تغییر کرده و حضور جوانان در مساجد شکل جدی‌تری به خود گرفت.[3] مساجد همانند سایر پایگاه‌های اجتماعی و اقتصادی در هر جامعه، برای تحقق کارکردهای خویش به نشاط و شور جوانان نیاز جدی

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۲/۱۶.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۷/۲۴.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۴/۶.

دارند. ازاین‌رو عدم حضور جوانان موجب رکود در مساجد و وارد آمدن صدمات بسیار به جامعه خواهد بود. مسجد می‌تواند در دانشگاه‌ها و سایر مراکز، جایگاهی امن و باصفا بوده و امام جماعت غمگسار، راهنما و همدل نمازگزاران باشد و مسجد به محیطی جذاب برای تجمع دانشجویان و دانش‌آموزان تبدیل شود.[1]

امامان جماعت و هیئت‌های امنا و خادمان، باید مساجد را همچون دل‌های جوان، پاکیزه و پیراسته و لبریز از شور، انگیزه و نشاط نمایند؛ به‌گونه‌ای که مشکات نماز در آن بدرخشد و انس و صفا از آن ساطع شود[2] و زمزمه‌های محبت متولیان، مدیران و امنای مساجد دل‌های پاک جوانان را مجذوب و مشتاق سازد.[3] ازاین‌رو بایستی برای جذب جوان‌ها جایگاه خاصی در برنامه‌ریزی‌ها در نظر گرفت و با تکیه بر گرایش جوان‌ها به معنویت که یکی از رازهای بزرگ الهی است، فضای انس با معنویت و عرفان واقعی را در محیط مسجد فراهم کرد.[4]

۵. محدود کردن مسجد به کارکردهای عبادی

محدود کردن مسجد در کارکرد عبادی آن که با اخذ به معنای اخص عبادت که همان راز و نیاز با معبود است صورت گرفته است از آسیب‌های جدی می‌باشد[5]؛ امام خمینی رحمه‌الله در خصوص تلاش برای از بین بردن محتوای مسجد[6] به عمق تاریخی این مسئله اشاره نموده و با بیان نمونه‌ای مشخص، آورده‌اند که مساجد و نماز جمعه‌ها بعد از صدر اسلام توسط اشخاصی منحرف به تدریج محتوایش را از دست داد و به

۱. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۸۰/۶/۱۵.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۸۸/۸/۱۲.
۳. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، مکتوبات، ۱۳۸۹/۷/۲۰.
۴. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱.
۵. اراکی، محسن؛ فقه المسجد، ۸۲.
۶. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۹۹/۱۱-۱۰۰.

صورتی مبتذل درآمد[1] و تهی از کارکردهای دیگر شد. استمرار این دشمنی و توطئه تا به امروز نیز ادامه داشته است.[2]

از جمله توطئه های دشمنان اسلام در راستای بی محتوا کردن مساجد، منحصر نمودن مسجد در کارکرد عبادی و سلب کارکرد سیاسی - اجتماعی است؛ زیرا از تحولات صد سال اخیر پیدایش و ترویج اسلام آمریکایی بود که، موجب شکل‌گیری اسلام‌ستیزی نوین گردیده؛ لذا دشمنان تلاش‌های بسیاری برای سلب برخی از مهم‌ترین کارکردهای اجتماعی و سیاسی مساجد نمودند. گفتمان انقلاب اسلامی با تبیین ماهیت اسلام آمریکایی و تلاش آن برای سکولار نمودن جامعه مسلمانان، آن را وسیله‌ای برای جدا کردن بخش عظیمی از احکام اجتماعی و سیاسی اسلام از مجموعه‌ی دین و منحصر کردن دین به مسجد معرفی نموده است؛ به‌گونه‌ای که مسجد صرفاً به‌عنوان گوشه‌ای برای جدا شدن از زندگی و جدا کردن دنیا از آخرت خواهد بود، نه به‌عنوان پایگاهی برای رتق و فتق امور مسلمین چنان‌که در صدر اسلام بوده است.[3]

از این رو باید امامان محترم جماعت با برنامه‌ریزی و برگزاری برنامه‌های متنوع و طرح مباحث گوناگون در حوزه‌های عبادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به مقابله با توطئه دشمنان اسلام پرداخته و بر محتوا و غنای مساجد و تبدیل آن به محور تحولات جامعه تلاش نمایند.

۱. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۴۴۷/۴؛ ۳۷/۱۷.
۲. ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۴/۱۴.
۳. ر.ک: امام خمینی، صحیفه امام، ۲۶۳/۱۱؛ آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۴/۱۴.

خلاصه درس

تحقق یافتن ظرفیت مساجد در گام دوم ضرورت‌ها و الزاماتی دارد که عبارتند از:

۱. کارآمدی و ارتقای جایگاه مسجد در سیاست‌گذاری‌های کلان فرهنگی؛

۲. روزآمدی و ایجاد تحول با بهره‌گیری از تکنولوژی و ارتباطات؛

۳. توجه به شایسته‌سالاری؛

۴. شکوفاسازی به کمک افراد، ارگان‌ها و نهادهای مختلف؛

۵. ایجاد رونق با حضور پررنگ‌تر مردم.

بروز آسیب‌ها و وجود چالش‌های متعدد توانسته - در طول تاریخ - مانع از عملکرد مطلوب مسجد و رسیدن آن به موقعیت مطلوب خویش شود. بروز این آسیب‌ها و چالش‌ها در برخی موارد به خود مسجد یا ناکارآمدی جامعه مسلمانان در بهره‌گیری صحیح از آن باز می‌گردد و در برخی دیگر در اثر توطئه‌هایی است که دشمنان داخلی و خارجی اسلام علیه این پایگاه اسلامی انجام می‌دهند. آسیب‌های تحقق ظرفیت مساجد در تحقق گام دوم انقلاب اسلامی عبارتند از:

۱. کمبود مساجد یا اسراف در نحوه ساخت مساجد؛

۲. عدم برنامه‌ریزی صحیح؛

۳. بروز تفرقه و فرقه‌ای شدن؛

۴. عدم جذابیت؛

۵. از بین بردن محتوای مسجد با محدود کردن در کارکرد عبادی.

پرسش ها

۱. ضرورت‌ها و الزامات فعلیت یافتن ظرفیت مساجد در گام دوم را بیان کنید.

۲. چالش های تحقق ظرفیت مساجد در گام دوم انقلاب اسلامی را کدامند؟

۳. یکی از ضرورت‌ها و الزامات محقَق نمودن ظرفیت مساجد در گام دوم انقلاب اسلامی را نام برده و تشریح کنید.

۴. یکی از چالش های فعلیت یافتن ظرفیت مساجد در گام دوم انقلاب اسلامی شرح دهید.

دفتر مطالعات پژوهش ها و ارتباطات حوزوی

ضمیمه

۱۹ دی ماه ۱۳۹۶

بیانیه گام دوم انقلاب

خطاب به ملّت ایران

بسم الله الرّحمن الرّحیم

«الحمدلله ربّ العالمین و الصّلاة و السّلام علی سیّدنا محمّد و آله الطّاهرین و صحبه المنتجبین و من تبعهم باحسان الی یوم الدّین»

ورود انقلاب اسلامی به دومین مرحله‌ی خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی

از میان همه‌ی ملّت‌های زیر ستم، کمتر ملّتی به انقلاب همّت می‌گمارد؛ و در میان ملّت‌هایی که به‌پاخاسته و انقلاب کرده‌اند، کمتر دیده شده که توانسته باشند کار را به نهایت رسانده و به‌جز تغییر حکومت‌ها، آرمان‌های انقلابی را حفظ کرده باشند. امّا انقلاب پُرشکوه ملّت ایران که بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید است، تنها انقلابی است که یک چلّه‌ی پُرافتخار را بدون خیانت به آرمان‌هایش پشت سر نهاده و در برابر همه‌ی وسوسه‌هایی که غیر قابل مقاومت به نظر می‌رسیدند، از کرامت خود و اصالت شعارهایش صیانت کرده و اینک وارد دوّمین مرحله‌ی خودسازی و جامعه‌پردازی و تمدّن‌سازی شده است. درودی از اعماق دل بر این ملّت؛ بر نسلی که آغاز کرد و ادامه داد و بر نسلی که اینک وارد فرآیند بزرگ و جهانیِ چهل سال دوّم می‌شود.

پیروزی انقلاب اسلامی؛ آغازگر عصر جدید عالم

آن روز که جهان میان شرق و غرب مادّی تقسیم شده بود و کسی گمان یک نهضت بزرگ دینی را نمی‌بُرد، انقلاب اسلامی ایران، با قدرت و شکوه پا به میدان نهاد؛ چهارچوب‌ها را شکست؛ کهنگی کلیشه‌ها را به رخ دنیا کشید؛ دین و دنیا را در کنار هم مطرح کرد و آغاز عصر جدیدی را اعلام نمود. طبیعی بود که سردمداران گمراهی و ستم واکنش نشان دهند، امّا این واکنش ناکام ماند. چپ و راستِ مدرنیته، از تظاهر به نشنیدن این صدای جدید و متفاوت، تا تلاش گسترده و گونه‌گون برای خفه کردن آن، هرچه کردند به اجلِ محتوم خود نزدیک‌تر شدند.

اکنون با گذشت چهل جشن سالانه‌ی انقلاب و چهل دهه‌ی فجر، یکی از آن دو کانون دشمنی نابود شده و دیگری با مشکلاتی که خبر از نزدیکی احتضار می‌دهند، دست‌وپنجه نرم می‌کند! و انقلاب اسلامی با حفظ و پایبندی به شعارهای خود همچنان به پیش می‌رود.

شعارهای جهانی، فطری، درخشان و همیشه‌زنده‌ی انقلاب اسلامی

برای همه‌چیز می‌توان طول عمر مفید و تاریخ مصرف فرض کرد، امّا شعارهای جهانی این انقلاب دینی از این قاعده مستثنا است؛ آنها هرگز بی‌مصرف و بی‌فایده نخواهند شد، زیرا فطرت بشر در همه‌ی عصرها با آن سرشته است. آزادی، اخلاق، معنویّت، عدالت، استقلال، عزّت، عقلانیّت، برادری، هیچ یک به یک نسل و یک جامعه مربوط نیست تا در دوره‌ای بدرخشد و در دوره‌ای دیگر افول کند. هرگز نمی‌توان مردمی را تصوّر کرد که از این چشم‌اندازهای مبارک دل‌زده شوند. هرگاه دل‌زدگی پیش آمده، از روی‌گردانی مسئولان از این ارزش‌های دینی بوده است و نه از پایبندی به آنها و کوشش برای تحقّق آنها.

دفاع ابدی از نظریه‌ی نظام انقلابی

انقلاب اسلامی همچون پدیده‌ای زنده و بااراده، همواره دارای انعطاف و آماده‌ی تصحیح خطاهای خویش است، امّا تجدیدنظرپذیر و اهل انفعال نیست. به نقدها حسّاسیّت مثبت نشان می‌دهد و آن را نعمت خدا و هشدار به صاحبان حرف‌های بی‌عمل می‌شمارد، امّا به هیچ بهانه‌ای از ارزش‌هایش که بحمدالله با ایمان دینی مردم آمیخته است، فاصله نمی‌گیرد. انقلاب اسلامی پس از نظام‌سازی، به رکود و خموشی دچار نشده و نمی‌شود و میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی تضاد و ناسازگاری نمی‌بیند، بلکه از نظریّه‌ی نظام انقلابی تا ابد دفاع می‌کند.

جمهوری اسلامی و فاصله‌ی میان بایدها و واقعیت‌ها

جمهوری اسلامی، متحجّر و در برابر پدیده‌ها و موقعیّت‌های نو به نو، فاقد احساس و ادراک نیست، امّا به اصول خود بشدّت پایبند و به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان بشدّت حسّاس است. با خطوط اصلی خود هرگز بی‌مبالاتی نمی‌کند و برایش مهم است که چرا بماند و چگونه بماند. بی‌شک فاصله‌ی میان بایدها و واقعیّت‌ها، همواره وجدان‌های آرمان‌خواه را عذاب داده و می‌دهد، امّا این، فاصله‌ای طی‌شدنی است و در چهل سال گذشته در مواردی بارها طی شده است و بی‌شک در آینده، با حضور نسل جوان مؤمن و دانا و پُرانگیزه، با قدرت بیشتر طی خواهد شد.

انقلاب اسلامی؛ مایه‌ی سربلندی ایران و ایرانی

انقلاب اسلامی ملّت ایران، قدرتمند امّا مهربان و باگذشت و حتّی مظلوم بوده است. مرتکب افراط‌ها و چپ‌روی‌هایی که مایه‌ی ننگ بسیاری از قیام‌ها و جنبش‌ها است، نشده است. در هیچ معرکه‌ای حتّی با آمریکا و صدّام، گلوله‌ی اوّل را شلّیک نکرده و در همه‌ی موارد، پس از حمله‌ی دشمن از خود دفاع کرده و البتّه ضربت متقابل را محکم فرود آورده است. این انقلاب از آغاز تا امروز نه بی‌رحم و خون‌ریز بوده و نه منفعل و مردّد. با صراحت و شجاعت در برابر زورگویان و گردنکشان ایستاده و از مظلومان و مستضعفان دفاع کرده است. این جوانمردی و مروّت انقلابی، این صداقت و صراحت و اقتدار، این دامنه‌ی عمل جهانی و منطقه‌ای در کنار مظلومان جهان، مایه‌ی سربلندی ایران و ایرانی است، و همواره چنین باد.

برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت

ای‌نک در آغاز فصل جدیدی از زندگی جمهوری اسلامی، این بنده‌ی ناچیز مایلم با جوانان عزیزم، نسلی که پا به میدان عمل می‌گذارد تا بخش دیگری از جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ را آغاز کند، سخن بگویم. سخن اوّل درباره‌ی گذشته است.

عزیزان! نادانسته‌ها را جز با تجربه‌ی خود یا گوش سپردن به تجربه‌ی دیگران نمی‌توان دانست. بسیاری از آنچه را ما دیده و آزموده‌ایم، نسل شما هنوز نیازموده و ندیده است. ما دیده‌ایم و شما خواهید دید. دهه‌های آینده دهه‌های شما است و شمایید که باید کارآزموده و پُرانگیزه از انقلاب خود حراست کنید و آن را هرچه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد تمدّن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمیٰ (ارواحنافداه) است، نزدیک کنید. برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت؛ اگر از این راهبرد غفلت شود، دروغ‌ها به جای حقیقت خواهند نشست و آینده مورد تهدیدهای ناشناخته قرار خواهد گرفت. دشمنان انقلاب با انگیزه‌ای قوی، تحریف و دروغ‌پردازی درباره‌ی گذشته و حتّی زمان حال را دنبال می‌کنند و از پول و همه‌ی ابزارها برای آن بهره می‌گیرند. رهزنان فکر و عقیده و آگاهی بسیارند؛ حقیقت را از دشمن و پیاده‌نظامش نمی‌توان شنید.

آغاز انقلاب و نظام اسلامی از نقطه‌ی صفر

انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن، از نقطه‌ی صفر آغاز شد؛ اوّلاً: همه‌چیز علیه ما بود، چه رژیم فاسد طاغوت که علاوه بر وابستگی و فساد و استبداد و کودتایی بودن، اوّلین رژیم سلطنتی در ایران بود که به دست بیگانه - و نه به زور شمشیر خود- بر سرِ کار آمده بود، و چه دولت آمریکا و برخی دیگر از دولت‌های غربی، و چه وضع بشدّت نابسامان داخلی و عقب‌افتادگی شرم‌آور در علم و فنّاوری و سیاست و معنویّت و هر فضیلت دیگر.

ثانیاً: هیچ تجربه‌ی پیشینی و راه طی‌شده‌ای در برابر ما وجود نداشت. بدیهی است که قیام‌های مارکسیستی و امثال آن نمی‌توانست برای انقلابی که از متن ایمان و معرفت اسلامی پدید آمده است، الگو محسوب شود. انقلابیون اسلامی بدون سرمشق و تجربه آغاز کردند و ترکیب جمهوریّت و اسلامیّت و ابزارهای تشکیل و پیشرفت آن، جز با هدایت الهی و قلب نورانی و اندیشه‌ی بزرگ امام خمینی،

به دست نیامد. و این نخستین درخشش انقلاب بود.

تقابل دوگانه‌ی جدید «اسلام و استکبار»؛ پدیده‌ی برجسته‌ی جهان معاصر

پس آنگاه انقلاب ملّت ایران، جهان دوقطبی آن روز را به جهان سه‌قطبی تبدیل کرد و سپس با سقوط و حذف شوروی و اقمارش و پدید آمدن قطب‌های جدید قدرت، تقابل دوگانه‌ی جدید «اسلام و استکبار» پدیده‌ی برجسته‌ی جهان معاصر و کانون توجّه جهانیان شد. از سویی نگاه امیدوارانه‌ی ملّت‌های زیر ستم و جریان‌های آزادی‌خواه جهان و برخی دولت‌های مایل به استقلال، و از سویی نگاه کینه‌ورزانه و بدخواهانه‌ی رژیم‌های زورگو و قلدرهای باج‌طلب عالم، بدان دوخته شد. بدین‌گونه مسیر جهان تغییر یافت و زلزله‌ی انقلاب، فرعون‌های در بسترِ راحت آرمیده را بیدار کرد؛ دشمنی‌ها با همه‌ی شدّت آغاز شد و اگر نبود قدرت عظیم ایمان و انگیزه‌ی این ملّت و رهبری آسمانی و تأییدشده‌ی امام عظیم‌الشّأن ما، تاب آوردن در برابر آن همه خصومت و شقاوت و توطئه و خباثت، امکان‌پذیر نمی‌شد.

مدیریت جهادی و اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم»؛ عامل عزت و پیشرفت ایران در همه‌ی عرصه‌ها

به‌رغم همه‌ی این مشکلات طاقت‌فرسا، جمهوری اسلامی روزبه‌روز گام‌های بلندتر و استوارتری به جلو برداشت. این چهل سال، شاهد جهادهای بزرگ و افتخارات درخشان و پیشرفت‌های شگفت‌آور در ایران اسلامی است. عظمت پیشرفت‌های چهل‌ساله‌ی ملّت ایران آنگاه بدرستی دیده می‌شود که این مدّت، با مدّت‌های مشابه در انقلاب‌های بزرگی همچون انقلاب فرانسه و انقلاب اکتبر شوروی و انقلاب هند مقایسه شود. مدیریّت های جهادی الهام‌گرفته از ایمان اسلامی و اعتقاد به اصل «ما می توانیم» که امام بزرگوار به همه‌ی ما آموخت، ایران را به عزّت و پیشرفت در همه‌ی عرصه‌ها رسانید.

برکات بزرگ انقلاب اسلامی

انقلاب به یک انحطاط تاریخی طولانی پایان داد و کشور که در دوران پهلوی و قاجار بشدّت تحقیر شده و بشدّت عقب مانده بود، در مسیر پیشرفت سریع قرار گرفت؛ در گام نخست، رژیم ننگین سلطنت استبدادی را به حکومت مردمی و مردم‌سالاری تبدیل کرد و عنصر اراده‌ی ملّی را که جان‌مایه‌ی پیشرفت همه‌جانبه و حقیقی است در کانون مدیریّت کشور وارد کرد؛ آنگاه جوانان را میدان‌دار اصلی حوادث و وارد عرصه‌ی مدیریّت کرد؛ روحیه و باور «ما می‌توانیم» را به همگان منتقل کرد؛ به برکت تحریم دشمنان، اتّکاء به توانایی داخلی را به همه آموخت و این منشأ برکات بزرگ شد:

۱) ثبات و امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران

اوّلاً: ثبات و امنیّت کشور و تمامیّت ارضی و حفاظت از مرزها را که آماج تهدید جدّی دشمنان قرار گرفته بود ضمانت کرد و معجزه‌ی پیروزی در جنگ هشت‌ساله و شکست رژیم بعثی و پشتیبانان آمریکایی و اروپایی و شرقی‌اش را پدید آورد.

۲) موتور پیشران کشور در عرصه‌ی علم و فنّاوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی و اقتصادی و عمرانی

ثانیاً: موتور پیشران کشور در عرصه‌ی علم و فنّاوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی و اقتصادی و عمرانی شد که تا اکنون ثمرات بالنده‌ی آن روزبه‌روز فراگیرتر می‌شود. هزاران شرکت دانش‌بنیان، هزاران طرح زیرساختی و ضروری برای کشور در حوزه‌های عمران و حمل‌ونقل و صنعت و نیرو و معدن و سلامت و کشاورزی و آب و غیره، میلیون‌ها تحصیل‌کرده‌ی دانشگاهی یا در حال تحصیل، هزاران واحد دانشگاهی در سراسر کشور، ده‌ها طرح بزرگ از قبیل چرخه‌ی سوخت هسته‌ای، سلّول‌های بنیادی، فنّاوری نانو، زیست‌فنّاوری و غیره با رتبه‌های نخستین در کلّ جهان، شصت برابر شدن صادرات غیرنفتی، نزدیک به ده برابر شدن واحدهای

صنعتی، ده‌ها برابر شدن صنایع از نظر کیفی، تبدیل صنعت مونتاژ به فنّاوری بومی، برجستگی محسوس در رشته‌های گوناگون مهندسی از جمله در صنایع دفاعی، درخشش در رشته‌های مهم و حسّاس پزشکی و جایگاه مرجعیّت در آن و ده‌ها نمونه‌ی دیگر از پیشرفت، محصول آن روحیه و آن حضور و آن احساس جمعی است که انقلاب برای کشور به ارمغان آورد. ایرانِ پیش از انقلاب، در تولید علم و فنّاوری صفر بود، در صنعت به‌جز مونتاژ و در علم به‌جز ترجمه هنری نداشت.

۳) به اوج رسانیدن مشارکت مردمی و مسابقه‌ی خدمت‌رسانی

ثالثاً: مشارکت مردمی را در مسائل سیاسی مانند انتخابات، مقابله با فتنه‌های داخلی، حضور در صحنه‌های ملّی و استکبارستیزی به اوج رسانید و در موضوعات اجتماعی مانند کمک‌رسانی‌ها و فعّالیّت‌های نیکوکاری که از پیش از انقلاب آغاز شده بود، افزایش چشمگیر داد. پس از انقلاب، مردم در مسابقه‌ی خدمت‌رسانی در حوادث طبیعی و کمبودهای اجتماعی مشتاقانه شرکت می‌کنند.

۴) ارتقاء شگفت‌آور بینش سیاسی آحاد مردم

رابعاً: بینش سیاسی آحاد مردم و نگاه آنان به مسائل بین‌المللی را به گونه‌ی شگفت‌آوری ارتقاء داد. تحلیل سیاسی و فهم مسائل بین‌المللی در موضوعاتی همچون جنایات غرب بخصوص آمریکا، مسئله‌ی فلسطین و ظلم تاریخی به ملّت آن، مسئله‌ی جنگ‌افروزی‌ها و رذالت‌ها و دخالت‌های قدرت‌های قلدر در امور ملّت‌ها و امثال آن را از انحصار طبقه‌ی محدود و عزلت‌گزیده‌ای به نام روشنفکر، بیرون آورد؛ این‌گونه، روشنفکری میان عموم مردم در همه‌ی کشور و همه‌ی ساحت‌های زندگی جاری شد و مسائلی از این دست حتّی برای نوجوانان و نونهالان، روشن و قابل فهم گشت.

۵) سنگین کردن کفه‌ی عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور

خامساً: کفّه‌ی عدالت را در تقسیم امکانات عمومی کشور سنگین

کرد. نارضایتی این حقیر از کارکرد عدالت در کشور به دلیل آنکه این ارزش والا باید گوهر بی‌همتا بر تارک نظام جمهوری اسلامی باشد و هنوز نیست، نباید به این معنی گرفته شود که برای استقرار عدالت کار انجام نگرفته است. واقعیّت آن است که دستاوردهای مبارزه با بی‌عدالتی در این چهار دهه، با هیچ دوره‌ی دیگر گذشته قابل مقایسه نیست. در رژیم طاغوت بیشترین خدمات و درآمدهای کشور در اختیار گروه کوچکی از پایتخت‌نشینان یا همسانان آنان در برخی دیگر از نقاط کشور بود. مردم بیشتر شهرها بویژه مناطق دوردست و روستاها در آخر فهرست و غالباً محروم از نیازهای اوّلیّه‌ی زیرساختی و خدمت‌رسانی بودند. جمهوری اسلامی در شمار موفّق‌ترین حاکمیّت‌های جهان در جابه‌جایی خدمت و ثروت از مرکز به همه‌جای کشور، و از مناطق مرفّه‌نشین شهرها به مناطق پایین‌دست آن بوده است. آمار بزرگ راه‌سازی و خانه‌سازی و ایجاد مراکز صنعتی و اصلاح امور کشاورزی و رساندن برق و آب و مراکز درمانی و واحدهای دانشگاهی و سد و نیروگاه و امثال آن به دورترین مناطق کشور، حقیقتاً افتخارآفرین است؛ بی‌شک این همه، نه در تبلیغات نارسای مسئولان انعکاس یافته و نه زبان بدخواهان خارجی و داخلی به آن اعتراف کرده است؛ ولی هست و حسنه‌ای برای مدیران جهادی و بااخلاص نزد خدا و خلق است. البتّه عدالت مورد انتظار در جمهوری اسلامی که مایل است پیرو حکومت علوی شناخته شود، بسی برتر از اینها است و چشم امید برای اجرای آن به شما جوان‌ها است که در ادامه بدان خواهم پرداخت.

۶) افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه

سادساً: عیار معنویّت و اخلاق را در فضای عمومی جامعه بگونه‌ای چشمگیر افزایش داد. این پدیده‌ی مبارک را رفتار و منش حضرت امام خمینی در طول دوران مبارزه و پس از پیروزی

انقلاب، بیش از هر چیز رواج داد؛ آن انسان معنوی و عارف و وارسته از پیرایه‌های مادّی، در رأس کشوری قرار گرفت که مایه‌های ایمان مردمش بسی ریشه‌دار و عمیق بود. هرچند دست تطاول تبلیغات مروّج فساد و بی‌بندوباری در طول دوران پهلوی‌ها به آن ضربه‌های سخت زده و لجنزاری از آلودگی اخلاقی غربی را به درون زندگی مردم متوسّط و بخصوص جوانان کشانده بود، ولی رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دل‌های مستعد و نورانی بویژه جوانان را مجذوب کرد و فضا به سود دین و اخلاق دگرگون شد. مجاهدت‌های جوانان در میدان‌های سخت از جمله دفاع مقدّس، با ذکر و دعا و روحیه‌ی برادری و ایثار همراه شد و ماجراهای صدر اسلام را زنده و نمایان در برابر چشم همه نهاد. پدران و مادران و همسران با احساس وظیفه‌ی دینی از عزیزان خود که به جبهه‌های گوناگون جهاد می‌شتافتند دل کندند و سپس، آنگاه که با پیکر خون‌آلود یا جسم آسیب‌دیده‌ی آنان روبه‌رو شدند، مصیبت را با شکر همراه کردند. مساجد و فضاهای دینی رونقی بی‌سابقه گرفت. صف نوبت برای اعتکاف از هزاران جوان و استاد و دانشجو و زن و مرد و صف نوبت برای اردوهای جهادی و جهاد سازندگی و بسیج سازندگی از هزاران جوان داوطلب و فداکار آکنده شد. نماز و حج و روزه‌داری و پیاده‌روی زیارت و مراسم گوناگون دینی و انفاقات و صدقات واجب و مستحب در همه‌جا بویژه میان جوانان رونق یافت و تا امروز، روزبه‌روز بیشتر و باکیفیّت‌تر شده است. و اینها همه در دورانی اتّفاق افتاده که سقوط اخلاقی روزافزون غرب و پیروانش و تبلیغات پُرحجم آنان برای کشاندن مرد و زن به لجنزارهای فساد، اخلاق و معنویّت را در بخشهای عمده‌ی عالم منزوی کرده است؛ و این معجزه‌ای دیگر از انقلاب و نظام اسلامی فعّال و پیشرو است.

۷) ایستادگی روزافزون در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان

سابعاً: نماد پُرابّهت و باشکوه و افتخارآمیز ایستادگی در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان و در رأس آنان آمریکای جهان‌خوار و جنایت‌کار، روزبه‌روز برجسته‌تر شد. درتمام‌این‌چهل‌سال،تسلیم‌ناپذیری وصیانت وپاسداری ازانقلاب وعظمت وهیبت الهی آن وگردن برافراشته‌ی آن در مقابل دولت‌های متکبّر و مستکبر، خصوصیّت شناخته‌شده‌ی ایران و ایرانی بویژه جوانان این مرز و بوم به‌شمار می‌رفته است. قدرت‌های انحصارگر جهان که همواره حیات خود را در دست‌اندازی به استقلال دیگر کشورها و پایمال کردن منافع حیاتی آنها برای مقاصد شوم خود دانسته‌اند، در برابر ایران اسلامی و انقلابی، اعتراف به ناتوانی کردند. ملّت ایران در فضای حیات‌بخش انقلاب توانست نخست دست‌نشانده‌ی آمریکا و عنصر خائن به ملّت را از کشور براند و پس از آن هم تا امروز از سلطه‌ی دوباره‌ی قلدران جهانی بر کشور با قدرت و شدّت جلوگیری کند.

انقلاب چهل‌ساله و گام بزرگ دوم

جوانان عزیز! اینها بخشی محدود از سرفصل‌های عمده در سرگذشت چهل‌ساله‌ی انقلاب اسلامی است؛ انقلاب عظیم و پایدار و درخشانی که شما به توفیق الهی باید گام بزرگ دوّم را در پیشبرد آن بردارید.

محصول تلاش چهل‌ساله، اکنون برابر چشم ما است: کشور و ملّتی مستقل، آزاد، مقتدر، باعزّت، متدیّن، پیشرفته در علم، انباشته از تجربه‌هایی گران‌بها، مطمئن و امیدوار، دارای تأثیر اساسی در منطقه و دارای منطق قوی در مسائل جهانی، رکورددار در شتاب پیشرفت‌های علمی، رکورددار در رسیدن به رتبه‌های بالا در دانش‌ها و فنّاوری‌های مهم از قبیل هسته‌ای و سلّول‌های بنیادی و نانو و هوافضا و امثال آن، سرآمد در گسترش خدمات اجتماعی، سرآمد در انگیزه‌های جهادی میان جوانان، سرآمد در جمعیّت جوان کارآمد، و بسی ویژگی‌های افتخارآمیز دیگر که همگی محصول انقلاب و نتیجه‌ی جهت‌گیری‌های انقلابی و جهادی

است. و بدانید که اگر بی‌توجّهی به شعارهای انقلاب و غفلت از جریان انقلابی در برهه‌هایی از تاریخ چهل‌ساله نمی‌بود -که متأسّفانه بود و خسارت‌بار هم بود- بی‌شک دستاوردهای انقلاب از این بسی بیشتر و کشور در مسیر رسیدن به آرمان‌های بزرگ بسی جلوتر بود و بسیاری از مشکلات کنونی وجود نمی‌داشت.

اقتدار انقلاب اسلامی و تغییر چالش‌ها و شکست مستکبران

ایران مقتدر، امروز هم مانند آغاز انقلاب با چالش‌های مستکبران روبه‌رو است امّا با تفاوتی کاملاً معنی‌دار. اگر آن روز چالش با آمریکا برسر کوتاه کردن دست عمّال بیگانه یا تعطیلی سفارت رژیم صهیونیستی در تهران یا رسوا کردن لانه‌ی جاسوسی بود، امروز چالش بر سرِ حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی و برچیدن بساط نفوذ نامشروع آمریکا از منطقه‌ی غرب آسیا و حمایت جمهوری اسلامی از مبارزات مجاهدان فلسطینی در قلب سرزمین‌های اشغالی و دفاع از پرچم برافراشته‌ی حزب‌الله و مقاومت در سراسر این منطقه است. و اگر آن روز، مشکل غرب جلوگیری از خرید تسلیحات ابتدایی برای ایران بود، امروز مشکل او جلوگیری از انتقال سلاح‌های پیشرفته‌ی ایرانی به نیروهای مقاومت است. و اگر آن روز گمان آمریکا آن بود که با چند ایرانی خودفروخته یا با چند هواپیما و بالگرد خواهد توانست بر نظام اسلامی و ملّت ایران فائق آید، امروز برای مقابله‌ی سیاسی و امنیّتی با جمهوری اسلامی، خود را محتاج به یک ائتلاف بزرگ از ده‌ها دولت معاند یا مرعوب میبیند و البتّه باز هم در رویارویی، شکست می‌خورد. ایران به برکت انقلاب، اکنون در جایگاهی متعالی و شایسته‌ی ملّت ایران در چشم جهانیان و عبورکرده از بسی گردنه‌های دشوار در مسائل اساسی خویش است.

جوانان؛ محور تحقق نظام پیشرفته‌ی اسلامی

امّا راه طی‌شده فقط قطعه‌ای از مسیر افتخارآمیز به سوی آرمان‌های بلند نظام جمهوری اسلامی است.

دنباله‌ی این مسیر که به گمان زیاد، به دشواریِ گذشته‌ها نیست، باید با همّت و هشیاری و سرعت عمل و ابتکار شما جوانان طی شود. مدیران جوان، کارگزاران جوان، اندیشمندان جوان، فعّالان جوان، در همه‌ی میدان‌های سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و بین‌المللی و نیز در عرصه‌های دین و اخلاق و معنویّت و عدالت، باید شانه‌های خود را به زیر بار مسئولیّت دهند، از تجربه‌ها و عبرت‌های گذشته بهره گیرند، نگاه انقلابی و روحیه‌ی انقلابی و عمل جهادی را به کار بندند و ایران عزیز را الگوی کامل نظام پیشرفته‌ی اسلامی بسازند.

نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی؛ مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور نکته‌ی مهمّی که باید آینده‌سازان در نظر داشته باشند، این است که در کشوری زندگی می‌کنند که از نظر ظرفیّت‌های طبیعی و انسانی، کم‌نظیر است و بسیاری از این ظرفیّت‌ها با غفلت دست‌اندرکاران تاکنون بی‌استفاده یا کم‌استفاده مانده است.

همّت‌های بلند و انگیزه‌های جوان و انقلابی، خواهند توانست آنها را فعّال و در پیشرفت مادّی و معنوی کشور به معنی واقعی جهش ایجاد کنند.

مهم‌ترین ظرفیّت امیدبخش کشور، نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی است. جمعیّت جوان زیر ۴۰ سال که بخش مهمّی از آن نتیجه‌ی موج جمعیّتی ایجادشده در دهه‌ی ۶۰ است، فرصت ارزشمندی برای کشوراست. ۳۶ میلیون نفر در سنین میانه‌ی ۱۵ و ۴۰ سالگی، نزدیک به ۱۴ میلیون نفر دارای تحصیلات عالی، رتبه‌ی دوّم جهان در دانش‌آموختگان علوم و مهندسی، انبوه جوانانی که با روحیه‌ی انقلابی رشد کرده و آماده‌ی تلاش جهادی برای کشورند، و جمع چشمگیر جوانان محقّق و اندیشمندی که به آفرینش‌های علمی و فرهنگی و صنعتی و غیره اشتغال دارند؛ اینها ثروت عظیمی برای کشور است که هیچ اندوخته‌ی مادّی با آن مقایسه نمی‌تواند شد.

فهرست طولانی فرصت‌های مادی کشور

به‌جز اینها، فرصت‌های مادّی کشور نیز فهرستی طولانی را تشکیل می‌دهد که مدیران کارآمد و پُرانگیزه و خردمند می‌توانند با فعّال کردن و بهره‌گیری از آن، درآمدهای ملّی را با جهشی نمایان افزایش داده و کشور را ثروتمند و بی‌نیاز و به معنی واقعی دارای اعتمادبه‌نفس کنند و مشکلات کنونی را برطرف نمایند. ایران با دارا بودن یک درصد جمعیّت جهان، دارای ۷ درصد ذخایر معدنی جهان است: منابع عظیم زیرزمینی، موقعیت استثنائی جغرافیایی میان شرق و غرب و شمال و جنوب، بازار بزرگ ملّی، بازار بزرگ منطقه‌ای با داشتن ۱۵ همسایه با ۶۰۰ میلیون جمعیّت، سواحل دریایی طولانی، حاصلخیزی زمین با محصولات متنوّع کشاورزی و باغی، اقتصاد بزرگ و متنوّع، بخش‌هایی از ظرفیّت‌های کشور است؛ بسیاری از ظرفیّت‌ها دست‌نخورده مانده است. گفته شده است که ایران از نظر ظرفیّت‌های استفاده‌نشده‌ی طبیعی و انسانی در رتبه‌ی اوّل جهان است. بی‌شک شما جوانان مؤمن و پُرتلاش خواهید توانست این عیب بزرگ را برطرف کنید. دهه‌ی دوّم چشم‌انداز، باید زمان تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و نیز ظرفیّت‌های استفاده‌نشده باشد و پیشرفت کشور از جمله در بخش تولید و اقتصاد ملّی ارتقاء یابد.

گام دوم و سرفصل‌ها و توصیه‌های اساسی در پرتو امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده

اکنون به شما فرزندان عزیزم در مورد چند سرفصل اساسی توصیه‌هایی می‌کنم. این سرفصل‌ها عبارتند از: علم و پژوهش، معنویّت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزّت ملّی و روابط خارجی و مرزبندی با دشمن، سبک زندگی.

امّا پیش از همه‌چیز، نخستین توصیه‌ی من امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده است. بدون این کلید اساسیِ همه‌ی قفل‌ها، هیچ گامی نمی‌توان برداشت. آنچه می‌گویم یک امید

صادق و متّکی به واقعیّت‌های عینی است. اینجانب همواره از امید کاذب و فریبنده دوری جسته‌ام، امّا خود و همه را از نومیدی بیجا و ترس کاذب نیز برحذر داشته‌ام و برحذر می‌دارم. در طول این چهل سال - و اکنون مانند همیشه- سیاست تبلیغی و رسانه‌ای دشمن و فعّال‌ترین برنامه‌های آن، مأیوس‌سازی مردم و حتّی مسئولان و مدیران ما از آینده است. خبرهای دروغ، تحلیل‌های مغرضانه، وارونه نشان دادن واقعیّت‌ها، پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش، بزرگ کردن عیوب کوچک و کوچک نشان دادن یا انکار محسّنات بزرگ، برنامه‌ی همیشگی هزاران رسانه‌ی صوتی و تصویری و اینترنتی دشمنان ملّت ایران است؛ و البتّه دنباله‌های آنان در داخل کشور نیز قابل مشاهده‌اند که با استفاده از آزادی‌ها در خدمت دشمن حرکت می‌کنند. شما جوانان باید پیش‌گام در شکستن این محاصره‌ی تبلیغاتی باشید. در خود و دیگران نهال امید به آینده را پرورش دهید. ترس و نومیدی را از خود و دیگران برانید. این نخستین و ریشه‌ای‌ترین جهاد شما است. نشانه‌های امیدبخش -که به برخی از آنها اشاره شد- در برابر چشم شما است. رویش‌های انقلاب بسی فراتر از ریزش‌ها است و دست‌ودلهای امین و خدمت‌گزار، بمراتب بیشتر از مفسدان و خائنان و کیسه‌دوختگان است. دنیا به جوان ایرانی و پایداری ایرانی و ابتکارهای ایرانی، در بسیاری از عرصه‌ها با چشم تکریم و احترام می‌نگرد. قدر خود را بدانید و با قوّت خداداد، به سوی آینده خیز بردارید و حماسه بیافرینید.

و امّا توصیه‌ها:

۱) علم و پژوهش

علم و پژوهش: دانش، آشکارترین وسیله‌ی عزّت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دویست‌ساله فراهم کند و با وجود تهی‌دستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم،

اختیار سیاست و اقتصاد آنها را به دست گیرد. ما به سوءاستفاده از دانش مانند آنچه غرب کرد، توصیه نمی‌کنیم، امّا مؤکّداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه‌ی دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم. بحمدالله استعداد علم و تحقیق در ملّت ما از متوسّط جهان بالاتر است. اکنون نزدیک به دو دهه است که رستاخیز علمی در کشور آغاز شده و با سرعتی که برای ناظران جهانی غافلگیرکننده بود -یعنی یازده برابر شتاب رشد متوسّط علم در جهان- به پیش رفته است. دستاوردهای دانش و فنّاوری ما در این مدّت که ما را به رتبه‌ی شانزدهم در میان بیش از دویست کشور جهان رسانید و مایه‌ی شگفتی ناظران جهانی شد و در برخی از رشته‌های حسّاس و نوپدید به رتبه‌های نخستین ارتقاء داد، همه‌وهمه در حالی اتّفاق افتاده که کشور دچار تحریم مالی و تحریم علمی بوده است. ما با وجود شنا در جهت مخالف جریان دشمن‌ساز، به رکوردهای بزرگ دست یافته‌ایم و این نعمت بزرگی است که به‌خاطر آن باید روز و شب خدا را سپاس گفت.

امّا آنچه من می‌خواهم بگویم این است که این راه طی‌شده، با همه‌ی اهمّیّتش فقط یک آغاز بوده است و نه بیشتر. ما هنوز از قلّه‌های دانش جهان بسیار عقبیم؛ باید به قلّه‌ها دست یابیم. باید از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها عبور کنیم. ما از این مرحله هنوز بسیار عقبیم؛ ما از صفر شروع کرده‌ایم. عقب‌ماندگی شرم‌آور علمی در دوران پهلوی‌ها و قاجارها در هنگامی که مسابقه‌ی علمی دنیا تازه شروع شده بود، ضربه‌ی سختی بر ما وارد کرده و ما را از این کاروان شتابان، فرسنگ‌ها عقب نگه داشته بود. ما اکنون حرکت را آغاز کرده و با شتاب پیش می‌رویم ولی این شتاب باید سال‌ها با شدّت بالا ادامه یابد تا آن عقب‌افتادگی جبران شود. اینجانب همواره به دانشگاه‌ها و دانشگاهیان و مراکز پژوهش و پژوهندگان، گرم و قاطع و جدّی دراین‌باره تذکّر و هشدار و فراخوان داده‌ام، ولی اینک مطالبه‌ی عمومی من از شما جوانان آن است که این راه را با احساس مسئولیّت بیشتر و همچون یک

جهاد در پیش گیرید. سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته شده و این انقلاب، شهیدانی از قبیل شهدای هسته‌ای نیز داده است. به‌پاخیزید و دشمن بدخواه و کینه‌توز را که از جهاد علمی شما بشدّت بیمناک است ناکام سازید.

۲) معنویّت و اخلاق

معنویّت و اخلاق: معنویّت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکّل، ایمان در خود و در جامعه است، و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتمادبه‌نفس و دیگر خلقیّات نیکو است. معنویّت و اخلاق، جهت‌دهنده‌ی همه‌ی حرکت‌ها و فعّالیّت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آنها، محیط زندگی را حتّی با کمبودهای مادّی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتّی با برخورداری مادّی، جهنّم می‌آفریند. شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومت‌ها توفیق چندانی نخواهد یافت. اخلاق و معنویّت، البتّه با دستور و فرمان به دست نمی‌آید، پس حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، امّا اوّلاً خود باید منش و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند، و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی دراین‌باره میدان دهند و کمک برسانند؛ با کانون‌های ضدّ معنویّت و اخلاق، به شیوه‌ی معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنّمی‌ها مردم را با زور و فریب، جهنّمی کنند.

ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر، امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضدّ معنویّت و ضدّ اخلاق نهاده است و هم‌اکنون تهاجم روزافزون دشمنان به دلهای پاک جوانان و نوجوانان و حتّی نونهالان با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود می‌بینیم. دستگاه‌های مسئول حکومتی دراین‌باره وظایفی سنگین بر عهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسئولانه صورت گیرد. و

این البتّه به معنی رفع مسئولیّت از اشخاص و نهادهای غیرحکومتی نیست. در دوره‌ی پیش‌رو باید دراین‌باره‌ها برنامه‌های کوتاه‌مدّت و میان‌مدّت جامعی تنظیم و اجرا شود؛ ان‌شاءالله.

۳) اقتصاد

اقتصاد: اقتصاد یک نقطه‌ی کلیدیِ تعیین‌کننده است. اقتصاد قوی، نقطه‌ی قوّت و عامل مهمّ سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطه‌ی ضعف و زمینه‌ساز نفوذ و سلطه و دخالت دشمنان است. فقر و غنا در مادّیّات و معنویّات بشر، اثر می‌گذارد. اقتصاد البتّه هدف جامعه‌ی اسلامی نیست، امّا وسیله‌ای است که بدون آن نمی‌توان به هدف‌ها رسید. تأکید بر تقویت اقتصاد مستقلّ کشور که مبتنی بر تولید انبوه و باکیفیّت، و توزیع عدالت‌محور، و مصرف به‌اندازه و بی‌اسراف، و مناسبات مدیریّتی خردمندانه است و در سال‌های اخیر از سوی اینجانب بارها تکرار و بر آن تأکید شده، به‌خاطر همین تأثیر شگرفی است که اقتصاد می‌تواند بر زندگی امروز و فردای جامعه بگذارد.

انقلاب اسلامی راه نجات از اقتصاد ضعیف و وابسته و فاسد دوران طاغوت را به ما نشان داد، ولی عملکردهای ضعیف، اقتصاد کشور را از بیرون و درون دچار چالش ساخته است. چالش بیرونی تحریم و وسوسه‌های دشمن است که در صورت اصلاح مشکل درونی، کم‌اثر و حتّی بی‌اثر خواهد شد. چالش درونی عبارت از عیوب ساختاری و ضعف‌های مدیریّتی است.

مهم‌ترین عیوب، وابستگی اقتصاد به نفت، دولتی بودن بخش‌هایی از اقتصاد که در حیطه‌ی وظایف دولت نیست، نگاه به خارج و نه به توان و ظرفیّت داخلی، استفاده‌ی اندک از ظرفیّت نیروی انسانی کشور، بودجه‌بندی معیوب و نامتوازن، و سرانجام عدم ثبات سیاست‌های اجرائی اقتصاد و عدم رعایت اولویّت‌ها و وجود هزینه‌های زائد و حتّی مسرفانه در بخش‌هایی از دستگاه‌های حکومتی است. نتیجه‌ی اینها مشکلات زندگی مردم از قبیل بیکاری جوان‌ها، فقر

درآمدی در طبقه‌ی ضعیف و امثال آن است.

راه‌حلّ این مشکلات، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که باید برنامه‌های اجرائی برای همه‌ی بخش‌های آن تهیّه و با قدرت و نشاط کاری و احساس مسئولیّت، در دولت‌ها پیگیری و اقدام شود. درون‌زایی اقتصاد کشور، مولّد شدن و دانش‌بنیان شدن آن، مردمی کردن اقتصاد و تصدّیگری نکردن دولت، برون‌گرایی با استفاده از ظرفیّت‌هایی که قبلاً به آن اشاره شد، بخش‌های مهمّ این راه‌حل‌ها است. بی‌گمان یک مجموعه‌ی جوان و دانا و مؤمن و مسلّط بر دانسته‌های اقتصادی در درون دولت خواهند توانست به این مقاصد برسند. دوران پیشِ‌رو باید میدان فعّالیّت چنین مجموعه‌ای باشد.

جوانان عزیز در سراسر کشور بدانند که همه‌ی راه‌حل‌ها در داخل کشور است. اینکه کسی گمان کند که «مشکلات اقتصادی صرفاً ناشی از تحریم است و علّت تحریم هم مقاومت ضدّ استکباری و تسلیم نشدن در برابر دشمن است؛ پس راه‌حل، زانو زدن در برابر دشمن و بوسه زدن بر پنجه‌ی گرگ است» خطایی نابخشودنی است. این تحلیل سراپا غلط، هرچند گاه از زبان و قلم برخی غفلت‌زدگان داخلی صادر می‌شود، امّا منشأ آن، کانون‌های فکر و توطئه‌ی خارجی است که با صد زبان به تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران و افکار عمومی داخلی القاء می‌شود.

۴) عدالت و مبارزه با فساد

عدالت و مبارزه با فساد: این دو لازم و ملزوم یکدیگرند. فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی، توده‌ی چرکین کشورها و نظام‌ها و اگر در بدنه‌ی حکومت‌ها عارض شود، زلزله‌ی ویرانگر و ضربه‌زننده به مشروعیّت آنها است؛ و این برای نظامی چون جمهوری اسلامی که نیازمند مشروعیّتی فراتر از مشروعیّت‌های مرسوم و مبنائی‌تر از مقبولیّت اجتماعی است، بسیار جدّی‌تر و بنیانی‌تر از دیگر نظام‌ها است. وسوسه‌ی مال و مقام و ریاست، حتّی در عَلَوی‌ترین حکومت تاریخ یعنی حکومت خود حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام کسانی را لغزاند، پس خطر بُروز این تهدید در جمهوری

اسلامی هم که روزی مدیران و مسئولانش مسابقه‌ی زهد انقلابی و ساده‌زیستی می‌دادند، هرگز بعید نبوده و نیست؛ و این ایجاب می‌کند که دستگاهی کارآمد با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع در قوای سه‌گانه حضور دائم داشته باشد و به‌معنای واقعی با فساد مبارزه کند، بویژه در درون دستگاه‌های حکومتی.

البتّه نسبت فساد در میان کارگزاران حکومت جمهوری اسلامی در مقایسه با بسیاری از کشورهای دیگر و بخصوص با رژیم طاغوت که سرتاپا فساد و فسادپرور بود، بسی کمتر است و بحمدالله مأموران این نظام غالباً سلامت خود را نگاه داشته‌اند، ولی حتّی آنچه هست غیرقابل قبول است. همه باید بدانند که طهارت اقتصادی شرط مشروعیّت همه‌ی مقامات حکومت جمهوری اسلامی است. همه باید از شیطانِ حرص برحذر باشند و از لقمه‌ی حرام بگریزند و از خداوند دراین‌باره کمک بخواهند و دستگاه‌های نظارتی و دولتی باید با قاطعیّت و حسّاسیّت، از تشکیل نطفه‌ی فساد پیشگیری و با رشد آن مبارزه کنند. این مبارزه نیازمند انسان‌هایی باایمان و جهادگر، و منیع‌الطّبع با دستانی پاک و دل‌هایی نورانی است. این مبارزه بخش اثرگذاری است از تلاش همه‌جانبه‌ای که نظام جمهوری اسلامی باید در راه استقرار عدالت به کار برد.

عدالت در صدر هدف‌های اوّلیّه‌ی همه‌ی بعثت‌های الهی است و در جمهوری اسلامی نیز دارای همان شأن و جایگاه است؛ این، کلمه‌ای مقدّس در همه‌ی زمان‌ها و سرزمین‌ها است و به‌صورت کامل، جز در حکومت حضرت ولیّ‌عصر (ارواحنافداه) میسّر نخواهد شد ولی به‌صورت نسبی، همه جا و همه وقت ممکن و فریضه‌ای بر عهده‌ی همه بویژه حاکمان و قدرتمندان است. جمهوری اسلامی ایران در این راه گام‌های بلندی برداشته است که قبلاً بدان اشاره‌ای کوتاه رفت؛ و البتّه در توضیح و تشریح آن باید کارهای بیشتری صورت گیرد و توطئه‌ی واژگونه‌نمایی و لااقل سکوت و پنهان‌سازی که اکنون برنامه‌ی جدّی دشمنان انقلاب است، خنثی گردد.

با این همه، اینجانب به جوانان عزیزی که آینده‌ی کشور، چشم‌انتظار آنها است صریحاً می‌گویم آنچه تاکنون شده با آنچه باید می‌شده و بشود، دارای فاصله‌ای ژرف است. در جمهوری اسلامی، دل‌های مسئولان به‌طور دائم باید برای رفع محرومیّت‌ها بتپد و از شکاف‌های عمیق طبقاتی بشدّت بیمناک باشد. در جمهوری اسلامی کسب ثروت نه‌تنها جرم نیست که مورد تشویق نیز هست، امّا تبعیض در توزیع منابع عمومی و میدان دادن به ویژه‌خواری و مدارا با فریبگران اقتصادی که همه به بی‌عدالتی می‌انجامد، بشدّت ممنوع است؛ همچنین غفلت از قشرهای نیازمند حمایت، به‌هیچ‌رو مورد قبول نیست. این سخنان در قالب سیاست‌ها و قوانین، بارها تکرار شده است ولی برای اجرای شایسته‌ی آن، چشم امید به شما جوان‌ها است؛ و اگر زمام اداره‌ی بخش‌های گوناگون کشور به جوانان مؤمن و انقلابی و دانا و کاردان -که بحمدالله کم نیستند- سپرده شود، این امید برآورده خواهد شد؛ ان‌شاءالله.

۵) استقلال و آزادی

استقلال و آزادی: استقلال ملّی به معنی آزادی ملّت و حکومت از تحمیل و زورگویی قدرت‌های سلطه‌گر جهان است. و آزادی اجتماعی به‌معنای حقّ تصمیم‌گیری و عمل کردن و اندیشیدن برای همه‌ی افراد جامعه است؛ و این هر دو از جمله‌ی ارزش‌های اسلامی‌اند و این هر دو عطیّه‌ی الهی به انسان‌هایند و هیچ کدام تفضّل حکومت‌ها به مردم نیستند. حکومت‌ها موظّف به تأمین این دو اند. منزلت آزادی و استقلال را کسانی بیشتر می‌دانند که برای آن جنگیده‌اند. ملّت ایران با جهاد چهل‌ساله‌ی خود از جمله‌ی آنها است. استقلال و آزادی کنونی ایران اسلامی، دستاورد، بلکه خون‌آوردِ صدها هزار انسان والا و شجاع و فداکار است؛ غالباً جوان، ولی همه در رتبه‌های رفیع انسانیّت. این ثمر شجره‌ی طیّبه‌ی انقلاب را با تأویل و توجیه‌های ساده‌لوحانه و بعضاً مغرضانه، نمی‌توان در خطر قرار داد. همه -مخصوصاً دولت جمهوری اسلامی- موظّف به حراست از آن

با همه‌ی وجودند. بدیهی است که «استقلال» نباید به معنی زندانی کردن سیاست و اقتصاد کشور در میان مرزهای خود، و «آزادی» نباید در تقابل با اخلاق و قانون و ارزش‌های الهی و حقوق عمومی تعریف شود.

۶) عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن

عزّت ملّی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن: این هر سه، شاخه‌هایی از اصلِ «عزّت، حکمت، و مصلحت» در روابط بین‌المللی‌اند. صحنه‌ی جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقّق یافته یا در آستانه‌ی ظهورند: تحرّک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه‌ی آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آنها در منطقه؛ گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه.

اینها بخشی از مظاهر عزّت جمهوری اسلامی است که جز با شجاعت و حکمت مدیران جهادی به دست نمی‌آمد. سردمداران نظام سلطه نگرانند؛ پیشنهادهای آنها عموماً شامل فریب و خدعه و دروغ است. امروز ملّت ایران علاوه بر آمریکای جنایت‌کار، تعدادی از دولت‌های اروپایی را نیز خدعه‌گر و غیر قابل اعتماد میداند. دولت جمهوری اسلامی باید مرزبندی خود را با آنها با دقّت حفظ کند؛ از ارزش‌های انقلابی و ملّی خود، یک گام هم عقب‌نشینی نکند؛ از تهدیدهای پوچ آنان نهراسد؛ و در همه‌حال، عزّت کشور و ملّت خود را در نظر داشته باشد و حکیمانه و مصلحت‌جویانه و البتّه از موضع انقلابی، مشکلات قابل حلّ خود را با آنان حل کند. در مورد آمریکا حلّ هیچ مشکلی متصوّر نیست و مذاکره با آن جز زیان مادّی و معنوی محصولی نخواهد داشت.

۷) سبک زندگی

سبک زندگی: سخن لازم دراین‌باره بسیار است. آن را به فرصتی دیگر وامی‌گذارم و به همین جمله اکتفا می‌کنم که تلاش غرب در ترویج

سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملّت ما زده است؛ مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوان‌ها است.

در پایان از حضور سرافرازانه و افتخارانگیز و دشمن‌شکن ملّت عزیز در بیست‌ودوّم بهمن و چهلمین سالگرد انقلاب عظیم اسلامی تشکّر می‌کنم و پیشانی سپاس بر درگاه حضرت حق می‌سایم. سلام بر حضرت بقیّةالله (ارواحنافداه)؛ سلام بر ارواح طیّبه‌ی شهیدان والامقام و روح مطهّر امام بزرگوار؛ و سلام بر همه‌ی ملّت عزیز ایران و سلام ویژه به جوانان.

دعاگوی شما

سیّدعلی خامنه‌ای

۲۲ بهمن‌ماه ۱۳۹۷

کتابنامه

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

۱.ابن بابویه القمّی، محمّد بن علی (الشیخ الصدوق)، الأمالی، تحقیق: مؤسسة البعثة، قم: مؤسسة البعثة، ۱۴۰۷ ق، اوّل.

۲.ابن بابویه قمّی، محمّد بن علی (الشیخ الصدوق)، کتاب من لایحضره الفقیه، تحقیق علی اکبر غفاری، قم، مؤسسه نشر اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۳ق.

۳.ابن بلبان، علی، صحیح ابن حبّان، تحقیق: شعیب الأرنؤوط، بیروت: مؤسسة الرسالة، الطبعة الثانیة، ۱۴۱۴ هـ.

۴.ابن سعد، محمد بن سعد، الطبقات الکبری، بیروت، دار صادر، بیتا.

۵.ابن هشام، عبدالملک حمیری، السیرة النبویة، بیروت، دار الکتاب العربی، بیتا.

۶.اخوان، محمد جواد، مقاله «چرا بودجه همچنان نیازمند اصلاح ساختاری است؟» سایت https://www.Javann.ir در تاریخ ۱۳۹۸/۹/۳۰.

۷.اراکی، محسن، اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی، منابع: فصل‌نامه رواق اندیشه، شماره ۳۸.

۸.اراکی، محسن، فقه المسجد، تهران، مرکز رسیدگی به امور مساجد، ۱۳۹۷.

۹.اسداللهی، مسعود، از مقاومت تا پیروزی، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اندیشه سازان نور، ۱۳۷۹.

۱۰.اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ القرآن، الدارالشامیه، بیروت ۱۹۹۲ م.
۱۱.اعتمادی فرد، سید مهدی، روابط اجتماعی زن و مرد، دانشنامه فاطمی، زیر نظر علی اکبر رشاد، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۳ ش.
۱۲.امام خمینی، سید روح الله موسوی، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۳.امام خمینی، سید روح الله موسوی، استفتائات، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، بی‌تا
۱۴.امام خمینی، سید روح‌الله موسوی، تفسیر سوره حمد، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، بی‌تا.
۱۵.امام خمینی، سیدروح‌الله موسوی، شرح چهل حدیث، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(قدس سره)، بی‌تا.
۱۶.امام خمینی، ولایت فقیه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۹۱.
۱۷.امام خمینی، کتاب البیع، تعداد جلد: ۵، ناشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، مکان چاپ: تهران، سال چاپ: ۱۳۸۸ ش- ۱۴۳۰ ق، نوبت چاپ: سوم.
۱۸.انصاری، ابراهیم، ابعاد اقتصادی، اجتماعی تهاجم فرهنگی، مطالعات فرهنگی در دانشگاه اسلامی (فصلنامه)، تهران، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، ش ۳، ۱۳۷۶ ش.
۱۹.آیت‌الله خامنه‌ای، دو امام مجاهد، مؤسسه پژوهشی و فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ اول، سال ۱۳۹۶.
۲۰.آیت‌الله خامنه‌ای، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، مؤسسه پژوهشی و فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ اول، سال ۱۳۹۳.
۲۱.باغستانی، سعید، مقاله انقلاب اسلامی و بازتاب آن بر لبنان، مجلهٔ معرفت، ش ۹۸، ص ۵۵-۶۴.
۲۲.بستانی، حسین، خانواده، دانشنامه فاطمی، زیر نظر علی اکبر رشاد، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۳ ش.

۲۳.بهزادپور، سیمین‌دخت، مقاله «زن»، اندیشه نامه انقلاب اسلامی، مؤسسه انقلاب اسلامی، بی‌تا.
۲۴.پاشاپور، حمید، نهضت‌های اسلامی بازیگران جدید نظام بین‌الملل، ویراستار شهرام رجب‌زاده، ناشر اندیشه‌سازان نور، سال ۱۳۸۱.
۲۵.پسندیده، عباس، الگوی اسلامی شادکامی با رویکرد روان‌شناسی مثبت‌گرا، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، مکان چاپ: قم- ایران، سال چاپ: ۱۳۹۲، نوبت چاپ: ۱.
۲۶.تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غررالحکم، مصحح: رجائی، سید مهدی، ناشر: دارالکتاب الإسلامی، قم، ۱۴۱۰ ق.
۲۷.تمیمی مغربی، أبی حنیفة، نعمان بن محمّد بن منصور بن أحمد بن حیّون(ت ۳۶۳ ه)، دعائم الإسلام و ذکر الحلال و الحرام و القضایا و الأحکام، تحقیق: آصف بن علیّ أصغر فیضی، دارالمعارف- مصر، الطبعة الثالثة ۱۳۸۹ هـ .
۲۸.تهرانی، مجتبی ادب الهی(تربیّت مربی)، موسسه فرهنگی پژوهشی مصابیح الهدی، چاپ سوم، سال ۱۳۹۷.
۲۹.جعفری ولدانی، صغر، کانون‌های بحران در خلیج فارس، تهران: انتشارات کیهان، ۱۳۷۷.
۳۰.جعفریان، رسول، تاریخ سیاسی اسلام، سیره رسول خدا، قم، انتشارات دلیل ما، چاپ دوم، ۱۳۸۲ ش.
۳۱.جعفریان، رسول، جریانها و سازمانهای مذهبی - سیاسی، نشر علم چاپ اول ۱۳۹۰.
۳۲.جمعی از نویسندگان، مطالعات استراتژیک توسعه و فرهنگ دینی، مؤسسه فرهنگی هنری عرش‌پژوه، قم، پژوهشکده باقر العلوم ۷، ۱۳۹۱ ش.
۳۳.حاج یوسفی، امیر محمد، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تحولات منطقه‌ای (۲۰۰۱-۱۹۹۱)، تهران وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، سال ۱۳۸۴.
۳۴.حاکم نیشابوری، محمّد بن عبد الله، المستدرك علی الصحیحین، بیروت: دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۱ ق، الطبعة الأولی؛ و طبع حیدرآباد.

۳۵.حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، قم، مؤسسهٔ آل‌البیت علیهم‌السلام لإحیاء التراث، ۱۴۱۴ ق.
۳۶.حسین‌خانی، امید، مقاله «زن»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، مؤسسه انقلاب اسلامی، بی‌تا.
۳۷..حسینی، زهرا، دا، انتشارات سوره مهر، تاریخ نشر: مهر ۱۳۹۶، نوبت چاپ: صد و پنجاه و هفتم.
۳۸.خسروپناه، عبدالحسین، منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوم، سال ۱۳۹۶.
۳۹.دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: سمت، ۱۳۸۹.
۴۰.ذوعلم، علی؛ آقایی، محمدرضا؛ صاعد رازی، محمدحسین، مقاله «تهاجم فرهنگی»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.
۴۱.رحیمی، حسین (۱۳۸۰) تحلیلی بر قبول شدگان کنکور سراسری ۱۳۸۰، پیک سنجش، سال ششم، شماره ۲۴؛ ۲.
۴۲.رزمجویی، هادی، مقاله «هویت»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.
۴۳.رودگر، محمدجواد، مقاله «عرفان»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.
۴۴.رودگر، محمدجواد، مقاله «معنویت»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.
۴۵.روزنامه کیهان،، «مصاحبه با شیخ سعید شعبان»، ۴ دی ۱۳۶۲.
۴۶.سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران (۱۳۷۷)، آمار عملکرد ۲۰ ساله آموزش عالی ایران (بخش دولتی)، تهران، وزارت فرهنگ و آموزش عالی، سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران.
۴۷.سلیمی نمین، عباس، مقاله «ایران»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.

۴۸.سیوطی، جلال الدین عبدالرحمان بن أبی بکر، الجامع الصغیر فی أحادیث البشیر النذیر، دارالفکر- بیروت.
۴۹.شاذان قمی، شاذان بن جبرئیل، الایضاح، النجف الاشرف، المطبعة الحیدریة، ۱۳۸۱ ق.
۵۰.شجاعی، محمد صادق، درآمدی بر روان‌شناسی تنظیم رفتار با رویکرد اسلامی، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، مکان چاپ: قم- ایران، سال چاپ: ۱۳۸۸، نوبت چاپ: ۱.
۵۱.شریف‌پور، رضا، مسجد و انقلاب اسلامی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۰.
۵۲.شریفی، احمد حسین، درآمدی بر عرفان حقیقی و عرفان‌های کاذب، قم، نشر صهبا، ۱۳۸۷ ش.
۵۳.شفیعیان، جواد، مقاله مسجد، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، جلد اول، صحفات ۶۴۳- ۵۹۵، ناشر: نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۸.
۵۴.شوشتری، قاضی نور الله (ت ۱۰۱۹ ه)، إحقاق الحقّ و إزهاق الباطل، مع تعلیقات السیّد شهاب الدین المرعشی، مکتبة آیة‌الله المرعشی- قم، الطبعة الاولی ۱۴۱۱ هـ.
۵۵.صالحی، ابراهیم (۱۳۸۰)، بررسی گسترش آموزش عالی در ایران با رجوع خاص به مشارکت زنان، ترجمه اسماعیل یزدان پور در: صدیقه شکوری راد، توسعه مشارکت زنان در آموزش عالی، تهران، دفتر مطالعات و برنامه ریزی فرهنگی و اجتماعی، وزارت علوم، تحقیقات و فنّاوری.
۵۶.صدر، محمد باقر، انسان مسؤول و تاریخ‌ساز از دیدگاه قرآن، چاپ دوم، تهران: بنیاد قرآن.
۵۷.طباطبائی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، نشر اسلامی، ۱۴۱۷ ق.
۵۸.طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، مشهد، نشر المرتضی، چاپ اول، ۱۴۰۴ ق.

۵۹.طبری امامی، محمد بن جریر، نوادر المعجزات فی مناقب الائمة الهداة، تحقیق باسم محمد اسدی، قم، انتشارات دلیل ما، ۱۴۲۷ ق.
۶۰.طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، تحقیق سید حسن موسوی خرسان، تهران، دارالکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۶۱.طوسی، محمد بن الحسن، الأمالی، مصحح: مؤسسة البعثة، ناشر: دارالثقافة، قم، ۱۴۱۴ ق.
۶۲.طیاری نژاد، رامین، کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، مقاله «بررسی بند هفتم توصیه‌های رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب با موضوع سبک زندگی اسلامی ایرانی» KHAMENEI.IR .
۶۳.عباسی، روح الله، بازگشت به اسلام ماهیت بیداری، با همکاری صحاف، مجید، نشر دفتر علم، تهران، ۱۳۹۱.
۶۴.علامه حلی، حسن بن یوسف، قواعد الاحکام فی معرفة الحلال و الحرام، قم، نشر اسلامی، چاپ اول، ۱۴۱۳ ق.
۶۵.عمید زنجانی، عباسعلی، انقلاب اسلامی ایران، قم، نشر معارف، ۱۳۸۱
۶۶.فراتی، عبدالوهّاب، انقلاب اسلامی و بازتاب آن، زلال کوثر، ۱۳۸۱.
۶۷.فضل الله، حسن، حرب الارادات، دارالهادی، ۱۹۹۸ م.
۶۸.فقیهی، علی‌نقی، تربیت جنسی: مبانی، اصول و روشها از منظر قرآن و حدیث، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، سازمان چاپ و نشر، مکان چاپ: قم- ایران، سال چاپ: ۱۳۸۷، نوبت چاپ: اول.
۶۹.فولادزاده، عبدالامیر، شاهنشاهی پهلوی در ایران، قم، کانون نشر اندیشه اسلامی، ۱۳۶۹.
۷۰.قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصول ۱۹، ۲۱ و ۸.
۷۱.قرائتی، تقی، آیین امامت مسجد، قم، انتشارات زینی، ۱۳۹۰ ش.
۷۲.قوامی، صمصام‌الدین، مقاله «مدیریت»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.
۷۳.کتانی، عبدالحی، نظام الحکومة النبویة المسمی التراتیب الاداریة، بیروت، دارالإحیاء التراث العربی، بی‌تا.

۷۴.کدی، نیکی آر، ریشه‌های انقلاب در ایران، ترجمه دکتر عبدالرحیم گواهی، تهران: انتشارات قلم، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
۷۵.کلانتری، ابراهیم، مقاله «دانشگاه»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.
۷۶.کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تحقیق علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۷۷.کمالی، فاطمه، سرایی، احمد، مسجد از دیدگاه فرق اسلامی (پرستشگاه در عهد سنت و تجدد)، تدوین عمادالدین باقی، تهران، نشر سرایی، چاپ اول، ۱۳۸۱ ش.
۷۸.کنجی، محمّد بن طلحة(م ۶۵۴ ق)، مطالب السؤول فی مناقب آل الرسول، تحقیق: ماجد بن أحمد العطیة، بیروت: مؤسّسة امّ القری، ۱۴۲۰ ق.
۷۹.گروه پژوهش‌های آماری و انفورماتیک (۱۳۸۰) آمار آموزش عالی ایران در سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹، تهران، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.
۸۰.لعل نهرو، جواهر، نگاهی به تاریخ جهان، مترجم: محمود تفضلی، ناشر: امیرکبیر، سال انتشار ۱۳۸۸.
۸۱.مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، تحقیق محمدباقر بهبودی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۸۲.محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، بیروت، مؤسسة آل البیت: لإحیاء التراث، ۱۴۰۸ ق.
۸۳.محمّد بن علی ابن بابویه القمّی (الشیخ الصدوق) (م ۳۸۱ ق)، الخصال، قم: مؤسسة النشر الإسلامی، ۱۴۱۴ ق، چهارم.
۸۴.محمدی ری شهری، محمد، دانش‌نامه امیرالمؤمنین «علیه السلام» بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ، مترجم: مسعودی، عبد الهادی، ناشر: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، مکان چاپ: قم- ایران- سال چاپ: ۱۳۸۹، نوبت چاپ: سوم.
۸۵.محمدی ری شهری، محمد، دانش‌نامه عقاید اسلامی، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، مکان چاپ: قم- ایران، سال چاپ: ۱۳۸۶، نوبت چاپ:دوم.

۸۶.محمدی ری شهری، محمد، گزیده دانش‌نامه امیرالمؤمنین «علیه السلام»، تلخیص: غلامعلی، مهدی، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، مکان چاپ: قم- ایران، سال چاپ: ۱۳۹۱، چاپ: اول.
۸۷.مرندی، درآمدی بر کارنامه نظام جمهوری اسلامی، شماره ۱۳ و ۱۴
۸۸.مشکینی، علی، المواعظ العددیّة، تحقیق: علی الأحمدی المیانجی، قم: الهادی، ۱۴۰۶ ق، چهارم
۸۹.مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۷۷ ش
۹۰.معین‌وزیری، نصرت‌الله، تحلیلی بر جنگ تحمیلی رژیم عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، ناشر: وزارت امور خارجه، واحد انتشارات،۱۳۷۳
۹۱.مکارم شیرازی، ناصر و دیگران، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیة، ۱۳۷۴ ش.
۹۲.مهام، محمود، مقاله «مردم»، اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی، نهضت نرم‌افزاری، وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی.
۹۳.نبوی، محمدحسن، مدیریت مسجد، مبلغان (ماهنامه)، ش ۵۵، قم، معاونت تبلیغ و آموزش‌های کاربردی حوزه علمیه، ۱۳۸۳ ش.
۹۴.ولایتی، علی‌اکبر، تاریخ معاصر ایران، تهران، انتشارات وزارت آموزش و پرورش، بی‌تا.
۹۵.هندی، علی المتّقی بن حسام الدین، کنز العمّال فی سنن الأقوال و الأفعال، تصحیح: صفوة السقّا، بیروت: مکتبة التراث الإسلامی، ۱۳۹۷ ق، اوّل.
۹۶.http://farsi.khamenei.ir
۹۷.https://pub.daneshbonyan.ir
۹۸.https://www.farsnews.ir
۹۹.https://www.iribnews.ir/fa/news
۱۰۰.https://www.irna.ir/new
۱۰۱.https://www.mehrnews.com/news
۱۰۲. newscientist.com
۱۰۳. science-metrix.com

ما در جای شایسته‌ی خود در میدان علم نیستیم؛ ما در این «گام دوّم» باید به نقطه‌ی اوج برسیم. یکی از دوستان گفتند «کشور از لحاظ علمی پیشرفت نمی‌خواهد، جهش می‌خواهد»؛ درست است، احتیاج داریم به جهش و این البتّه کاملاً ممکن است، یعنی یک خواسته‌ی دست‌نیافتنی نیست. البتّه پُررنج است، رنج دارد، زحمت دارد لکن شیرین است، رنج شیرین.

۱۳۹۸/۴/۱۸

مرکز رسیدگی به امور مساجد
دفتر مطالعات، پژوهش ها و ارتباطات حوزوی
تلفن: ۳۲۹۲۳۸۳۵ - ۰۲۵
سایت: www.masjedpajoh.ir - www.masjed.ir
آدرس: قم، ۴۵ متری آیت الله صدوقی رحمه‌الله، ۲۰متری حضرت ابوالفضل علیه‌السلام، پلاک ۱۰۳